

1914-1915-1916

**ÇANAKKALE
SEDDÜLBAHİR
KAHRAMANLARI**

Hazırlayan
Cemalettin YILDIZ

**Ezineli Yahya Çavuş'un Öyküsü
ve Çanakkale Savaş Alanları Gezi Rehberi**

ISBN 975-98391-1-3

Hazırlayan ve Derleyen: Cemalettin Yıldız

Editör: Nebahat (Efe) Yıldız

Sayfa Düzeni: Mevlüt Savrul (Favori Reklam)

Kapak: Orhan Altuğ

Resimler: Ahmet Mantaş

Yardımlar: Şahin Aldoğan - Üzeyir Turan

**Baskı-Cilt: EYS Basım Yayın Amb. San. Tic. Ltd. ŞtL 855
Sok. No:51 Konak-İZMİR Tel: 0 232 484 64 71**

Birinci Basım:

İkinci Basım: Şubat 2005

Genişletilmiş Üçüncü Basım: Kasım 2005

Genişletilmiş Dördüncü Basım: Nisan 2012

İsteme Adresi: cemo17100@hotmail.com

Tel: 0 533 317 47 60

Kitabımı; çalışmam esnasında bana verdiği sabırlı ve çilekes desteğinden dolayı eşim Nebahat (Efe) Yıldız'a İthaf ediyorum.

Not :Üçüncü baskıdaki düzeltme çalışmalarına yardımcı olan

Sayın Emekli Albay İsmet Sabırlı 'ya Teşekkür ederim

*Tarih yazmak, tarih yapmak
kadar mühimdir. Yazan yapana
sadık kalmazsa, değişmeyen hakikat,
İnsanlığı şaşırtaacak bir mahiyet alır.*

K. Atatürk

ÖNSÖZ

"İmam Yahya" kendimi bilmeye başladığımda, çevremden duyduğum bu ad, köylüler tarafından babama verilen lakaptı. Okula gitmeye başladığımda, babamın okuma-yazma bilmediğini, imamlıkla hiçbir yakınlığı olmadığını anladım. Sadece imzasını atabiliyordu. Bunu da askere gittiğinde öğrendiğini anlatırdı. İçimi kemiren bir duygu vardı, babama neden İmam Yaya deniyordu? Çocukluğumun verdiği bir cesaretle bir gün sordum? Baba sana niçin İmam diyorlar?

-Dedem Koca Osmanoğlu Mahir'in Çanakkale'de şehit olduğunu, annesi ve on iki yaşında bir ablası ile dokuz yaşında kendilerinin öksüz kaldığını, köyde yardım edecek hısımlara akraba olmadığından, evin erkeği olduğunu, aç kalmamak için kara sabanla çift sürüp, ekip biçmeye başladığını anlattı. Çift sürüyor, fakat kara sabanın sapının boyuna erişemediğinden, tarla başında sabanı devirerek çevirdiğini, annesinin tarlada kendisini yalnız bırakmadığını, üşümemesi içinde hırkasını giydirdiğini, yaşının ve boyunun küçüklüğünden, annesinin hırkasını eteklerinin yerlerde sürüklendiğini, bunu gören köylülerin, annesinin hırkasını imam cübbesine benzettiklerinden kendine " İmam Yaya" demeye başladıklarını söyleyerek, İmam lakabının öyküsünü anlattı. Böylece ne anlama geldiğini bilmediğim şehit torunu olduğumu öğrendim.

Yıllar geçti, okul hayatımı bitirip öğretmenlik mesleğine başladım. Yıl 1977 bir İstanbul gezim sırasında yolum, Sirkeci'deki İnanöz oteline düştü. Otel lobisinde televizyon izliyorum, yaşlı bir amca yanıma oturup:

-Merhaba evlat, memleket nere? Sorusuna: Çanakkaleliyim abi, sen nerelisin? Sorusuyla cevap verişim.

Yaşlı amcanın, Çanakkale sözünü duyunca, gözlerinin fal taşı gibi açılışı;

-Ne olursun bana Çanakkale'yi, şehitlikleri anlatır mısın diye yakarışı. Ben anlattıkça, o gün hiç anlam veremediğim heyecanını gözleyişim.

Konyalı Mustafa Amca durmadan bana Çanakkale'yi anlattırıyor. Yediklerimizin içtiklerimizin tümünün ücretini o ödüyor, bana hiç verdirtmiyordu. Dayanamadım, neden hep sen ödüyorsun dediğimde? Bana

- Hocam sen Çanakkale'yi anlattıkça babamın son vasiyetini yerine getiriyorum. Babam ölmeden kısa bir süre önce beni yanma oturtup, bir vasiyette bulundu:

-Oğlum Mustafa, senin dört ağabeyin de Çanakkale'ye savaşa gittiler, hiç biri geri dönemedi. Orada şehit oldular. Onların yeri yurdu belli değil. Benim bir ayağım çukurda. Sana vasiyet ediyorum." Bir gün Çanakkale'ye gidip, ağabeylerinin yattığı siperlerde onlara bir Fatiha oku, eğer bu vasiyetimi yerine getirmezsen hakkımı helal etmiyorum." dedi.

- Ben ise, iş güç, dünya telaşıyla, babamın vasiyetini yerine getiremedim. Sen oraları anlatmakla, ruhen oraları geziyor, Fatihalar okuyorum. Babamın vasiyetini yerine getirmenin vicdani huzurunu tadıyorum. İşte bu yediklerimizin parasını bu bedel için veriyorum deyince;

O günden sora, üzerinde yaşadığımız toprakların kutsallığını hissettim. Öğretmenlik yıllarımda, okuttuğum tüm öğrencilerimi savaş alanlarım görmekten mahrum bırakmadım.

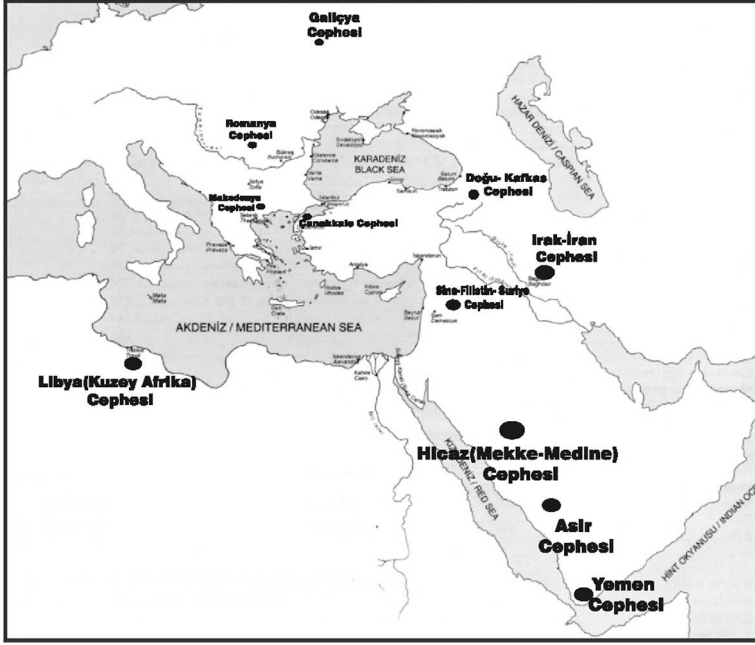
Yıl 1992; Çanakkale Kahramanlarının Aşığı, Muhterem büyüğüm Ekrem Boz'la tanışmam, beni buralan ziyarete gelen tüm öğrencilere doğrulan anlatmaya yöneltti. Bu araştırma ve derleme çalışmamda, Çanakkale cehenneminin, Seddülbahir bölgesindeki kahramanlıkları ve dramı göz önüne sermeye çalıştım. Bugünkü ve gelecek genç nesillerimize bir nebze faydalı olabildiysem ne mutlu bana! Bu vatan için canlarım veren, kanlarım akıtan tüm kahramanların manevi huzurunda şükran duygularıyla, saygıyla eğiliyorum.

Çanakkale Mart-2003
Cemalettin Yıldız

Cemalettin YILDIZ ve Babası Yahya YILDIZ (İmam Yahya)

OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN
1.DÜNYA HARBİNDE (1914-1918) SAVAŞTIĞI CEPHELER

GENEL DURUM

BİRİNCİ DÜNYA HARBİNDE ÇANAKKALE CEP-
HESİ

(3 KASIM 1914- 9 OCAK 1916)

1354'te Rumeli'ye (Avrupa) geçen Türk Ulusu 561 yıl sonra Avrupa ve Önyasya'dan atılmak üzere Gelibolu Yarımada-sı'na sıkıştırılır.

Çekilecek başka yeri de yoktur. Ya yok olup bitecektir, ya da sonuna kadar direnip, anavatanını savunacaktır. Birinci Dünya Harbi Çanakkale Cephesi'nde son direniş gösterilir. Çelik namlulara karşı etten ve kemikten bir set oluşturulur.

Burada vatanın son kapışım savunan asker ve komutanların tümü birer intihar komandosudur. 213.882 şehidimiz ve zayıyatımız bu duygularla verilir. Vatanımız ve namusumuz kurtarılır. 20. yüzyılın başında Küçük Asya'nın hasta adamı (Osmanlı) paylaşılmayı beklemektedir. Yaklaşan büyük savaşı hissettiğinde ittifaklar arar, fakat düşenin dostu olmaz. Sonunda Alman hayranı bir yönetimin elinde Almanya'nın tuzağına takılır.

Savaşın fitilinin Avrupa'da ateşlenmesinden yaklaşık iki ay sonra, 10 Ağustos 1914'te Goben ve Breslaw isimli iki Alman savaş gemisi, Akdeniz'de İngiliz Donanmasıyla savaşır ve Çanakkale Boğazı önlerine gelir.

Osmanlının kötü kaderi böylece başlar. Başkomutan Vekili, Harbiye Nazın ve Genel Kurmay Başkanı Enver Paşa'nın bizzat yazılı emriyle; gemiler boğazdan içeri alınırlar. Direklerine Türk Bayrağı çekilir, askerlerinin kıyafetleri Türk Asker kıyafetleriyle değiştirilir. Dünya Kamuoyuna bu iki geminin Almanya'dan satın alındığı ve yeni adlarının Yavuz ve Midilli olduğu duyurulur. Mürettebatı değişmeyen bu iki gemi; Osmanlıyı Birinci Dünya Harbine sokmak için, Enver Paşa'nın gizli emriyle 29 Ekim 1914'te tatbikat amacıyla Karadeniz'e açılır. Rusların Karadeniz sahilindeki limanlarını bombalar. Osmanlı da savaş bombasının fitilini böylece ateşler.

1 Kasım 1914'te Rusya Kafkasya'daki sınırı geçer, İngilizler İzmir Limanı'm ve Kızıldeniz'de ki Akabe Limanını topa tutarak 600 yıllık Osmanlı Devleti'nin son savaşını başlatır.

Böylece kendi anayurdunu savunmaya kudreti olmayan Hasta Adam, Alman menfaatleri için Galiçya (Romanya), Çanakkale, Kafkasya, Suriye, Filistin, Irak, Hicaz, Asir, Yemen, İran cephelerinde gençlerini öğütmeye başlar.

Osmanlı, Avrupa Cephesinde Alman askerlerinin karşısındaki Rus ve İngiliz baskısını azaltmak için, 22 Aralık 1914'te Doğuda Sarıkamış Harekatını başlatır. Bu jest 90 bin Türk evladını Allahuekber Dağlarına gömer. 26 Ocak 1914'te 20 bin Türk gencini Süveyş Kanalı'na gönderir. Sonuç hep aynıdır, hüsrân...

Bunun üzerine İngilizler Süveyş Kanalı'nda kendi üzerlerinde olan Türk baskısını hafifletmek ve Avrupa Cephesinde Almanlar karşısında zor durumda olan müttefikleri Rusya üzerindeki, Kafkaslardaki Türk baskısını kaldırmak amacıyla; Denizcilik Bakanı Çörçil'in de kışkırtmalarıyla Çanakkale cephesini açarlar. Boğaza ilk saldırı 3 Kasım 1914'te Seddülbahir kalesine yapılan bombardımanla başlar. İlk şehitlerimizi veririz; 5 subay, 81 er.

İngiliz Denizcilik Bakanı* Çörçil 25 Kasım 1914 günü İngiliz Savunma Konseyinde Türk Ordusu için;

"Şu Osmanlı Ordusunun ne olduğunu hepimiz biliyoruz, daha dünkü Balkan Bozgunu bunu kanıtlamakta değil mi?"

Donanmamız bir vuruşta Çanakkale Boğazı'nı ele geçirebilir. Topkapı açıklarında görünmesi bile, bu hasta adamın ellerini havaya kaldırıp teslim olması için yeter de artar bile." der.

Harbiye Bakanı **Lord Kitchner** ise Çanakkale'ye saldıracak kuvvetlerin başına tayin ettiği **Hamilton**'u İngiltere'den uğurlarken:

---

* İbrahim Artuç 1915 Çanakkale Savaşları

¹ -" Bir İngiliz denizaltısının Çanakkale Boğazı'nı geçerek Gelibolu önünde görüldüğünü ve üç defa işaret verdiğini farzedelim, Seddülbahir'deki Türk kuvvetleri tabanı kaldırıp, Bolayır yoluyla İstanbul'a doğru kaçarlarsın" diyerek moral verir. Fakat unuttukları bir şey vardır. O da dirayetli ve vatansever komutanların emrindeki Türk askerinin tarihte yaptıklarıdır.

18 MART 1915 ÇANAKKALE DENİZ ZAFERİ

² İngilizler 1807'deki Amiral Duckworth'un Çanakkale Boğazı'nı geçiş hezimetini unuturlar, fakat tarih yaklaşık 100 yıl sonra kendinden ders almayanlara yeni bir ders verecektir.

Tarih 18 Mart 1915 Amaç: Dünyanın en güçlü armadasını oluşturan İngiliz ve Fransız Donanmaları, Amiral Carden komutasında Çanakkale Boğazını geçip, Osmanlının başkenti İstanbul'u işgal ederek, Osmanlıyı savaş dışı bırakmaktır. Boğaz İstanbul'un kapısıdır. Kapı açılırsa Osmanlının tutunacak dalı kalmayacaktır. Boğaz mayınlanarak, kara topçusuyla da sahildeki savunma tedbirleri alınmıştır.

İngiliz ve Fransız Donanması 19 Şubat 1915'ten 7 Mart 1915'e kadar boğaz girişine (Seddülbahir- Kumkale) ve orta bölümlerine 11 bombardıman yapar. Türk tarafı da tedbirlerini alır. Karadeniz'den toplanan Rus mayınlan Anadolu yakasına Nusrat tarafından (Karanlık Liman) kıyıya paralel olarak dökülür. Türk Komutanlar düşman donanmasının saldırılarda izledikleri yolu gözler. Düşman donanmasının saldırılardan sonra Karanlık Liman yönünde dönerek, boğazı terketmelerini görür.

---

¹ Ian Hamiltonun Anıları (Gallipoli Diary)

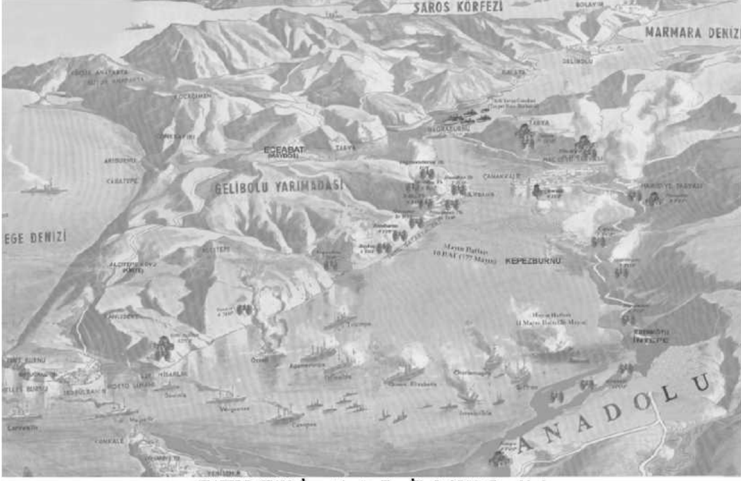
² Binbaşı Demaz. Çanakkale Seferi (Genel Kurmay Bşk Yayını)

Düşmanı aldatmak amacıyla soba borusu ve su borularından sahte top bataryaları yapılır.

Gemilerinin dışındaki zırha güvenen saldırganlar, güvertelerinin ahşap bölümüne, boğazın yüksek sırtlarından yapılacak topçu ateşinin tesirini hesaplayamazlar. En önemlisi ise; topunun vinci bozulan Koca Seyit'in 275 kg'lık mermiyi sırtında taşıyıp, koca Ocean zırhlısını batıracağını hayallerinden bile geçirmezler.

Amiral De Robec komutasındaki mağrur armada 18 Mart 1915 Perşembe sabahı saat 11:30'da saldırıyı başlatır. Akşam saat 18:00'de; Bouvet, İrresistible, Ocean zırhlıları ve onlarca yardımcı gemiyle birlikte binin üzerinde askerini boğazın derin sularına gömerek geri çekilir. Bu ikinci ders yüzyıllar boyu unutulmaz. "Çanakkale Geçilmez" tabusunu zihinlerden ve tarihlerden silemezler. Yaklaşık bir ay sonra 25 Nisan 1915'te Gelibolu Yarımadası'na asker çıkararak şanslarını tekrar deneyeceklerdir.

18 MART 1915 ÇANAKKALE DENİZ ZAFERİ

HAZIRLAYAN: İsmet Aygün Em. İlkokul Md. Çanakkale

18 Mart 1915 Bombardımanında Çanakkale Yanıyor

*Quenn Elizabeth zırhlısıyla Kabatepe'den Kilitbahir'e yapılan
aşırıtma atışı sonucu denizde yükselen su sütunu*

(Atlas Dergisi 2002)

Enver Paşa

Liman Von Sanders

İan Hamilton

Anafartalar Grup Komutanı
Albay Mustafa Kemal

25 NİSAN 1915 KARASAVAŞLARI

12 Mart 1915'te İngiliz ve Fransız Kuvvetleri (Akdeniz Sefer Gücü) komutanlığına Orgeneral İan Hamilton, 25 Mart 1915'te Çanakkale Boğazı ve Gelibolu Yarımadasını savunacak 5. Türk ordusunun Komutanlığına da Alman Mareşal Liman Von Sanders getirilir.

Türkân büyük talihsizliği bu atamayla başlar. İngiltere ile Osmanlının değil, İngiltere ile Alman menfaatlerinin savaşı başlamıştır. Her komutan için önce kendi ülkesinin çıkan, haklı olarak öne çıkar.

Hamilton'un kurnaz planı şöyledir:

Çanakkale Cephesi 5. Türk ordusunun başındaki Alman Komutan Liman Von Sanders'İN Bolayır kıstağı takıntısını bilir. Boğaz girişi Kumkale'ye Fransız birliğini, Bolayır kıstağına sahte bir donanma ve küçük bir İngiliz birliğiyle gösteri çıkararak, Anadolu yakası ve Gelibolu yöresindeki Türk kuvvetlerinin gerçek çıkarma bölgeleri olan Seddülbahir ve Arıburun'a yardımını engellemektir.

Gerçek çıkarmasını Seddülbahir ve Arıburun'a yapıp, ilk gün Alçıtepe'yi ele geçirip, boğaz girişi ve yarımadaının güney ucuna hakim olarak, Kilitbahir'e doğru hareket etmek.

Arıburun'a yaptığı çıkarmayla Kabatepe, Conkbayır yükseltisine hakim olup, Maltepe üzerinden Eceabat'a yürümek. Seddülbahir ve Arıburun'dan gelen kuvvetlerini Kilitbahir Platosun'da buluşturup, Gelibolu Yarımadası'nın işgalini tamamlamak. Boğazın Avrupa yakasını güven altına aldıktan sonra, boğazı Türk top ve mayınlarından temizleyip, donanmasını boğazdan Marmara'ya geçirerek, İstanbul'un işgali üzerine kurulmuştu.

Hamilton'un bu taktiği için başında başarılı olur. Fakat Çanakkale'deki Türk Ordusunun sadece Alman Mareşalimden oluşmadığını geç anlar. Bu memleketin gerçek sahiplerini (Türk Komutanlar) hesaba katmamanın faturasını ise ağır ödeyecektir.

MÜTTEFİKLERİN GELİBOLU YARIMADASINA TAARRUZ PLANI (NİSAN 1915)

ÇIKARTMA HAREKATI

Savaş gemilerinden indirilen kuvvetler (kumsaldan 1 mil açıktaki beş çifteli filikalara aktarılarak kürek çekmek suretiyle kıyıya ulaştırılacak). Bunları korumak üzere savaş gemileri savunma mevzilerini bombardıman edecek; ana kuvvetler teknelerden filikalara intikal ettirilerek kürek çekilmek suretiyle karaya çıkacaklardır.

İdeal plan, ana hatları kesin yerel düzeyde ise esnek ve (en önemlisi) harekâta katılacak olanların tamamı iyice anlaşmış olmalıdır.

SAHTE KRALİYET DONANMASI TÜMENİ

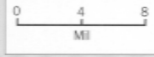
SAROS KÖRFEZİ

HQ. Liman von Sanders.
Gelibolu

MARMARA DENİZİ

EGE DENİZİ

GELİBOLU YARIMADASI

ANZAC

KIRI BÜC

29 DIV

KIRI BÜC

BİR TABUR

FRANSIZLAR

FRANSIZLAR

SAHTE

FRANSIZLAR

Suva Koyu
Tuzla Gölü
Bigalı (Boğalı)

Anı Burnu

Kaba Tepe

Eceabat

Kilit Bahir

Çanak Kale

Kiritya

Kepez

Kum Kale

Beşige Koyu

ASA TARAFI

MÜTTEFİK GÜÇLER

Asker sayısı 75,000
Gemi sayısı 200

ANAHTAR
→ Asli taarruzlar
→ Aldatma taarruzu
■ Çıkarma planları
★ Ana kaleler

KUMSALLARA YAKLAŞMA İSTİKAMETLERİ

ANAHTAR

- Kraliyet Donanması Tümeni (Paris)
- Anzaklar (Sundwood) Kolordusu
- İngiliz 29. Tümeni (Hunter - Weston)
- Fransız Kolordusu (d'Amade)
- "Y" Kumsalı Birlikleri (Hunter - Weston)
- Toplanma Bölgeleri

Hiç görmediği ve tanımadığı Mustafa Kemal'i 10 Ağustos 1915 Conkbayırı baskınında hisseder. Fakat iş işten geçmiştir. O gece günlüğüne şunları yazar.

¹Çok mükemmel komuta edilen ve cesaretle dövüşen Türk ordusuna karşı savaşıyoruz.

Conkbayırında Türkler çok iyi bir kumandaya sahipler, başlarındaki generaller, bizi baskınla bastırmadıkça yenemeyeceklerini biliyorlar. Durmadan baskın taarruzu deniyorlar.”

²“Bir komutan için en büyük düşman etrafa korku salan kimsedir. Türkler gerçekten cesur ve görüldükleri yerde dehşetli korku yaratıyorlar. Masal kitaplarında değil, ama süngü takmış parıltılar içinde bir uzun insan hattı "Allah,

¹ Gelibolu Günlüğü - General Ian Hamilton

² Gelibolu Günlüğü - General Ian Hamilton

Allah” naralarıyla üzerinize koşuyor. Fakat ben onlardan kendi bir iki silah arkadaşımın korktuğu kadar korkmuyorum.”

³ “Düşman (Türk) subayları çok üstünvasıflı kişiler; ellerinde kılıçları, askerlerinin önünde bize doğru koşuyorlar ve birliklerinin cesaretini perçinliyorlar” diyerek, bu memleketin sahiplerini dikkate almamanın ağır faturasını kabullenir.

6-7 Ağustos 1915 Anafartalar Çıkarma Kuvvetleri Komutanı General Stopford’dan Hamilton’a gelen mesaj ise İngilizler için Çanakkale Cephesinin moralman bitişinin son belgesidir.”

⁴ 11 Ağustos 1915 Anafartalar Ian Hamilton’a; "Askerler, birlikler artık savaşa ruhuna sahip değil, ağır bombardıman veya tüfek ateşi karşısında ilerlemiyorlar. Hücum için atılganlık göstermedikleri gibi en basit bir düşman saldırısında geri dönüp, uzun süre kaçıyorlar. Askerin çoğu da sağda solda saklanıyor.”

⁵ 24 Eylül 1915’de ise Lord Kitchener’in 8193 nolu şifreli mesajıyla Çanakkale’den resmen çekilme kararı verilir.

Çanakkale Cephesindeki savaşı sona erdiren olay: Anafartalar Grup Komutanı (4., 5., 6., 7., 8., 9., 12. Tümenlerden oluşur) Albay Mustafa Kemal’in 10 Ağustos 1915 sabahı 13 km’lik Anafartalar Cephesi’nin 1 km’lik dar bir bölümünden, askerinin önüne geçerek başlattığı baskın taarruzla düşmanı denize kadar kovalayıp, İngilizlerin kazanma İnançlarını söndürmesidir.

---

³ Gelibolu Günlüğü - General Ian Hamilton

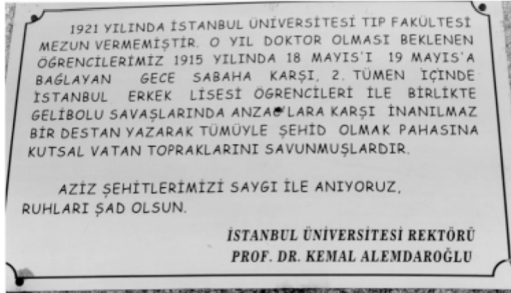
⁴ Gelibolu Günlüğü - General Ian Hamilton

⁵ Gelibolu Günlüğü - General Ian Hamilton

Mustafa Kemal 10 Ağustos 1915'te Conkbayırı'ndan yaptığı baskınla Anafartalar, Arıburun ve Seddülbahir Cephele-
rindeki İngilizlerin zafer hayallerini sona erdirir. Kendisi Alman
komutanlarla düştüğü anlaşmazlık sonucu 10 Aralık 1915'te
Çanakkale'den ayrılır. Düşman 20 Aralık 1915 sabahı Arıburun
ve Anafartalar Cephesini, 9 Ocak 1916'da ise Seddülbahir cep-
hesini, gizlice çekilerek boşaltır. Böylece Çanakkale Cephesin-
deki savaş sona erer.

Ne yazık ki kaderin cilvesi, savaşın yazgısını başından
sonuna çizen büyük komutan Albay M. Kemal, düşmanın kaçı-
şını İstanbul'da öğrenecektir. 600 bin yabancı, (İngiliz, Fransız
ve sömürgeleri) 400 bin Türk askerinin savaştığı bu cephe, bize;
213 882 kayıp ve şehide mal olur. İngilizler 205 bin, Fransızlar
47.000 kayıp verirler.*

En büyük kayıp Türklerindir. Şehitliklere baktığımızda
30 yaşından başlayıp tükene tükene 15 yaşına kadar olan nesli-
mizi Çanakkale'ye gömdüğümüzü görürüz. En önemlisi eğitim
alan, bilgi ve irfan sahibi lise gençliğini, İstanbul Üniversitesini
Çanakkale'de yok etmişizdir.

* Genel Kurmay Harp Dairesi Çanakkale Cephesi 3. Kitap

Büyük Şehitler Abidesindeki Türk Şehitliği

Bu kadar kaybı niye verdik?

Çok zayıf savunma gücümüze rağmen, 18 Mart 1915 *Deniz Savaşında 58 Şehitle bir zafer kazanarak, düşmanın denizden geçme umudunu Türk Komutanların askeri dehaları ve kahramanlıklarıyla nasıl bitirdiysek; 25 Nisan 1915'te başlayan kara savaşlarında da (Türk Subaylarının savunma planları ve kumandasında)aynısını yapabildik. Düşmanlar 25 Nisan 1915'te çıktığı koylarda tamamıyla boğulur, geldikleri gibi geri giderlerdi. 18 Mart'ta yedikleri tokadı nasıl unutamadıysa, Gelibolu koylarında yedikleri darbeyi de yüzyıllarca unutamazlardı.

Türk Komutanların savunma planları tatbik edilip, askerlerimiz çıkarma yörelerine yığılsaydı, ilk günkü kaybımız 15- 20 bin civarında olabilirdi. Düşmanın kaybı bunun çok üstünde olur ve geldikleri ilk gün gönderilirlerdi. Yaklaşık 260 gün süren kara savaşları bir günde biter, Çanakkale'ye gömdüğümüz yüzbinlerce gencimizi daha sonraki Kurtuluş Savaşında

---

* İbrahim Artuç 1915 Çanakkale Savaşları

ve genç Cumhuriyetimizin güçlenmesinde kullanabilirdik. Bu gün bulunduğumuz yerin kat be kat üstünde olurduk. Eğer Alman gençlerinin kanının akmaması için, Türk gençlerini pervasızca harcayan Alman subaylarının kumandasında olmasaydık!...

Çanakkale'deki Türk Ordusunun başındaki Alman subaylarının genel taktiği, Türk subaylarının kıyı savunma planım değiştirip, İngiliz ve Fransız birliklerinin kıyıya çıkıp, tutunmalarına olanak tanımaktı. Böylece bu cephedeki savaşı, aylarca sürecek siper çatışmalarına dönüştürerek, her iki tarafın da hırpalanmasını sağlamaktı.

Avrupa cephesindeki, Alman ordusu karşısında savaşacak İngiliz ve Fransız askeri gücünü Çanakkale'ye hapsedmek üzerine kurulmuştu. Onlar için Türk askerinin önemi yoktu, varsa yoksa kendi hesaplarıydı.

Sonunda bu planlarında başarılı oldular. Bir gün sürecek Çanakkale Cephesi kara savaşlarını 260 günlük siper savaşlarına dönüştürdüler. Avrupa cephesinde kendilerine karşı savaşacak 600bin İngiliz ve Fransız askerini Çanakkale'ye çekerek, yüzbinlerce gencimizin gençliklerinin baharını görememelerine sebep oldular.

Burada Çanakkale savunma planını hazırlayıp, Alman askeri heyeti kumandasında planım uygulayamayan Türk kumandanlarının görüşlerini aktarmadan geçemeyeceğim.

Albay Mustafa Kemal:

1912'deki Balkan Harbi'nde Bulgarlar Çatalca'ya kadar geldiklerinde, Mustafa Kemal 25 Kasım 1912'de Gelibolu Yarımada'sını koruma göreviyle Bolayır'a atanır. Bulgarlar Çatalca savunma hattını geçemeyince Gelibolu Yarımadasına saldırı

hazırlığına başlarlar. Yunan ordusu ise Çanakkale Boğazı'na çıkarma hareketi düşünmektedir.

Mustafa Kemal Eceabat'a gelir. Gelibolu Yarımadası savunma planını arazi üzerinde inceleyerek hazırlar. O günlerde donanmada görevli arkadaşı Rauf Orbay hatıralarında:

Kasım 1912 Binbaşı Mustafa Kemal Binbaşı Rauf Orbay Çanakkale Çimenlik Kalesinde (Çimenlik Askeri Müze Arşivi)

- *Donanma Eceabat karşısında bulunuyordum. Vakit buldukça ikisini de (Fethi Bey) ziyaret ederdim. Bir defa donanma koruması altında denizden asker çıkararak yapılacak bir saldırıya karşı, Gelibolu Yarımadasının nasıl savunulabileceğini inceleyen askeri heyetin görüşmelerinde buldum. Yarımadanın batı kıyısında asker çıkarmaya elverişli kumsalları (Seddülbahir, Kabatepe) siperler ve engeller yaparak engel olacaklarını ileri sürenlere, Mustafa Kemal Bey;*

"Düşmanın donanma ateşi altında karaya çıkabileceğini kabul etmek gerektiğini, savunma tertiplerinin ancak bundan sonra alınmasının doğru olacağını söylüyor ve fikrine karşı çıkanlara sinirlenerek;

- *"İstedığınız kadar tel örgü engelleri koyunuz, parçalar çıkarım. Karada ilerlememi önleyecek üstün kuvvet yoksa,*

Gelibolu Yarımada'sını pekala ele geçiririm. "diyordu, diye bahseder.*

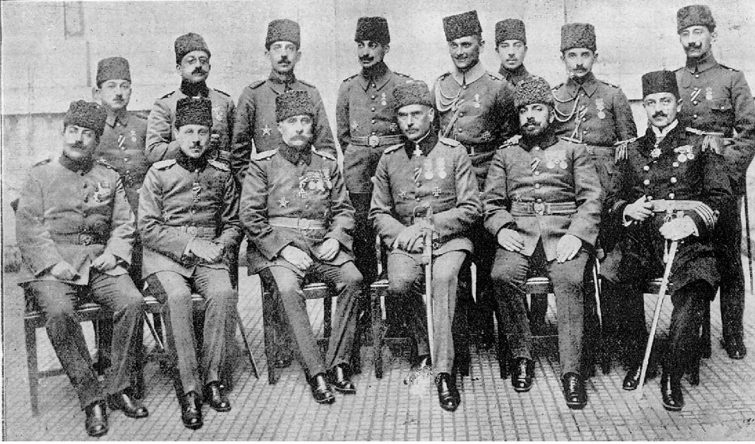
Tuğgeneral Mustafa Kemal ise 1917'de yazdığı "Arıburn Muharebeleri Raporu'nun" başında konuyla ilgili görüşlerini şöyle dile getiriyordu.

**Temmuz 1915 Kemalyeri 3. Kolordu Karargahı
(soldan sağa Enver Paşa- Esat Paşa-Arkasında Fahrettin Altay -İsmet İnönü)**

* 18 Mart Üniversitesi Sempozyum Bildirileri Çanakkale 2001

Oturanlar ortada Kışılçı Liman Von Sanders, Solda Esat Paşa -
Sağda Kardeyi Vehip Paşa - Arkasında İsmet İnönü
(Fotoğraflar Kasım 1915 Harp Mecmuası)

**- " Balkan Harbi son safhasında Harekat Şube Müdü-
rü vazifesiyle bulunduğum sıralarda Gelibolu Yarımadası
sahili savunmasını enine, boyuna incelemiştir. Bu inceleme-
den çıkan kanaate göre, düşmanın çıkarma teşebbüsünde,
Seddülbahir ve Kabatepe civarlarındaki sahile aynı zamanda
çıkarma yapabilmesiyle mümkün sonucuna vardım.**

**Düşmanın Anadolu tarafında Menderes mıntikasına
(Kumkale) kuvvet çıkarmasını muhtemel ve tehlikeli görmü-
yorum. Düşmanın Bolayır tarafında bir kuvvet çıkarmasını
incelemelerime dayanarak ihtimal dışında görmüyordum.**

**24 Mart 1915 'de Dokuzuncu Tümen, kumandanı
Kurmay Albay Sami Bey 'e mıntıkayı ve mıntıkadaki kendine
ait kuvvetleri (26. Ve 27. Alaylar) teslim ettim.**

Halil Sami Bey görevlendirildiği (Gelibolu Yarımadası Sahil Savunması) bölgenin koruma ve savunma şekli hakkında görüşlerimi sordu;

- Düşmanın çıkması büyük ihtimal olan sınırlı ve belirli iki sahil bölgesinin Kabatepe civarı ve Seddülbahir sahil kısımlarının olduğunu belirttim.

31 Mart 1915'te Ordu Kumandanı Liman Paşa ve Dokuzuncu tümen kumandanıyla birlikte Alçitepe'ye sahil savunmasıyla ilgili alınmış tedbirleri teftişe gittik. Liman Paşa adı geçen sahili zayıf kılalarla gözetlettirerek, askerinin büyük kısmını geride bulundurmak istiyordu. Ben de sahilin yalnız gözetlenmesiyle yetinilmesi fikrine öteden beri karşı olduğumu, o tümen kumandanına bildirdim."

Eceabat'ta 3. Kolordu Kumandanı Esat (Bülkat) Paşa anılarında:

Gelibolu Savaşlarında ordu komutanı bulunan Liman Paşa, Türk Komutan ve kurmaylarının kararlarına ters düşerek, düşmanı daima yanlış yerden beklemiştir. Bu durum dolayısıyla da düşmanın karaya çıkmasına imkan sağlamış bulunmaktaydı. Eğer bütün kuvvetler güneyde tutulmuş bulunsaydı, ilk andaki başarılan İngilizleri hiçte umuda götürmeyecekti." diye görüşlerini aktarır.*

Esat Paşa'nın Kurmay Başkanı Fahrettin Altay ise Çanakkale cephesiyle ilgili andarının sonunda:

Silahlı kuvvetlerimizin yüksek komutası Almanlara verilmişti. Savaşın devamı süresince bunlar gerçekten yararlı olmuşlar ve fedakarlıktan görülmüştür.

---

* Esat Paşa'nın Çanakkale Anıları (İhsan Ilgar)

Ne var ki ordu komutanı Liman Von Sanders' in strateji kudretinin azlığı ve düşmanın karaya çıkacağı yerleri yanlış tahmin etmesi ve kolordunun salahiyyetine (yetkilerine) fazlaca karışması, kolordu kumandanının da buna ses çıkarmaması yüzünden ilk savunma tedbirlerinin alınmasında hatalar meydana gelmiştir. Enver Paşa'nında gelip bu tertibatı kontrol etmemesi savaşın uzamasının ve Türk kanının daha fazla akmasının sebeplerinden biridir.*

Yedek Subay olarak Çanakkale Cephesi'nde savaşa katılan Mustafa Fevzi Taşer'in savaş sonu değerlendirmesi şöyledi:

Çanakkale Ordusunun yabancı bir kumandan emrine verilmesini hiç tasvip etmiyordum. Gerçi Almanlarla ittifak halinde idik. Aramızda bir kader birliği vardı. Fakat, Liman Paşa Türk askerinin muharebe kabiliyetini denemek veya düşmanlarımızın gözünü yıldırım maksadıyla da olsa, bir şahsi şeref pahasına Türk ordusunu ucuzca harcadı diye düşünürüm. İlk zamanlarda Kerevizdere, Domuzdere, Seddülbahir muharebesinde Japonların harakirisini andırır şekilde ölüme koşma, gayreti vardı. Siper muharebeleri başlayınca kadar bütün Çanakkale telefatının üçte ikisi verilmişti Talat Paşa ve diğer hükümet erkânının teftiş gezisi, işi önledi" diye anlatır.**

Mareşal Liman Von Sanders 25 Nisan 1915 ilk çıkar-mada strateji hatası yapıp, çıkarmayı Bolayır'da beklemişti. Gelibolu'daki tümenleri Arıburun ve Seddülbahir'e bir gün sevk etmeyerek düşmanın kıyılarda tutunmasına sebep olmuştu.

* Fahrettin Altay- 10 Yıl Savaşı ve Sonrası

** Cepheden Cepheye, Esaretten Esarete Ürgüplü Mustafa Fevzi Taşer'in Hatıraları (Kültür Bakanlığı Yayınlan)

Kendi inisiyatiflerini kullanan Türk komutanlar yarımada'nın tamamının işgalini önleyerek, bir felaketi durdurmuşlardı.

Fakat 25 Nisan çıkarmasından 104 gün sonra 6 Ağustos 1915'te Anafartalar ovasına 20 bin kişilik bir güç çıkaran İngilizlerin karşısında 2000 mevcutlu Jandarma taburlarıyla iki gün

direnilmiş, fakat Liman Paşa yine Gelibolu'dadır. O bölgedeki 7. ve 12. tümenleri bir gün sonra 7 Ağustos'ta Anafartalar'a göndererek 25 Nisan hatasının aynısını 6 Ağustos'ta tekrarlamıştır.

İş yine Mustafa Kemal'e düşmüş, işgal olan, Conkbayırı'nı ikinci defa kurtararak Çanakkale'nin düşmesini önlemiştir.

Bu savaşlardan bir sonuca varıyoruz. “Bir ülke kendi savunmasını tamamıyla yabancılara teslim etmemelidir. Ederse, Türklerin Çanakkale'de verdikleri kayıpların benzerini peşinen kabullenmelidir.” Vardığımız bu kaniyi 1918 yılı sonlarında, Suriye'deki Yıldırım Orduları Komutanı olan Liman Paşa itiraf edecektir, fakat iş işten geçtikten sonra.

Eylül 1918 Suriye'deki Osmanlı Ordusu Yıldırım Ordular Grubu olarak Liman Paşa'nın komutasında İngilizler karşısında savaşın uzatmalarını oynamaktadır. Kaderin kötü cilvesi, aynı orduya bağlı 7. Ordu komutanı Tuğgeneral Mustafa Kemal'dir. O yine gelecek günleri düşünmektedir. İleride yapılması muhtemel olan İstiklal Harbi'nde gereken Türk gençlerini Anadolu'ya çekmek için çaba harcamaktadır. Çanakkale'de olduğu gibi Grup Komutanı Liman Paşa'yı aşması lazımdır. Çanakkale'de nasıl iki defa kendi inisiyatifini kullandıysa (25 Nisan-7 Ağustos 1915) Eylül 1918'de Suriye'de de iş başa düşmüştür. O günleri anılarında şöyle anlatır:

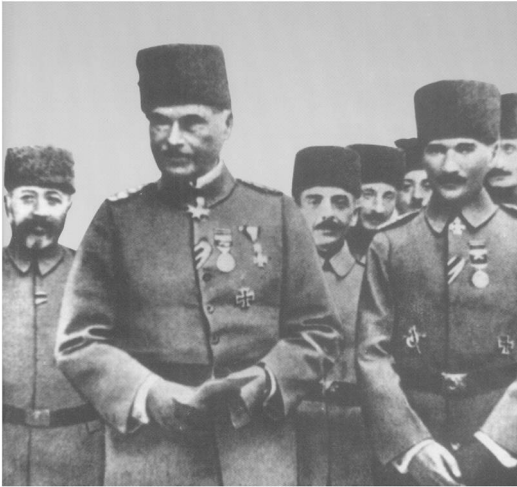
" Adeta delice bir emir verdim. Bu emrin esaslı noktaları şunlardır: Şam'da bulunan kuvvetler İsmet (İnönü) Bey'in emri altında, Rayak havalisindekiler Ali Fuat Paşa kumandası

altında kuzeye hareket edeceklerdir. (Anadolu'ya geri çekilecek) Emrin bir suretini bütün kuvvetlerin kumandam olan Liman Paşa'ya bilgisi için gönderdim. Aleyhimde bir isyan olmuş;

- Bu adam kimdir ve ne yapıyor? Ben zaten bunu bekliyordum. Trenle Liman Paşa'nın bulunduğu Humus'a ulaştım. Liman Paşa'ya, bu vaziyet karşısında verilmesi lazım gelen kararların bundan ibaret olduğunu açıkladım. Liman Paşa çok alçakgönüllü bir tarzda:

- **KARAR BUDUR, FAKAT BEN NİHAYET YABANCIYIM. BU KARARI VEREMEM, BUNU ANCAK MEMLEKETİN SAHİPLERİ VEREBİLİR.....***

-O halde bu karar uygulanacaktır, cevabını verdim." diyerek anısını aktarır. Liman Paşa, bir memleket hakkındaki kararı, ancak o memleketin sahiplerinin verebileceğini yüz binlerce Türk gencini harcadıktan sonra öğrenmişti.

Liman Von Sanders ve Mustafa Kemal

* Atatürk'ün Bana Anlattıkları- Falih Rıfkı Atay Cumhuriyet Yayını

SONUÇ

Çanakkale'de bir nesil kaybedip, bir üniversite gömmemize rağmen bize kazandırdıklarına gelince;

- 1 - Çanakkale'de millet olma vasfımız öne çıkmıştır.
- 2- Çanakkale'de Türk Milleti Mustafa Kemal'ini ortaya çıkarmış, yeni bir millet olabilmenin temelini atmıştır.
- 3- Balkan Harbi mahcubiyetini sona erdirmiş, dirayetli komutanlar idaresinde, Türk insanının neler yapabileceğini göstererek, milletimize büyük bir moral aşmıştır. Türklüğün haritadan silinmesini engellemiştir.
- 4- Türk askerinin anavatan saydığı topraklardaki farklı savaşçılığını gören düşmanların, (İngiliz, Fransız) Mondros'tan sonra Anadolu'daki tehlikeli maceralara bizzat dahil olmalarının önünü kesmiştir.
- 5- Çanakkale İngiliz ve Fransızların Rusya'ya yardımını engelleyerek, Çarlık Rusya'sının iki yıl sonra çökmesine yol açıp, milletimizi kuzeyden ve doğudan gelebilecek Rus tehdidinden kurtarmıştır.

Kısacası Çanakkale Türklüğün namusunun kurtarıldığı ve benliğine kavuştuğu bir mabet olmuştur. Burada canlarımız feda edip, kanlarımız akıtanları şükran duyularıyla anıyoruz, Ruhları Şadolsun.

Cemalettin YILDIZ
Mart2001 Çanakkale

1914-1915-1916 ÇANAKKALE ŞAVAŞLARINDA SEDDÜLBAHİR CEPHESİNE GENEL BAKIŞ

Seddülbahir (Deniz şeddi, engeli); Çanakkale Boğazı'nın Avrupa yakasındaki Gelibolu Yarımadası'nın, Ege Denizi'ne uzanan en güney ucunda, boğazı savunmak amacıyla 1659 yılında IV. Mehmet tarafından yapılan kale ve çevresindeki köye verilen addır. Savaş sırasında güney cephesinin genel adı olmuştur. Almanların Goben ve Breslav savaş gemilerinin 10 Ağustos 1914'de Çanakkale Boğazı'ndan içeri girmesinden yaklaşık bir ay sonra 27 Eylül 1914'te Boğaz mayınlanarak gemi trafiğine kapanmıştır. Bunun üzerine İngiliz ve Fransız donanması Boğazı ablukaya almıştır. 29 Ekim 1914'te Goben (Yavuz) ve Breslav (Midilli) savaş gemilerinin Türk Bayrağı altından Karadeniz'e açılıp ,Rus donanmasını ve limanlarım bombardıman etmesinden 4 (dört) gün sonra, 3 Kasım 1914'te 18 gemiden oluşan İngiliz ve Fransız donanması boğaz girişindeki Seddülbahir ve Kumkale'yi bombardıman etmiştir. Böylece I. Dünya harbinde Osmanlıya ilk saldırı yapılmıştır. Dört (4) yıl sürecek I. Dünya Harbi'nin ilk şehitleri Seddülbahir'de verilmiştir. (3 Kasım 1914 bombardımanında Seddülbahir kalesi cephaneliği infilak ederek 5 subayımız ile 81 erimiz ilk şehitlerimiz olur.)

Boğaz girişinde nöbet tutan İngiliz ve Fransız donanması 19 Şubat 1915'de Kumkale ve Seddülbahir tabyalarını uzaktan döver, fakat başarılı olamaz. Aynı Donanmanın 25 Şubat 1915'te Seddülbahir'e saldırısı sonunda Türk topları tahrip olarak susarlar. İngilizler tarafından karada ilk işgal denemesi 4 Mart 1915'te Seddülbahir'e yapılırken, Türkler Çanakkale Cephesi'nde ilk kahramanlık örneğini verirler. Seddülbahir'e çıkar-

ma yapmaya kalkışan İngiliz komandolarını, mekanizması bozulan tüfeği yerine, siper küreğiyle denize döken Bigalı Mehmet Çavuş ile.

18 Mart 1915 Boğaz saldırısında büyük bir darbe yiyen İngiliz ve Fransız donanması, birçok gemisini kaybederek büyük bir güç kaybına uğrar.

Çanakkale'yi denizden geçemeyeceklerini anlamışlardır. İnsan ürkmesi hiçbir şeyin ürkmesine benzemez. Denizden geçmeyi bir daha akıllarından bile geçirmezler. Zihinlerinde ayrı bir tuzak vardır.

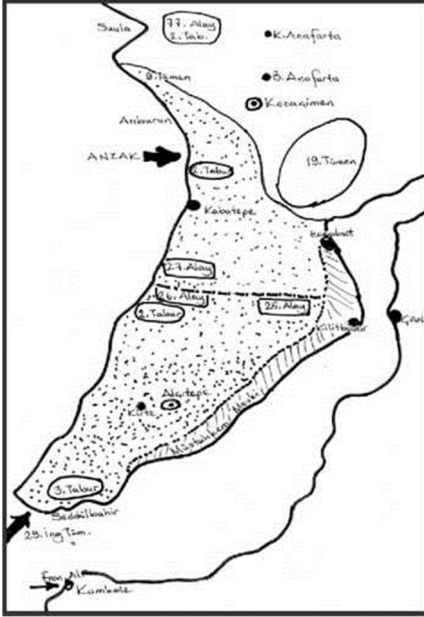
TAARRUZ HEDEFLERİ

Kara kuvvetleriyle Gelibolu Yarımadası'nı işgal edip, boğazın Avrupa yakasındaki Türk tabyalarını susturup, boğazdaki Türk mayınlarını temizleyip, donanmalarını Marmara'ya geçirip, İstanbul'u işgal ederek, Türk Devleti'ni saf dışı bırakmak.

Gelibolu Yarımadası'nda çıkarma yapılacak İM bölge vardır. Seddülbahir ve Arıburun koyları. Yarımada'da Türklerin kuvveti azdır.

23 NİSAN 1915 SAVUNMA DÜZENİ

Planları ; Kumkale ve Bolayır'a iki aldatma çıkarması yaparak, Asya ve Trakya'daki Türk kuvvetlerinin Gelibolu Yarımadası'na yardıma gelmelerini engelleyip, ilk gün Seddülbahir'e çıkan kuvvetleriyle Alçıtepe'yi, Arıburun'a çıkan kuvvetleriyle Eceabat'ı işgal ederek, ikinci günü bu

kuvvetlerini Kilitbahir'de buluşturup, Gelibolu Yarımadası işgalini tamamlamaktır. Şans onlardan yanadır. 25 Mart 1915'te Gelibolu'da bulunan 5. Türk ordusu başına getirilen Alman Mareşali Liman Von Sanders, 26 Mart'ta onların işini kolaylaştıracak ilk icraatım yapar. Arıburun'u savunan 27. Alay'ı Eceabat'a geri alır. Arıburun savunmasını 27. Alay 2. Taburu'na bırakır. Seddülbahir'i savunan 25. Alay'ı Sarafim çiftliğine çeker, Seddülbahir savunmasını 25. Alay 3. Tabura bırakır. Alman Komutana göre; çıkarma yapılacak sahiller savunulmayacak, sadece gözetlenecektir!

Şartları ne kadar kötü olursa olsun, Türk aslanları tuzakları

yıkarak, evdeki hesabı çarşıya uydurmazlar.

25 Nisan 1915 sabahı Seddülbahir'in beş noktasından başlayan İngiliz donanma bombardımanı, (Morto, Ertuğrul, Teke, İkiz, Zığındere koyları) yarımadanın güney ucunu cehenneme çevirir. 1100 mevcutlu 26. Alay 3. Taburun karşısına İngiliz ve Fransız donanması, 15 taburluk (16.500 mevcuttu) İngiliz kuvveti ve uçak filolarıyla dikilir.

İngiltere'den yola çıkarken, birer korkak tavşana benzettikleri Türkler, zincirlerinden boşanmış aslanlar gibi kükreyip, İngilizleri Seddülbahir'e otuz altı saat hapsederler. (25 Nisan sabahı Zığındere'ye çıkan İngiliz birlikleri 26 Nisan saat 11.00'de gemilerine çekilerek, Zığındere'yi boşaltırlar.) 26 Nisan saat 14.00'de her şey biter.

(Asker, silah, cephane, su, yiyecek,) Şanlı26. Alay 3. Tabur'u Alçıtepe Köyüne geri çekilir.

(63 kişilik takımıyla, 2000 kişilik İngiliz taburlarını Ertuğrul Koyu'na çıkarmayan Ezineli Yahya Çavuş Türk askerinin bir örneğidir.)

25 Nisan 1915 sabahı Kumkale'ye şaşırtma çıkarması yapan 6. Fransız sömürge alayı 786 kayıp vererek, 27 Nisan sabahı Kumkale'yi boşaltmış ve gemilerde bekleyen Fransızlarla birlikte, 27 Nisan öğleden sonra Seddülbahir kalesine çıkıp, burayı İngilizlerden teslim almışlardır.

Morto koyu ve boğaz kenarındaki cepheyi savaş sonuna kadar tutmuşlardır. Seddülbahir'de yapılan 25-26 Nisan 1915

çıkarma teşebbüsünde 29. İngiliz tümeni kaybı; üç tugay komutam generalle birlikte 3000 kişidir. Türklerin 25. ve 26. Alaylarının kaybı ise 1330'dur.

Bundan sonraki muharebeler, Almanların istediği siper harbine dönüşmüş. Saldıran taraf büyük kayıplar vermiştir. Seddülbahir cephesinde yapılan önemli muharebeler ise şöyle gelişmiştir.

Birinci Kirte (Alçıtepe) muharebesi (28 Nisan 1915) İngiliz ve Fransız birliklerin Alçıtepe'yi almak için yaptıkları bu saldırı Türk siperlerinde dağılıp, başarısızlığa uğramış. Bu saldırılarda İngilizler 2000 Fransızlar 1000 zayıat, Türklerin ise, 2378 şehidi vardır.

1-2 Mayıs ve 3-4 Mayıs geceleri Türklerin gece taarruzlarına, İngiliz ve Fransızlar 6-8 Mayıs 1915'te II. Kirte muharebesiyle karşılık vermişlerdir. Bu çatışmalar da her iki taraf çok büyük asker kaybına uğramıştır.

İkinci Kirte muharebelerinde Türklerin 2000, İngiliz ve Fransızların 6500 kayıpları olmuştur. Üçüncü Kirte muharebesi (4-6 Haziran 1915) İngiliz, Fransız birliklerinin Türk cephesine taarruzu, Türk birliklerin başarısıyla sonuçlanmış. Her iki taraf çok büyük zayıat vermiştir. Fransızlar 2031, İngilizler 6000, Türkler 9000 kişi kaybetmiştir.

Fransızların “ Üçüncü Kerevizdere Harekatı” Türklerin ise “ 83 Rakımlı Tepe”

(Kemalbey Tepesi) muharebeleri ” diye adlandırdıkları savaşta; 21-22 Haziran'da Fransız birlikleri Türk siperlerine yaptıkları saldırı başarısızlıkla sonuçlanmış. Her iki taraf büyük

zayıat vermiştir. (İngiliz ve Fransızların, 7000, Türklerin ise, 5.800 zayıatı vardır.)

Zığındere Muharebeleri (28 Haziran- 5 Temmuz 1915) İngiliz birlikler yaptığı bu saldırıda gerekli başarıyı kazanamamışlar. Her iki tarafta çok zayıat vermişlerdir. Güney Grup Komutanlığı, Zığındere Muharebesi sürerken, iki taraf şehit ve ölüle- rin gömülmesi için, 9 Temmuz'da, İngiliz Komutanlığına beş saatlik ateşkes önerisinde bulunmuşsa da, öneri kabul olunmamıştır.

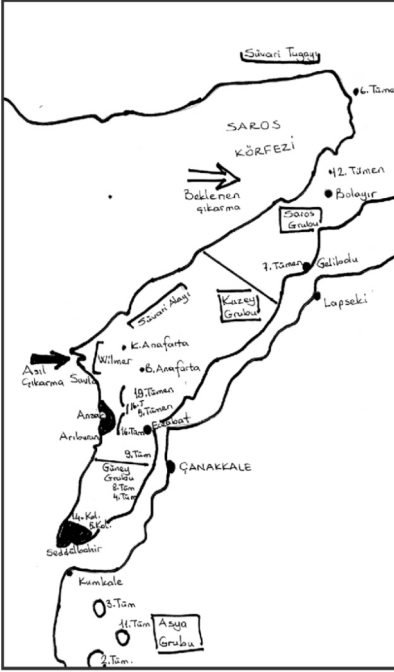
12-13 Temmuz 1915'de yaptıkları ikinci Kerevizdere Mu- harebesin de Türkler ; 113'ü subay olmak üzere 9462 er, kay- betmiş. İngilizler 3100, Fransızlar 800 personelini, kaybetmiş- lerdir. Seddülbahir kara savaşlarında Türkler saldırılarını daima geceleri yapmış, gündüzleri düşmanın uçakları, gemileri, topları vardır.

Son Raund

Hamilton Çanakkale'de içine düştüğü çıkmazdan kurtul- mak için, ikinci bir aldatma planı yapar.

Amacı; Anafartalar'a yeni birlikler çıkarıp, Kocaçimen ve Conkbayır'ı üzerinden Eceabat'a inip, yarımada ki Türk kuv- vetlerini ikiye bölerek yok etmektir. Anafartalar'daki Türk bir- liklerine Seddülbahir ve Arıburun'dan yardım gitmemesi, için de; 6 Ağustos 1915'de saat 16.00'da Seddülbahir'de, saat 17.00'de Arıburun Kanlısırt'ta şiddetli bir aldatma saldırısında bulunmuşlardır. Seddülbahir'de başarılı olamamışlar. Arıbu-

run'da Kanlısırt'ı işgal etmişlerdir.

6 AĞUSTOS 1915

ÇANAKKALE CEPHESİ

Fakat Türk birliklerinin Conkbayır'ı ve Kocaçımen'e yardımını engellememişlerdir. Türk askeri yaptıkları bu oyunu boşa çıkarmışlardır. Türk'ün Seddülbahir'de nasıl ve hangi şartlarda savaştığım o günlerde Güney Grubu (Seddülbahir) Harekat Şube Müdürü Bursalı Yüzbaşı Mehmet Nihat anlarında,*

5 Haziran 1915 Zığındere: “Kazma ve kürek kum torbası, noksanı pek mühim idi, gündün güne ziyadeleşiyordu, (artıyordu) 10,000 kum torbası isteniyor buna karşı Kemâldi tasarufla idaresi kaydıyla 500 torba veriliyordu. Silah noksanı da kendisini hissettiriyordu. Yedek askere silah bulunamıyordu. Mesela 2, Tüme' in tek yedekteki 5, Alayında 2000 askerine karşılık 700 tüfek vardı. Fakat buna pek ehemmiyet verilmiyor, bu askerlere savaş esnasında ileri gidince şehit ve yaralıların silahları alınacağı emir olunuyordu, çaresizlik başka

* Deniz Harekatı Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayını

mesele! Fakat düşmana karşı silahsız sevk edilecek askerin manevi kuvvetini ne dereceye indireceğini varest-i arzıdır, (düşüncelerinize sunarım)

“ Seddülbahir cephesinde savunmanın ruhu askerin ve yanlarındaki küçük subay ve küçük rütbedeki (Bölük Komutanları) subayların iman ve kuvvetinde idi. Kimsenin birkaç adım sağ ve solundaki durumlardan haberdar olması mümkün olmayan bu savaşta askerimizin dayanıklılığı ve fedakarlığı amacımıza ulaştırmıştı. Düşman eline düşen siperlerden hiçbir askerin geriye kaçtığını işitmedim. Gerçi savaş esnasında gözetleme noktalarından savaş hattından geriye müthiş bir akın daima görülürdü. Ve ilk zamanlardaki bu manzara, hatta epey heyecana sebep oldu. Fakat yavaş yavaş anlaşılmiş ve kanaat getirilmiş ki, bu geriye gelenler hep yaralılarından oluşmuştu. ” “ Ağız ağıza dolan gizli yollar ve siperler muharebe günlerinde müthiş birer mezbaha oluyordu. Muharebe başlar başlamaz her makam elindeki yedek askeri ileriye sürüyor ve bunu yapmadan rahat etmiyordu. Sebebi gayet basitti, bombardıman o kadar müthiş olurdu ki, bu ateşin altında ileri hatlarda canlı insan kalacağına ihtimal verilemezdi; bundan başka ileri hattan muntazam haber almak için, hiçbir çare ve vasıta bulunamazdı, yoktu, ” diye bahseder.

İngilizler'in 20 Aralık 1915'de Arıburun ve Anafartalar'ı boşaltmasıyla, Türk askeri Seddülbahir cephesine güçlerini yığdı. Hiç zayıat vermeden Anafartalar'ı boşaltan İngilizler, Türk askerinin bilmesine rağmen, başındaki komutanların an-

lamamasından, 9 Ocak 1916'da kayıpsız olarak Seddülbahir Cephesini boşaltarak, Çanakkale Cephesi Savaşları'nı sona erdirmişlerdir.*

Er Edwin Pope**

Seddülbahir boşaltmasından 4-5 gün önce ailesine gönderdiği mektupta “ Noel günü biraz eğlenmek için karşı tarafa bir konserve et tenekesi attık. Teneke üç dört gün sonra geri geldi, içine ağırlık olarak taş koyulmuştu. İyi bir İngilizceyle bir kağıda da şunlar yazılmıştı; “Gittiğinize üzülmüyoruz, sizinle Süveys'te görüşürüz.” Bizim gitmekte olduğumuzu biliyorlardı.” diye yazar.

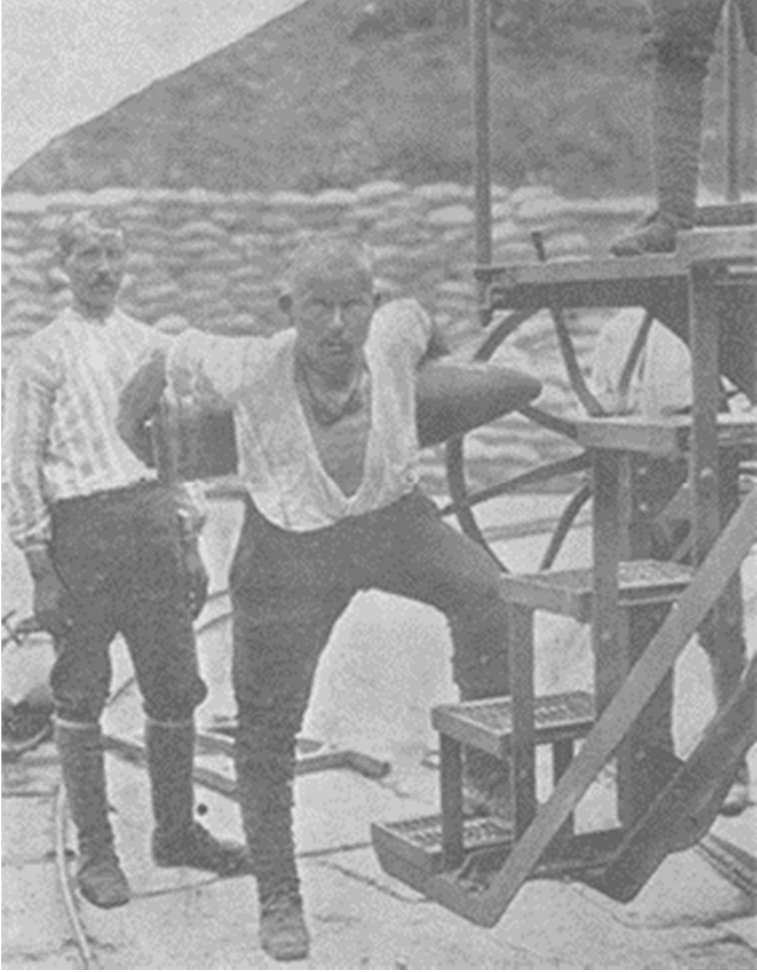
Çanakkale, Mart 2003

Cemalettin YILDIZ

---

* Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi V. CİLT ÇANAKKALE CEPHESİ 2-3. Kitap

** Yenilginin Destanı Nagille Sthille, Peter Hart

Seyit Onbaşı

"Çanakkale İstihkamında 215 kıyye (275 kg) ağırlığındaki mermiyi sırtında taşıyan güçlü bir kahraman nefer"(Harp Mecmuası Kasım 1915 Sayı1)

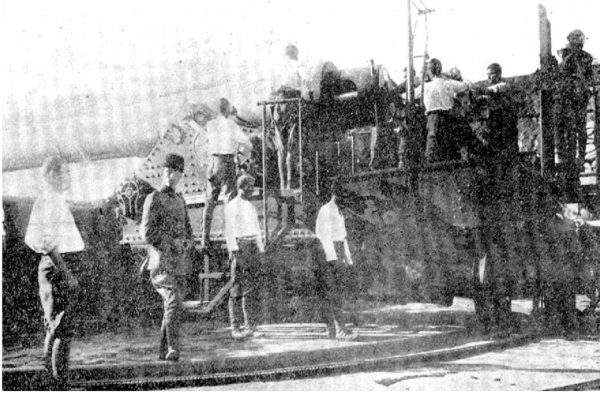
Yukarıdaki orijinal fotoğraf Çanakkale Deniz Zaferinden bir gün sonra 19 Mart 1915 tarihinde komutanı tarafından çekilmiştir.

Buve zırhlısını batıran top ve batarya Komutanı Yzb. Hilmi (Şanlıtop) ve Mülazım Fahri Efendiler

Koca Seyit'in topu Vinci tahrir olmadan önce ateşe hazırlanıyor.

Topun Kahraman efradı iş başında

Fotograflar Osmanlı Harp Mecmuası Kasım 1915 Sayı:1 sayfa 36 dan alınmıştır

MEHMET OĞLU SEYİT (1889-1939)

Çanakkale kahramanı, Balıkesir, Edremit, Havran'ın Çamlık köyünden Onbaşı Seyit (Çabuk), 18 Mart 1915 günü Kilitbahir Rumeli Mecidiye tabyasında topçu eri olarak görev yapar. İngilizlerin Queen Elizabeth gemisinden atılan 490 kg'lık bir mermi Seyit'in topunun vincini bozar. Tabya komutam Manastırlı Yzb.Hilmi bey ve Niğdeli

Ali Çavuş, toprağa gömülen Seyit Onbaşı'yı kurtarırlar. Koca Seyit Niğdeli Ali Çavuş'un da yardımıyla sırtına aldığı 275 kg'lık mermiyi topunun namlusuna sürer. İngilizlerin Ocean zırhlısına nişan alarak ateşler. Dümen tertibatından vurulan düşman zırhlısı Çanakkale Boğazının akıntısına kapılır, Nusrat'ın döktüğü mayınlardan birine çarparak batar. Balkan Harbi mağlubiyetini yaşayarak Çanakkale'ye gelen Seyit, Çanakkale Deniz Zaferinin en büyük kahramanlarından biri olmuştur. Daha sonra İstiklal Harbine katılarak yurdun düşmandan temizlenmesi için savaşmıştır.

Çanakkale'de ve Sakarya Savaşı'nda Mustafa Kemal tarafından taltif edilmiştir. Cumhuriyet döneminde Mustafa Kemal Havran'ı ziyaretinde Seyit Onbaşı ile görüşmüştür. 20 Lira aylık bağlatmıştır. 1939 yılında zatürreden vefat etmiştir.

19 Mayıs 1915 Arıburun Şehitleri
(Kültür Bakanlığı Çanakkale Cephesi Albümü)

ÇANAKKALE TÜRKÜSÜ

Çanakkale içinde Aynalı Çarşı
Anne ben gidiyom düşmana karşı
Oof! Gençliğim eyvah.

Çanakkale içinde vurdular beni
Ölmeden mezara koydular beni
Oof! Gençliğim eyvah.

Çanakkale içinde bir dolu testi
Analar babalar umudu kesti
Oof! Gençliğim eyvah.

Çanakkale içinde bir uzun selvi
Kimimiz nişanlı, kimimiz evli
Oof! Gençliğim eyvah.

Sevgili Anneciğim,

Canımıza tak diyen iki yıllık gurbet hayatından kurtuluyoruz Sana ve aileme kavuşacağım için seviniyorum.

Mektebimizi alıyorlar, hastane olacakmış, bizi de İstanbul'daki mekteplere dağıtacaklarmış. Hocalarımızın çoğu da askerlik hizmetine gidiyorlar, büyük sınıflar da gönüllü yazılacaklarmış. Bugün Türkçe hocamız sınıfa geldi, ama çok kalmadı, bize veda etti. Bize: "Zamanı gelince cephede yapılacak vatan hizmetinin mektepte yapılan hizmetten kutsi olduğunu" söyledi

Birkaç günden beri Çanakkale'den askerler geçiyor. "Çanakkale içinde Aynalı çarşı, anne ben gidiyorum düşmana karşı" şarkısını söylüyorlar. At üstünde zabitler, top arabalan, mekkare ve deve kervanları sokağımızı doldurdu. Harp olacakmış. İngiliz ve Fransız harp filoları boğazın dışında dolaşıyormuş. Buraları bombardıman edeceklermiş. Bu bombardımanı görmek isterdim, ama yakında Çanakkale 'den ayrılacağız. Ama size kavuşacağım ben.

Beybabamın, sizin ellerinizi öper, kardeşlerime selam ederim.

Oğlunuz Seyfullah

(Mektubu yazan Emrullah Nutku'nun kardeşi Seyfullah'tır. 1903 doğumlu olan Seyfullah savaşın arifesinde Çanakkale Sultanisi (İseli)1.sınıf öğrencisidir. Seyfullah, Çanakkale'den gönderdiği ve üzerinde 29 Eylül 1914 tarihi yazılı olan mektubunda böyle bahseder)*

* Emrullah Nutku, Çanakkale Şanlı Tarihine Bir Bakış, İst. 1975 ,S.8

Kanlısirt 1919 (Ekrem Boz Arşivi)

BİR YOLCUYA

Dur yolcu!
Bilmeden gelip bastığın
Bu toprak, bir devrin battığı yerdir.
Eğil de kulak ver, bu sessiz yağın,
Bir vatan kalbinin attığı yerdir.

Bu ıssız, gölgesiz yolun sonunda
Gördüğün bu tümsek, Anadolu'nda,
İstiklal uğrunda, namus yolunda
Can veren Mehmed'in yattığı yerdir.

Bu tümsek, koparken büyük zelzele,
Son vatan parçası geçerken ele,
Mehmed'in düşmanı boğduğu sele
Mübarek kanını kattığı yerdir.

Düşün ki, haşır olan kan, kemik, etin
Yaptığı bu tümsek, amansız, çetin
Bir harbin sonunda bütün milletin
Hürriyet zevkini tattığı yerdir.

Necmettin Halil Onan

19 Mayıs 1915 Cesaret Tepe Şehitlerimiz
(Şahin Aldoğan Arşivi)

İSTİKLAL MARŞI

*Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın
Siper et gövdeni, dursun bu hayasızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.*

*Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.*

Mehmet Akif ERSOY

MEHMET AKİF'İN “ÇANAKKALE ŞEHİTLERİ- NE” DESTANINI YAZIŞ ÖYKÜSÜ

Enver Paşa 1915 yılı sonlarında Mekke Emiri Şerif Hüseyin ve oğullarının İngilizlerin kışkırtmasıyla ayaklanma teşebbüslerini önlemek üzere Teşkilat-ı Mahsusa Başkanı Kuşçubaşı Eşref Bey başkanlığında, içlerinde şair Mehmet Akif in de bulunduğu bir heyeti Hicaz'a gönderir. Heyetin amacı Arap ayaklanmasını önlemektir. Günlerce çöllerde temaslar yapılır, başarılı olunamaz, ayaklanma başlamıştır. İstanbul'a dönüşe geçilir. Şam-Medine arasındaki demir yolunun son istasyonu El-Muazzam'a gelinir.

Mehmet Akif Çanakkale Cephesindeki kahramanlarımızı hiç ziyaret edememiştir. Kalbi, gözü, kulağı Çanakkale'dedir. Enver Paşa'nın verdiği bu devlet görevine de hayır diyememiştir. Aklı hep Çanakkale'dedir. Kafile başkanı Eşref Bey'e sorar.

-Eşref Beyefendi... Ne dersiniz? İngilizlerle Fransızlar Çanakkale'yi aşabilirler mi? Askerlik ilmine asla aklım ermiyor. Hissim ve imanım, bu Türk kalesinin aşılamayacağını söylüyor ama, karşımızdaki düşmanın kuvveti de müthiş. Siz ne dersiniz?

Eşref Bey ise;

“-Üzülmeysin üstad!.. Sizin bu kadar samimiyetle bağlı olduğunuz milli şehamet, payitahtı düşmandan muhafaza edecektir. Bu milletin tarihinde, mantığı durdurmuş olan az mı destan vardır? “Bunun üzerine Akif, bir sır fısıldar gibi ilave eder:

“-İstanbul'un fethi, bir ilahi tebşirin neticesi idi. İstanbul Türk'ün kalacaktır.”

El Muazzam istasyonu şefi, Eşref Bey'e seslenir:

“-Beyefendi...Beyefendi...Hemen lütfen geliniz. Medine-Şam-Halep yolu açık. İstanbul' dan Harbiye Nezareti'nden bekliyorlar.” Makinanın karşı ucunda Enver Paşa vardır.

Eşref Bey'e seslenir.

“- Eşref Beyefendi siz misiniz?.. Ben Enver.Aman nere-lerde kaldınız? Merak içinde idim. Çöl alemi uzun sürdü. Nasılsınız? Arkadaşlarınız afiyette midirler? İşleriniz nasıl? Size bir müjdem var. Düşman Çanakkale'yi terk etti. Üstad merak ediyordur. Müjdeler olsun.” der. Enver Paşa'dan müjdeli haberi alan Eşref Bey, öbür odadaki Mehmet Akife koşar ve seslenir: “-Üstad.. Aziz üstad... Size hayatımın en büyük müjdesini vereceğim. Bana bu saadeti bahşeden Cenab-ı Hakka nasıl şükredeceğimi bilemiyorum. Çanakkale'de muhteşem bir zafer kazandık. Sizin duanız makbul oldu. Düşman, o muazzam donanmasını da beraberine alarak, mağlup ve mahkum Boğazı terk etti. İstanbul kurtuldu, vatanın şeref ve haysiyeti halas oldu.” Eşref Bey anlattıklarının hakikat olduğunu teyit etmek ihtiyacını duydu:

“-Müjdeyi bizzat Enver Paşa'dan aldım” dedi.

Eşref Bey konuştuğu Mehmet Akif'ten ne bir ses, hatta ne bir nefes duyuluyordu. Adeta donup kalmıştı.

Mehmet Akif birden coşarak, Eşref Bey'in boynuna atılır. Dostunun omuzunda masum bir çocuk gibi hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlar. Ellerini kaldırır:

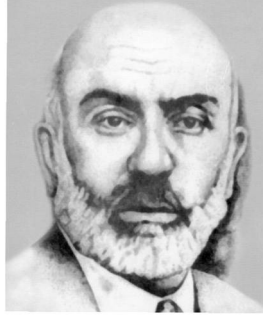
Yarabbi!.. Bana bu destanı bir aciz kulunun ifadesinin azamisi içinde yad edebilmenin saadet ve imkanım bahşet. Bu ulvi vazifeyi bana nasip et, sonra emanetini al. Yarabbi!.. Bana bu lütfü çok görme. İhsan ve ikramının sonsuz hâzinesinden bu aciz kulunun şu duasını kabul eyle...” diye yalvarır. O gece sabaha kadar uyumaz. Kendisinden geçer. Cebindeki not defterine duygularını destanlaştırır. İşte “Çanakkale Şehitlerine”

destanı böyle doğar. İstanbul'a dönüşünden günler sonra Çanakkale Muharipleri ve dostlarının katıldığı bir toplantıda El-Muazzam'da yazdığı bu destanı okuyunca, Çanakkale Gazileri:

Üstad sanki aramızda o cehennemi yaşamışsın, yoksa bu kadar gerçekçi anlatamazdın” diye duygularım dile getirirler.

İşte “Çanakkale Şehitlerine” Destanı bu duygularla büyük üstad Mehmet Akif in kaleminden dökülmüştür. Yazdıran ve yazanları şükranla yad ediyoruz.

1873-1936 Mehmet Akif Ersoy

**Büyük Şehitler Abidesi
açılışında bir bacağına
Çanakkale'de bırakmış gazimiz
21 Ağustos 1960**

ÇANAKKALE ŞEHİTLERİNE

Şu Boğaz Harbi nedir? Var mı ki dünyada eşi?
En kesif orduların yükleniyor dördü beşi,
-Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'ya-
Kaç donanmayla sarılmış ufacık bir karaya,
Ne hayasızca tahaşşüt ki ufuklar kapalı!
Nerde-gösterdiği vahşetle”bu, bir Avrupalı”

Dedirir-yırtıcı, his yoksulu, sırtlan kümesi,
Varsa gelmiş, açılıp mahpesi, yahut kafesi!
Eski Dünya, Yeni Dünya, bütün akvam-ı beşer,
Kaynıyor kum gibi...Mahşer mi, hakikat mahşer
Yedi iklimi cihanın duruyor karşısında;
Ostralya'yla beraber bakıyorsun; Kanada!
Çehreler başka, lisanlar, deriler rengarenk,
Sade bir hadise var ortada: Vahşetler denk.
Kimi Hindu, kimi Yamyam, kimi bilmem ne bela...
Hani tauna da zuldür bu rezil istila...
Ah o yirminci asır yok mu, o mahluk-u asil,
Ne kadar gözdesi mevcut ise hakkiyle sefil,
Kustu Mehmetçiğin aylarca durup karşısına;
Döktü kamındaki esrarı hayasızcasına,
Maske yırtılmasa hala bize afetti o yüz...
Medeniyet denilen kahpe,hakikat yüz­süz.
Sonra mel'undaki tahrife müvekkel esbab,

Öyle müthiş ki: Eder her biri bir mülkü harab.
Öteden saikalar parçalıyor afaki;
Beriden zelzeleler kaldırıyor a'makı,
Bomba şimşekleri beyninden inip her siperin;
Sönüyor göğsünün üstünde o arslan neferin.
Yerin altında Cehennem gibi binlerce lağam;
Atılan her lağamın yaktığı yüzlerce adam.
Ölüm indirmede gökler, ölü püskürmede yer;
O ne müthiş tipidir : Savrulur enkaz-ı beşer...
Kafa,göz,gövde,bacak,kol,çene,parmak,el,ayak;
Boşanır sırtlara, vadilere, sağnak sağnak.
Saçıyor zırha bürünmüş de o namert eller,
Yıldırım yayılımı tufanlar,alevden seller.

Veriyor yangını, durmuş da açık sinelere.
Sürü halinde gezerken sayısız tayyare.
Top tüfekten daha sık gülle, yağan mermiler...
Kahraman orduyu seyret ki bu tehlide güler.
Ne çelik tabyalar ister, ne siner hasmından;
Alınır kal'a mı göğsündeki kat kat iman?
Hangi kuvvet onu, haşa, edecek kahrına ram?
Çünkü te'sis-i İlahi o metin istihkam.
Sarılr, indirilir mevki-i müstahkemler,
Beşerin azmini tevkif edemez sun-u beşer;
Bu göğüslerse Hüda'nın ebedi serhaddi;
“O benim sun-u bediim, onu çiğnetme!” dedi.
ASIM'ın nesli... Diyordum ya... Nesilmiş gerçek;
İşte çiğnetmedi namusunu, çiğnetmeyecek.
Şüheda gövdesi, bir baksana dağlar, taşlar,
O rüku olmasa, dünyada eğilmez başlar,
Vurulup tertemiz alnından uzanmış yatıyor,
Bir HİLAL uğruna, ya RAB, ne güneşler batıyor!

Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker!
Gökten ecdad inerek öpse o pak alm değer.
Ne büyüsun ki kanın kurtarıyor TEVHİD'i...
BEDR'in arslanlan ancak, bu kadar şanlı idi.
Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
“Gömelim gel seni tarihe” desem, sığmazsın.
Herc ü merc ettiğin edvara da yetmez o kitap...
Seni ancak ebediyetler eder istiab.
“Bu, taşındır” diyerek KABE'yi diksem başına;
Ruhumun vahyini duysam da geçirsem taşma;
Sonra gök kubbeyi alsam da, rida namiyle,
Kanayan lahdine çeksem bütün ecramiyle;

Ebr-i nisanı açık türbene çatsam da tavan,
Yedi kandilli Süreyya'yı uzatsam oradan;
Sen bu avizenin altında bürünmüş kanına,
Uzanırken, gece mehtabı getirsem yanına,
Türbedarın gibi ta haşre kadar bekletsem;
Gündüzün fecr ile avizeni lebriz etsem;
Tüllenen mağribi, akşamları sarsam yarana...
Yine bir şey yapabildim diyemem hatırına.
Sen ki, son ehl-i salibin kırarak savletini,
Şarkın en sevgili sultanı SALAHADDİN'i,
Kılıç Arslan gibi iclaline ettin hayran...
Sen ki, İslamı kuşatmış, boğuyorken hüsrana,
O demir çemberi göğsünde kırıp parçaladın;
Sen ki, ruhunla beraber gezer ecrama adın;
Sen ki, asara gömülse taşıyacaksın... Heyhat!
Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu cihat...

Ey şehit oğlu şehit, isteme benden makber,
Sana ağuşunu açmış duruyor PEYGAMBER?

Mehmet Akif ERSOY

**Anafartalar Grubu Kumandanı Kurmay Albay Mustafa KemalKireçtepe Şehitliği Önünde
Kasım 1915**

ÇANAKKALE GEÇİLMEZ

*Bütün dev silahların üzerime kan kussa
Şurda tekbir sesleri birer birer hep sussa
Değil müttetiklerin, bütün dünya kudursa
Bizlerden akan her damla sizlere şeleledir.
Geçemezsiniz beyler... Bura Çanakkale'dir.*

*Hintler, yamyamlar, moskoflar..
. Gidin... Burası Türk elidir.
Buradan kuş bile uçmaz, kainat bilmelidir.
Hangi sapık dedi ki "Boğaz geçilmelidir"
Gelsin kendisi geçsin... ve göstereyim boyunu
Ona da öğretelim asil Türk'ün soyunu*

*Boğazı geçmek için toplansa da bütün cihan
Toplanın Efendiler... Bu pınardan içilmez
Yanlış kapıyı çaldınız: Çanakkale geçilmez...*

*Kalkan koludur her koya bir başka şehidin
Koldur, fakat azminde kanatlarındaki hız var
Etilerle kemiklerle örülmüştür ufuklar
Ey Akdeniz; insan ölüsünden kapımız var
Ejdersen eğer; yerleri yık gökleri yık ez
Fakat şunu bilmelisin: Uğrunda öldüğümüz nokta:
Çanakkale geçilmez.*

Kurmay Yarbay Mustafa Kemal 2 Mayıs 1915 Arıburun siperlerinde

ÇANAKKALE VE MUSTAFA KEMAL

25 Nisan 1915 Conkbayırı saat 11:00 (Taarruz emri)

“ Size ben taarruz emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman içinde yerimize başka kuvvetler ve kumandanlar gelebilir.”

19. Tümen Kumandanı Kurmay Yarbay Mustafa Kemal

30 Nisan 1915 Arıburun (Kemal Yeri) Taarruz Emri

“İçimizde ve kumanda ettiğimiz askerlerde Balkan Harbi utan-

cının ikinci safihasını görmektense ölmeyi tercih etmeyenlerin bulunacağını kat'iyen kabul etmem. Şayet böyleleri olduğunu hissederseniz derhal onları kendi ellerimizle kurşuna dizelim.”

Arıburun Kuvvetler Kumandanı Kurmay Yarbay Mustafa Kemal

2 Mayıs 1915 Arıburun (Kemal Yeri) Taarruz emri

“ Benimle beraber burada muharebe eden bütün askerler kesin olarak bilmelidir ki üzerimize emanet edilen namus vazifesini tamamıyla ifa etmek için bir adım geri gitmek yoktur. Uyku ve dinlenme aramanın, bu dinlenmeden yalnız bizim değil, bütün milletimizin sonsuza kadar mahrum kalmasına sebep olabileceğini cümlenize hatırlatırım. Bütün arkadaşlarımla aynı fikirde olduklarına ve düşmanı tamamıyla denize dökmedikçe yorgunluk alametleri göstermeyeceklerine şüphe yoktur.

Arıburun Kuvvetler Kumandanı Kurmay Yarbay Mustafa Kemal

5 Haziran 1915 (Düztepe) 19.Tümen emri

Madde 9-Düşmanın hareketlerinde meydana gelecek her türlü değişikliği üstüne derhal bildirmekte gevşeklik ve gecikenler düşmanın yararına hizmet etmiş gibi haklarında en şiddetli kanuni muamele uygulanacaktır.

Madde 10-Düşmanın siperlere yapacağı piyade, makineli tüfek, topçu ve bomba ateşleriyle veya bundan başka herhangi bir araçla etki yaparsa yapsın; yerini bırakan siperini boşaltan askerden hangi rütbede olursa olsun, bütün subaylar o anda orada

bulunan üstü tarafından derhal idam edilecek ve sonucu bana bildirilecektir.*

ARIBURUN BOMBASIRTI VAKASI
(2 Mayıs 1915 Taarruzunda gördükleri)

“Biz kişilerin kahramanlık sahneleri ile meşgul olmuyoruz. Yalnız size Bombasırtı Vak'asını anlatmadan geçemeyeceğim. Karşılıklı siperler arasında mesafemiz sekiz metre, yani ölüm muhakkak, muhakkak...

Birinci siperdekiler hiçbiri kurtulmamacasına, hepsi düşüyor; ikincidekiler onların yerine giriyor. Fakat ne kadar imrenilecek bir soğukkanlılık ve tevekkülle (sabırla) biliyor musunuz?

Öleni görüyor, üç dakikaya kadar öleceğini biliyor, en ufak bir duraksama bile göstermiyor; sarsılmak yok! **OKUMAK BİLENLER ELLERİNDE KUR-ANI KERİM, CENNETE GİRMEYE HAZIRLANIYORLAR, BİLMEYENLER KELİME-İ ŞAHADET GETİREREK YÜRÜYORLAR.** Bu, Türk askerlerindeki ruh kuvvetini gösteren, hayrete ve tebrike değer bir örnektir.

Emin olmalısınız ki Çanakkale Muharebesini kazandıran, bu yüksek ruhtur.

(Mustafa Kemal'in 1918 yılında gazeteci Ruşen Eşrefle röportajında anlattığı anısıdır.)

---

* Genel Kurmay Çanakkale Cephesi Harekatı 3 Kitap S.569

*Mehmetcik Çanakkale siperlerinde(1915)
Kültür Bakanlığı Çanakkale Cephesi Albümü*

***Bu Memleketin toprakları
üstünde kanlarını döken
Kahramanlar!
Burada dost bir vatanın
toprağındasınız.
Huzur ve sükun
içinde uyuyunuz.
Sizler, mehmetçiklerle
yanyana koyun
koyunasınız.
Uzak diyarlardan
evlatlarını harbe
gönderen analar!
Gözyaşınızı dindiriniz.
Evlatlarınız bizim
bağrımızdadır.
Huzur içindedirler
ve huzur içinde
rahat uyuyacaklardır.
Onlar bu toprakta canlarını
verdikten sonra, artık bizim
evlatlarımız olmuşlardır.***

***K. Atatürk
1934***

SEDDÜLBAHİR'İN İLK ŞANLI MÜDAFAASI

26.alay 3. Tabur Kumandanı Binbaşı Mahmut Sabri Bey'in Hatıratı

9. Tümen
Kumandanı
Kurmay Albay
Halil Sami Bey

26. Alay
Kumandanı
Yarbay
Haftız Kadri

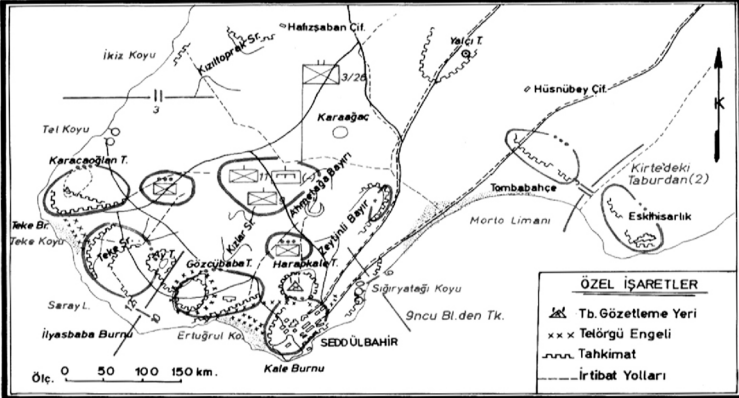
ÇANAKKALE CEPHESİ

26 ncı Alay 3 ncü Taburunun Seddülbahir'deki

Savunma Düzenleri

Gnkur.
As.T. ve Str. E. Bşk.

Kroki : 26

25-26 NİSAN 1915 SEDDÜLBAHİR MUHAREBESİ

26. Alay 3. Tabur 22 Nisan 1915 öğleden sonra saat dörtte Seddülbahir sahil savunmasına görevlendirilerek Sarafim çiftliğindeki çadırılı ordugahından hareket etti. Yaklaşık 9 km uzaklıktaki Kirte (Alçıtepe) köyüne varmasıyla beraber denizde bulunan düşman donanmasının saldırısına uğradı. Anılan donanma ateşinden korunmak amacıyla Kirte (Alçıtepe) civarında gece karanlığını bekledi ve karanlık bastırınca 6 km güneyde bulunan Seddülbahir sahiline hareket edip, bölgeyi 25. Alayın 3. Taburundan teslim aldı. Devir-teslim gece yarısında son buldu. Bölge batıdan doğuya doğru 5 km boyunda bir sahil idi ki, sağ başı Teke burnundan (dahil) Eskihişarlık Harabesine (hariç) kadardı. İş bu bölge Teke koyu bölgesiyle Harapkale bölgesi namıyla iki bölük bölgesine ve Morto limanı gözetleme takımına bölüştürülmüştü. Tekekoyu bölgesinin gözetleme ve savunmasıyla görevli 12. Bölük bir takımını Tekeburnu'na diğer bir takımını Aytepe' ye karakol vazifesiyle görevlendirdiği gibi geriye kalan diğer takımını, dayanak olarak Tekeburnu'nun hemen kuzeydoğusun da mevzilendirdi.

Harapkale bölgesindeki 10. Bölük'te bir takımını Ertuğrultabya harabesine diğer bir takımını Seddülbahir köyünde iskele ve köyün kuzeyindeki değirmende, 3. Takımını da Harapkale tepesi gerisinde gizlemiş bulunduruyordu. Yedekte 9. Bölük' ten bir takım Morto Limanı'nın kuzey sırtlarında ve bir manga anılan limanın batısındaki sırta gözetleme ve savunmayla görevlendirilmişti. Tabur' un karargahı ile geride kalan 5 takım (11. Bölük ile 9. Bölüğün iki takımı) Harapkale tepesinin hemen 600 m kuzeyinde gizlenmiş bulunuyordu. Bölgenin sipperleri sahil boyunca bir sıra avcı hendeklerinden meydana

gelmişti. Batıdaki siperler de (Teke koyu tarafı) kum olmasından dolayı dayanıklı değildi.

Teke koy (Üzeyir Turan Arş.)

Avcı hendeklerinin ilerisinde iki üç sıralı tel örgüsü yapılmaktaysa da henüz tamamlanmamış, bitirilmeye çalışılıyordu. Savunma kuvvetleri 100'ü silahsız 1.100 mevcutlu 26. Alay'ın 3. Taburu'yla 200 mevcutlu tümenin istihkâm (siper yapan) bölüğü ve 37,5 mm'lik dört adet küçük toptan meydana gelmişti. Yapılan iş; gündüzün donanmanın ateşinin altında kalmak sakıncasından dolayı, ancak buluşma hendekleriyle gizli yerlerdeki avcı hendeklerini sağlamlaştırmak ve buldukları yerlerde temizlik yapmaktan oluşuyordu. Geceleyin istihkam bölüğü ile beraber tel örgüsünün tamamlanmasına gayret etmek ve sahildeki siperleri sağlamlaştırmaya çalışmaktı. Ancak düşman torpidoları projektör yakarak çalışanlar üzerine ateş edince, çalışmaları engelliyordu. 24 Nisan' da gündüzün düşman uçaklarının faaliyetleri ve gecesi torpidoların durmadan ateş etmesi,

çalışmaları tamamı ile engellediği gibi üzerimizde çıkarmanın yakın olduğu şüphesini bıraktı.*

Tabur'un emri: İleri takımların yedek cephaneleri yanlarında bulunacak ve adı geçen takımların geriden su almaları zor olduğundan dolayı gece yansından sonra su mataralarıyla su tenekeleri doldurulmuş olacak. İkinci günü akşamına kadar gerektiğinde adı geçen cephane ve su ile idare edeceklerdir. Düşmanın çıkarma girişiminde acele edilmeyip kayık ve salları kıyıya 200-300 m' ye yanaştıktan sonra şiddetli ateş açılacaktır. Silah başına işareti verilince yedek bölükleri batıdan ve güneyden korumalı sırtın doğu eteğinde toplanacaktır. (Harapkale)
Sargıyeri: Harapkale bölgesine giden gizli yolun başlangıcındaki yerlerle örtülü sırt eteğinin dolaylarında hazırlanan yerlerdir.

24-25 Nisan Gecesi: Hava mehtaplı idi. Tel örgüsü çekmekle görevlendirilen gruba düşman tarafından ateş açılması yüzünden ve top atışları tesirinden uyku uyunamadı. Gece yansından sonra saat iki buçuk sıralarında ay ışığı kaybolunca ortallığı bir karanlık kapladı ve istemeden üzerimize bir hüznün çöktü. Saat 03:00 idi ki; İstihkam Bölüğü Kumandanı Muhiddin Efendi boş yere can kaybı vermektan vazgeçerek tel örgüsü çalışmasını tatil ettiğini, erleri korunma yerlerine ve çadırlarına gönderdiğini haber verdi.

---

* O vakit Taburlar 4 Piyade bölüğünden oluşmuştu. Taburlarda makineli tüfek yoktu. Bunlarda alayda bulunuyordu.

YN: Bölükler üç takımdan teşekkül ediyordu. Takımlar; dokuzar mangadan oluşuyordu. Mangalar da dokuzar tüfekliydi. Böylece bölükler 250 mevcudunda bulunuyordu. O zamanlarda yalnız alaylarda dört tüfekten oluşturulmuş birer makineli tüfek bölüğü vardı. (Çanakkale Âburnu Savaşları ve 27. Alayı Alay Komutanı Albay Şefik Aker syf:21)

Ertuğrul Koydan Majestik Bombardımanı

DÜŞMANIN İLK BOMBARDIMANI VE TÜRK ASKERİNİN DAYANIKLILIĞI

25 Nisan 1915: Sabahleyin saat dört buçuk; sularında dehşetli top atışları üzerine yedek bölükleri silah başına diyerek düdüğü çalındı. Bölükler silahlarını alarak hazırola geçtiler. Düşmanın bombardımanından bir fikir edinmek üzere sahili görmek için Harapkafe tepesine gidildi. Düşmanın gemi toplarının büyük kısmı sahilde bulunan avcı hendeklerini dövmekte bulunduğundan, yükselen siyah mavimsi ve yeşilimsi dumandan sahil görünmüyordu. Bundan dolayı hiçbir şey görülemiyordu. Bölge: donanmanın ateşiyle oranlanamayacak kadar küçüktü. Bir çok daneler yan yana düşüyor, bir çok şarapnel de birbiri ardına patlıyordu. Ateş güneyden ve batıdan çapraz geliyordu. (Düşman gemileri yarım saatlik bombardımanda Ertuğrulkoyu'na 4650 top mermisi almıştır.) (Genel Kurmay V. Kıtap)

Sonra kuzeybatıdan gelmeye başladı. O sırada 37.5 mm'lik iki top yok edildiği gibi bir çok avcı ve bağlantı hendekleri dümdüz oldu. Hayat koruması için kazılan avcı deklerinin bir kısmı mezar vazifesini gördü. Aynı zamanda yürüeyebilen yaralılar sargı yerlerine gelmeye başladılar. Askerlerin seferberlik süresince gördükleri talim ve terbiyenin, okuduktan derslerin tesirinden olmalı ki; sargı yerine gelenler **“-Ahh vazife görmeden yaralandım, cephanemi manga arkadaşlarıma verdim. İşte silahım, kime teslim edeceğim!”** diyerek sargı sırasını bekliyordu. Düşmanın arasına attığı mermilerin patlamasıyla düşen misketler bu güne kadar hiç görülmemiş ve hiçbir kitapta yazılmamıştı. Misketin danesi yuvarlak olarak yumurta kadar var idi.*

---

* Bir Şarapnelde 10 000 Misket Bulunuyordu. (Gelibolu Günlüğü, Genaral Hamilton s.119)

25 Nisan 1915
Seddülbahir
Siperleri

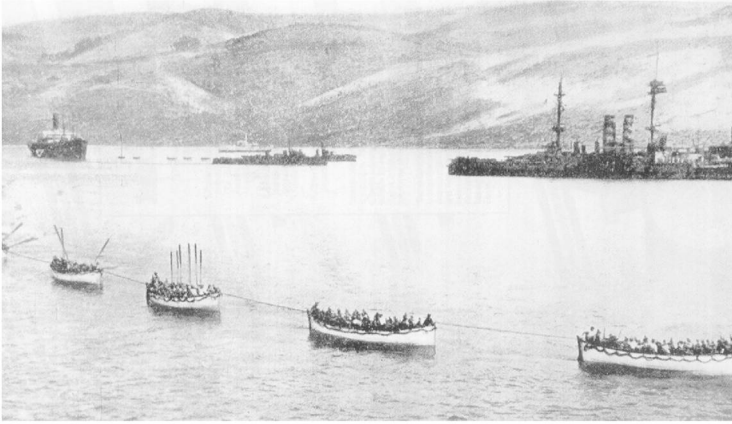
Savunma kuvvetlerinin ileride bulunan kısmı avcı hendeklerini işgal ve kadere boyun eğerek vazifenin başlama zamanını beklerken, yedek kısmı da diz çökmüş, silahları elinde fırlanmış, ne surette olursa olsun düşmana saldırmayı arzu ettikleri tavır ve hallerinden anlaşılıyordu.

Çoğunun arkadaşları yanında toprakla gömüldüğünü ve bir kısırımın bacağının, başının havaya fırladığını gördüğü halde düşmanın üstün kuvvetini ve silahlarını kesinlikle hatır ve hayaline getirmeyerek, silahını kullanacak zamanı sabırsızlıkla bekliyordu ve ara sıra hendekten başını çıkararak ateş zamanı geldi mi diye bakmıyordu. Mermilerin tesiriyle düzlenen siperlerde sağ kalanlar mermi çukurlarına yerleşiyorlar ve yeni siperler yapıyorlardı. Bu derece dayanıklı ve kuvvetli kalbe sahip olan bu askeri, millet takdir etmez mi! Bu askeri yetiştiren su-baylar kutlanmaz mı!

25 Nisan 1915 Sabah Saat 05:00 (Seddülbahir Ertuğrul Koyu)

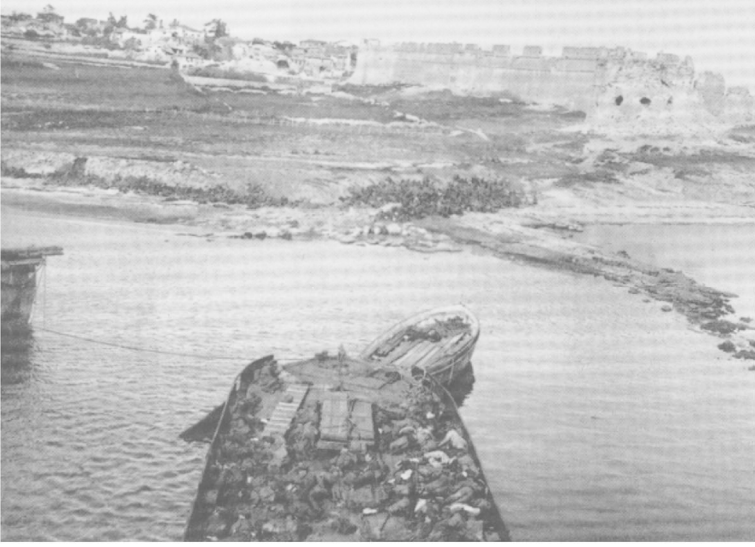
Saat beşi geçmişti. Sahil bombardımanı seyrekleşti. Karaya asker dökcek gemiler karaya yaklaşıyordu. Harp ve taşıma gemileri sayılarak, Kirte'nin (Alçitepe) güneydoğusunda ve 5-6 km uzaklıkta bulunan alayın kumandanlığına rapor yazıldı.*

Düşman gemileri: Düşman donanmasının on ikisi büyük zırhlı kruvazör, on beşi küçük harp gemisi, on büyük, on küçük nakliye gemisi ve birçok kayık ve römorkörlerle iki adet büyük duba görülmüyordu. Bunlar bölgemizi sarmıştı.

25 Nisan 1915 Sabahı Seddülbahirde Çıkarma Salları

* İngiliz Savaş Muhabiri Alan Moorehead 25 Nisan 1915 sabahım şöyle anlatır. “ Tertibe göre savaş gemilerimiz saat 05:00 'de Kale' ye (Seddülbahir) ve köye öyle müthiş bir ateş açtı ki; sahiliden karşılık verilmiyordu. Bir saat sonra Türklerin ya ölmüş, ya da kaçmış olduklarına karar verildi Çıkartma komutam bu daracak yere yapılan müthiş bombardımandan sonra “Burada değil Türkler bir canlı sinek bile kalmamıştır.” diyerek çıkarmayı başlattı.

25 Nisan 1915 Sabahı River Clyde'den Seddülbahire Bakış

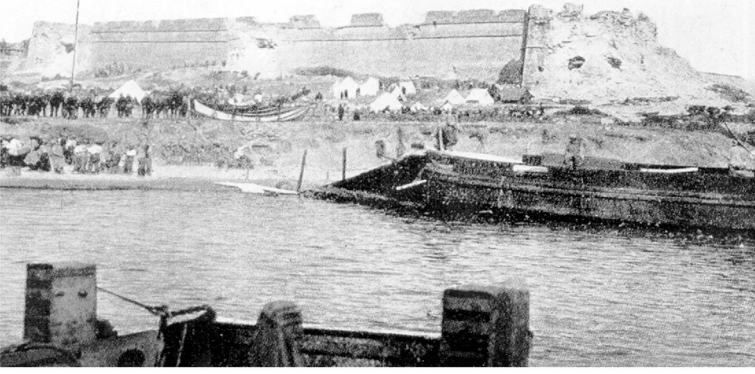

Çıkarma: Düşman Tekeburnu'ndan Seddülbahir İskelesi'ne kadar güney ve güneybatı sahilini çıkarma bölgesi kabul etmiş, büyük savaş gemileri korumasında, çıkarma gemilerinin bazıları

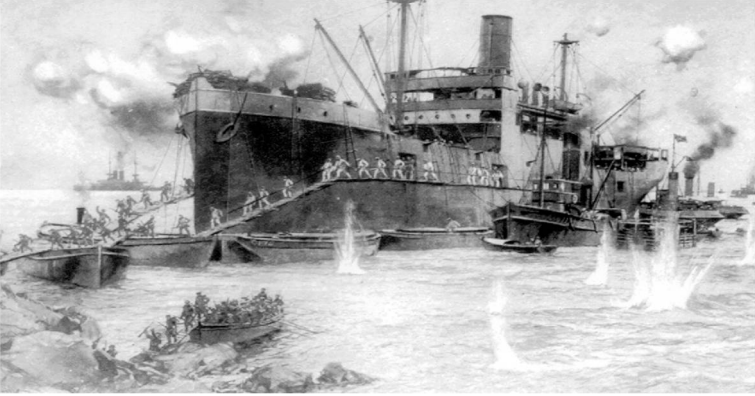
sahile 100 metreye kadar yanaştırılmıştı. Çıkarma zamanında kruvazörler ateş ettiği gibi, çıkarma gemilerinin baş taraflarında bulunan makineli tüfekler ve diğer makineli tüfekler de durmaksızın işliyordu. Tekekoyu'na defalarca kayıklarla askerlerini taşıdığı gibi, Ertuğrul Koyu'na da büyük bir nakliye gemisi girerek (River Cleyde) yüzdürdüğü iki büyük dubayı sahile dayayarak asker çıkarmaya başladı. Seddülbahir İskele civarına da diğer çıkarma gemilerinden kayıklarla asker taşıdığı görüldü. Bu sırada bizim kahraman askerimiz şiddetli ateşe başlamış bulunuyordu.

Sahil deniz suyu senelerden beri rengini korumuşken avcı hendeklerinden tüfeğini uzatan millet fedailerinin kurşunlarıyla düşman cesetlerinden boşalan kan, adı geçen suyun rengini geçici bir zaman için değiştirdi. Tüfeklerin alevi görüldüğü yerlere, gerek top mermileri ve gerek makineli tüfek mermileri ardarda düşüyordu ve bu ateşe rağmen avcı siperlerinin tümünden şiddetli ateş geliyordu.

Düşman canını kurtarmak amacıyla kayıklardan suya atlıyordu ve kendisini kurtarmak çaresini bulmak için boş yere çabaladıkları görülüyordu. Her ne kadar düşmanın kayıkları, gemilerdeki kumandanlar tarafından verilen flama işaretleri ile kayıkların açılıp burunların arkasına geçmeye gayret ediyorlarsa da gene kurtulamıyorlardı. Düşmanın top ve makineli tüfekleri ateş açtığı derecede, askerlerimizin ateşi isabet ediyordu ve düşmanı denize yuvarlıyordu. ***Ertuğrul Koyu sahili bir an içinde balık istifi gibi düşman cesetleriyle doldu.*** Seddülbahir İskelesinde beş kayak askeriyle batırıldı. Tekekoyu ateşin şiddetinden görünmüyordu. Düşman çıkarma hareketini durdurmak zorunda kaldı.

Seddülbahir Kalesi

25 Nisan 1915 İngilizlerin Troya Atı River Clyde'den Çıkarma

25 Nisan 1915 Saat 06:00

Saat altıyı geçmişti. Düşman donanması avcı hendeklerine tekrar ateş açtı ve ortalığı dumanla boğdu. Tekrar çıkarma sandallarını doldurarak sahile yolladıysa da bu sefer de hareketi başarısızlığa uğradı. **Düşman askeri o derece korktu ve yıldırı ki Ertuğrul Koyu'na giren büyük nakliye gemisinden (River Clyde) inmekten çekindikleri fark ediliyordu. Kumandanlar- la, subaylar kılıçlarını çekmiş oldukları halde askerleri merdi-**

venlere gönderiyorlardı. Görülen bu kumandan ve subaylar da Türk kurşunlarından kurtulamadılar. Askerimizin bir tek mermisi boşuna gitmiyordu. Hatta çok defa görüldü ki bir mermi ile birkaç düşman vuruldu.

Yüzbaşı Guy Geddes

Albay Sampson

Binbaşı Mahmut Sabrif nin Türk siperlerinden gördüğü bu görüntü, acaba İngiliz tarafından nasıl görünüyordu? Onların anularından okuyalım:

25 Nisan 1915 sabahı İngiliz Hava Komodoru Albay Sampson'un Ertuğrul Koyu Gözlem Raporu:

“Seddülbahir üzerinde uçuyordum. Aşağı baktığım zaman, durgun mavi denizin sahilden 50 m açığa kadar olan kısmının kandan kıpkırmızı kesilmiş olduğu gördüm. Korkunç bir manzara idi bul... Kızıl dalgacıklar sahilde oynuyor, suyun durgun yüzü tepelerden yağın kurşun yağmuru altında habbe habbe köpürüyordu. Güneş ise gökte pırl pırl parlıyordu.” (İbrahim Artuç 1915 Çanakkale Savaşı)

Yüzbaşı David French: “Filikalar River Clyde'den herhangi bir ateşle karşılaşmadan ayrıldılar. Kıyıya saat 06:00 da yaklaşmaya başladık. İlk filikalar kıyıya yirmi metre kadar yaklaştığında Türkler bir el ateş ettiler. Bunun ardından kıyımet koptu ve açık filikalardaki Dublinliler biçilmeye başladı. River Clyde'nin açık kapakları ardından inmeyi bekleyenler onların kapana kısırılmış fareler gibi öldürüldüklerini izliyorlardı. Filikalardaki 700 askerin sadece 300'ü kıyıya çıkabildi ve onların çoğu yaralıydı. Tek sığınak suyun kenarından üç

metre kadar ileride ve yüksekliği bir buçuk ila üç metreye kadar değişen bir tümsekti. Tümsek kumsal boyunca uzanıyordu ve Türk ateşinden kurtulup kıyıya çıkan askerler için ölümle yaşam arasındaki farkı sağlayan tek yerdi Türklerin kıyı savunması hazırlıkları sırasında bu toprak parçasını neden yerle bir etmediklerine şaşarım, eğer bunu yapmış olsalardı hiçbirimiz kurtulamayacaktık ”

(Gelibolu Yenilginin Destanı Nigel Steel, Peter Hart syf: 67

Yüzbaşı Guy Geddes: “- River Clyde den inerken arkamdakiler teker teker vuruldular. Teğmen Watts beş yerinden yaralanmıştı ve iskele üzerinde yattığı yerden askerleri, “Yüzbaşayı izleyin” diye teşvik ediyordu. Dublins taburundan Yüzbaşı French bana daha sonra, beni 48 kişinin izlediğini ve hepsinin vurulduğunu söyledi, (a.g.e)

Teğmen G,L, DREWRYVC: “Unwir’in River Clyde*ya çıkmasına yardım ettim. Ben filikalarda kalıp adamların kıyıya çıkmalarına yardıma çalıştım. Ama bu cinayetten başka bir şey değildi ve çok geçmeden birinci filika cesetlerle dolmuştu, filikanın çevresindeki deniz kıpkırmızıydı, ”(Gelibolu Y.DN. SteelP, Hart)

Teğmen R,B, Gillet: “Gözlerimizin önündeki manzarayı anlatmak olanaksızdı. Filikalalar şimdi hemen hemen birbirlerine yanaşmış olarak kıyıya kadar uzanıyordu ve içleri parçalanmış cesetlerle doluydu. Sonuncu filika ile kıyı arasında cesetlerden bir iskele vardı. Ölümlere basmadan kıyıya çıkmak mümkün değildi ve koyun suları kandan kıpkırmızı kesilmişti, (Gelibolu Y.DNigel Steel P. Hart)

Yüzbaşı Richard Willis (Tekekoy saat 06:00): Filikanın birinci kürekçisi arkadaşlarının öfkeli şaşkınlığı arasında

öne devrildi Katliam işareti verilmişti. Yamaçların üzerinden makineli tüfek ve keskin nişancıların isabetli atışları başladı. Çok geçmeden kayıplar arttı. Pusunun zamanı kusursuzdu. Filikaların içinde tümüyle açıkta ve çaresizdik, gizlenmiş olan Türkleşin talim hedefleriydik ve birkaç dakika sonra filikamdaki 30 kişiden sadece yarısı kalmıştı. (Gelibolu G, Nigel Steel P, Hart)

Türkler'in savunma düzeni son dakikaya kadar terk edilmiş gibiydi, fakat River Cleyde gemisinin karaya oturmasıyla, çıkarma araçlarının kıyıya birkaç metre yaklaştığı sırada biri katliam emrini verdi ve birden bire sanki bir cehennem boşandı. Bu ateş kasırgası sahile sokulan filikaların üzerinden limanın durgun sularını binlerce kamçıyla kamçılıyormuş gibi geçti İlk birkaç saniye içinde kıran geçmişçesine zayıyata uğratıldık. Hafif hafif kıyılan yalayan dalgacıklar kana boyanmıştı. Filikalardan bazıları içinde bulunanların hepsi ölmüş vaziyette umutsuz bir halde suların seyrine kapılmış gidiyordu. Ertuğrul Koyuna yapılan çıkarma hareketi, işte bu şekilde ve saat dokuzdan biraz sonra kesin olarak durduruldu. (Aspinall Oglanlar Çanakkale Muharebeleri)

25 Nisan 1915
Seddülbahir'de
içleri ölü ve yaralılarla
dolu İngiliz filikaları

25 Nisan 1915 Ertuğrul Koyu

Saat 06:15 River Clyde Gemisinden İkinci Çıkarma Harekati

Düşman çıkarmanın kaç mal olduğunu ve Türk ordusundaki cesaret ve kahramanlığın ne derece yüksek olduğunu anladı. Ne çare ki düşman top ateşinin kuvvetlerimize verdiğini kayıplar savunma kuvvetimizi azaltıyordu. Bilhassa taburun sağ taraf kısmı çok zayıflamıştı. Tabur, cephesindeki çok üstün düşmanla uğraşırken iki kilometre kadar kuzeyde (Tekekoy) karaya çıkmayı başaran bir düşman kolunun, taburun sağ tarafını kuşatmaya başladığı haberi geldi. Anılan yöne gönderilen keşif kolundan bir haber alınamadı.

25 Nisan 1915 Saat 06:30 Tekekoyu

Saat altı buçuğu geçmişti. Tekekoyu bölgesinden bir asker gelerek düşmanın sağ gerimizden çokça geldiğini ve bölüğümüz siperlerinden çıkararak düşmana karşı yeni bir mevzii tutmuşsa da sağ taraf takımının yansının siperlerde kaldığı bilgisini getirdi. (Bu gelen düşman Tekekoyun kuzeyindeki x koydan çıkanlar) O vakit 9. **Bölük o tarafa saldırdı. Bölük mevcut iki takımıyla zincirden kurtulmuş susuz aslanlar gibi düşmanın dehşetli şarapneli altında koşarak yayıldı.** Tekeburun'un 800 metre gerisinden iki bölükten fazla düşmanı karşıladı. Açtığı isabetli ateş üzerine düşmanı geri çekilmeye mecbur etti.

Bölük ileri atıldı ise de, gerideki sırtlara yerleştirilen düşmanın makineli tüfek ateşinden tekrar siperlere girmeye mecbur oldu. 9.Bölük kumandanı bir kısım yaralı askerini alarak savaş hattından geri çekildi. O sırada Aytepe'yi savunan

takımın subaylarından gelen haberde düşman kuvvetinin bir tabur tahmin edildiği ve Tekeburun kuzeyinden yeni yeni kuvvetlerin karaya çıkmakta olduğu ve sağ taraftaki mangaların kısmen siperleri terk etmeye mecbur oldukları bildiriliyordu. Bu sırada durmadan yeni güçler bulan düşman, makineli tüfeklerinin ateşi altında olan 9. Bölük ve 12. Bölük üzerine yükleniyordu. Tam bu zamanda Ertuğrul Koyu çıkarmasına engel olmak için bir bölüğe daha ihtiyaç olduğu Harap kale bölgesi bölük kumandanlığından bildirildi. Gerçek ihtiyacı anlamak için tabur yaveri (yardımcı subayı) gönderildiyse de kol ve bacağından yaralanarak sargı yerine götürüldü. Yedekte kalan 11. Bölüğün iki takımı yüzbaşlarıyla Harap kale bölgesine ve bir takımı da 9. Bölüğe takviye olarak gönderildi ve taburun yedeği kalan istihkam (siper yapma) bölüğü kumandanına harekete hazır bulunması emri verildi. Tekekoyu sahil siperlerini savunan 12. Bölük siperlerden ayrılmak zorunda kalınca Tekekoyu çıkarması serbest kaldı.

25 Nisan 1915 Saat 07:00

Saat yediyi geçiyordu. Seddülbahir sahili ve arkası cehennem andırıyordu. Düşmanın Ertuğrul Koyu'na bu defa gönderdiği kuvvetleri; 11. Bölüğün oraya varmasıyla mahvoldu. Fakat Tekekoyu düşman çıkarmasının kaynağı oldu. Siperlerinden ayrılmak zorunda kalan askerlerimiz her ne kadar gerideki sırtları ve Aytepe'yi tuttuysa da buradan sahil görünmüyordu. Düşman kolaylıkla çıkıyor ve iki tarafa yayılıyordu. Cephe birbirine dikey iki hat halini aldı. Biri Aytepe'den kuzeye doğru giden 9. Bölük ve 12. Bölük ardı açıkta, diğeri Ertuğrul tabyasından Seddülbahir iskelesine doğru güneyde 10. ve 11. Bölüklerin avcı hendeklerinde bulunuyordu. Tekekoyu tarafından çıkarılan düşman kuvvetleri koşarak geliyorlardı. Beş takım kuvvetimize karşı, düşmanın bir taburdan fazla kuvveti saldırı-

yor ve makineli tüfekleri işliyordu. Bunun üzerine İstihkam Bölüğünün bir takımım yedekte bırakarak, diğer iki takımıyla batı savaş alanının sağ tarafına uzatıldı.(Teke koy) Bu şekilde düşman durduruldu. 26. Alaydan imdat ve cephaneye ihtiyaç duyulduğu ve yaralıların ulaşımı için mutlaka geceleyin sıhhiye arabalarının gönderilmesi istirham (rica) edildi.

Seddülbahir Köyünün Bombardımandan Sonraki Hali

25 Nisan 1915 Saat 10:00

Saat on'u bulmuştu. Seddülbahir ve iskele civarı şiddetli bombardıman edilerek bir çok binaları harap ettiler. Bir kısım askerimizi savaş dışı bıraktılarsa da, hemen ardından yaptıkları çıkarma durduruldu. Karaya çıkanlardan kurtulanlar, ateş görmeyen harabeler altında saklandı.

Ve duvarların dibinde nefes almadan kaldılar. Seddülbahir Köyü ve civarı durmadan yardım istiyordu. Fakat elde kuvvet yoktu. Mehmetçiklerimizin ve subaylarımızın gayret ve kahramanlıklarına güveniyorduk. Pek az sayıda olsalar bile düşmanın kendilerinden kat ve kat üstün kuvvetinden yılmayacakları muhakkaktı, nitekim de öyle oldu. Seddülbahir' deki bir takımın yansı iskele başında, yansı da köy dışında değirmenler civarında yerleşmişti. Bu takım yarısına yakını şehit ve yaralı verdiği halde, iskele ve civarından çıkarma o gün akşama kadar yapılamadı. Düşmanın yüzlerce subay ve askeri yok edildi. Bir

esir Avusturyalı asker ile iki İngiliz tüfeği geriye gönderilmişti.

Bu durum ve vaziyet iki üç saat devam etti. Batı Cephesi (Teke koyu) harbinde ise düşman piyadesi çok fazlalaştıkça askerlerimizin yaralıları artıyordu. Yedekteki istihkam takımı da bu cepheye (Teke koyu) gönderilerek yedek bir manga alıkonuldu. Düşman şarapnelleri ve makineli tüfeklerine ve Teke koyundan çıkardığı iki tabur kuvvete karşı askerimiz kendine büyük bir güvenle savaşıyordu. Tüfekten başka bir silahı olmadığı halde 800' e yaklaşan kuvvetimiz düşmanın kendinden kat ve kat üstün askerini her taraftan sıkıştırıyordu. Düşmanın iki taburdan fazla kuvveti iki bölüğümüze karşı ilerleyemiyordu. Değişik hatlar oluşturduğu halde katiyyen sıçrayıp bir adım bile atamıyordu. Topçu kuvvetimiz dört adet 37.5 milimetrelük küçük toptan ibaretti. Bunların ikisi hiç mermi atmaksızın daha başlangıçta harap olmuştu. Diğer ikisi sahile yanaşan nakliye gemilerine ateş açabilmişse de hemen ardından düşman gemi toplarıyla susturulmuştu. Daha sonra ne subayından ve ne de askerlerinden haber alınamamıştır. Tahminimize göre Kilitbahir'e gitmişler ve alaylarına katılmışlardır. Olan telefonlardan da kesinlikle yararlanılamadı. Direklere asılı havai hat olduğundan, ilk bombardımanda birkaç yerinden koptu ve bir daha tamir edilemedi. Taburda yedek askerlerin cephanesinden başka fazla olarak 50 sandık cephane vardı. Başarımızın başlıca sebeplerinden biri de budur. Yoksa başka türlü olacaktı. Alaydan (26.) imdatla cephane savaşın başından yirmi bir buçuk saat sonra yetişti. Yedek cephane sayesinde yirmi bir buçuk saatte ateş eksilmemiş ve kesilmemiştir. Ateşin idaresi de mükemmeldi. Bu da askerinin zamanında silah altına alınmasıyla birlikte ayrıca yetenekli subayların elinde iyi eğitilmesi yüzünden ileri gelmiştir. Düşmanın büyük savaş gemileri o gün sahile 500 metre

yanaşarak ateş ettilerse de yakından tel örgüsünü tahrip edememişti. Daha sonra sahile gelen subayın verdiği işaret üzerine kruvazör, açılarak uzaktan ettiği bombardımanla tel örgüsünü tahrip etmiştir. Bundan sonra işaret veren subay da bir kurşunla yok edildi.

25 Nisan 1915 Saat 13:00

Saat biri geçti. Düşman Teke koyu civarından çıkarmayı fazlalaştırdı. Aytepe' ye ilerleyen iki bölük kuvvetindeki düşmana, anılan tepede bulunan bir takım kalıntısı tarafından açılan ateşle darmadağın olmuş. Bir çok yaralı ve ölü verdirilmişse de kurtulanlar tepenin eteklerine sığınarak ateşten kendilerini kurtarmışlardır. Arkasından Aytepe' ye bir tabur kadar asker daha göndererek tepeyi sarmaya başladılar. Tepede bol cephane mevcuttu, tepeye yetişmek ve orada sağ kalan dört mangaya yardım vermek mecburi ve zaruri idi. Elde kuvvet olmadığından Ertuğrul Koyu çıkarmasını engellemekle görevli 11. Bölük kumandanına Aytepe ile haberleşerek ve oraya güç göndermesi emri verildiyse de kruvazörün pek yakından ateş açmasından ve örtülü (gizli) yolun olmaması yüzünden Aytepe' ye gitmek mümkün olmadı. Gönderilen haberleşme, keşif kolunun şehit olduğu cevabı geldi.

25 Nisan 1915 Saat 14:00

Saat ikiye vardı. Aytepe batısı ve güneyinden düşman güçleriyle sarıldı. Düşman çokluğu oranında yok oluyordu. Amma yok olanın dört misli denizden çıkıyordu.

25 Nisan 1915 Saat 15:00

Öğleden sonra saat üçte (Aytepe) tepe düşmanın eline geçti. Sağ kalan askerlerimiz tepenin kuzeyine çekildiler ve bölüklerine katıldılar. Durum korkunçtu. Aytepe' de kurulan makineli tüfeklerle iki harp hattımız yandan dövülmeye başladı.

Subaylar ne yapacaklarını sormaya başladılar. Araziden yararlanılarak ve dövülen siperlerden diğerine geçilerek ve herkesin bulunduğu yerden kesinlikle bir adım bile geri gitmemesi gerektiği cevabı veriliyordu. Düşmanın çıkardığı kuvvetler üç tabura ulaşmıştı. Fakat hala asker çıkarmaya devam ediyordu.

25 Nisan 1915 Saat 15:15

Saat üçü 15 dakika geçe alaya rapor gönderildi. (Aytepe tümüyle düşmanın eline geçti ve sustu! Düşman Tekeburun'dan Sığındere' ye kadar uzayan sırtı kuvvetli bir şekilde işgal etti. Her tarafa makineli tüfekler yerleştirildi. Yardım kuvvetleri ve cephane gönderilmezse tabur ve İstihkam bölüğü iş göremeyecektir.) şeklinde idi. Saat üçe kadar Teke koyu'ndan başka çıkarmada başarılı olamayan düşman, Ertuğrul Koyu'ndan çıkarma yapmaya tekrar teşebbüs etti.

Ezinelî Yahya Çavuşun Bugünkü Anıtı

EZİNELİ YAHYA ÇAVUŞ: *Koyun (Ertuğrul) batı tarafına yerleşen ve koyu yandan gören beş manga askerimizle başındaki 10. Bölük ikmal askerlerinden Ezinelî Yahya Çavuş'*

un cesaret ve kahramanlığı sayesinde Ertuğrul Koyu sahili boydan boya düşman cesetleriyle dolmuştu. Ezineli Yahya Çavuş kahraman olduğu kadar sabır ve dayanıklılığı, beraberindekilere etkisi sayesinde mangalarındaki askerlerle birlikte devamlı ve dehşetli bombardımana karşı akşama kadar sabırla düşmanın yüzlerce askerini öldürdü.

25 Nisan 1915 İkinci (Saat 17:00)

İkindiden sonra Ertuğrul Koyu' nu yandan döven bu dört mangalık siperin yok edilmesinin gerekli olduğuna düşman tarafından karar verilmiş olmalı ki; bir kısım donanması oraya ateş açtı ve siperleri dümdüz etti.

Akdeniz Sefer Kuvvetleri Başkomutanı İngiliz Orjeneral Ian Hamilton' un Anıları:

“Akşamüstü Seddülbahir Köyü' nün batısındaki çıkarma yerimiz olan Ertuğrul (V) Koyu açıklarına geldik. Kuvvetli dürbünlerimizle gördüğümüz manzara şu: Çıkarma yerinin etrafı dehşetli ateşimizle daire halinde çevrelenmiş, lâkin donanmamızın en ağır topları Türk siperleri üzerinde ancak bir konfeti tesiri yaratıyor... River Clyde nakliye gemimiz, 100 metre gibi pek yakın mesafeden şiddetli piyade tüfeği ateşine maruz bulunuyor. Karaya ayak basan birliklerimiz, kum tepeliklerinin arkasında yere yapışmışlar, başlarını bir santim yukarı kaldıramıyorlar. Biraz evvel gelen bir haberci, Seddülbahir' de körfezin kan gibi kıpkırmızı kesildiğini söyledi Akşam hava kararmak üzere iken Quenn Elizabeth 38'lik toplarıyla o kadar dehşetli bir ateş açtı ki, koca gemi baştan başa zangır zangır titriyordu. Bu dehşetli ateş saatlerce devam etti Türk siperlerinin altını üstüne getirdi Kayaları parçaladı, ağaçları söktü. Fakat sahilde Türklerin piyade tüfeği sesleri yine kesilmedi. (İbrahim Artuç 1915 Çanakkale Savaşları)

Kahraman Ezineli Yahya Çavuş sağ kalan askerleriyle o siperlerden başka tarafa atladı ve düşmanın çıkarmasına engel olmak için ateşine de devam etti. Ne çare ki Teke Koyu'ndan çıkan düşman kuvveti Aytepe'yi aldıktan sonra Ertuğrul Tabyası'nı arkadan sardığı haberi Ezineli Yahya Çavuş' a geldi. Kahraman Ezineli Yahya Çavuş, kendi idaresinde bulunan takımın sağ kalanlarıyla bu yeni düşmana doğru ilerledi. Süngüleri taktırdı, fakat kendisine haber varmazdan evvel oradaki manga erlerinden dördü şehit, ikisi yaralanmıştı. Düşman makineli tüfeğini kurmuştu. Ortalık kararmıştı, Ezineli Yahya Çavuş' u makineli tüfek ateşiyle karşıladılar. Bir tabur kadar iş gören Ezineli Yahya Çavuş mahcup bir vaziyetle Harapkalesi'nde bölük kumandanına katılmaya mecbur oldu.

Ertuğrul Koyu' nu 12 saat savunduktan ve her türlü ateşe dayandıktan ve siperleri dümdüz olarak, arkası çevrildikten sonra savaş alanından ayrıldı. Ezineli Yahya Çavuş' un emsallerinden daha üstün takdir edilmesi gereklidir. Bölük subaylarının şehit olması, tabur kumandanının daha sonra yaralanarak hastaneye gitmesi, Ezineli Yahya Çavuş' un kahramanlığının duyulmasını engelledi. Ertuğrul Tabya harabesi akşamdan sonra düşmanın eline geçti. Bu gün düşmanın karaya çıkardığı asker sayısı beş taburu geçmişti. Fakat iki taburdan fazlası mahvolmuştu. Askerlerimizden yaklaşık 450 kişi eksildi, (şehit oldu) İki yüzbaşı ile iki teğmen de hastaneye gönderildi. Aynı zamanda düşman birlikleri fazlaştı, harp sahası çok büyüdü. Geceleyn bir süngü hücumu tasarlandı. Düşman da bunu biliyormuş gibi durmadan aydınlatma tabancaları atıyordu. Batı cephesine (Teke koy) gidildi. 9. Bölük subay ve askerine, milletin geleceğinin bu gece bize bağlı olduğu söylendi. Bu nedenle düşmanın ilerlemesine engel olup, ordumuza zaman kazandırırızsak vazifemizi tamamlamış olacağımız bildirildi. Burada bulunduğumuz

Seddülbahir Siperlerinde İngiliz Makinalı Tüfek Mevzii
zaman içinde geçen her saat ordumuz için bir zafere, düşmanımız için bir kahre (üzüntü) sebep olacağı anlatıldı. Sabretmemiz gerektiği söylendi.

Seddülbahir'de İngiliz Royal noval Askerlerinin türk siperlerine başarısız saldırısı

Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi V. Cilt Çanakkale Cephesi Harekatı 2. Kitabının syf: 258-260' da Binbaşı Mahmut Sabri Bey' in 25 Nisan Mücadelesi:

Alaydan takviye umudu kalmayan 3. Tabur komutanı Binbaşı Mahmut Sabri, siperlerden siperlere koşuyor, cephane sandıklarını bazen kendi omuzlarında taşıyarak, **“Dayanın evlatlarım, takviye gelecek ve süngü hücumuna kalkılarak düşman denize dökülecektir.”** Sözleriyle erlerinin moralini yükselterek savunmayı canlı tutmaya çaba gösteriyordu, diye anlatır.

Taburun yemeği Kirte'nin (Alçıtepe) kuzeyindeki ağırlıktan yetişti. Yemek karanlık sebebiyle avcı hatlarına kadar gönderildi. Herkes olduğu yerde kalacak emri verildi. Yemek getiren nakliye hayvanına bindirilmesi mümkün olan yaralılarla fazla silahların gönderildiği, ağır yaralılar için sıhhiye bölüğünden araba gönderilmesi tekrar alaydan istendi. Asker yemeğini gerektiği şekilde yiyemedi çünkü ateşle meşgul idi. Ekmek çuvalları dolu bir halde sargı yerlerinde yaralıların yanında kaldı. Yardım geleceği ve yardımla beraber süngü hücumu yapılabileceğini ve korkak düşmanın ne yapıp yapıp Allah'ın yardımıyla denize döküleceği tabur subay ve erlerine söylendi. Askerler hem kurşun atıyor, hem de süngü hücumu için emir bekliyordu. Düşmanın kuvvetleriyle kendi kuvvetlerini karşılaştırmayı hatırlarına bile getirmiyorlardı. Batı cephesinde altı takım kuvvetindeki subay ve askerlerimize karşı düşmanın üç makineli tüfek ile muhakkak iki taburdan fazla kuvveti vardı. Güney cephesindeki (Ertuğrul Koyu, Seddülbahir Köyü) beş takımdan oluşan iki bölük askerimize karşı da nakliye vapurlarındaki makineli tüfeklerle, sahile yapışan üç yüzden fazla düşman askeri bulu-

nuyordu. Karanlık düşmanın çıkarmasına izin verdi Teke Koyu'ndan çıktığı gibi Ertuğrul koyundan da çıkıyordu . Askerlerimiz de atışta kusur etmiyordu. Vurulan düşman kalıyor, vurulmayan arazinin girintili kısmında saklanıyordu.

25 Nisan 1915 Saat 21.30

Yatsı zamanı idi ki, düşman ilerlemek istedi. Fakat yediği şiddetli ateş üzerine tekrar sipere sığınmaya mecbur oldu. Yaralıların sonu gelmiyordu. Her taraftan yaralıların gelmesi büyük tesir yapıyordu.

25 Nisan 1915 Saat 22:00

Gece saat on olmuştu. Düşmanın üç dört saat içinde ne kadar çıkarma yaptığı bilinmiyordu. Seddülbahir Köyü'nde çok şiddetli ve kanlı bir savaş olduğu anlaşılıyordu. O sırada alayın (26.) İkinci taburundan bir teğmen gelerek: “-Efendim iki takımla Morto Limanı'nın kuzey sırtlarını tutmaya memur oldum” dedi. 9. Bölüğe oradaki takımı Seddülbahir' e acele göndermesi bildirildi. O takım Seddülbahir'e gelirken Eskihisarlık'tan ve denizden açılan düşman ateşiyle dağıldı. Ancak yarısından azı Seddülbahir' e geldi. Bunların gelmesinden önce taburda görevli iki boru onbaşısı harp hattının sağ tarafına (Teke Koyu) keşfe gönderildi. Düşmanın arkamızdan sarıp, sarmadığını anlamak lazımdı. Bunlardan alınan bilgiden; sahil siperlerinden sonra hazırlamış olduğumuz ikinci savunma hattının sağ yanından düşmanın girmiş olduğu anlaşıldı. Adı geçen onbaşılar çok güvendiğimiz, yiğit, yılmaz nizamiye onbaşlarıydı. (İkisi de altı gün sonra hücumda tabur kumandanının yanında şehit olmuşlardır.) Subaylar düşmanın üstünlüğüne dair durmadan rapor gönderiyorlardı. Dayanma ve sabır zamanı olduğu yakında destek kuvvetlerinin geleceği cevabıyla karşılık veriliyordu.

25 Nisan 1915 Saat 24:00

Saat 12:00 olunca ateş her taraftan şiddetlendi. Bu sefer batı cephesi arkasından (Teke- İkizkoy) ateş çıkmaya başlayınca arkadan çevrildiği sanılarak takımlar yerinden oynadı. Morto Limanından düşmanın çıkıp çıkmadığı bilinmiyordu. Ateşin yönünün doğudan olmasına rağmen düşmanın arkamızı almış olması ihtimaline karşı durumun açığa çıkması lazımdı. Kanlı çeşme'ye doğru giden Kirte (Alçıtepe) yönü iki askerle keşfedildi. Düşmandan hiçbir eser görülmedi. Seddülbahir Köyü'nün içerisinde şiddetli ateş devam ediyordu. Daha çok düşmanı durdurmaya mecbur eden bomba muharebesi idi. Saniyeli ve şemsiyeli bombalarla çok iş görüldü. Bunlar düşmanı yıldırıldı.

26 Nisan 1915 Saat 01:00

Saat birde iki er gelerek: kendilerinin yirmi beşinci alay, birinci tabur askerlerinden olduklarını söylediler. Tabur gelirken düşman ateşiyle karşılaştığından, mevzi alarak ateş açtıklarını, nereye kadar gelmeleri lazımsa söylenmesi haberini getirdiler. Gerekli bilgiler verilerek, gönderildiler. Her iki harp sahasına yirmi beşinci alayın yetiştirildiği haberi gönderildi.

26 Nisan 1915 Saat 02:30

Saat iki buçukta taburun (25. Alay 1. Tabur) kolbaşısı geldi. Kuvveti soruldu. İki buçuk bölükle, iki makineli tüfek olduğu anlaşıldı. Batıdaki harp cephesi çok gerilmişti (Teke-İkizkoy). İstihkam Bölüğü ile 9. Bölük arası bağlantı devriyeleleriyle dolduruluyordu. Düşmanın geri atılmasını sağlayacak sağ ve sol cephelerimizi, düşman Aytepe' den yoğun ateş altına alıyordu. Burası (Aytepe) geri alınacak olunursa düşmanın sa-vaş hattı da aynı tehlikeyle karşı karşıya kalacaktı.

26 Nisan 1915 Saat 03:30

Yeni gelen taburun başında bulunan Kemal Efendi, Batı cephesindeki iki bölük arasındaki boşluğu doldurup, sağ ve sol bölüklere bağlantı sağlayarak, üç buçukta Teke koy' u sahil

siperlerini geri almak için makineli tüfeklerle hücumla hazırlanıyordu. Gelen raporun Suphi Efendi Bölüğü' nünde Aytepe eteklerine gitmesi, geriye kalan yarım bölüğün yedekte kalması uygun olmayacağı, anılan taburun kumandanına arz edildi ve uygundur cevabı alındı. Rapor birer kılavuzla bölüklere gönderildi. Ardından hücum emri gelecekteki gibi verildi. (Batı cephesindeki bölüklerle bağlantı sağlamakla beraber: Tekeburun'u ve köy istikametine makineli tüfek yarım bölükler, Suphi Efendi Bölüğü Aytepe' ye karşı, harpte bulunan 3. Tabur 12. Ve 11. Bölükleri geri kalanlar, 11. Bölük kumandanı emriyle Gözcübaba'ya (Ertuğrul Tepe' ye) saat üç buçukta süngü hücumu yapacaklar. Düşman denize dökülünce Teke Koyu sahil siperleri, Aytepe, Gözcübaba siperleri işgal edilecektir.) 25. Alay 1. Tabur kumandanı geri kalan yarım bölük yedeği alarak batı cephesi Teke Koyu hücumuna katılmak üzere savaş bölgesine gitti. Bölüklerin bağlantısını sağlamak için ortalık ağarcaya kadar çalışıldıysa da gerçekleştirilemedi. Sağ taraftaki bölükler (Teke Koyu) arkalarından ateş geldiği zaman dağılmışlardı. Ortalık ağarmaya başlamış, bölükler arasındaki bağlantı sağlanmıştı. Bundan sonra yapılacak hücumdan fayda yerine zarar geleceği düşünülerek, Teke Koyu hücumundan vazgeçildi. Güney cephesinden gelen raporlarda; hücum yapılırsa da gerek Aytepe ve gerekse Gözcübaba'da (Ertuğrul Koyu) kurulan düşmanın makineli tüfekleri hücumun başarısını engelledikleri anlaşıldı.

26. Alay 10. Bölük
Teğmeni Abdürrahim Efendi
(25. Nisan 1915)

25 Nisan Seddülbahir Siperleri

26 Nisan 1915 Saat 05:00

26 Nisan sabah beş sıralarında alay karargahına durum hakkında harp eden tabur kumandanıyla (26. Alay 3. Tabur) yardıma gelen (25. Alay 1. Tabur) kumandanları tarafından ortaklaşa bir rapor gönderildi. Raporda düşman tarafından tamamıyla çevrilmekte olduğumuz kuvvetli bir ihtimal olduğu

bildirildi. Düşman gece karanlığından yararlanarak çıkarmaya devam etmişti. Seddülbahir' deki iki takımın arta kalanlarıyla, düşmanın gece Seddülbahir İskelesi civarına çıkardığı üç bölük kadar askerine sabahleyin ateş edilerek ilerlemeleri durduruldu. Bunun üzerine düşman çok şiddetli bombardımana başladı. O zaman müfrez (takım) kumandanı Abdürrahim Efendi ile bir çok askerimiz şehit oldu. Kalanlar Harapkale siperlerine geri çekildiler. Bu şekilde Seddülbahir İskelesi çıkarmaya açık kaldı. Eskihisarlık' ta (Morto) düşman çıkarmasının devam ettiği görüldü. Bir makineli tüfek Eskihisarlığı dövmek için hazırlanan siperlere konuldu ve ateş edildi ise de tesirsiz kaldığından ve gemi ateşleri üzerine çevrildiğinden geri alındı. Seddülbahir girişine karşı hazırlanan tüfek mevziine yerleştirildi ve oradan düşmanı ilerletmemesi emri verildi. Az bir zaman sonra oradan düşmanın görülmediğinden, tüfeklerini Teke Koyu'na karşı gitmek için getirdiklerini söylediler.

26 Nisan 1915 Saat 10:00

Saat ondu, Harapkale Bölgesi 11. Bölük kumandanı yüzbaşı şehit oldu. Bu sırada gerideki ikinci hatta, çekilmemiz emri geldi. Gizli ve örtülü yolun olmamasından ve düşman donanmasının çekileceğimiz istikametini her noktasını gördüğünden, geri çekilmek çok zordu. Çekilme emrini getiren süvariye mümkün olursa akşama kadar sabredileceği cevabı verildi. Düşmanın kuvvetleri zaman geçtikçe artıyor, bizim kuvvetimiz ise azalıyor. Subaylarımızdan dayanmanın mümkün olmadığı haberleri geliyordu. Askerlerimiz yine savaşıyor ve düşmanı durduruyordu. Düşman sıçramalarla ilerliyor, hücum ediyor fakat sıçrayanların büyük kısmı öldürülüyordu. Düşmanın zayıfatı çok oluyordu, fakat gece çıkarmasının ne olduğu artık tahmin edilemiyordu. Düşmanın ardı arkası kesilmeyen bombar-

dımanından, makineli tüfeklerinin ateşinden ve piyade ateşinden bölgede dövülmeyen bir karış toprak kalmadı.

26 Nisan 1915 Saat 12:00

Saat on ikiye kadar bütün cephane kutulan gerideki ikinci siperlere gönderildi. Düşman ateşi ise gittikçe şiddetleniyordu. Cephane getirmek mümkün değildi. Kirte (Alçıtepe) ile Seddülbahir arasında asker ve hayvanın yürümesi mümkün değildi. Çünkü düşman adı geçen araziyi yardım gelmiş diyerek tarıyordu. Akşama kadar sabretmekten başka çare olmadığım ve cephanenin israf edilmemesine son derece gayret edilmesi bildirildi. Yazık ki bizim kuvvetimiz azaldıkça düşman kuvveti çoğalıyordu. Düşmanın Eskihisarlık'a bir tabura yakın asker çıkardığı haberi gelince, yedekte bulunan bir takım Morto Limanının batı sırtlarına götürüldü ve oradan ateş açtırıldı. Bu ateş tesirsiz kaldı. Cephane lüzumu avcı hattında hissedildi. Ertuğrul Koyu' na yerleştirilen Suphi Efendi; bölüğünün fazla şehit ve yaralı olduğunu bizzat bildirdi. Bulunan iki manga ile takviye edileceği ve siperleri emirsiz terk etmemesi emrini alarak siperlere gitti. Cephanenin azalmasıyla beraber sağ tarafın kuşatılmakta olduğu görüldü. Eskihisarlık'tan ilerleyen düşman kuvveti de ilerlerse soldan da kuşatılacağı belliydi.

1.Tabur kumandam aratıldı, bulunamadı. Şimdi geriye çekilmek çok zordu. Düşmanın donanma ateşinden başka, iki kıtamızdan bilgi yoktu. Yalnız düşman her taraftan görülüyordu. Donanması, piyade ve makineli tüfekleriyle geriye çekilecek askerimizi mahvedeceği apaçık ortadaydı. Bununla birlikte çekilme hattı sağ ve soldan çevriliydi. Allah' m takdirine sığınmaktan başka çare kalmamıştı. Süngü ile hücum etmek, milletine hizmeti dokunmaya imkanı olan bu kuvveti bir anda idama sevk etmek olurdu. Düşman böyle bir saldırıdan kesinlikle etkilenmeyecek, göğüs göğüse varmadan uzaktan ateşiyle hepsini yere sereceği kesindi. Düşmanla aramız 500 ve 600 metre arasında idi. O sırada düşmana şiddetli bir ateş açılarak, ateşten sonra Kanlıdere içinden Kirte (Alçitepe) yönünde ve ikinci mevziye çekilme emri verildi. Sargı yerindeki yaralıların yanma gidildi. Gücü olanların arkadaşlarıyla beraber gitmeleri, gücü olmayanların burada kalacakları, ile yaralılara düşmanın eziyet etmeyeceği yapılan antlaşma gereğinden olduğu, kendileri için ekmek çuvalı ile iki teneke su bulunduğu söylenildi. Yaralılar:

“-Dünden beri araba geleceğini vaad ediyordunuz, şimdi bizi bırakıp gidiyorsunuz” cevabını verdiler.

Geriye götürülemeyen kalanların sayısı 70 kadardı. Bu cevaplardan etkilenmemek mümkün olmadı, ağlayarak hatırları hoş edildi. Sargı yerine toplanan silahlar bir merkebe yüklenererek gönderildi.

26 Nisan 1915 Saat 15:00

Saat üçtü tüfek sesleri azaldı, kuvvetimiz dereye doğru çekilmiş ve dereye inmişti. Düşman piyadesi takip etmedi. Yalnız ateşiyle takip etti. Donanma ateşi dehşetliydi, tamamıyla geri araziye taramaya başladı. O sırada ikinci hattımızdan sağ taraf siperlerinin gerçekten işgal edilmiş olduğu görüldü. Dere oraya nazaran ateş açısı dışında bulunduğundan bir tesir yapmadı. Kanlıdere içinden giderek ikinci savunma hattına geçildiğinden kimse farkında değildi. Derede suyun derinliği bazı yerlerde kalçalara, bazı yerlerde dizlere kadardı. Sudan çıkınca düşmanın şiddetli ateşiyle karşılaşılıyordu, ikinci savunma hattına gidilecek diye derenin sağma çıktım ve sırtlardan biraz ilerledimse de bizleri korumak için önceden gönderilen kıtalara rastlamadım. Yanımda 11. Bölük' ten gönderilen sıhhiye eriyle, Kamil isminde bir trampetçiden başka ne subay ne er vardı. Bu iki askeri araştırma yapmak için ileri gönderdimse de düşman şarapnelinin çokluğu ve şiddetinden bir çukurda yatarak daha ileri gidemediler. Bunların yanına varınca sıçramalarla dereye

kadar gitmeleri ve orada 2. Savunma hattı burasıdır, Binbaşı (Mahmut Sabri) buradadır, buraya geliniz diye çekilmekte olan askerlere bağırmağım istedim. Bağırılma da kimse gelmedi. Kimse de dereden sırtlara çıkmadı. Hani ateşini gören, çıkmamağım hak verirdi.

Yaralı Asker (Resam İbrahim Çallı)

26 Nisan 1915 Saat 16:00

Saat dört oldu, ağır yaralı ve şehitlerden başka Seddülbahir sahil siperlerinde tek bir askerimiz kalmamıştı. O vakit düşman piyadesinin ilerlediği görüldü. Daha önce gönderilen iki bölük arandıysa da kimse bulunamadı. Bu halde işgal edilen siperlerde sağ düşman tarafından tutulmuş, sol gerimizde de düşmanın bulunmasıyla durumumuz fenalaşmıştı.

26 Nisan 1915 Saat 17:00

Saat beşe kadar sağ ve sol yanımız gözetlenerek kalındı. Elde kalan cephane denetlendi. 20'den 50'ye kadar fişekleri olan ve hiç fişeği olmayan askerler görüldü. Kendi başına kalan bu kuvvetle gece orada bulunmaktansa, geriye çekilmek daha uygun görüldü.

26 Nisan 1915 Saat 17:30

Beş buçukta dereden Kirte' ye (Alçıtepe) doğru hareket edildi. Kirte'ye bir buçuk kilometre kala daha önce gönderilen 2. Bölük' ün dere kenarında oturmakta oldukları görüldü. Alay karargahına (26. Alay) gidince, askerlerinde alay karargahına gelmesi emri verildi. Askerler geldi. Taburun mevcudu yoklandı.

KAYIPLAR:

3 Yüzbaşı (Birisi şehit, ikisi ağır yaralı)

3 Teğmen (Birisi şehit, ikisi yaralı)

570 Silahlı askerdi.

Gece cephane verildi.

Yedek olarak alay karargahında hazır ve emre amade olundu. Sonuç: Tabur ordunun en değerli taburu olduğu ve görevinden başka bir şey yapmadığı, düşmanın sayı ve silah üstünlüğüne rağmen amacına ulaşabilmesi Allah'ın yardımı ve takdirinden olduğunu kabul ederim. (25-26 Nisan) tarihlerinde Seddülbahir sahilinde direnç ve dayanıklılığını ve subaylarının

çoğu ile askerlerinin yandan fazlası ölünceye kadar fedakarlık göstermede hiçbir bezginlik göstermedi. Geçmiş harplerden anlaşılacağı üzerine, benzerleri arasında anılması, hatırlanması, lütuf ve kerem sahiplerinin görüş ve takdirine bağlıdır.

26. Alay 3. Tabur Kumandan Binbaşı

Bu raporu yazan kişi imzasını koymamıştır. Sonradan yapılan incelemeden Binbaşı Mahmut Bey olduğu anlaşılmıştır. Bu savaştan yaklaşık bir ay kadar sonra kendisi yaralı ve tedavide iken hatıra olarak yazmış. Harbiye Bakanlığı Müsteşarlığına vermiştir. Aslı şimdi Harp Tarihi Encümeni'nde ve dosyasındadır.

2.Ordu Müfettişi 1. Ferik FAHRETTİN*

TÜRK RESMİ HARP TARİHİ

Binbaşı Mahmut Sabri'nin komutasındaki 3. Tabur için minnetim şöyle dile getirmiştir. “Çanakkale Destanı ve bu cephe de bir vatan savunmasının o muhteşem tablosunda 3. Taburun gerçekten müstesna bir yeri vardır. Küçücük bir birlik dağ başı gibi dikilmiş, kıyıları hattında binlerce top mermisinin ateşini göğüslemiş ve kendisinden on kat üstün bir düşman tümenini harman edip, hedefinden uzakta dize getirmiştir. Yaşayan ve yaşayacak olan genç kuşaklar, bu tabura çok şey borçludur. Genel Kurmay Harp Tarihi Başkanlığı Çanakkale Cephesi 2. Kitap İbrahim Artuç (1915 Çanakkale Savaşı syf: 222)

YN: (O günlerde 26. Alayın kumandanı Yarbay Hafız Kadri'dir. Bu mücadelede gerekli yardımı vermeyen 25. Alay kumandanı Yarbay İrfan ise divanı harbe verilmiştir.)

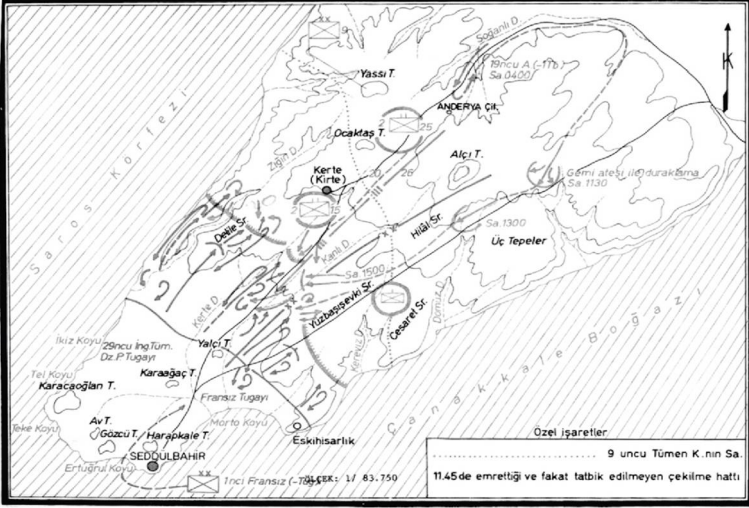
25-26 Nisan 1915'de Dünya Harp Tarihi'nde eşi, benzeri görülmemiş; geceli gündüzlü şanlı Seddülbahir mücadelesini veren 26. Alay 3. Tabur'u cephe gerisine çekerek dinlendirmeyi düşünen 26. Alay Komutanı Yarbay Hafız Kadri, gelmekte olan

---

* Yeni Anadolu Matbaası Konya 1933

yedek 7. Tümen'in 19. ve 20. Alayları cepheye yetişemeyince 26. Alay 3. Tabur'u ön siperlere yerleştirir. Tabur 27 Nisan günü de kendilerinden çok üstün düşmanla akşama kadar savaşır ve İngilizleri durdurur.

Binbaşı Mahmut Sabri' nin Birinci Kırte Muharebesi (28 Nisan 1915)

Seddülbahir Ezineli Yahya Çavuş Şehitliğinde, Yahya Çavuş'un Tabur Komutanı (26. Alay 3. Tabur) Binbaşı Mahmut Sabri'nin Mezar Taşı

26. Alay 3. Taburunun ve Komutanı Binbaşı Mahmut Sabri'nin 28 Nisan 1915 1. Kirte (Alçıtepe) savaşında gösterdikleri eşi ve benzeri görülmemiş kahramanlıklarını Türk Genel Kurmay'ının 1. Dünya Harbi'nde Türk Harbi. Çanakkale Cephesi Harekatı 2. kitaptan okuyalım.

Ne var ki doğu kanattan ilerleyen üstün İngiliz kuvvetleri karşısında direnen 26. Alay, 25 Nisan muharebelerinden beri dövüşüp, kan dökmüş, henüz bir gece bile uyumamış olduğundan, adam akıllı sarsılmıştı. Kuşkusuz bu durumdaki bir birlikten mucize beklenemezdi. Boğaza sokulan ve açık yanlarını yakın mesafeden sürekli döven İngiliz topçusuna bile dayanabilmiş olan bu alay, sonunda çözüldü. Bu günkü muharebelere 19. Alay yetişememiş, Ali Bey çiftliği dolaylarında donanma ateşine yakalanıp, yolu kesilmişti.

Kötü haberler birbirini izliyordu. Cephane sıkıntısı son kerteye gelmişti. Müstahkem Mevkiinin doğu kanadını koruyan Beyoğlu Jandarma Bölüğü kendiliğinden geri çekilmiş, mevzileri korumaya çalışan Bursa Jandarma Taburu'nun da durumu tehlikeye girmişti. 9. Tümen komutanına göre doğu kanat çökmüştü. Düzeltilmesi de olanaksızdı. Alçıtepe doğrultusu da serbest kalmıştı. Vakit geçirilmeden geri çekilmeli, Alçıtepe'nin egemen sırtlarıyla, Yassı tepe çizgisine yerleşilmeliydi. Böylece 19. Alay'la da birleşilerek güç kazanılmalıydı. Buna göre emirler gönderildi. Birlikler belirlenen çizgiye çekileceklerdi.

28 Nisan 1915 Saat 01:00

9. Tümen Komutanı Albay Halil Sami 27 Nisan'ı 28 Nisan'a bağlayan gece 26. Alayıyla İngiliz ve Fransızlara bir gece saldırısı planlar. Gazi 26. Alay 3. Taburu Fransız ve İngiliz cephesinin göbeğinden saldırıya gece saat 01:00 da katılır. 28 Nisan sabaha kadar mücadele eder, fakat iyi planlanmadan aceleyle getirilen bu gece hücumu hedefe ulaşamamıştır. 26. Alay 3.

Taburu dört gün, dört gecedir süren (25,26,27,28 Nisan) müca-
delesinde çok yıpranmıştır.

28 Nisan 1915 Saat 08:00

Türkler gece baskınında başarılı olamayınca, İngilizler
sabah saat 08:00'da bölgenin üç yanındaki denizden zırhlılarıyla
karşı saldırının bombardımanını başlatıyor.

**Quin Elizabeth Zırhlısının Patlamamış
38'lik Mermisi(Harp Mecmuası)**

**Bunu düşman kuvvet-
leri başkomutanı: Ian
Hamilton günlüğünde
şöyle anlatıyor: “28
Nisan 1915 saat
10:00* da Quin Eliza-
beth kuzey yönünden
ağır yolla ilerlemeye
başladı ve YPlajı nok-
tasına vardık... (Zığın-
dere ağzı)Aniden, karşı
yamaçlardan sahile
doğru bazı birliklerin
ilerlediklerini gördük.
Gördüklerimiz bizim
askerimiz miydi, yoksa
Türk öncü birlikleri
mi?**

**Parütular süngülerden
geliyordu ve bunlar
Türk birlikleriydi. Yüz
kişi kadar olan kuvvetli
bir Türk müfrezesi döv-
üşün havasına dalmış**

olmalı,

“Quin Elizabeth'in” makineli tüfek menzili içindeki sahil boyunca, bir grup birliğimizi püskürtmekle meşguldüler. Başlarında kılıçlarını çekmiş subaylar koşuyorlar. “Quin Elizabeth” şarapnel yağdırmaya başladı. Dev gibi mermi Türk hatlarınının 40-50 metre sağında patladı ve 10.000 misketti şarapnel şimşek gibi çarptı. Duman, toprak ve taş cehenneminin örttüğü arazide her şey sükûnete döndü. Uzun süre arandık, baktık. Türk askerinden canlı kimse kalmamıştı.

Mucize!

Ama sonu geldi sanılan 1. Kirte (Alçıtepe) Muharebelelerinin şansı birden açılır gibi oldu. Nitekim 26. Alay 3. Tabur Komutam Binbaşı Mahmut Sabri* ilerideki birliklerin çözülüp yüz geri etmesi üzerine, İhtiyat (yedek) grubunu alarak öne fırladı, rastladığı perakendeleri de çevirip, emrine aldı ve asıl mevziler üzerine atıldı. Tam zamanında başlatılan bu ileri hareket öteki birlikleri de canlandırdı. Böylece çekilen birlikler durup, hep birlikte tekrar ileri atıldılar ve eski mevziler geri alınarak boşaltılan cephe yeniden kuruldu.

Üç saatten beri Türk savunmasına çarparak sersemleyen İngiliz birlikleri, elde ettikleri bu fırsattan yararlanma olanağı bulamamıştır.

Gerçekten doğu kanatta (Boğaz-Fransız) beliren yukarıdaki bunalım karşısında yılmayan Seddülbahir muharebelerinin ünlü tabur komutam Binbaşı Mahmut Sabri öncekilerde olduğu gibi, bu günde insiyatifini kullanarak, 9. Tümenin ters dönen kaderini bu her türlü takdirin üstündeki cesur atağıyla bir anda değiştirmesini bilmiş ve durumu düzeltmiştir.

---

* 26. Alay 3. Tabur Komutanı Binbaşı Mahmut Sabri Mayıs 1915 ortalarında muharebede yaralanıp hastaneye kaldırıldı ve anılarını orada yazmıştır.

EZİNELİ YAHYA ÇAVUŞ

18 MART 1915'TE DÜNYANIN EN BÜYÜK BİRLESİK DONANMASIYLA SALDIRIP.DENİZ YOLUYLA CANAKKALE BOĞAZI'NI GECEMEYECEĞİNİ ANLAYAN DÜŞMAN.DENİZ DESTEKLİ KARA HAREKATI YAPMAYA KARAR VERDİ.

İTİLAF DEVLETLERİ.25 NİSAN 1915 SABAHI YARIM ADANIN BU CİVARDAKİ BES BÖLGESİNE AYNI ANDA ÇIKARMA YAPMAYI PLANLADI.SABAHIN ALACA KARANLIĞINDA SEDDÜLBAHİR KÖYÜ SAHİLİ. DONANMANIN YOĞUN BOMBARDIMANI ALTINDA 2000'İ ASKIN DÜŞMAN ASKERİNİN ALBION VERİVER GEMİLERİNDEN KARAYA ÇIKMA MÜCADELESİNE SAHNE OLDU.

YARIMADANIN UC KISMININ KIYI SAVUNMASI 9.TÜMENE AİT OLUP.KOMUTANI ALBAY HALİL BEY İDİ.25 VE 26. ALAYLARDAN OLUSAN BU TÜMENİN İKİ GÜNLÜK KAYBI.10 SUBAY VE 1897 ERİN ŞEHADETİDİR.

26.ALAY VE 3.TABUR'DA GÖREV YAPAN YAHYA ÇAVUŞ'UN TABUR KOMUTANI BİNBAŞI MAHMUT SABRİ'DİR.YAHYA ÇAVUŞ.10.BÖLÜK'ÜN SAĞ KANADINDA 5 MANGADAN OLUSAN BİR TAKIMLA (TOPLAM 63) ERTUĞRUL KÖYÜ'NDE GÖZCÜ BABA VE AYTEPE'YE SALDIRAN DÜŞMAN BİRLİKLERİNİ BU BÖLGEDE 10 SAAT SÜREYLE DURDURMAYI BASARMISTIR.

ARKADAŞLARININ BÜYÜK BİR KISMININ SEHİT OLMASINA RAĞMEN.DÜŞMANI SAHİLDE DURDURAN BU KAHRAMAN TAKIMDAN SAĞ KALANLARLA BERABER YAHYA ÇAVUŞ.YARALANAN BACAĞINI TÜFEĞİNİN KAYISIYLA BAĞLAYIP.ALÇİTEPE BÖLGESİNE ÇEKİLMİŞ VE AYNI BÖLGEDE SEHİT OLMUŞTUR.

YÜCE KAHRAMANLARI MİNNETLE ANIYORUZ.

Seddülbahir'deki Yahya Çavuş Kitabesi

EZİNELİ YAHYA ÇAVUŞ

Karşı tepeleri tutmuştu düşman,
Altı bin kişiye altmış beş insan.
Durduracaktı olduğu yerde,
Topçumuz yoktu yalnız siperde.

Bir tek makineli tüfek kalmıştı,
Düşman üstümüze ateş salmıştı.
Karşiki sırtlardan kudurmuş gibi,
Gülleler uçuyor kızıl kuş gibi.

Açtığı ateşle bir avuç yiğit,
Altmışından otuzu düşerek şehit,
Tam otuz altı saat dayanıp durdular,
Düşmanı en azgım yerinden vurdular.

Bir kahraman takım ve de Yahya Çavuşular,
Tam üç alayla burada gönülden vuruştular,
Düşman, tümen sanırdı bu şaheser erleri,
Allah'ı arzu ettiler, akşama kavuştular.

Vali Namık Sevik (İlk üç kıta Hasan Bozdan alınmıştır.)

YÜREĞİNDE YAŞ ATANLAR ANLAR

Kalbinizin atışları titretiyordu toprakları
Kulakları çınlatıyordu, “Allah, Allah” sesleri
“Sağolsun Vatanım” oldu hepsinin son nefesleri
Unutmak mümkün mü? Çanakkale'de şehitleri
Her karış toprakta var ayak iziniz
Canınızı feda ettiniz, kurtuldu vatanımız
Ne toptan, ne tüfekten korkmadı hiç gözünüz
Düşmana en büyük silah iman gücünüz
Elinde bir süngü dikkatle bakıyor denize
Altmış üç askerle düşmanı getirdi dize
Çanakkale'deki binlerce şehit gibi
Yahya Çavuş seni de gömdük kalbimize

Hedef almış askerler, yürüyor denize doğru
Kimsenin aklına gelmiyor ne kızı, ne de oğlu
Biliyor gittiği yol cennete doğru
Ölümünden korkmuyor, çünkü o Türkoğlu
El sürmesin kimse kutsaldır bu topraklar
Hep süzülün göklerde, inmesin hiç bayraklar
Çanakkale'yi anlatmaya yetmez sayfalar

Seni ancak yüreğinde yaşatanlar anlar

EZİNELİ YAHYA ÇAVUŞ

Ezineli Yahya Çavuş Balkan Harbine katılmış, her Türk askeri gibi o yenilginin ıstırap ve mahcubiyetini yüreğinden atamamıştır. Birinci Dünya Harbi için seferberlik ilan edilince gönüllü yazılmıştır. Çanakkale Cephesinde 9. Tümen, 26. Alay, 3. Tabur, 10. Bölük ikmal eri olarak 5 manga (45) askerin başında 25 Nisan 1915T de Seddülbahir Ertuğrul Koyu savunmasında büyük bir kahramanlık örneği vermiştir. Ezineli Yahya Çavuş (25 Nisan 1915) sabahının köründe bir saate yakın süren (4650 Top mermisi ve 40 makineli tüfeğin ateşleri) yeri göğü birbirine katan düşman donanma ateşlerine yüreği titremeden dayanmış, sonra çıkarma araçlarının kıyıya yanaşmalarını sabırla beklemiş. Tam çıkarma başlarken de 200 metreden yapacağım yapmıştır. Erlerine hakimdi, kendisi ateş etmeden hiç kimşenin ateş etmemesini onlara çok sıkı tembih etmiş ve çok iyi uygulamıştı. Ne bir ağır makineli tüfeği, ne de havam ve topu vardı. Yalnız çaptan düşmüş eski piyade tüfekleri, boyunlarında çapraz fişekleri ve el bombalarıyla akşama kadar tam 14 saat

kendisinin 8-10 katı iki İngiliz bölüğüne adım attırmamış, onları çıkıp geldiklerine pişman etmişti. O gün İngiliz askeri cesaretini kaybetmişti. Subay kayıplarının fazla olmasının nedeni de buydu. Çünkü ani ateş baskınına uğramış ve korkmuş olan askeri hücumla kaldırmak için, çoğu yerde subay ve komutanların ileri atılmaları gerekmiştir.

Özellikle öğleden sonra İngiliz birliklerindeki yılmılık çok belirgindi. İngiliz erlerine göre Türkler büyük olasılıkla kendilerinden daha çoktular ve kuvvetliyidiler. Örneğin; Bir Ezineli Yahya Çavuş'un sabahki bombardımandan sonra geriye kalan 30 kişilik takımını bir bölük, hatta bir tabur kuvvetinde sanmalarım büyük bir yanılğı olarak görmemek lazım.

O Ezineli Yahya Çavuş ki, kıta çavuşu olduğu halde Ertuğrul Koyunu savunan 10. Bölüğün 1. Takımını komuta ediyordu. Bu Ezineli Yahya Çavuş ki, Balkan Savaşının acılarım

27 Nisan 1915 Yahya Çavuş Siperleri

yaşamış, koca Rumelinin kaşla göz arasında düşman ayakları altında kaldığına tanık olmuştu. Şimdide bir buçuk yıl sonra başka düşman, başka yerde yine vatan topraklarına ayak basacaktı, öyle mi?*

* Askeri Mecmua 1915 (Ertuğrul Koyunda Son Akşam)

Akşama doğru siperleri düşman donanması tarafından dümdüz olunca, Yahya Çavuş, sağ kalan erlerini, gizli yollardan yedek mevzilere çekti ve ateşe devam etti. Düşman gerideki Ertuğrul tabyasını kuşatmıştı. Yahya Çavuş askerlerine süngü taktırıp, tabyaya hücum etti. Tabyadaki erlerin üçte ikisi şehit olmuştu. Geriye kalanlar da yaralıydı. Geriye kalan 8-10 askeriyle geri çekilmeye karar verdi. Buhanlı anlarında olduğu gibi, bıyıklarını alt çenesinin dişleriyle ısırды. Koydaki ölü yığınlarına esefle baktı. Şehit olan silah arkadaşlarını hatırladı. Tekrar bıyıklarını ısırды ve tüfeğini avuçlarıyla sıktı. Ertuğrul tabyasını nemli gözlerle uzun uzun süzdü.... Sonra birkaç inmiş askerlerine dönüp, mahçup bir eda ve boğuk, titrek bir sesle Beni takip et! dedi.* Harap kale'deki bölüklerine katılmak üzere oradan ayrıldı.

Harap kale'deki sargı yerinde Tabur Komutam Binbaşı Mahmut Sabri Bey'le karşılaşır. Tabur komutam Yahya Çavuşu tebrik eder ve yarasını sardırıdktan sonra Kirte (Alçitepe) deki alay karargahında dinlenmesini ister. Komutanına verdiği cevap ise;

“ Komutanım, ahunuzdaki Balkan Harbi lekesini silmeden istirahat etmek bize haramdır, göreve hazırım.” der. Bugünlerde Arıburun Cephesinde 19. Tümeniyle savaşın kaderini değiştiren Yarbay Mustafa Kemal kıyıya çıkan düşmanı denize dökmek için 30 Nisan 1915 akşamı kumandanlarına verdiği sözlü ve yazılı emirde şöyle diyordu;

“ İçimizde ve kumanda ettiğimiz askerlerde Balkan Harbi utancının ikinci safhasını görmektense burada ölmeyi tercih etmeyenlerin bulunacağım katiyen kabul etmem. Şayet

---

* İbrahim ARTUÇ1915 Çanakkale Savaşları

böyleleri olduğunu hissederseniz derhal onları kendi ellerimizle kurşuna dizelim.”**

Ezineli Yahya Çavuş geceli gündüzlü savaşını haziran başlama kadar sürdürür. Zığındere'deki bir süngü hücumunda şahadet mertebesine erer.

Y.N.; Uzun zamandır bu bölgede savaş alanları rehberliği yapmaktayım. 1998 Nisan ayında İnegöllü bir öğrenci grubuna Ezineli Yahya Çavuş şehitliğini gezdirirken anlattıklarımı dinleyen Hayrabolulu Hüseyin Dede beni yanına çağırdı.

- Evlat, Yahya Çavuş'un Zığındere'de şehit oluşunu çok doğru anlattın. Bu olayı Yahya Çavuş'un arkadaşı komşum Mehmet Ağa şöyle anlatmıştı. Yahya Çavuş'un şehit olmasından sonra da elinin hücum emri vermeye devam ettiğini söyledi.

- “Hüseyin Dede olay nasıl olmuş?” diye sorduğumda?

- Oğlum, komşum Mehmet Ağa ile Ezineli Yahya Çavuş çok iyi arkadaşlanmış.

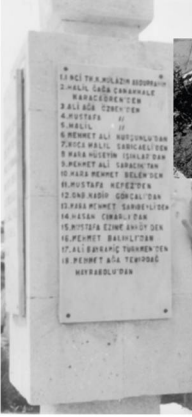
Haziran ayı başlarında Zığındere de İngilizlere karşı bir süngü hücumuna kalkınca; Ezineli Yahya Çavuş hücum emrini sağ elinin iki parmağıyla tavşan kulağı yaparak sessizce vermiş. Askerlerinin önünden ileri atılmış. İngiliz makinelileri tarafından biçilmiş, yüzüstü düşmüş, fakat eliyle hücum işareti yapmaya devam etmiş. Yanındaki komşum Mehmet Ağa, Yahya Çavuşa seslenmiş: Çavuş yaralandın mı?”. Çünkü, Yahya Çavuş'un bir eli havada hala hücum işareti vermekteymiş. Ezineli Yahya Çavuş'u sırtüstü çevirdiğinde, çoktan şehitlik mertebesine erdiğini, fakat ölü bedeni ile hücum parolası vermeğe devam ettiğini gördüm, diye anlatmıştır.

Bu vatan uğruna şahadet mertebesine eren tüm şehitlerimizin ruhları şad olsun.

** Mustafa Kemal Çanakkaleyi Anlatıyor- Ruşen Eşref syf:20

Yaptığım araştırmalarda Ezineli Yahya Çavuş'un Mustafa Oğlu, Hanife Dudu'dan olma, 1303 (1887) doğumlu, Ezine Koçali Köyü nüfusuna kayıtlı olduğu; 05.01.1330 (1914) doğumlu Muharrem Canbaz adında bir oğlu olduğu nüfus kayıtlarından tespit edilmiştir. Ezineli Yahya Çavuş'un ölüm kaydında, 23 Mayıs 1331 (5 Haziran 1915) Maydos (Eceabat) yazılıdır.

Mezar taşı ve Eski Anıtı

*Yahya Çavuş'un
Ezine Koçali Köyündeki
Oğlu Muharrem Canbaz'ın
Askerlik Hatırası*

ÇANAKKALE SEDDÜLBAHİR KAHRAMANLARI

Mehmet Çavuşun Vurulduğu Seddülbahir Kalesi Önü Mart 1915

4 MART 1915 SEDDÜLBAHİR KAHRAMANI BİGALİ MEHMET ÇAVUŞ

İki yıl önceki Balkan Harbi bozgununun Türk askerinde bıraktığı moral bozucu etkiyi, Türk komutan ve askerlerinin yenmesi gerekiyordu. Bu da Çanakkale'de savaşıyan Bigalı Mehmet Çavuş'un kahramanlığıyla gerçekleşmeye başladı.

10 Ağustos 1914 günü Çanakkale Boğazı'ndan içeri giren Alman Goben (Yavuz) ve Breslav (Midilli) gemileri Osmanlı'yı 1. Dünya Harbine sokmuştu. Aynı gemiler 29 Ekim 1914'te Karadeniz'de Rusya'nın Odessa, Sivastopol, Novorosiski Limanlarını bombardıman etmeleri Osmanlı'yı fiilen savaşın içine itti. Bunun üzerine Ruslar, 1 Kasım 1914' de Kafkasya sınırını geçerek, İngilizler Irak'a asker çıkararak fiilen savaşı başlattı. Osmanlıda 11 Kasım 1914' de resmen İngiltere ve Rusya'ya savaş ilan etti.

Çanakkale Boğazı ise 27 Eylül 1914' de İngiliz savaş gemileri tarafından ablukaya alınır. Birleşik Filo (İngiliz-Fransız) boğaza ilk saldırısını 3 Kasım 1914'de yapar. Boğazın girişindeki Kumkale ve Seddülbahir'deki kale ve topraklarımızı uzaktan bombardıman eder. Seddülbahir kalesi içindeki cephanelik infilak eder ve ilk şehitlerimizi veririz. (5 Subay, 81 Er)

Ardından düşman filosu boğazın ilk savunması olan Kumkale ve Seddülbahir' deki tabya ve bataryalarımızı 19 Şubat ve 25 Şubat 1915' de bombardıman eder. Bu iki saldırıda da Türk Savunmasına baştan büyük bir zaiyat verdirilmiş gibi görünse de, bir gün sonra Türk topları tamir edilip, savunmaya devam eder.

İngilizlerin amacı 4 Mart 1915 günü savaş gemileriyle Kumkale ve Seddülbahir'i bombardıman edip, ardından buralara asker çıkarıp, Türk toplarını tahrip ederek, Boğaz girişindeki Türk Savunmasını yok etmektir.

Mart 1915' de Çanakkale Boğazının ve Gelibolu Yarımadası'nın savunması Boğaz Müstahkem Mevki Kumandanı Cevat Paşa (Çobanlı) kumandasında yapılıyordu.

25 Şubat 1915' de 19. Tümeni'yle Eceabat' a gelen Kurmay Yarbay Mustafa Kemal, burada bulunan 9. Tümen'in 26. ve 27. Alaylarıyla Gelibolu Yarımadası Ece Limanıyla Seddülbahir ve Morto Limanı arasındaki sahilin savunmasıyla görevlendirilmiştir.

(24 Mart 1915' de 9. Tümen Kumandanı Albay Halil Sami Bey'e 26. ve 27. Alayları teslim eder.)

4 MART 1915

İngiliz Donanması 4 Mart 1915 günü Seddülbahir ve Kumkale'yi beş zırhlı ve yedi torpido ile bombardıman eder. Geceleyin Albay Godfrey Matthews komutanlığında Plymouth Taburu'ndan 400 kişi Kumkale'ye, 100 kişi Seddülbahir'e çıkarılır.

İngiliz komandolarının Seddülbahir'de karşılaşmalarını o günün kahramanı Bigalı Mehmet Çavuş' un kendi ağzından dinleyelim *

“Ben mangamla nöbette idim. Düşman gemileri sahili şiddetle bombardıman ettikten sonra çıkarma yapmaya başladılar, bu arada gizlendiğimiz yerden çıkarak yere yattık ve düşmana ateşe başladık, Düşmanda yere yatarak bize ateş ediyordu. Birbirimize çok yakındık Bir ara benim tüfeğimin

---

* Bigalı Mehmet Çavuş bu olayı; Mustafa Kemal'in Anburnu Muharebeleri Raporunu hazırlayan Türk Tarih Kurumu Başkam Uluğ İğdemir'e bizzat kendi anlatmıştır. Uluğ İğdemir Mehmet Çavuş: “ Mehmet Çavuş Bigalıdır. Ben kendisini bu savaştan birkaç ay sonra tebdil-i hava için Bigaya geldiği zaman hikayesini kendinden dinledim,” diyerek nakleder.

mekanizması işlemez oldur. Hırsımdan tüfeği attım. Bunu gören bir düşman neferi ayağa kalkarak bana ateş etmeğe başladı Hemen istihkam (siper) küreğini çekerek üzerine atıldım. Kaç kişiyi vurduğumu hatırlamıyorum. Gözümü açtığı zaman kendimi sıhhiye çadırında buldum. ”

Bu sırada buradaki çatışmayı Eceabat'ta duyan Mustafa Kemal, atıyla Seddülbahir'e gelir ve komutanlara gerekli direktifleri verir. Çarpışmayı Harapkale tepesinden izler. İngilizlerin kaçmasından sonra Bigalı Mehmet Çavuş'u yaralı olarak siperlerde bularak sıhhiyelere teslim eder.

Akşama kadar hareketi, Harapkale'den izleyen Maydos (Eceabat) Bölgesi Komutanı Kurmay Yarıbay Mustafa Kemal saat 20:30'da Çanakkale Müstahkem Mevkii Komutanlığına gönderdiği raporunda şöyle der* :

*“ Seddülbahir'e çıkan İngilizler, mevzi alan piyadele-
rimizin ve obüs bataryalarımızın ateşi, özellikle 27. Piyade-
Alayı, 3. Tabur, 10. Bölük çavuşlarından Mustafa Oğlu
Mehmet'in komutasında, Seddülbahir tabyası içinde bulunan
yarım piyade takımının (40 kişi) süngü hücumuyla püskür-
tölmüştür.*

*Mehmet Çavuş, tüfeğinin mekanizmasının işleme-
si üzerine taşla yanındakilere örnek olacak biçimde düşmana
saldırması, kendisi başından ve göğsünden yaralanmıştır.*

*İhtiyat Çavuşlarından olan adı geçeninin madalyayla
veya başka bir biçimde ödüllendirilmesini dilerim.* diyerek
raporunu teslim etmiştir.

Mehmet Çavuşun kahramanlığı her yerde ilgi ve kıvançla karşılanmıştır.

Kayserililer tarafından Bigalı Mehmet Çavuşun güven ve inançla dolu göğsüne takılmak üzere bir altın saatin gönde-

* Askeri Kahramanlar- Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları 1988

rildiğini Çanakkale Müstahkem Mevkii Komutanlığının yayınladığı, 17 Mart 1915 tarihli günlük emrinden öğreniyoruz.

Kurmay Yarbay Mustafa Kemal, Müstahkem Mevkii Kumandanlığı'na yazdığı 7 Mart 1915 tarihli ve 477 sayılı raporunda: Müstahkem Mevkii Kumandanlığı'na bu ayın 4. Günü (4 Mart 1915) vuku bulan Seddülbahir muharebesinin cereyan sekli aşağıdaki gibidir;

1 .Söz konusu gün öğleden evvel saat dokuzda düşmanın üç dridnot ve beş torpidosu tarafından Seddülbahir ve civan bombardıman edilmeye başlandı. Bu sırada bir nakliye gemisi ile üç mavnası Seddülbahir iskelesine yanaşarak asker çıkarmaya başlamış ve bombardıman himayesi altında bir subay kumandasında yetmiş kişilik tahmin edilen bir kuvvet ve makineli tüfek iskeleye çıkmıştır. Yirmi Yedinci Alayın Onuncu Bölüğünden Mustafa oğlu Mehmet Çavuş kumandasındaki yanm takım tarafından, çıkan düşman üzerine Seddülbahir tabyasından ateş açılır ve düşman da karşı ateşe başlar. Muharebe üç saat kadar devam etmiş, mesafenin azlığı ve askerimizin şiddetli ateşi altında ve en nihayet süngü hücumuna kalkması sayesinde düşman askeri sebat edemeyerek birçoğu vurulmuş oldukları halde sandallarına binerek kaçmışlardır.

2. Bombardıman sırasında 27. Alay 10. Bölükten altı şehit ile on üç yaralımız vardır. Bunlardan üç şehit Seddülbahir'de, diğer üçü Harab Tabya'da bekleme mevzisinde bulunan kıtadandır, Seddülbahir'de şehit olan üç neferden Nuh oğlu Nuh'un cesedi bulunamamış ise de şehit olduğu kuvvetle muhtemeldir.

3. İş bu muharebede 4670 piyade mermisi sarf edilmiştir. Beş silah ile sekiz kasaturanın henüz bulunamadığı ve iki

Mehmet Çavuş Hastanede

silahın kundaklarının harap olduğu ve bu konudaki zayıflık listesinin ilişikte takdim edildiği arz olunur.*

19. Tümen Kumandanı Yarbay Mustafa Kemal

Mustafa Kemal kendisi de Mehmet Çavuş'u tebrik etmiş, gümüş bir tabakayla ödüllendirmiştir. Kahraman Mehmet Çavuşun yaraları Eceabat Hastanesinde iyileşir. Kendisi hava değişimi izniyle köyüne gönderilir. İzin süresi dolmadan; “Arkadaşlarım

cephede savaşırken ben burada yatamam” diyerek cepheye döndüğü kızı tarafından ifade edilmiştir.

Yaşamı boyunca devletten hiçbir maddi destek almamış, sonunda verilen kahramanlık ödülleri satmak zorunda kalmıştır. Ekonomik sıkıntılar içinde ömrünü tamamlayıp 3 Şubat 1964'te mübarek bir Ramazan günü Rabbine kavuşmuştur.

Bizlere bu güzel vatani kanlan ve canlan pahasına emanet eden tüm şehit ve gazilerimizden Allah razı olsun.

* Atatürk'ün bütün eserleri, Kaynak Yayınları Cilt 1

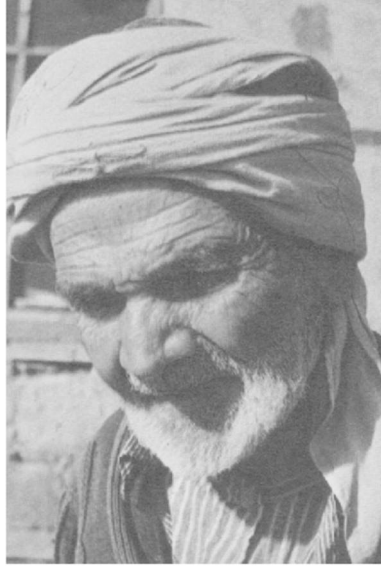
MEHMET YAVAŞ*

Çanakkale Çan-Göle Köyü'nden Mehmet YAVAŞ anılarında “16 yılda geldim köyüme. Yetim Mehmet derler bana. 1891 (1308)'liyim. Balkan'a, Rus'a gittim. Çanakkale'de çarpıştım.

Seferberlik geldi. Kapalı kağıtlar açıldı. Çanakkale taburuna gittik biz de. Seddülbahir'de 6 ay siper kazdık. Kanlıdere'de kazdık siper. Sabaha karşı bir vapur geldi. Seddülbahir önüne demir attı. Ortalık aydınlanırken geminin etrafı fırdoluydu kayık. Manga kolunda kayıklar bizim siperlere doğru geliyorlar. 150'ye gelince, tüfeklerin mesafesine girince, bir ateşe başladık. Öğleye kadar kayık kırdık orada. Ne kayığı bitti, ne askeri bitti kafirin...

Denizin üzeri hep gemiydi. Gavurun zırhlısı çoktu. İngiliz zırhlılarından atılan mermiler üzerimizden geçip gerilerimize düşüyor. Bize imdat gelmesin diye. Sonra Eşek Adalarına doğru gittiler. Bir ateş açtılar zerimize, 26. Alayı toprağa gömüverdiler. Biz 25 kişi bir sıçanyolu bulup çıktık... Birde baktık Seddülbahir önlerindeyiz. Gökyüzünde bir mermi patlıyor... Lapır lapır dolu gibi kurşun yağıyor üzerimize.

Bir binbaş(26. Alay 3. Tabur Kumandanı Mahmut Sabri) bizi orda bir derenin içine götürdü.

* Yaşayan Çanakkale'li Muharipler Cahit Önder syf56-57

“Arkadaşlar vatan elden gidiyor, namus gidiyor, ırz gidiyor,” diye konuştu. Binbaşısıyla 26 kişi olmuştu.

Kanlıdere'de hücumla kalktık. Denizden gavurun maki-neli tüfek ateşi geliyordu. Biz ateş ediyoruz. Gavur da askerini kılıçla döve döve üzerimize yürütüyor. Ama askeri yürümüyor gavurun. Kılıç ağarı ağırveriyor.

Yatsı namazı vaktine kadar ateş yaptık. Sonra 25. Alay imdadımıza yetişti.

Kanlıdere'de belimden ve bacağımdan yaralandım. Kurşunla yaralandım. Belimde kurşun hala duruyor.”

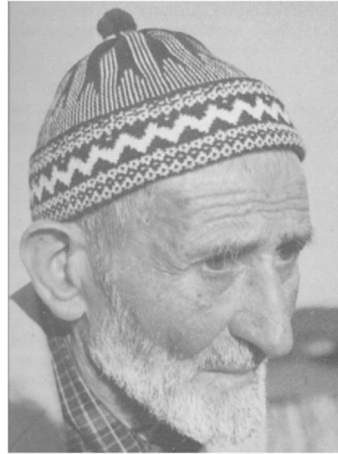
Gavur kaçtıktan sonra bir kısmımız Mekke tarafına git-ti. Bizim alayı gündeğuya çevirdiler. Rus'a gittik. Ruslarla, Ermenilerle harp ettik. Cephelerden geldim. Bir de baktım, çeteler ben Çanakkale'deyken karımı kaçırmışlar. Düşmanın topundan, tüfeğinden korkup kaçanlar, buralarda çete olup benim karıyı kaçırmışlar.

Cenk için dolaştık dünyayı şöyle bir çevirdik. Hamdol-sun.

ŞERİF ALİ ARSLAN*

Çanakkale Çan- Mallı Köyü'nden Şerif Ali ARSLAN anılarında şöyle anlatıyor.

“1309'luyum(1893). 8 yıl askerlik yaptım. Köyde, se-ferberliğin ilan edildiğini duy-dum. Ramazan ayında çok sıcak bir Cuma günüydü. Muhtar:

* (a.g.e syf.59-60-61)

- Kepez'e gideceksiniz. 9. Fırka, 25. Alay'da bulacaksınız. Çabuk yola çıkın, bana laf gelir, dedi. Çanakkale'den Eceabat'a geçirdiler. Gece de Seddülbahir burnuna geldik.

15 gün müfrezede bekledik, Seddülbahir'de deniz kıyısında. Ben de onbaşı vekilliği yapıyorum. 26. Alay geldi, bizi değiştirdiler. Bizim alay geriye çekildi.

Saat 6'yı bekledim. Nöbetçileri de çıkardım, çadıra geldim. Yatacaktım artık. Setreyi filan çıkardım. Başladı Seddülbahir Burnu yanmaya. Patır patır patlıyordu ortalık. Alay Kumandanı toplan borusu çaldırdı. Kilerde 3 günlük peksimet varmış. Bölük emini çabucak dağıttı peksimetleri askere. Hadi bakalım Seddülbahir'e. Şeytan Dere var bir, oraya geldik. Bizim 3.Tb Zığındere'ye...2. Tb. Eski Kale yerine. 1. Tb. Kirte'nin başına yürüdü. Bizim tabur 1. Tabur, bulunduğumuz yer de açıklık. Gavur bir nefer görse, yağdırıyor mermiyi, kavuruyor ortalığı kafir.

Aşağıya indik su terazilerinin yanına. Bir tane de Ermeni vardı aramızda. O da asker bizim gibi. Postalık yapıyordu. İkinci sıralarıydı. El Turan Tabyasından yürüdü asker. Biz ateşe davrandık. Ermeni posta bağıyor:

“Atmayın, atmayın, bizim askerler” diye.

Atmadık. Ateşi kestik biz de.

1 Tk asker kalmış koca 26. Alay'dan. Bize doğru gelenler bu takımın askerleri. 26. Alayı karıştırmış daneyle (bomba) kafir.

26. Alayın yerini aldık 25. Alay olarak. Düşmanın karşısında 3 gün dayanabildik. Bir de Seyyar Jandarma Alayı vardı. Onlar da bizlerle eridiler gittiler, mahvoldular.

Biz geriye giderken 7. Fırka'nın askerleri, 20. ve 21. Alaylar avcı düzeninde geliyorlar.

- Gitmeyin, gitmeyin, dedik.

15 gün onlarla beraber kaldık, baktılar bize. Bizim ne alay, ne tabur kalmıştı ortada. Sonra bir emir geldi. 25. Alaydan olanlar Kırte'nin yanında toplansınlar diye. Bizim alayın taburlarım filan doldurdular. Anafarta'ya götürdüler bizi.

Düşman kaçarken biz İsmail Tepe'deydik. Gece çekildi kafir. Ateş birden kesildi sabaha yakın. Bizden fedayiler gitti. İstihkamlarının içinde mumlar yakmışlar. Topallar filan kalmış, öteki askerini çekmiş gavur.

Çanakkale'de Bölük Kumandanımız Kulaksız Kemal derlerdi, Yüzbaşıydı.

MUSTAFA AKSOY*

Çanakkale - Çan - Halilağa Köyünden Mustafa Aksoy anılarında şöyle anlatıyor.

“ Ben Mustafa Aksoy. 309'luyum. (1893). Seddülbahir'de bulundum. 9. Fırka, 26. Alay, 3. Tabur'daydım. Fırka kumandanımızı hatırıma getiremiyorum. Bölük kumandanımız Yüzbaşı Ali İhsan Bey'di. Takım zabitle- rimizden de Yusuf Efendi, Ayin Efendi vardı. Piyadeydim. Mevzilerdeydik Seddülbahir'de. Beşli mavzer tüfeğim vardı. Osmanlı mavzeri. 4-5 ay durduk mevzilerde.

* (age syf.76-77)

Önce, düşmanın zırhlıları denizden üzerimize ateş yağdırdılar. Attılar, attılar.

Orada yaralandım Seddülbahir'de. Hücuma kalkmıştık. Yüzbaşı Şerafettin Bey emir verdi. Bir konuşma yaptı önce mevzilerde. Besmele çekti baştan. Sonra “Ananız sizi bu günler için doğurdu. Hadi bakalım! Ben sizin önünüzden, siz benim arkamdan. Sakın geriye çekileyim demeyin, düşmandan korkup da. Öldüreceğiz düşmanı, denize dökeceğiz” dedi.

Yüzbaşımız İstanbullu idi. “Süngü tak. Muharebe fişenğiyle doldur, kapat” emrini söyledi. Birer de bomba var her birimizde. “Hadi bakalım oğlum, ateş!” diye bağırdı.

Gavur da askerini çıkarıyor deniz kıyısından. İki yere iskele etmiş. Boyuna askerini boşaltıyor... “Şiddetli ateş” diye bağırdı yüzbaşımız. Mevzilerdeyiz. At bakalım, at bakalım. Gavur bizi görmüyor. Biz gavuru görüyoruz mevzilerimizden.

Biz hep ateş ediyoruz. Gavur Zığındere tarafından çevirmiş. Yüzbaşı: “Düşman bize ateş yapacak, geri çekilelim. Esir olacağız yoksa” dedi.

Ben o şurada mevzide vuruldum, bacaklarım tutmuyor. Kurşun delmiş iki ayağımı da dizlerimin bir karış altından. Sol kulağımın dibinden de bir kurşun geçti. Kafama bir de parça denk geldi. Şarapnel gibi bir şey. Ufak ama yardı attı.

Bir çok arkadaşlar şehit oldular gözlerimin önünde. Yaralananlar oldular. İsimlerini pek hatırlayamıyorum. Aklımda kalmadı ki. Vurulanlardan Kayserili Ahmet Çavuş vardı. Birde Balıkesirli Nebi Çavuş.

Yaralandık geri çekiliyoruz. Anaca- babaca günü. Kanlı Dere'nin içine indik. Katırları, atlan da derenin içine indirmişler. Onlarda titreşip duruyorlar. Sıhhiye filan yok. Bacaklarım da soğudu kaldı. Yavaş yavaş hayvanların bacaklarının aralarından yukarı doğru Kirte'ye çıktık. Kirte'de kaldım, gidemedim. Tak-

viyeye gelen birliklerden birinin zabiti geldi yanıma, eliyle işaret etti.

-Otur, otur, dedi.

Sihhiye yok. Bir şey yok. Götürecek insan da yok beni, bayırın başı. Baktı bana zabit.

-Ne oldu? Dedi.

-Yaralıyım efendim, dedim.

Atından indi, yanıma geldi, çöktü.

Bana düşmanın nerelerde olduğunu sordu. Ben de gördüklerimi, düşmanın nerelerde olduğunu olduğu gibi söyledim.

O zabit geriden kendisine yetişen askerlerine silah çatırdı. İki askere emir verdi:

-Bunu Maydos'a (Eceabat) götüreceksiniz. Hastaneye teslim edeceksiniz. Bir de teslim kağıdı alıp getireceksiniz bana, dedi. "Oh... Hele Yarabbi şükür." dedim.

ALİ BALKAN*

Çanakkale- Yenice- Hıdırlar Köy'ünden Ali Balkan anılarında şöyle anlatıyor.

İki yaş küçük yazar nüfus kağıdında. 1307 (1891)'li yazar. Esasında 1305 doğumluyum. Balkan, Seddülbahir ve Rus Cephesi'nde 7 yıl askerliğim var benim.

Çanakkale Harbi açıldı. Çanakkale'ye geldik. Seddülbahir'e. Baktık düşman

* (a.g.e.syf. 139-140)

çıkıyor Seddülbahir'den. Başımızda bir mülazım var... Arnavut... Ama çok cesur. Bizimle beraber ateş ediyor. Avcıya yatırıldı bizi. “Ateş edin” dedi. Gavur indiriyor sandalları. Çıkaracak askerini. Veriverdik, veriverdik ateşi... çıkaramadı kafir. Oradan kıvrıldı, dış denize. Vapurları soku soku verdi kıyıya. İşkele yapmışlar... Üç yerden çıkmış. Bizim bir kısmımızı esir aldı... Seddülbahir'le Kirte arasında... Harp hep bu arada oldu. Hafif yaralılar geriye gitti. Kardeşim Emin Arıbumu'nda şehit kaldı.

Seddülbahir'de bir defasında 40 kadar gavur öldürdük. Yahya Çavuş vardı. Yahya Çavuş şehit oldu orada. Beş on gün sonra oldu asıl çıkarması Seddülbahir'e kafirin. Vapurlarını aykırı durdurmuş... Oradan çıkarmış sandallarla. Ama çıkarmadık. Sonra dış denizden çıkmış.

Çanakkale'de 26. Alay, 3. Tabur, 10. Bölük'teydim. Tabur Kumandanımız Binbaşı Laz Mahmut Bey, Bölük Kumandanımız Hüseyin Hüsnü Bey'di.

İstihkamlarımız çok yakındı. Sigara paketi atarlardı bizim istihkamlarımıza. İnsan ne kadar atar, sigara paketini? O kadar yakın işte.

Seferberlikte biz bu köyden 28 kişi gittik. 2 kişi geldik.

**ÜRGÜPLÜ MUSTAFA FEVZİ
TAŞER'İN MAYIS 1915
ÇANAKKALE KİRTE (ALÇI-
TEPE)
HATIRALARI***

30 Nisan 1915'de İstanbul Galata Köprüsünden bindiğimiz vapur

* Cepheden Cepheye Esaretten Esarete
(Ürgüplü Mustafa Fevzi Taşer'in Hatıraları Kültür Bakanlığı Yayınları syf;(4-14)

ertesı gün, ikındı vaktıne doğru Gelıbolu Akbaş iskelesıne bızı indırdı.(1 Mayıs 1915) Oradan Barbaros Hayrettın Paşa adlı harp gemızın Anzak Koyu'nu bombardıman etmesını izledık.

Ertesı günü 45. Alayla Akbaş İskelesi'ne çıkarıldık. Bu alayın yürüyüş koluna katıldık. Akşamdan sonra yolumuz ayrıldı ve bız Sarafım Çıftılığın'ni geçtikten sonra Domuzdere istikametinde ilerlıyor; gece vaktı olduğu içinde düşmanın projektör hüzmesine düşmemeye gayret edıyorduk. Alçıtepe'nın sol gerısındaki bir vadide tümen karargahını bulduk.

(7. Tümen) Tümen yaverı bızın grubu 19. Alay emrine verdi. Bızı bir posta ile alay karargahına gönderdı. Kurşun yağmuru arasında bız beş arkadaş eksiksiz alay karargahına varabıldık.

- İlk gördüğümüz bu karargahın sol tarafındaki derede bulunan yaralı at ve katırlardı. Bunların bir kısmı ölmüş, bir kısmının da ayaklan kopmuş ters yatıyordu. Feci bir manzaraydı. Derenin biraz daha kuytu bir yerinde yaralı askerlerin ilk tedavısı yapılıyor, hafif yaralı olup da yürüyebilenler daha önce bızın sıçrayarak geçtiğimiz sahayı dünyasına küsmüş durumda yürüyerek geçıp gıdiyorlardı. Ağır yaralıları ise, derede istif edilmiş vaziyette akşam karanlığını bekliyorlardı. Karanlık bastığında, bu yaralıları da sedye ile geriye taşınacaklardı. Bu korkunç manzara içinde alay yaverını görüp evrakımızı verince; " Hoşgeldiniz, kumandan bey biraz uyku kestiriyor, şuracıkta istirahat ediniz, uyanınca size haber veririm dedi.

- Biz beş arkadaş güneşe yamaç bir yere uzandık. Arkadaşlardan Ezelı Mustafa Efendi, dürlmüş kaputunu başının altına koyarak sırtüstü yattı sağ kolunu başından aşırarak gözlerini gölgeledi Sonra bize; Üç ay önce nişanlandığını ve nişanlısından altı gün evvel bir mektup aldığını; bu mektupta nişanlısının kendisini çok arzu ettiğini, hasretinden yanıp kavrulduğu-

nu, bir haftalık olsun izinli gelmesini istediğini anlatıyor ve şu birkaç gün içinde talihinin ne kadar ters döndüğünü, ansızın bu katledilen yere nasıl da geliverdiğini hayıflanarak hikaye ediyordu. Bu esnada bir uğultu ile beraber el büyüklüğünde bir mermi parçası göğsüne düştü. Arkadaşımız bir yay gibi fırladı, bütün asabı zemberek gibi gerildi, konuşamadı ve derhal salıverdi. Hemen sargı yerine koşarak bir sıhhiye getirdik. Yokladı ve “ölmüş” dedi. Ne yapacağımızı şaşırдық.

Beş dakika önce hayallerini anlatan arkadaşımızı sıhhiyeler bizden ayırdılar ve derede yatan diğer şehitlerle kucak kucağa yatırdılar.

19. Alay kumandanı Sabri Bey (Alman Sabri) zeminlikte uyandı. Bizi çağırdılar. “Hoş geldiniz” dedikten sonra tabur kumandanına gönderdi. Kumandan beni Afyonkarahisarlı Haşan Çavuş'un idaresine terkedilmiş olan 47 mevcutlu bir bölüğü kumandan vekilliğine tayin etti.

Çanakkale'de düşman çıkarma yapalı dokuz gün olmuş, bizim taburda da üçüncü bölük kumandam sağ kalmış ve o da220 mevcutlu taburun kumandan vekilliğini yürütüyordu.(3 Mayıs 1915)

Kirte'nin (Alçıtepe) önündeki derede dünyanın dört bucağından gelen Avrupalı, Afrikalı, Avustralyalı, Hintli ve Senegalli insanların, vatanlarını müdafaa uğrunda can veren askerlerimizle yan yana kucak kucağa dere dolusu yığın halinde yattıklarını gördüğüm sırada akli muvazenem sarsıldı.

Bir sabah sahil bataryalarının himayesinde Alçıtepe istikametinde ilerleyen düşmana karşı hücumu “Allah Allah” sesleriyle başlattık. Düşman süngülerimize dayanamadı ve kaçmaya başladı, nefes nefese kovalıyoruz. Takip atışı yapmak için tüfeklerimiz boş, doldurmaya bile vaktimiz yok. Düşman beş adım ilerimizde kaçıyor ama yetişemiyoruz. Bu durumda,

hafızamdan hiç silinmeyen bir olayı anlatmadan geçemeyeceğim.

Bizim üçüncü manga onbaşısı Hamza, olanca gayretiyle bir Senegalli'yi kovalıyordu, fakat yetişemeyince tüfeğini mızrak gibi ileri doğru fırlatarak önündeki düşmanı yere yuvarladı. Tüfeğin ağırlığıyla düşmanın sırtına saplanan kasaturasını çıkardıktan sonra bir iki hamle daha yaparak onu öldürdü ve sonra diğer arkadaşlarıyla hücumu devam etti.

Alayımızla Kirte'den (Alçıtepe) Sığındere'ye geçtik. Bu mahşeri hengamelerde açlığın ve susuzluğun verdiği ıstırap yetmiyormuş gibi, üstelik bir de hastalığa yakalandım. Dizanteri olduğunu sonradan öğrendiğim bu hastalıkta, harareten siperde duramıyordum. Sığındere'de 38'lik mermilerden birisinin patladığı yerden su çıkmış, suyu görünce tahammül edemedim ve içmeye giderken düşmanın geçit noktasına tespit ettiği makineli tüfek kurşunuyla yaralandım. Sargı mahallinden arabaya bindirilerek Akbaş iskelesine ve oradan da Lapseki Hastanesi'ne nakledildim. Hastanedeki tedaviden sonra, üç ay hava değişimiyle memleketime geldim. (Ürgüp) İstanbul'dan Çanakkale'ye

dönerken Uzunköprü'ye vardığım gün düşmanın Çanakkale'yi tahliye ettiği haberini aldım. Gelibolu'da Çanakkale'den ayrılmış kıtama katıldım.

Çanakkale Muharebesine takım ve bölük kumandanı olarak iştirak ettim. Bu muharebede ordunun sevk ve idaresi hakkında tenkitte bulunmaya rütbem, mevkiim ve de bilgim müsait değildi. Yalnız dimağımnda çöreklenen milliyet duygusu ve vatan aşkımdır bilmiyorum, Çanakkale ordusunun yabancı bir kumandan emrine verilmesini hiç tasvib etmiyordum. Gerçi Almanlarla İttifak halinde idik, aramızda bir kader birliği vardı. Fakat, Liman Von Sanders Paşa Türk askerinin muharebe kabiliyetini denemek veya düşmanlarımızın gözünü yıldırımak maksadıyla da olsa, bir şahsi şeref pahasına Türk ordusunu ucuza harcadı diye düşünürüm. İlk zamanlar da Kerevizdere, Domuzdere, Seddülbahir Muharebelerinde Japonların harakirisini andırır şekilde ölüme koşma gayreti vardı. O derece ki, önümüzde eğer deniz olmasaydı Seddülbahir'i kucaklayan düşmanın deniz birliklerine de hücum etmek işten bile değildi. Siper muharebeleri başlayıncaya kadar bütün Çanakkale telefatının (kaybının) üçte ikisi verilmişti. Talat Paşa ve diğer hükümet erkanının teftiş gezisi işi önledi.

Siperde yaralı taşınırken

MİLLET SAĞOLSUN*

9 Mayıs 1915 sabahı, yine birçok dost ve düşman kıt'alarmı eritecek, birçok ocakları söndürecek, kızgın bir savaş günü başlamıştı... Seddülbahir cephesinin de sol cenahımızda, Fransızların ateş hazırladığı denizden, yerden, havadan yağın çelik yağmuru ile Türk siperlerini, müdafilerini ebediyete kavuşturan bir toprak yığını haline getirmişti... ilk safta hücumla kalkan Senegal taburları bu harap toprağın üzerinde kalmış, yan ölü Türk yaralılarından başka süngüleyecek kimse bulamamıştı. Bir anda 2. hatta kadar ilerlediler. Fakat burada 21. Alayın Allah.. Allah., sadaları ile koşan kahramanları tarafından karşılandılar...

Yeni bir savaş bütün şiddet ve dehşeti ile başlamıştı... Bomba ve süngü, her iki taraf saflarında derin boşluklar yaparken vakit vakit gerileyen erlerini korumak için, Fransız topçusu, takip eden Türk hatlarına ölüm yaylımları gönderiyordu ... Bir an geldi, toz, duman ve ateş içinde dost ve düşman karışmıştı...

Bölüğünün başında ilerleyen 1. bölük komutanı. Teğmen Saip'in önüne kan içinde bir er çıktı... Bu, gözlerinde azim ve metanet okunan, kumral bıyıklı, aslan yapılı Edincikli bir Türk eri idi... Sağ eli ile Bir top mermisinin koparmış ve ancak bir et parçasının tutmakta olduğu sol kolunun bileğinden tutmuştu ... Yalvarır bir sesle: “ Beyim, şu kolumu kesin” diyordu... Manzara ve vaziyet çok acıklı ve feci idi ... Bir lâhza tereddüt eden Teğmen Saip, itidal ve metanetine hayran olduğu bu erin ısrarına dayanamadı. Cebinden çakısını çıkardı ve kolu henüz tutmakta olan et parçasını kesti., ve:

“ Hemşehrim anlıyorum... Çok acı çekiyorsun... Geçmiş olsun,” dedi.

---

* P.Albay Saip Avcı'dan dinledim..

Hiçbir kalemin ifade edemeyeceği bir büyüklükle bu kahraman, sevgili vatanının sınırlan uğrunda, kopan uzvuna baktı... Bir de ilerde... boğuşmanın bitmemiş olduğu sahada dövüşen arkadaşlarına baktı ve „ hasretle derin bir iç çekti...

Bu anda bütün ıstırabını daha coşkun hislerle çarpan kalbine akıtmıştı... Doğruldu, sert bir hareketle kopan kolunu fırlatıp attı ve - “ Zarar yok ...Millet sağ olsun.” dedi ve uzaklaştı.

BURSALI NURİ OĞLU HÜSEYİN*

25 Nisan 1915 günü Seddülbahir'de yaralanan bazı askerlerimiz Çanakkale'ye getirilmişti. Gelen bu askerler içinde bir yaralı vardı ki, tedarik edebildiği iki ağacı kullanarak, yaralı bulunan sağ ayağını güç bela sürükleyebiliyordu. Yardıma koşan topçu teğmeni Ziya isminde bir subayımız ona nerede yaralandığım sorunca, anlatmaya başladı;

- Seddülbahir'de yaralandım. Üzerime altı İngiliz hücum etti. Dördünü süngümlerle yere yuvarlamaya muvaffak oldum. Fakat bu sırada bir top mermisi geldi ve beni de yuvarladı. Düşünce bir vakit kendimden geçmişim. Gözümü açınca ne göreyim, ayağımdan yara almışım ve ben ölmeden düşman siperimden geçmiş. Sürüklene sürüklene hattımıza kadar sokulabildim ve kendimi kurtardım.

Subay bir sedye getirerek bu koca kahramanı hastaneye gönderdi. Bu asker yirmi altıncı piyade alayının ikinci taburunun birinci bölüğünden Bursalı Nuri oğlu Hüseyin idi.

Beş ay sonra bu alay tümeni ile beraber istirahata alınmıştı. Bay Ziya, Hüseyin'in kıta numarasını unutmamıştı. Bölü-

---

* Kahramanlık Destanları syf 106, Genel Kurmay Yayınları 10 Şubat 1937 İstanbul Askeri Matbaası

gün komutanım bulup ondan haber sordu. Yüzbaşı şöyle anlatıyordu;

- Azizim; Hüseyin emsalsiz bir kahramandır. O sonra Çavuş da olmuştur.

Hüseyin Çavuş muharebelerde üç defa yaralanmıştır. Birincisinde ayağından yaralanmıştı. İyi olup geldikten sonra sol elinin üç parmağını kaybetti ve gene tedavi olup geldi. Üçüncüsünde gene ayağından aldığı yara neticesi olarak sağ ayağı kesildi ve tahta ayakla o gene bölüğe döndü. Daha evvelki yaralarını tedavi ettirdikten sonra ona hastanece tebdilhava ve geri hizmet verilmişti. Vesikalarını kaybettiğini söyleyerek o gene bölümünde hizmete gelmiş ve geri gönderilmesine de imkan bulunamamıştır. Bu defa tahta ayakla kalmakta gene ısrar ediyordu. Onu çok büyük zorluklarla geri hizmete gönderebildik. Vazife hissini canından aziz bilen bu yüksek ruhlu kahraman, bölümünden ayrılırken ne söylüyordu bilir misiniz?...

Çanakkale Merkez Hastanesi'nde kollarını ve ayaklarını kaybeden gazilerimiz (Harp Mecmuası 1915)

Gözünden ancak bu sebeple ilk göz yaşlarını dökerek;

- “Düşmandan öcümü alamadan beni geri gönderiyorsunuz. Beni öldürseydiniz de bana bu acıyı göstermeseydiniz.” diyor ve hepimize kırgınlık gösteriyordu.

CENTİLMENLERİN ATEŞ-KESİ (ZİĞİNDERE)

Deniz Eri Joe Murray Kasım 1915
Zığındere siperleri
Murray SR 8201
(Gelibolu Y. D. N. Stell. P. Hart syf;272)

Birden bent patlar ve su önüne kattığıyla aşağı inerdi. Cesetler, her türlü teçhizat, boğulan insanlar. Dere yatağının bizim tarafımızdaki siperleri dolmuş taşıyordu. İçine girecek siper yoktu. Türklerde, biz de dışarıda duruyorduk. Felaket bir yağmurdu... Ne yapacağımızı bilemiyorduk. Yarımızın tüfekleri siperlerde sular altında kalmıştı. Türkler istedikleri gibi yanımıza gelebilirlerdi. Savunma diye bir şey kalmamıştı. Her şey suya kapılıp gitmişti. Dizanteriye tutulmuş olanlar devrilmişler ve kendi siperlerinde boğulmuşlardı ve diğerleri onların üzerine basıyorlardı. Ne kadar çok insanın boğulduğunu ancak fırtınadan sonra anlayabildik.

ÜSTEĞMEN THOMAS WATSON'UN 2 ARALIK 1915 TARİHLİ MEKTUBU (ZİĞİNDERE)*

Siperlerden suyla birlikte savrulduk. Engellere tutunmak zorundaydık. Onların üstünde uyuyorduk. Türklerin durumu da bizden farksızdı. Aramızda konuşulmamış bir ateşkes vardı.

---

* Age. syf; 272

Ancak ne yazık ki, bazı Türklerin çok acı bir şekilde öğrendikleri gibi bu resmi olmayan ateşkeslere her yerde uyulmuyordu. İyi bir yanı vardı. Türkler bizden daha kötü durumda olmalıydılar ki, bir kısmı ateş yakıp ısınmak için çalı çırpı topluyordu. Ateş edecek kadar donmamış olanlar için bu çok esaslı bir eğlenceydi ve çoğunu vurduk.

17 AĞUSTOS 1915 KEREVİZDERE KURT KUYULARI

Harbin en müthiş ve en ateşli bir gününü yaşıyorduk. Düşmanın piyade ateşi bombalan alışkanlık nedeniyle artık bize doğal geliyor, hatta bir eğlence teşkil ediyordu. Üzerimizden geçen kurşunları hemen el ile tutacak gibi idik... Fakat bu defa düşman, ölüm fırtınaları koparan koca mermilerini o kadar büyük bir mesuliyetle üzerimize savurmuş ve o kadar çok top ve havan mermisi atmıştı ki, nasıl olup da siperlerimizin alt üst olmadığına onlardan çok biz hayret ediyorduk. Düşmana bu müthiş faaliyetini yine bir makam ve bir şey kazandırmamakla nihayetlendiren gece bastırdı.

Biraz sonra bölüğümün 1. Takım Çavuş'u bana yaklaşıp;

- Efendim, dedi. Bizim takımdan Kadir oğlu Sadık, şimdi siperden fırladı. Düşmanın gündüz attığı top ve havan mermilerinin patlamayanlarını kucaklayıp düşman siperlerinin

önüne götürüp bırakıyor. Kendisine o kadar söyledik. Etme be Sadık! Gel... Tehlikelidir, dedik ama dinlemedi... ve eliyle göstererek;

-İşte...bakın!dedi.

Gerçekten kahraman Sadık karanlıktan istifade ederek, top ve havan mermilerini düşman siperlerinin önüne taşıyor, yerleştiriyordu. Dönüşünde Sadık'ı çağırdım.

- Sadık ne yaptın! Dedim. Yarın yine bize atsın diye mi, düşmana top ve havan mermisi taşıyorsun?

- Hayır, beyefendi. Onları kendi kazdıkları kuyuya düşüreceğim.

Nasıl! Onlara cephane, mermi top ve havan mermisi taşıyarak mı?

- Kusura bakma beyefendi...

-Bana yarın sabaha kadar müsaade et... O zaman düşman siperlerinde kazdıkları kuyuyu görürsün. Maksadını anlamıştım. Bu fedakar vatanperveri bakışlarımla ve bütün ruhumla takdir ve teşvik ederek “Peki, Sadık! Göreyim seni” dedim.

18 AĞUSTOS 1915

Şafak atar atmaz, düşmanın karşımızdaki iki siperinin müthiş sesler, gözlen tırmalayan infilaklarla alt üst olduğu ve pek çok zayıat verdiği görülüyordu.

Kahraman Sadık, gece yerleştirdiği top ve havan mermilerini, tam isabetli atışlarıyla infilak ettirmekle muvaffak olmuştu. Hemen yanma gittim. Ben o'na “Aferin Sadık” diye takdir ve teşekkür etmek isterken o:

- Komutanım bak, akşam dediğim kuyuları görüyor musun? Diyor ve gülüyordu.

Akşama kadar yapılan hücumlarda hep Sadık'ın düşmana bir arslan gibi saldırdığım gördüm. Ne çare ki akşamüzeri

hain bir kurşun onu yeni bir kahramanlığı sırasında topraklara serdi.

Yine, kendi kurşunuyla yaralanan bir düşman askerini ölümden kurtararak siperimize getirmek üzere iken yan tarafından gelen bir kurşun, Sadık'a pek sevdiği şehitlik rütbesini kazandırdı.

KÜNYESİ:

Ankara'nın Koçhisar Kazası'nın Kaman Köyü'nden Oruç Oğullarından Kadir Oğlu Sadık 1301

Gelibolu'dan İstanbul'a 63 nolu Hastane Gemisiyle Yaralı Nakli

TÜRK ASKERİ

Çanakkale Kirte (Alçıtepe) Cephesinde savaşırken sol bacağını kaybeden Fransız Generali Guro savaştan sonra Haziran 1937 'de Atatürk'ün misafiri olarak Türkiye'ye gelip Atatürk'le görüşmüş, Çanakkale'deki Fransız Mezarlığı Abidesi'ni ziyaret etmiş, Türk Şehitliğine çelenk koymuştur. Atatürk'ün cenazesinde sağ eli olmadığı için sol eliyle tabutu selamlayıp göz yaşlarını tutamamıştır.

5Haziran 1930'da Ankara Türk Ocağı'm ziyareti sırasında burada Hamdullah Suphi Tanrıöver tarafından karşılanmıştır. Sohbet sırasında etrafında toplananlara şöyle demiştir.*

-Türklerle savaş yapmış

*Fransız Kuvederi Komutanı
General Guro*

* Kurtuluş Savaşında Çukurova Taha Toros (Kültür Bakanlığı Yayınları 2588)

olmam çok mert bir milleti yakından tanıma, sevme ve ona saygı duymama vesile oldu.

-Hiç unutmam, savaş sahasında dövüş bitmişti Yaralı ve ölülerin arasında dolaşıyorduk. Az evvel, Fransız ve Türk askerleri süngü süngüye gelip ağır kayıp vermişlerdi.

Bu sırada gördüğüm bir hadiseyi ömrüm boyunca unutamayacağım. Yerde bir Fransız askeri yatıyor, bir Türk askeri kendi gömleğini yırtmış, onun yaralarını sarıyor, kanlarını temizliyordu. Tercüman vasıtasıyla şöyle bir konuşma yaptık:

-Niçin öldürmek istediğin askere yardım ediyorsun?

Mecalsiz haldeki Türk askeri şu karşılığı verdi:

“Bu Fransız yaralanınca cebinden yaşlı bir kadın resmi çıkardı. Bir şeyler söyledi, anlamadım ama herhalde annesi olacaktı. Benim ise kimsem yok istedim ki o kurtulsun anasının yanına dönsün.

Bu asil ve alicenap duygu karşısında hüngür hüngür ağlamaya başladım. Bu sırada emir subayım Türk askerinin yakasını açtı. O anda gördüğüm manzaradan dolayı yanaklarımdan sızan yaşlarımın donduğunu hissettim. Çünkü Türk askerinin göğsünde, bizim askerinkinden çok daha büyük bir süngü yarası vardı, ve bu yaraya bir tutam ot tıkamıştı. Az sonra ikisi de öldüler. ”

SİPERDE BAYRAM SABAHİ*

19 Ekim 1915 Kurban Bayramı 1. Günü Sabahı. Zığındere
(30. Alay Kumandanı Yarbay Rıza Bey)

6 Teşrinievvel tarihi Kurban Bayramına tesadüf ediyordu. İngilizler her nedense bu gece pek sinirliyidiler. Bizim dini

* Cepheden Cepheye Münim Mustafa

bayramımızı bildikleri için maneviyatımızı güya sarımsmış olmak için şafaktan itibaren büyük taarruz gününde yaptıkları topçu ateşine benzer bir bombardımana başladılar.

Bunlara alışık olduğumuz için pek aldırış etmiyorduk. Bir aralık ateş hafiflemişti. Herkes birbiriyle bayramlaşmaya başladı. Eller sıkılarak, bayram tebrik edilirken, herkesin muhayyilesinden annelerin, sevgililerin hayali geçtiği görülüyor gibi oluyordu.

O gün sabah şafak vaktinde idi. Alay kumandanı ile siperleri gezmeye çıkmıştık. Müdafaa hattından geçerken bir nöbetçinin dalgın dalgın duruşu dikkat nazarımızı çekmiş, önünde durmaya mecbur etmişti.

Bu nefer bizi duymayacak kadar düşünceli idi. Baş tütfeğine takılı süngüsüne dayanmış, duruyordu. O kadar dalmıştı ki yanma geldiğimiz halde farkında değildi.

Nihayet alay kumandanını birdenbire gördü ve şaşırıldı. Hazır ol vaziyeti aldığı halde onun dalgınlığını görüyorduk.

Alay kumandanı sordu:

Oğlum ne düşünüyorsun?

Efendim! Hiç!

Fakat yüzünde büyük bir hüznün gizlenmeyen alametleri görünüyordu. Kumandan tekrar etti:

Pekala ama benim buraya geldiğimin farkında olmayacak kadar dalmışsın. Sebebi ne idi?

O zaman yeni kura efradından olan Haşan anlatmaya başladı:

Seferberlik iptidasında bizi topladılar. Ben köyde nişanlı idim. Büyük kardeşim de yeni evli idi. İkimiz de harbe gittik. Kardeşim şehit olmuş. Harpte belki ben de öleceğim. Fakat nişanlımı görmedim. Bugün bayram ne olurdu ben de köyde

nişanlını bir kere olsun gördükten sonra gözlerim kapansaydı... işte bunu düşünüyordum.

Hasan'ın masum tavrı hepimizin dikkatini celbetmişti. Tek arzusu köydeki nişanlını görmek ve ondan sonra ölmekti.

Alay kumandanı sordu:

Sen büyük taarruzda hangi siperde idin? Kaç düşmanla uğraştın? Efendim... Dedi. Bizim takım Kanlısiperin yanında idi. Topçu bombardımanı kesilir kesilmez siperlerimize hücum eden düşmanla boğuşmaya başladık. Takımdan sekiz kişi kalıncaya kadar siperlerimize giren İngilizlerle dövüştük. Süngü sallamaktan kollarımız yorulduğu vakit düşmanın boynuna atılarak boğazladık. Dermanımız kesilinceye kadar uğraştık, siperlere giren düşmandan bir tane kaçırmadık; sayısını bilemem!

Alay kumandam sordu:

Sana izin versem ne kadar zamanda gelirsin?

Hasan:

Sen bilirsin efendim, diyordu.

Hasan on gün izin almıştı. Onun izin tezkeresinin yazılması için not almıştım.

Çanakkale Siperlerinde saatlerce süren ateş muharebesinden galip çıkan er bakişli yiğitler cevresi

ASTEĞMEN ÇERKEŞLİ İSMAİL*

Seddülbahir cephesinde 5 Mayıs muhaberelerinden sonra başlayan siper muharebeleri her iki tarafı toprağa gömmüş, burada da gece baskınları devam ediyor, boğuşmalarda Türklerin üstünlüğü görülüyordu. 9'ncü Tümen'in 26'ncı Alay'ı cep-

* 116 Sayılı Askeri Mecmuanın Tarih Kısmı 1 Mart 1940 Sayı 56 Çanakkale Savaşları Tarihi (Kur. Bnb. Kadri Perk)

hesinde İngilizlerin yerleştirdikleri ağır makinalı tüfekler Türk hatlarını çok rahatsız ediyordu. Bu alayın cesur komutanı Kadri, bir baskın tertip etti. Bir gece kendisi de başta olmak üzere cesur eratı ile düşman hatlarına girdi ve alayı rahatsız eden 9 ağır makineli tüfeği aldı. Bu makineli tüfeklerle bir bölük teşkil edildi, ismine (ganimet bölüğü) denildi ve bunlar Türk eratının elinde kendi sahiplerine çok zayıat verdirdiler.

Haziran nihayetine doğru Seddülbahir cephesinde sağ cenahta [linçi tümen mıntıkasında] düşmanın bir taarruz hazırlığından şüphe ediliyordu. Hava keşfimiz çok zayıftı. Kara keşfi ise her gün gemi toplarının akşama kadar gözetleme yerlerini ateş baskısı, duman bulutlan içinde tutması ile zayıflıyordu. Esasen düşman da bu açık sahada tertiplerini gece yapıyordu. Önü cesetlerle dolu ve küçük siperler halindeki ileri hatlar arasında 30:40 adımlık mesafe vardı. Komutanlık düşman hazırlıklarının keşfini istemişti, 127. alay K. bu işi yapacak bir subay aradı. İleri hatlarda bir bölük komutanı (Asteğmen Çerkeşli İsmail) bu vazifeye talip oldu. İsmail, ileri hatta kendisine hüznü dolu gözlerle bakan eratı içinde geceyi bekliyordu.

Hava karardığı zaman bu cephede yine her akşamki vak'alar tekerrür etti: Yine ufak şüpheler üzerine Türk hatları önünde tenvir** fişekleri yükseldi, düşmanın tüfek ve makinalı tüfekleri binlerce mermi yaktılar, yakın siperlerde bomba muharebesi yapıldı ve iki taraftan yine birçok kahramanlar vuruldu. Düşman topçusu Türk hatlarına öfkeli öfkeli yaylımlar gönderdi ve yine birkaç torpido Türk siperlerine yan ateşi yapmak için koştu. Bütün bunlara, piyade mermisini bile iktisada mecbur olan, Türk kıt'alarının sönük ateşleri cevap verdi. Bir Türk obüs bataryası İngiliz hatları gerisine birkaç mermi savurdu, Anadolu kıyısında Binbaşı Hasbi komutasındaki İntepe topçu grubundan

---

** aydınlatma

atılan birkaç mermi yine Seddülbahir'deki Fransız ve Teke burundaki İngiliz karargahlarını telaşa düşürdü. Gece yansı yaklaşmıştı. Artık yorulan silahlar sükunete gelmiş gibi idiler, bazı siper nöbetçilerinin ve makinalı tüfek nişancılarını ara sıra sükunu yaran ateşlerinden başka gürültü kalmamıştı. Asteğmen İsmail, hançer ve tabancadan ibaret silahlarını aldı, siper önündeki ölü tarlasından sürüne sürüne ilerledi. Sık sık ölü kümeleri arasında duruyor, karşiki siperde bir hareket gözetliyordu. Düşman siperinin kıvrılan bir yerinde ön şive geldi. Mazgallardaki silahlar uyumuş gibi idiler. Sipere atladı ve derhal silaha davranan nöbetçinin üzerine atladı. Bir anda Türk subayının hançeri İngiliz askerinin göğsüne batmış ve bunu devirmişti.

Onun elbisesini giydi, silahını aldı , bir müddet olduğu yerde etrafı dinledi. Bu küçük ve cesurane baskın duyulmamıştı. Derhal irtibat hendeklerinden yan ve gerideki siperleri dolaştı, buralarda toplanmış silah ve kuvvetleri keşfetti Bin bir tehlikelerle topladığı bu malumatı, bu cesur Türk subayı yine tehlike ve ölüm dolu yoldan komutanına götürmüştü.

*Seddülbahir’de düşman elinden makineli tüfekleri kapıp bunları ateş yolumdan siperlerimize kaçırın Çavuş Pehlivan Ahmet oğlu İsmail (zenci)
Onbaşı Mustafa oğlu Şükrü Hasan oğlu Hüseyin*

*Çanakkale’de İngilizler’den esterleriyle beraber iğtiham edilerek
(Ganimet Makineli tüfek bölüğü) namı ile teşkil olunan bölüğün ordu K. Huzurunda*

SAİT ÇAVUŞUN ÇİZMESİ*

Bu gece bir kahramanlık rekoru daha yükseltilecekti. Tüfek mekanizmaları işlemeyecek, yalnız süngüler karanlıkları delerek düşman sinisini bulacak ve onu deşecekti. Cenup** grubu komutam böyle demişti. İki bataryada karanlıklar içinde düşman yakınma sessizce sokulacak, yerleşecek ve baskın ateşleri ile bu süngülere yol açacaktı. Sağda mevzie girecek olan 7’nci Alay’ın 2’nci Bataryası komutam ile (Edirneli Teğmen İbrahim) çeşme yalağı başında helallaştık. Benim bataryam

* a.g.e. Mayıs bidayetindeki Türk taarruzlarında Seddülbahir cephesinde Btsı ile mevzie [83 tepesinde] giren BtK. Teğmen Sım’mn [şimdi albay] hatıra defterinden

** cenup: güney

1'nci Batarya, Çakalçeşme-Seddülbahir yolundan biraz ilerleyecek ve sonra düşmanın gece etrafı yılan dili gibi yalayan ateşleri ile kâh açılıp kâh sönen projektörleri ile taciz edilen arazide yol alacaktı.

Seyisim Sait Çavuş (İhtiyat eratından) ile önden ve kurşun yalamaları arasından geçiyorduk.0 sık sık önüme sağıma soluma sokulup adeta saygısızlıkta bulunuyordu. Hayvanına sahip ve hakim olmasını birkaç defa ihtar ettiğim Sait Çavuş'u ertesi gün çizme vurmasından muzdariben topallarken gördüm. Gittikçe çoğalan topallık, onu yürütmez ve ata bindirmez bir hal alınca çizmeyi çıkarmasını emrettim. O, bir şey olmadığım yalvarmıştı...

Batarya kıt'ası çavuşu dün gece dizinden aldığı yaranın ehemmiyetsizliği karşısında benden utanarak çizme vurmasını bahane ettiğini söyleyince işi inceledim. Vardığım netice; hiçbir orduda misline rastlanmayacak bir feragat ve kahramanlık enmuzeci*** idi.

Mükemmel ata binen, ona her veçhile hakim olan Sait Çavuş geceki ilerleyişte kurşunlarla benim arama girerek ve canını bana siper ederek beni korumak için zaman zaman atını ileri sürmüştü.

Türk eri ile subayı arasındaki kopmaz ve kopmayacak olan bağı işte böyle candan ve hayatı ile ifade eden bu büyük fazilet hatırasını; Sait Çavuş'un çizmesine de borçlu olan hayatımın minnet ve şükranının kıymetli bir vesikası olarak böylece kaydettim ve saklıyorum.

*** enmuzec : örnek

ÇANKIRILI AKMAN*

Seddülbahir cephesinin sol cenahında yine kızgın bir savaş günü başlamıştı. Çok çetin ve planlı savaşan Fransızların Kerevizdere garp sırtlarında 7'nci Türk Tümeni cephesinde saatlerce yaptıkları topçu ateşi, siperleri ve geri araziye tahrip etmiş, telefon hatları kopmuş ve topçu gerilere kayar kaymaz şiddetli bir piyade taarruzu başlamıştı. Çok ağır muharebeler yapan tümeden grup komutanlığına haber gelmiyordu.

Grup komutanlığında muhabere takım komutam As-teğmen Selâhaddin Çankırılı Akman'a hattın tamiri ile grubu tümen karargâhına bağlamasını emretmişti.

Akman, tamir malzemesini kucakladı ve ateş, duman bulutlan içine daldı.... Heyecanlı ve sıkıcı dakikalar geçiyor, henüz telefonlar işlemiyordu. Nihayet takım komutanının önündeki telefon çaldı. Akman'ın sesi:

-Vazifemi yaptım, başka bir emriniz var mı diye soruyordu.

Kendisine takıma iltihakı emredildi, alınan cevap çok hazin idi.

- Bacağımdan yaralanmıştım, vazifemi tamamladım, müsaade ederseniz, bacağımdaki ağrı geçsinde geleyim.

Derhal sedyeye gönderildi ve yürüyecek hali kalmayan bu erin yarasının ağır olduğu, çok kan zayı ettiği halde vazifesini yapmak için sürüne sürüne hattı bağladığı anlaşıldı. Bu kahraman bir daha kıtasına dönmedi. Belki o daha hastaneye gitmeden çok bağlı olduğu vazifesine yakın bu toprakta kalmış, belki de malûl olarak memleketine dönmüştü. Fakat onun bu muharebe gününde büyük sevk ve idareye yaptığı hizmet unutulmamacak kadar yüksek ve büyüktü.

* a.g.e 6 Mayıs 1915'e ait bu hatırayı Kur. Yarbay Selahaddin Selşık'tan dinledim.

SEDYENİN RUHU*

SİLİFKELİ MEHMET ONBAŞI

Bu Nisan gününün akşam güneşinden sızan son parıltılar, henüz ebedi hâbgâhına gömülememiş binlerce şehidin sıcak cesetlerini manevi bir ihtilaf ile öperken pâk ve şehametli nasiyesinde ölüm elinin bile silmeğe kıyamadığı bir kahraman güzelliği ile topraklara uzanıp yatan kardeşlerimizin Allah huzuruna lekesiz götürmeğe azmettikleri temiz alınlarını da ıştırarak tâ ötelerde dış denizin uzak ve şimdilik yabancı ufuklarında sönerken, bende bu satvetli günün haşmet ve celâdeti ile dolu, kalbimin sevinçlerini dinleyerek bu grubu seyre dalmış ve sanki uyumuştum... Ara sıra kesik kesik darbelerle Kanlıdere'nin bü-

* a.g.e. Seddülbahir cephesindeki muharebelere ve sonra Anafartalar daki muharebelere Bt.Komutanı olarak iştirak eden ve Anafartalar'da 9 Ağustos'ta 7'nci Tümenin taarruzunu hazırlarken bataryası ile açığa çıkıp ateş açmak mecburiyetinde kalan ve yaralanan Teğmen Sırrı'nın [Bugün Albay] hatıra defterinden

külüp uzanan derinliklerini çirkin akisleri ile sarsan bir mitral-yözün yaygarası, İtepe'nin gerilerinden Seddülbahir' in şimal sahaları üzerine püskürtülen ve düşmanları matem rengi içinde tutan dumanları ile Arıburnu' na doğru yayılan ve kaybolan iniltileri, kanlı bugünün korkunç gecesi ile öpüşen dudakları arasında harp mıntıkasının sessizliğini sarsıyordu.

Güneşin son izleri silinip de gecenin, o her fecaati örten karanlıkları bu yüz binlerce kişinin üzerlerine siyah tülünü yaydıktan sonra, artık ancak ben de yanımdaki patikayı görebiliyordum. İleride ölüm hatlarında kan ve can harcayan arkadaşlarına sıcak yemek götüren karavanacılar, fişek dolu beyaz sandıkları ile zafer taşıyor zatınım veren azametli mekkâreler, sargı yerini soruşturan yaralılarla evet, hıncahınc dolu bir patika... Tek gözü görünen muhterem başlar, bir ayağı sürünen kahraman kardeşler, boynunda temiz kanı ile süslediği sargının içinde hurdahaş olmuş kolunun, bir parçası kopmuş kalçasının, sızılan içinde derin inleyen bir piyade sedyesi.. .Bu muhteremi epey uzaklardan getiren kollar biraz dinlenmek ihtiyacı ile yavaşça sarsmadan sedyeyi yanı başımda yere koymuşlardı.

İniltilerinde o kadar samimi bir belâgat vardı ki onun füsunkâr çekişi beni bu kahramanlık tahtının önünde diz çöktürdü. Eğilerek bu aziz çocuğa arzusunu sordum. O hiç cevap vermeden süzgülü kirpikleri arasından sızan bakışları ile bir bana birde geldiği taraflara doğru baktıktan sonra birbirine bitişen uzun kirpiklerle güzel gözlerini tekrar saklamıştı. Bu kahraman böylece bir şeyler diyordu. Su ister misin...karnın aç mı ? dedim... Vakur nasiyesini mineleyen şarka mahsus siyah ve kaim kaşlarını henüz, kırışmayan parlak alnına doğru kaldırdı. Sıhhiye neferlerine sordum. Ve elimle ayrıca yokladım, rahim ve okşayıcı kardeş elleri ile onu güzelce sarmış ve yatırmışlardı.

- Arkadaş sana hizmet edeceğim; bir dileğin varsa sıklıma, söyle dedim. Lâtif derinliğinde beşerin en necip ruhunun akisleri ışıldayan iri ve siyah gözlerinin kapaklarını birkaç kere açıp kapadı. Her defasında bir an seyri ile mesut olduğum bu İlâhi gözlerin biraz ıslak beyazlan üzerinde sanki; mahzun bir çocukla hasret çeken bir kadın hayalinin titrediğini fark eder gibi oldum. Bunlar belki Silifkeli Mehmet Onbaşının kim bilir; belki yarım saat sonra yetim kalarak ebediyen ağlayacak olan oğlu ile henüz gelinliğine bile doyamadan kocasının göçmesi arkasından dul kalacak karısının benim görüşüme karışan ve ruhuma akseden hayalleri idiler. Bunlar; bu iki bikiş oğul ve ana belki Mehmet'in hemen Allah'a kavuşacak ruhunu son defa okşamak için sanki bu anda burada bulunmalarım dilediğim iki vücudun muhayyel resimleri idi. Sanki; Silifke ile Çakalçeşme arasındaki mesafenin bir an böylece ortadan kalkmasını istemiş-tim. Bir türlü dileğini anlayamadığım bu muhteremi bir an evvel yerine, bakıma kavuşturmak için:

-Oğlum artık seni götürsünler, sargı yerinde rahat edersin dedim. O Allahına yakın olmaktan doğan bir kuvvetle yüzüme baktıktan sonra o ana kadar hiç kımıldamayan dudaklarında bir titreşme, ellerinde bir söyleşme hasıl oldu. Sözlerine can evinden kopmuş bir kan parçası yol gösterdi. Bu kanlı dudaklarında yakutlanan şu kesik kelimelerden;

-(yok. .yok... gitmem beni siperine... düşman siperine...) ricaları farkediliyordu. Bu asil isteğin karşısında gayriihtiyari, el bağlayarak sanki bir insanlık kıblesine dönmüş gibi mebhut ve mest olarak kaldım.

Yaraların iyi olsun yavrum, yine o siperlere gidersin. Biraz iyi ol... dedim. Bir müddet susan bu sedyenin pâk ruhu yine birden canlanmış ve:

-Ben Allahıma düşman siperinde kavuşmak isterim, diye yalvarmıştı.

SON VAZİFE*

Yedi saattir üzerinde cehennemler kaynayan 83 rakımlı tepe Anadolu'nun hicran ve matem dolu bölgelerinde, her biri sönen bir ocağın ümit ve hasret ışığına ait, sayısız et ve kemik yığınlarına açık bir mezar olmuştu. Kızgın demirlerin didikleyerek müebbeden incittiği bu şehitler meşherinde; ya son eninini inleyen yahut son şehadet kelimelerini dili ucunda zorla tekrarlayan birkaç yan ölünün hazin teellümatından (kederlenmesinden) başka bir hayat eseri kalmamıştı. Gökten ve yerden yağın bombaların âsabu yırtan taraklan, denizlerden, karalardan, ölüm saçan binlerce merminin dehşetli uğultuları; bu tepenin kanla bulanmış toprakları üzerine terkedilmiş parça parça cesetler, kopuk yerinden kanlar fışkıran zifirî dumanların içinde helezollar yaparak uçan, fırlayan kollar, bacaklar için, sanki müstehzi bir mersiye gibi etrafa yayılmıştı. Mütemediyen takviyelerine rağmen eriyen, tükenen, hareketten, hücumdan bir anda ebedî sükûn ve atalete inkılap eden (hareketsizliğe dönüşen) muharip-ler için, bu velvele ve uğultular medeniyetin beşeriyete sanki son hitabe-i intikamı olan bir telkin gibi idiler.

Bu dehşet ve vahşet tufanı içinde iki saatten beri düşmana terkedilmiş olan bu hunhar tepeyi, ileri hatlarımızın şimdi kanadını tehdit eden bu katil tepeyi, son bir ümidi halâs (kurtuluş ümidi) ile istirdat (geri almak) için mukabil bir hücum daha tertip edilmişti.

Azminde millî imanının yıkılmaz ve yenilmez kudretleri mahfuz olan hücum kıtalan, yeniden bu cehennemlere doğru

* a.g.e.Teğmen [Şimdi Albay] Simmn hatıralarından

sevk edilirken kâh koşarak, kâh yatarak, kâh dizlerini ve sinesini aziz Türk topraklarına sürerek ve nihayet önden gitmiş olanların henüz sıcak olan cesetlerini de geride bırakarak, daha ilerlerde topraklara yapışmış ve müebbeden tarih olmuş, ruhsuz avcı hatlarını da kademe kademe aşarak öle öle, azala azala devam eden şu mukabil taarruz, komşu siperlerin de katışması sayesinde muvaffak olmuş ve tepe tekrar öz sahipleri olan Türk askerlerinin eline geçmişti.

Daha derinlere doğru taşan, yayılan bu taarruz düşmana iki hattını daha kaybettirdikten sonra ben de toplarımla 83 ün delik deşik olmuş sinesinde gürlmeye gittim. Zaptı mümkün olmayan heyecanların, görülecek muharebe ödevlerinin ruha, hisse verdiği bir bunaltı içinde üstünde bulunduğumuz maktelin (öldürme yerinin) feci manzarasını lâyük ile görmeye fırsat ve imkân yoktu. Epey bir müddet bu kargaşalık içinde patlayan topraklarla haykırdık, yaktık ve inlettik.

Şimdi akşamın esmer sisleri gökyüzünü alacalaştırmış, 83 tepesi masum bir ölü sükûnu ile durgunlaşmış, düşman cehennemlerinin hortumunu tıkamış, O da bizim gibi kaybettiği arkadaşlarının müebbet hicranı ile bir lâli matemi (matem şaşkınlığı) içinde susmuştu.

Artık büyük bir şefkatle sedyeler bu perişan beşer enkazını topluyor; kemikler kafalar, cesetler, ebedî harimgâhına teslim ediliyor, zayıf cetvellerinin kabarık yekûnları, hüviyeti belli olmayacak kadar paramparça olmuş kardeş vücutları yürek parçalıyordu. Mecruhlar, şehitler, gaipler... Ötede bir feryad-ı melûl (usanmış bir feryad) beride hazin bir enin... Her çukurda kan, her taraf bir esir-i matem... Daha beride, 1. topumun hemen berisinde, sinesini, uğruna can verdiği sevgili toprağa yaslayarak, kanlı başının, parçalanmış ayağının sızıntısı ile derin, derin inleyen bir piyade...

Dünyadan şu cidalgâhı vahşette (vahşet yerinde) artık son dakikalarını tamamlarken, ben de dürbüncü erimle bu arkadaşın ağzına bir yudum su dökmeye uğraşıyordum. Onu yavaşça biraz çevirdik, bu kardeş yardımına, gökten takdisen (kutsayarak) bakan ay, bu güzel yüzün nurunu parlattı. Simasının perişan tahavvüllerine (dönüşümlerine) rağmen, kan lekeleri ile bir kat daha süslenmiş yanaklarının güzelliğine kanılamayan bu delikanlının ağzına, ne yazık bir damla su akıtmak mümkün olamamıştı. Rahatla can verebilmesi için onu arkası üstü ve başını da kibleye çevirerek, temiz nasıyesini (alnını) mehtaba öptürdük ve Allahına bir saygı durumu ile varabilmesi için de iki kolunu yanına uzatmak istedik. Fakat koynuna girmiş sağ elinin takallüsleri (kasılmaları), kendisini fazlaca hırpalamış olmaktan bizi vazgeçirdi. O ihtimal yan kalmış bir aşk macerasının ölümlükten çoğalan hicranlarını teskin için yumruğu ile kalbini basmak, belki de düşman süngüsü ile delinmiş kalbinin kanlarını tıkamak istemişti. Fakat dikkatle yapılan araştırma, bu takallüsün, köyden getirmiş olduğu nişanlı aşkı ile değil, silâh ve vazife aşkı ile vücut bulduğunu saygı ile ve hayranlıklar içinde bize öğretmişti.

Kalbinin üstüne basan o yumruktaki sımsıkı tutulmuş bir çelik parçası, evet. Bu tepenin ilk kurtuluşunda ve düşmanın son taarruzunda yaralanarak çiğnenirken bir tarafa fırlatıp attığı silahından çekip çıkardığı tüfek mekanizması vardı. Son vazifesini böylece görmek istemişti.

Bir dakika sonra bu güzel delikanlı, bu fani ve alçak dünyaya son defa olarak inledi. Onu kalbinin üstünde iman gibi sakladığı mekanizması ile birlikte bir çukura gömmüş ve ağlamıştık...

BANDIRMA EDİNCİKLİ İSMAİL*

3. Kirte muharebesinde Seddülbahir cephesi çok kanlı bir savaşa sahne olmuştu, İngilizlerin kısmen muvaffak olan taarruzlarını müteakip 7. tümenin kanlı mukabil taarruzları başlamıştı. 21. alay kahramanları düşman eline geçen siperleri istirdat için saldırdı. En ilerdeki siperler mütemadiyen alınıp veriliyordu. Alayın bilhassa 1. bölüğü büyük kahramanlıklar yapmış, süngü hücumlarında düşmanla boğaz boğaza gelmişti. Bunlardan birinde bölük komutanı Saip'in yanında dövüşen kahramanlardan Edincikli İsmail'in cesareti şayanı hayret derecede idi. Muharebenin en kızgın zamanında İsmail etrafını alan dört İngiliz eri ile boğuşurken görüldü. İsmail süngü ve dipçikle ve nihayet pazusunun kuvveti ile bu 4 düşmanı da alt etmişti...

Muharebe kazanılmış ve siperler istirdat edilmişti, 21. alayın muvaffak olmuş kahramanlıklarını İsmail gibi birçok cesur ve fedakâr erleri meydana getirdi. Alayın tarihi daima bunlarla iftihar edecektir.

70. BARDANYOL ALAYININ III. TABURU

28 Haziran'da Seddülbahir cephesinde İngilizlerin Zığındere'de yaptıkları taarruz muvaffak olmuş ve burada tehlikeli bir vaziyet hâsıl olmuştu, 1. tümenin her alayının III. Taburları ile (Üçler hücumu) denilen bir taarruz yapılmaya karar verildi. Bu hareketle, Alçitepe şimal-i garbisindeki** sırta doğru ilerlemiş ve Türk mevzilerine derinliğine nüfuz etmiş olan İngilizler geriye atılacaktı...

Guruptan biraz evvel Türk bataryaları, mahdut cephaneleri ile 15:20 dakika devam edecek ateşe başladılar. Ateş devam

* a.g.e. O zaman 21. Alay 1.Bölük Komutanı Teğmen [Şimdi Albay] Saip Avcıdan dinledim.

ederken, hücum kıt' alan da hücum çıkış mevziine yaklaşmaya çalışıyorlardı. Arazi müsait değildi, İngiliz ateşleri bu sahayı karadan ve denizden yalıyordu . 3 tabur da arka arkaya olmak üzere [Tek kolda], bidayette bir insan boyunda, gittikçe diz kapaklarına inen ve nihayet büsbütün açığa çıkan bir tek muvasala hendeğinden ilerlemeye başladılar. En önde 70. alayın III. taburu komutanı [Millî mücadelede Çiğiltepe'de tümeninin ilerleyememesinden müteessiren intihar eden] Binbaşı Reşat, gerisinde emir subayı Asteğmen Sadi, daha geride öndeki bölüğün komutam Yüzbaşı Hüseyin Hüsnü ve Asteğmen Halit, tabur imamı H. Hüsnü bunların gerisinden de kıt' a geliyordu.

Bu hareket derhal düşmanın ateş ve çelik tufanı ile karşılanmıştı. Denizden ve karadan ateş yağdıran bütün düşman silahları bu üç Türk taburunu ezmeye çalışıyorlardı. Muvasala hendeği içinde derhal tıkanma baş gösterdi. Asker ilerleyemedi zannedildi. Artık ortalık kararmıştı. Fakat ilerlemek için karanlığı beklemek de kuvveti eritmişti.70. Alay komutanı (Kafkas cephesinde Ognot ilerisindeki sırtlarda şehit olan) Yarbay Vasıf ihtiyattaki II. taburdan Asteğmen Süleyman'a şu emri verdi:

“Ateş kesildi. Bizimkilerden bir haber yok. Reşat beyi gör, taburun vaziyetini anla ve bana çabuk haber getir”. Süleyman derhal hareket etti. Muvasala hendeği şehit düşmüş kahraman Mehmetçiklerin mübarek cesetleri ile dolmuştu, sağ kalmış bazı er ve subaylara tesadüf ediyor, yol soruyor ve aldığı emri ifa için acele ediyordu. Biran geldi, muvasala hendeği bitti. Açıkta ilerlemeye başladı. Karanlıktan bir ses;

Çabuk geç, orası nokta ateşi altındadır, diye bağırdı, sıçradı, buradan da geçti ve düşmanın tuttuğu sırtın altına geldi. Burası bir mahşer yeri gibi idi Reşat beyi güç halle buldu. Binbaşı Reşat, başından yaralı olarak 71. alayın III. tabur komutanı [Şimdi emekli subaylardan] Şerif beyle taburlarına

emir vermekle meşguldüler. Süleyman'a şunları söyledi Vaziyet gördüğün gibidir, ancak düşmanı tesbüt edebildik. 3 bölüğün yüzbaşuları ve teğmenleri, tabur emir subayı şehit, imamın da ağır yaralı olduğunu söylüyorlar. Taburun yandan fazlası şehit ve yaralı olarak yatıyor, dedi.

Bu azalan kahramanlar müteakip günde bir, iki siper istirdat ettiler fakat 30 Haziranda düşman yine bunları aldı ve yapılan taarruzlar muvaffak olmamıştı. 70. Alayın III tabur da geriye alındığı zaman; bir iki subayı kalmış ve 1000 mevcudundan 400 eri kalmıştı... Diğer taburlardan bu taburun bölüklerine birer subay verildi ve Asteğmen Süleyman da bu taburda bir bölüğün komutasını aldı...

Conkbayırı'nda şiddetli savaşlar başlamıştı. Seddülbahir cephesi iktisat ettiği kuvvetleri buraya gönderiyordu. 70. Alayın III taburunda [Henüz erat noksanı ikmal edilmeden] Conkbayırın'a hareket emri aldı ve kanal hareketından avdet* etmekte olan 2 taburlu 28, alayın III taburunu teşkil etti.

Tabur, 9/10 Ağustos gecesi hava karardıktan sonra Conkbayırı cenubunda dere ağzına geldi. Burada 28. alayın ihtiyatı olacaktı. Düşmanın hava ve yer gözetlemelerinden sakınmak şartı ile, gündüz yapılan yürüyüşün, yorgunluğu ile tabur derin bir istirahatate dalmıştı... "70'in üçüncüsü yukarı" diye bir emir geldi ve tabur bir anda silâhına davrandı ve Cönk tepesine çıktı. Sabah yaklaşmıştı. Burada grup grup toplanmış hücum kuvvetlerini subaylar, maneviyatı yükseltecek sözlerle teşci ediyorlardı. Tabura ön saftaki kıt'alar arasında yer verildi. Taarruz cephesi dardı ve tabur birçok hücum dalgalan halinde ve erat ancak birer adım açılmış olarak, yere yattı, hücum işareti bekliyordu. Tabur subaylarının bir merakı vardı: (Taburun emir ve komutasını yeni almışlar, üçler muharebesinden sonra

* Avdet: Geri gelme

taburun zayıyatı, ikmal edilmemiş, maneviyatı ne derecededir) bilmiyorlardı.

Bu sırada sol taraftan sırt üzerinde düşman ateşinden pervasız bir heyetin geldiği görüldü. Önde uzunca boylu, san bıyıklı cesur komutan M. Kemal, yanında Nuri Conker, 23. Alay K. Recai, emir subayları Saim [Kurmay yarbay], Zeki [Tayyareci albay] bulunuyorlardı.

Büyük komutan emrettiği taarruzun tertibatını da yerinde görüyordu. Taburun önünde durdu, düşmanın çok yakınında yatan tabur eratı, bu cesur komuta heyetinin, devam etmekte olan, düşman ateşine ehemmiyet vermeden önlerinde dikildiğini görünce, damarlarındaki Türk kanı kaynamaya ve hepsinin içinde azim ve şiddet hisleri kabarmaya başladı. Atatürk, yaklaştı, « Merhaba asker; sen sakallı, İngiliz bir hamlede yere atabilir misin? (Diğerine) sen, birkaç İngiliz bir arada yere yuvarlayabilir misin ? Ben senin bu işi yapabileceğini gözlerinden okuyorum » dedi. Atatürk ün istediği olmuş, müsbet cevaplar veren bütün erat yüksek maneviyatla coşmuştu.

Müteakiben yanındakilere sordu “Hazır mıyız ?”. Hep birden “Hazırız” cevabı verildi. Atatürk ve maiyeti erata yol vererek “Haydi oğlum, Allah. Allah dediler” bu anda hücum işareti de verilmişti. Birden parlayan, koşan Türk süngüleri yıldırım gibi İngiliz siperlerine aktılar ve bu kahramanlar bir anda kendilerini İngilizlerin ikinci hat siperlerinde buldular. Burada boğaz boğaza, süngü süngüye inatlı bir savaş başlamıştı Hâkim Türk süngüleri koşuyorlar ve delegecek göğüs arıyorlardı, düşman perişan kaçıyordu.

Kaçanların peşinden koşan Türk kahramanlarından bir kısmı, hızını alamamış ve uçurumlara yuvarlanmıştı...Düşmanın ağır silahları da faaliyete geçmiş ve Conkbayırı'nın çıplak ve denize karşı açık garp yamacında, düşmanı denize dökmek azmi

ile, koşan Türk safları arasında derin boşluklar yapmaya başlamıştı. Taburdaki subaylardan, en ilerdeki Mehmetçiklerle beraber bulunan Asteğmen Süleyman'a, her dakika (beş kişi gömüldü, on kişi toprak altında kaldı). Haberleri geliyordu. Şahin sırttaki düşman makinalı tüfekleri de zayıatı arttırmıştı... Büyük bir cesaret ve şecaatla döğüşen ve birçok düşmanı süngülemiş olan Aydınlı Kâzım Çavuş ta süngülemek için yeni bir düşman ararken bu düşman makinalı tüfeklerinin bir kurşunu ile şehit düştü. Taarruz durdurulduğu zaman tabur geriye alındı ve yansım [200 er kadar] kaybettiği görüldü, fakat yapılan iş çok büyüktü.

Seddülbahir cephesinde muvaffakiyetsiz bir taarruzda En kıymetli uzuvlarını kaybetmiş ve 600 zayıat vermişti. Şimdi verdiği 200 kişilik zayıatla Conkbayırı kurtulmuş, tarih büyük bir Türk zaferi kaydetmişti. En büyük şeref olarak ta Atatürk'ün emri altında savaşmıştı....

Bu muhabereden sonra taburun sağ kalanları başta Asteğmen Süleyman olarak takdir ve taltif edildiler ve yeni savaşlara az mevcutları ile, fakat maneviyatları çok kuvvetli olarak hazırlandılar.

Albay Reşat Çiğiltepe

GÖNÜLLÜLER ÜNYELİ RIZA*

Haziran ayının sonlarında idi. Seddülbahir cephesinde, Kerevizdere mıntıkasında 7. tümenimiz siperlerinde günlerden beri devam eden şiddetli muharebeler artık sükûnet bulmuş... Ara sıra baskın ve baskın ihtimaline karşı şiddetli ateş muharebelerinden başka, yalnız düşmana 6 metre mesafedeki bomba siperlerinde muharebeler oluyor ve her iki taraf zayıyat veriyordu...

---

* a.g.e. Bölük Komutanı Yüzbaşı [Şimdi Albay] Saip Avcı'nın notlarından aldım.

Tümenin sağ cenahındaki 21. Alayın Yüzbaşı Saip komutasındaki 1. bölüğünün siperleri ile düşman siperleri arasında mesafe 6 metreden 150 metreye kadardı...

Bugünlerden birinde tabur emir subayı 1. bölüğe beş sivil şahıs getirdi... Bunlar Karadeniz kıyıları halkındandırlar.. Çanakkale cephesinde şiddetli savaşları haber almışlar, damarlarındaki Türk kanı kendilerinin yaşlı olmalarına rağmen atıl durmalarına razı olmadığından, orada, ateş altında ve memleket müdafaasında ölmeyi istemişler ve müracaat etmişlerdi... Bu arzularına müsaade edilmiş ve bunların (Keşif hizmetinde, siper baskınlarında, düşmandan bilhassa subay esir almada, ağır makinalı tüfek iğtinam etmede) kullanılacakları bölük komutanına emredilmişti... Kendileri teçhiz edildi ve bir gün bölüğün cephesi gösterilerek misafir edildikten sonra ertesi gün vazifeye başladılar. Münavebe ile bölüğün dersine emniyet ve keşif hizmeti için gönderiliyorlardı. .. Düşman keşif kollarına baskınlar yaptılar ve aldıkları silahları getirdiler.

On gün zarfında bunlardan ikisi şehit olmuştu... Diğerleri bölük komutanına geldiler “Yüzbaşım dediler, üç gündür tarassut yapıyoruz, makinalı tüfek ve bomba topu mevzilerini keşfettik, bu gece yansından sonra kalan üçümüz makinalı tüfek yuvasına baskın yapacağız.”. Bölüğün bütün subay ve eratı, birçok arkadaşlarını şehit etmiş veya yaralamış olan, düşman, ağır silahlarının keşfine memnundular.. Bunlara karşı baskını ise; sevinçle dolu heyecanla karşılıyorlardı. Fakat bir defa düşman siperine kadar yaklaşmak ve sonra çok kuvvetli olan tel örgülerden geçmek ve nihayet, kuvvetli işgal edilmesi muhtemel olan istihkâma baskın yapmak çok müşkül bir iş, muvaffak olacağı şüpheli bir hareketti ve muhakkak ölümle karşılanacaktı. Bölük komutanı gibi, bütün bölük eratı da bu yeni arkadaşlarını kaybetmek istemiyorlardı.

Fakat onlar ölümü aramaya karar vermişlerdi. “ Millet uğrunda canımız feda olsun” diyorlardı. Nihayet arzulan kabul edildi. Bu üç kişinin nereden ne suretle gidecekleri ve baskını nasıl yapacakları tespit edildi. Yanlarına yalnız beşer bomba ile kasatura ve kamalarını aldılar ve üç kahraman saat 01:30’da siperden çıktılar ve ölüm dolu korkunç karanlığa daldılar. Tekmil bölük siperlerinde bu küçücük müfrezenin baskınının neticesini bekliyordu. Bir saat geçti; hiçbir ses seda yoktu.

Nihayet saat: 2:45’de şiddetli bir bomba gürültüsü baskınının başladığını anlattı, derhal bütün İngiliz siperlerinde silâhlar harekete geçtiler ve 15 dakika bu ateş bütün şiddeti ile devam etti... Ondan sonra ortalığı tekrar hazin bir sükût bürüdü. Şimdi bütün gözler karanlıkları delerek bu kahramanların avdet edip etmeyeceklerini gözlüyordu.

Biraz sonra karanlıklarda sürüne, sürüne gelen bir hayal göründü.

Bu, kucağında bölük cephesini yan ateşine alan Ağ. Mt.* olduğu halde, Ünyeli Rıza idi... Yanında arkadaşları yoktu... “Yüzbaşım; dedi: Sessiz bir hareketle sipere sokulduk, fakat düşman burayı kuvvetli tutmuştu... uyanık bulunuyordu ... Bombalarla sipere atladık... İki arkadaşım süngü ile hücum eden İngilizlerle boğuşurken ben kamamı çekerek bu tüfeğin başındaki 4 İngiliz’i vurdum... ve tüfeği aldım. Arkadaşlarım gırtlak, gırtlığa yaptıkları bu savaşta süngü ile şehit edildiler”.

Bölük komutam Rıza’nın ahundan öptü ve bütün siper eratı onu candan kutladılar... Bu kanlı sahada bıraktığı arkadaşlarının elemi ile gözleri yaşaran Rıza artık vatanî vazifesini yapmış memleketine dönüyordu.

---

* Ağır Makineli Tüfek

Karadenizli Gönüllüler Çanakkalede

BİRER ERLİK SİPERLERDE*

Seddülbahir cephesinde günlerce ve aylarca devam eden kanlı mevzi muharebelerinin enteresan bir hususiyeti olarak Kirte mıntıkasında 13. tümen cephesinde yansı bizde yansı İngilizlerde olan bir muvasala hendeğinin içinde kum torbaları ile tıkanarak vücuda getirilmiş birer kişilik iki siper vardı.

* a.g.e. Emekli Kur. Yzb. Celâl Germeyanoğlu'nun hatıralarından

Büyük bir taarruzda İngilizlerin ele geçirdikleri bir sipe-re Türk kıt'alarının ağır şartlar altında eriye eriye yaptıkları kanlı mukabil taarruzlar; ancak arada kalan bu muvasala hendeğinden yürüyebilmiş ve inatla müdafaa eden İngiliz kıt'alarının ellerindeki sipere 3-4 metreye kadar sokulabilerek kalmıştı. Hâkim düşman ateşleri ve bomba yağmuru altında bu noktalan genişletmek imkânı da yoktu. Çok yakın olan düşmanın her an bu bir tek Türk erine taarruzunun muhtemel olmasına rağmen Türk kıt' alan kan dökülerek alınan bu noktalan elden bırakmak istemiyorlardı. Fakat ekseriya saatlerce, günlerce buralarda bomba muharebeleri oluyor. Kanlı boğuşmalar oluyor, Mehmetçik yaralanıyor. Şehit düşüyor ve geriden diğer bir arkadaşı geliyor, gözünü kırpmadan, bu ölüm noktasına atılıyor ve arkadaşının yerine geçiyordu.

Tümen komutanının vaziyeti tetkik için gönderdiği Kurmay Başkanı Kur. Yüzbaşı Celâl, bu iki noktada kahraman Mehmetçikleri korku ve endişesiz silahları kucağında, bombası elinde, diz çökmüş düşmanı gözler buldu. Vakur ve nefesine bu derece itimat eden bu aslanların şecaatine hayran kalmıştı. Dönüşte buradaki tehlikeyi tahfif için teklif yaptı ve tümen bu iki noktaya kafes telden yaptıkları birer çerçeve gönderdi. Bu çerçeveler düşman tarafına doğru meyilli olarak kondu. Artık düşmanın attığı bombalar telin elastikiyeti ile geriye, kendileri üzerine sığıyordu ve Mehmetçik de, düşmanın sahip olduğu korunma vasıtasına kavuşunca daha büyük bir şevkle bombalarını atmağa başladı. Harbin sonuna kadar bu vaziyet devam etti ve Türk erleri cetlerinin Truva muharebelerinde yaptıkları münferit kahramanlıklara yüksek eşler yarattılar. Şimdi bu noktalar bunların, bu adsız kahramanların, bütün askerlere örnek olacak hatıralarını saklıyor.

Arıburun Bomba sırtında

KURMAY YÜZBAŞI KEMAL*

Emekli Kur. Yüzbaşı Celâl
Germiyanoğlu anlatıyor:

Komuta ve kurmaylıkta feragat ve fedakârlığa birer örnek göstermek istiyorum: 2. tümen, cephesi, sol kanadında Kerevizdere'nin hemen cenubu garbisindekî mevzilerde idi. Fransızlar tümenin siperlerini şiddetli bir topçu ateşi altına aldılar. Ateş üç gün ve ikinci gün ile üçüncü gün arasındaki gece mütemadiyen devam etti. Mıntıkada bir duman yığından başka bir şey görülüyordu. . Büyük bir taarruzun yakın olduğu anlaşılıyordu. Ben bu sırada cenup grubu komutanlığı birinci şubesinde idim.

2. tümen kurmay başkam Yüzbaşı Kemal ağır yaralandığı veya şehit olduğu için hemen tümene gidip vekâleten kurmay başkanlığını deruhte etmek emrini aldım.

Tümene geldiğim zaman komutanın bir kanada, kurmay başkanının diğer kanada gitmiş olduklarım ve sabahtan beri kendilerinden haber alınmadığını öğrendim. Karargâhta durumu iyi kavramış bir subay vardı [Şimdi devlet deniz yolları idaresi şube müdürlerinden Ayetullah]. İhtiyatta bulunan iki alayın komutanları da orada idiler [Şimdi Emekli General Nazif, Emekli Albay Yümnü]. Durum derhal bir kararı icap ettiriyordu ve alay komutanları büyük bir feragatle teklifimi kabul buyurdular ve alayın birisi derhal Kerevizdere şarkındaki sırtlarda evvelce hazırlanmış olan mevzii, kısmen himaye mevziî, kısmen ikinci müdafaa hattı olarak işgal etti. Tahakkuk etmeyen mühim bir buhrana karşı ilk tedbir bu suretle alınmış oldu. Bi-

فرقة ۲ ارکان حربيه سنه مأمور
ارکان حربيه يوز باشي كال افندی
تاریخ شهادتی: (۸ حزيران ۱۳۳۱)

2. Tümen Kurmay başkanı Yüzbaşı Kemal

* a.g.e

raz sonra Kemal'i ağır yaralı olarak getirdiler. Kemal, evvela kolunun bileğinden yaralanmış, ehemmiyet vermemiş, kendi mendili ile sarıp vazifesine devam etmiş, biraz sonra ağır çaplı bir gemi topu mermisinin büyük parçası kasığına isabet ederek bu defa ağır yaralanmıştı.

İçinde çalıştığımız koğuk, hem Kemal'in yatak odası, hem tümen karargâhının çalışma yeri idi. Telefon merkezi de burası idi; bunun için buradan ayrılamıyorduk. Kemal'i yatağına yatırdık, ben de orada işime devam ettim.

Bir müddet sonra tümen komutanı geldi. Şahsen çok cesur olan bu zat, cephenin fazla tesiri altında kalmıştı. Artık Kerevizdere hattında müdafaaya imkân kalmadığını tahmin ederek tümenin 2. hatta alınmasını istiyordu. Birinci hattı geriye almağa imkân yoktu. Kerevizdere mevzii derenin düşman tarafında bulunan ve gayet dik cenubuşarkî yamaçlarının en üst kısmında idi. Düşmandan sıyrılmak imkânı yoktu, sıyrılıp geri çekilecek kıt' alarm da düşman ateşi altında Kerevizdere'ye doğru dik yamaçları inmesi ve sonra buna yakın meyilde şark sırtlarına tırmanması lâzımdı. Bu suretle çekilmede verilecek zayıat, müdafaadakinden çok fazla olacaktı. Bu mevzii bırakırsak bütün cenup cephesi mevzilerinin mühim bir kısmı elden gidecek, düşman da sağ kanadını gözetleme yerlerini biraz daha ileri sürecekti.

Bu münakaşalar esnasında yatağında baygın bir halde yatan Kemal ara sıra gözlerini açarak “Aman çekilmeyiniz, sakın cepheyi geri almayınız” gibi tavsiyelerde bulunuyordu. Meselâ “Kerevizdere mevzii daha ziyade dayanamaz” gibi bir söz geçse; hemen yan baygın bir halde ve kapalı gözlerle “Dayanır, dayanır” diye müdahale ediyor, bütün varlığı ile bize yardımda bulunuyordu. Gerek mevzii ve gerekse tümeni çok iyi

tanıyan kurmay başkanının bu müdahaleleri hepimiz için kıymetli olmuştu.

Kemal bu buhranlı günde bizden ne su istedi, ne hekim, ne ilâç istedi. Yalnız ve yalnız dayanmamızı, Kerevizdere mevziini elden çıkarmamamızı istedi. İsteddiğini yaptık; cepheyi geri almadık. Fransız taarruzu başladı; kanlı boğuşmalar oldu, fakat Kemal'in çok iyi tanıdığı Türk eri geri gitmedi ve Fransızları zayıflatma gerisiyle geri attı. Bu mevzi düşman Çanakkale'den çekilinceye kadar elimizde kaldı, gündüzün cephe gerisini tarayan düşman ateşleri dolayısıyla Kemal'i, karanlık bastıktan sonra, Çanakkale hastanesine gönderdik. Birkaç gün sonra orada şehit oldu.

Kemal, hatırası her zaman kalplerimizde ve aramızda yaşaması icap eden kahraman bir asker, iyi görüşlü bir kurmaydı.

Hastane Bayırındaki Merkez Hastanesi

AYAŞLI ECİR BİN MUSTAFA

Gel hemşehri, şöyle yanıma yaklaş dedim.

Kaşlarına, hatta sert dalgalanmaları gözlerine düşen boz kabalakla ablak yüzünü çevirmiş koyu kumral sakallarının arasında ancak kırmızı yanaklarını ve yayıkça burnunu görebildiğim orta boylu bir asker, Yeni Cami arkasında, küçük kutulu arzuhalciye memleketi için mektup yazdıracakmış gibi çömeldi. Tıknaz bedenini daha heybetleştiren tüylü boz kaputu, bel kayışından aşağı sarkıyor, altı çivi dolu san ayakkabılarını örtüyordu.

Ayaşlıymış; Çanakkale'de 124 üncü alayda bulunmuş. Düşman kaçıncaya kadar Kirte'nin sağ cenahında Sığındere'sinde kalmış. Düşman çekildikten on dört gün sonra dönmüş. Gözünün biri sakat. Çatlak kurşun kum torbasına çarpınca kum taneleri gözüne sıçramış; eski gözün yerinde şimdi bulanık ve yekrenk bir mavilik kalmış.

- Düşmanın girdiğini mi nakledeceğim? Nasıl girdiğimi, nasıl çıktığımı mı nakledeceğim?" diye sordu.

- Ne istersen anlat hemşehri, kulağım sende" dedim.

- Mayısta vardık biz. Velakin Mayısın kaçıydı, orasını bilemeyiz... Şimdi girdik müdafaaya... işte düşmanla bizim istihkâmın arası elli metre kadardı. Neyse müdafa ederdik. Cephemizde yedi tane (eliyle yan yana büyük büyük delik işaretleri yaparak) delik vardı" dedi.

- Ne deliği" dedim.

- Lağım deliği, lağım!.. Lağımın birisi bitti. Atacak olduk... Attık!.. Nasıl attık, bir yol onu tarif edeyim, olma mı efendi?

- Haydi bakalım.

- Emir verdiler: “Lağım atılacak bugün” dediler. Tarassudda dörder kişi kurşun atıyor; biz de nöbet bekliyoruz. Birbirimizi değiştiriz.

Bizim fırka kumandanından emir geldi:

- “Dört sekiz olsun” dediler.

- “Dördünüz süngü takın, dördünüz kurşun atın” dediler.

Kum torbasının üzerine süngüleri uzattık. .Yani düşman bizi çokluk görecekti ki o da kendi siperine asker yığacak. Lağım patlayınca çok telefıyat verecek...

Şimdi başladık ateşe; derken o da başladı. Derken bir gır, gır, gır, gır gitti gayrı. Bizimkiler lağımı doldurdular kum torbasıyla; ağzına kadar kaydılar. Fıtil ateşlediler. Fıtilin, efendime söyleyeyim, bir ucu ta burda; bir ucu ta orda!... Fıtil yana yana vardı, baruta değdi. Lağım patladı. Patladıktan sonra dağlar böyle devrildi. (Dilinin tasvir edemediği o dehşetli sahneyi ellerini açarak, kollarını havaya kaldırarak, gövdesini sallayarak daha canlandırmaya çabalıyordu.)Devrilince düşmanın bacakları, kolları havada uçarken gördük; Ayak parçası, efendime söyleyeyim, insan kellesi, şapkası, gövdesi mövdesi, yani hepsini havanın yüzünde gördük... Sonra ateş bitti. Duman savuldu. Attığımız fişenk, kapçık...

- Kapçık ne?

- Fişeğin kapçığı olma mı hani? Ta diz boyu oldu. Kürekle küredik. Topladık.

- Düşman nasıldı?

-Düşman gelemezdi ki!...Biz gece giderdik; çıkardık; kum torbasından aşardık. Ne kadar şehitlerimizin tüfekleri varsa mesela, toplardık. Ondan sonra on beş günümüz bitti mi ön

siperde; ondan sonra ikinci ateş hattına çekilirdik. İkinci ateş hattında, ondan sonra siper kazardık. On beş günden sonra bize “değiş” gelirdi. Geriden gelenler ilerdekilerden birinci ateş hattını teslim alırlardı.. Hiç (elini göğsünden havaya, bir red, bir inkar vaziyetine kaldırarak) gatiyen bir siper vermedik, El-hamdülillah” dedi.

- İngilizler cesurcasına mı hücum ederlerdi?” diye sordum.

- Hiç on para etmez İngiliz... Hiç korkumuz yoktu ham dolsun. Topu tüfeği iyiydi emma, velakin topu tutturamaz ki!... Neden dersen, o aşağıdaydı. O enginimizde idi, biz yükseğindedik. Yalnız, bombayla telef ederdi bizi.. Gel, sonra bize toplar erişti Beyefendi; toplan kurdular. Bizde topçular vardı ki, eh, attımıydı topu, onun istihkâmına düşürürdü, evvel Allah, Allah sayesinde!... Ondan sonra şeye, iskelesine attığını iskeleye düşürürdü... Dağıttı iskeleyi!.. iskeleye, gayn, İngiliz yaklaşılamaz oldu!.. Ondan sonra dayanamadı gayn...

Bir gün, gece ateş yaktılar; cephesinde ordan buradan ateş peydah oldu. Meğer eşyasını yakarmış. Bize kalmasın gibiyeye eşyasını yakarmış hani? Ondan sonra zabitlerimiz:

- “Oğlum müjde” dedi.- “Neye ki, Beyim” dedik.

- Bu kaçacak bugün galibaa” dedi. “ Bak öteyi beriyi ateşliyorlar. Bu kaçacak galiba dedi” dedi. “Keşif kolu çıkaralım, dört tane” dedi. “Gitsin istihkâmına baksın” dedi.

- Kimin istihkâmına?

- Düşmanın... Bizden dört kişi çıktık. Düşmanın istihkâmına bakmaya gideceğiz. (Yine kağıdıma eğildi).Orayı yaz.. Dört kişi fedai çıktık... Yazdın mı Beyim? (Yumruklarıyla, dirsekleriyle işaretini taklit ederek) Emekleye emekleye düşmanın kum torbasının altına vardık. Ordan dinledik: Var mı ki acep düşman” diye.. .Ses alamadık. Ondan sonra: “Ya Allah!

Bismillahirrahmanirrahim!” diyerek dördümüz de düşmanın istihkâmına atladık... “ Selaten Tüncina”yı okuyarak atladık. Baktık ki, kimse yok!.. Ondan sonra, koştuk ikinci istihkâmına... Ondan sonra, orda da yok!... Ondan sonra birini posta ettik; askere haber verdik, gitti. Ondan sonra asker birden hücumla kalktı. Geldi asker. Dağıldık gayn istihkâmın içine!.. O yana, bu yana, o yana, bu yana aktardık... Kimseler yok.

Hasılı oraya gayn, müfreze bıraktık. Ondan sonra kendimiz geriye geldik. Ne varsa orda, teslim aldık. Çadırdı, efendime söyleyeyim, pirinçti, üzümdü, şekerdi, kavurma kutusuydu, beylik,

“-Şey, battaniye, battaniye ”

“-Çok şeyleri aldık. Ondan sonra dört gün durduk. Ondan sonra bizi çektiler gayn. ” Ecir bin Mustafa, muhayyele ve muhakemesi henüz olgunlaşmamış bir çocuk zihnine biriken hatıraları ve tahassüsleri atlıya atlıya naklediyordu. Ben de keyfine değmiyordum. Yalnız şunu sordum:

- Şeyde eğlence eder miydiniz?

- Eğlence olur mu, harb yerinde?

- Yok canım, öylesi değil; hani şu istirahat vaktinde...

Eh otururduk, konuşurduk. Türkü de söyledik. Oynayan gülen arıyormuydun!... Askerlik bu.

Sonra hep bölükler eş tuttuk. Gideceğiz gayrı. Düşmanın teyyaresi geldi. Bir de bizim “ tek kuyruk” derdik.

Tek kuyruk ne?

- Adını biz öyle koyduk. “Geliyor yine arslan” derdik. O da öteden çıktı. Bunlar geldiler, birbirine karıştılar. Kah o onun altından geçiyor, kah üstüne çıkıyor. Öyle, birbiriyle müdafaa ediyorlar.. Ondan sonra bizimki yaraladı onu... Yaralanınca yukarıdan aşağı indi.

- Hangisi?

- Düşmanıninki...

“ Ooh, Ooh, Amanın Allah, bizimki düşürdü ooh, ooh”
derken düştü bizim askerin içine...

- Bizimki ne oldu?

- Onu ordan düşürürken bizimki tamam enginimizde süzüldü. Derken üstümüze doğru geldi. Bizim zabitler: -“Çok yaşa” diye bağırın oğlum!” dediler. Biz de “ Çok yaşa, çok yaşa” diye bağırдық.

Ağırlığa geldik. Eş tuttuk gayrı. Ondan sonra herkes eş-yasını bağladı. Doktorumuz geldi. Bizi muayene etti. Zayıflarım ayırdı. Beni de ayırdı.

- Neden?

- Çünkü azacak zayıfladım, hasta oldum. Bacaklarımda yel peydah oldu: Ondan sonra doktorun ayırdığını “ Ağ dersine” yolladılar.

- Demin diyordun ki harbe girerken “ Selaten Tüncina” yı okuruz. Sen okuma yazma biliyor musun?

- Yok. Okuma yazma bilemeyom. Velakin “ Selaten Tüncina” yı memlekette hocalarımızdan ağızdan belledik. Namaz kılarken bunu namazın arkasından her daim okuruz.

- Balkan harbinde de bulundun mu?

- Ya! Balkan'da da yaralandım. Balkan'da Ayaş taburundaydım (omzunu göstererek). Ta buradan girdi, buradan çıktı. Velakin o harb hiç idi, yahu, murdar bir şeydi!” dedi.

Bunun üzerine Ayaşlı Mustafa oğlu Ecir'e bir sigara verdim. Almamak istedi. Israr ettim. Kabul etti. Selam verdi; bir zabıt huzurundan ayrılır gibi bir iki adım geri geri yürüdü. Fakat yan yolda yine döndü; köylülere mahsus o bönce tecessüsün güdüsü ile sordu ki:

- Neden böyle inceden ince sorgu sual ettin? Bunların hepsini de cerideye mi çıkaracağın yoksa!

- Evet, öyle!..

Bu son sözüm onu sevindirmedi değil.. .Çünkü koyu kumral kıllarının altında örtülü dudakları sağlam beyaz dişlerini gösterecek kadar açık kalmıştı.

Ruşen EŞREF - Mart 1918-Yeni Mecmua

HÜSEYİN OĞLU MUSTAFA ONBAŞI (4.ALAY, 1 TABUR)

On yedinci, on sekizinci yüzyılda İstanbul'a gelen elçilerin falan hatıra namelerinde, öyle, kağıtlar üstüne Amsterdam basması uzun burma bıyıklı, geniş gövdeli, ablak yüzlü ve koca enseli babayiğit yeniçeri tasvirleri vardı a... İşte, yanımda duran asker de onlardan birini andırıyordu. Yalnız, usturayla tıraş ettirilmiş başında kavuk yerine kabalak, belinde, hançer yerine kasatura vardı. Ve onların bakışlarındaki kahhar heybet, bunda biraz daha yumuşak, biraz daha durgundu.

- E sen nerelisin bakalım ağam?" diye sordum.

- Afyon Karahisar'ın Sandıklı kazasının Kusura kariyesinden Hüseyin oğlu Mustafa.

- Rütben?

- Onbaşı.

- Sen de Çanakkale'de bulundun, demek!

- Evet efendim, bulunduk.

- Yaralandın mı?

- Evet; kolumdan, bileğimden, parmağımdan.

- Ne ile yaralandın?

- Misket parçasıyla, şarapnel misketinin parçasıyla.

- Hangi taraftaydın?

- Seddülbahir tarafındaydım. “Domuz deresi”nden girdik, “Kanlı dere”ye çıktık; Kirte köyünün alt yanında “Kanlı dere” vardır; işte oraya!..

- Ne gördün bu muhaberelelerde? Biraz naklet, bakalım!...

İçini çekti:

- Şimdi efendim, Kanlıdere'ye girdik. Başladık muhabereye... Alayımızı ne söyleyecek miyiz?

- Yok; sen bilirsin!

- Neyse Kanlıdere'de biz, bir altı gün kadar müdafaa ettik. Sonra üç gün istinat yerine, sargı mahalline çekildik. Ondan sonra Kirte köyünün altına girdik.

İşte asıl ateşe şimdice gireceğiz. Kirte köyünün altında, şimdice, altmışıncı alay sağımızda taarruza başladı. Bizim alay da, ikinci alay da, onun solunda taarruza başladı. Ondan sonra bizim arkamızdan şiddetli hücum emri geldi. Biz hücum kalktık, şimdice; düşman şiddetli ateş peydah etti. Bizim tabur kumandanımız “Haydi; bu şiddetli ateşe karşı fedai çıkacak yok mu?” dedi. Bizim birinci taburdan elli kişi kadar çıktık, biz...

Düşman bize şiddetle ateş atıyor... Biz bir iki şehit verdik, düşmanın istihkâmını tutuncaya kadar... Hem atıyoruz, hem hücum ediyoruz!... Düşmanın istihkâmını tuttuk. Düşman her ne kadar bize ateş ettiyse de önümüzü alamadı. İstihkâmdan püskürdü; şimdice birazları istihkâmdan çıktı, kaçtı. Birazları içinde, kaldı. Onları arkasından süngüledik. Kafir, kum torbasına sarılıyor ki öte yana kaçacak, deniz tarafına!... Biz hepsine süngüle saldırdık. Beline beline süngüledik. Hala benimki yağımına geldi...

- Yağımı diye niye diyorsun?

- Eliyle belini göstererek:- Hani şu bel kemüğü yok mu?

Ona biz Yağımı deriz... Süngü kırıldı... Sonra biz bunun istihkâmına atladık, ikinci istihkâmdan da çıkardık, bunu... Deniz

aşağı yoğduk. Sonra bizim fırka kumandanından emir gelmiş: “Askeri geri çekin” diyerekten.. .Biz geriye dönünce, başladı denizden bombardıman etmeye.. Biz kendimizi siper aldık. Evvelden gülle düşmüş de bir çukur açmış imiş. Bizim kaçırdığımız düşmandan on altısı kaçamamış, oraya siper almışta yatmışlar. Sonra bizim arkadaş vardı, Ethem Ağa deriz, o adam görmüş onları... Bombacıydı o da.

- Kim? Ethem Ağa mı?

- Evet!.. Dedi bana: “Mustafa Onbaşı! Burada birkaç kişi var amma, bunlar diri.. .Ben üstlerine varmadım. Ne yapalım?” dedi.

Dedim:

- “ Sen; ben varayım üstüne!...”

Bundan üç bomba aldım, ben. O da peşimden geldi. Be-raber olarak vardık. Gösterdi orayı bana. Hemen ben kirpiti aldım; çaldım attım, çaldım attım, çaldım attım... Ben üç atın-caya kadar da iki tane o çocuk attı. On altısı da maf (mahv) oldu. Sonra biz çocukla geri geldik. Sıçan yolundan gelirken, mülazım-ı evvel Cemal Efendi vardı, bizim.. .Mülazım-ı evvel Cemal Efendi orda bacağından vurulmuş. “Aman evladım, beni burada bırakmayın” dedi. Onu aldık arkamıza; sargı mahalline gittik...

Ondan sonra Kirte köyünde bulunduk...

- Sen sonuna kadar orda mıydın?

- Hayır, üç ay eğleştim. Altmışın-cı alayın ardından tak-viye (takviyeye) gittikti. Yaralandım. İstanbul'a geldim.

- Nasıl oldu?

- Altmışın-cı alay Kirte'nin altında muharebeye girdi. Düşman buna taarruz etmiş. İstihkâmın birinde bizimkileri maf etmiş. Sonra altmışın-cı alay kumandanından bizim alay kuman-danına telefon gelmiş. Takviye istemiş. Bizim dördüncü alayın

birinci taburuna arkasından takviye verdiler. Altmışınca alayla karıştık. Biz girdik, şimdice, Kırte'nin altından emir verdiler. Hücuma kalktık. Girdik orda. Düşmanı yine püskürttük istihkâmdan dışarıya... Mustafa Efendi vardı: Yüzbaşımız; önümüzde:

“ Haydi evlatlarım! Anamız bizi bugün için doğurdu” diyerekten, elinde kılıçla İngiliz'in ikinci istihkâmına da girdik. Ordan da kaçırdık İngiliz'i.

-Eh bu İngiliz cesur mu bari?

-Askeri korkaktır, yani... Denizden gücü çoktur.

Yoksa karada yüzü yoktur. Bir kere Türk'ün askerini gördü mü gerisi geriye kaçmaya yüzü yeter; yoksa başka bir şeye yetmez.

-Hımm.

-Yine biz devam ediyoruz. Akşamın saat alaturka 11 raddelerinde bizim topçular yukarı cephemizden başladı ateş etmeye. Sonra, bu yol, onun topçuları da bu hücumun arasına ateş etti... Ortalık biraz siyahlık oldu, akşam olunca.. .Düşmanın askerinin kalan bir kısmı denize aşağı kaçtı. Sonra topçular birbirine müdafaa ederken toplarını hücum ettiğimiz mevkiye düşürüyorlardı. Tozdan dumandan birbirimizi fark edemedik. Başladık ünleşmeye gayrı.” Bu tarafa gel, bu tarafa gel diye... İşte o gün yaralandım. Amma bilmem bizimki mi yaraladı, onların ki mi? Tozdan dumandan anlayamadık.

Anlattığı fecaatli boğuşma sahnelerini, ölüm anlarını daha belirtebilmek için sözlerine ellerinin işaretlerini katarken gördüm ki sağ elinin şahadet parmağı, yarısından yok. Sebebini sordum. Mühimsemez bir eda ile dedi ki:

-Orda düştü gitti.

-Anlat, anlat; yaralanınca nasıl oldun?

-Ben gızgından, bilmedim yaralandığımı.

Arkadaşlar dedi ki: Sen yaralanmışsın, Mustafa Onbaşı. Yeninden kan sızıyor.. .Bir de baktım, parmağımda yok. “Eh, ben yaralanmışım” dedim. -Vurulanlar bağıyor mu?

-Biz duymuyoruz. Onlar geride kalıyor .Top sesinden, silah sesinden hiç duymuyoruz.

-Bari insan o aralık bir şey düşünebiliyor mu?

-Hiçbir şey düşünemiyor. Yalnız korkmuyor. O ateşin içinde öleceğini mi kalacağını mı bilemiyorsun. Zabitlerimiz bize tembih ederdi ki:”Oğlum, Selaten Tüncina'yı okuyun” derdiler. Bilenlerimiz okurdu, bilmeyenlerimiz de tekbir alırdı.

-Arasına şarkı markı söyler miydiniz?

-Asker kendi mabeyninde geceleri şenlik yapar, şarkı çığır, türkü çığır. İllik bu; oynayanlar oyun oynar; çalgı çalanlar çalgı çalar; bilmeyenler de seyreder, çadırın içinde.

-Arkadaşlar birimleriyle iyi geçinirler miydi?

-Avvv, iyi geçinmenin sözü mü olur? Birbirine imdat ederlerdi.

- Senin en iyi kafadaşın kimdi?

- Ethem vardı, şehit gitti, Allah rahmet eylesin. Bir de ...

- Hani o bombayı atan Ethem mi?

- Evet... Bir de Hüseyin vardı, mecruf (mecruh=yaralı) geldi.

- Bizim askerlerimiz cesur muydu?

- Cesur idi. Cesur olmaz mı? Ben sonrakileri bilmiyorum a muvazzafları... Neden dersin biz hep bir misaldik. Biz rediflerdik hep; 93 tevellüdü.

- Derler ki muharebede bizim askerlerin gözüne yeşil sarıklı askerler görünürmüş; sizde gördünüz mü onlardan?

- Hayır efendim, biz görmedik. Yalnız kuşlar vardı. Yeşil yeşil. Ateşin arasında gezerlerdi. Sonra zeytin ağaçlarına konarlardı. Başka bir şey görmedik. İşte o zeytin ağaçlarını kur-

şun, gülle kırmış, yıkmış, dalını budağını karıştırmış. O yeşil kuşlar oraya konarlardı. Kurşun murşun, Allah tarafından, onlara dokunmuyordu.

Ruşen EŞREF
Mart 1918-Yeni Mecmua

YÜZBAŞI EMİN ALİ BEYLE MÜLAKAT

- Bu kara muharebeleri esnasında siz,
Nerelerde bulunuyordunuz efendim?

-Bendeniz...

-Estağfurullah...

-Kara muharebeleri esnasında gavgaların en çok inkişaf ettiği ve gayet garip safhalar arz ettiği Arıburnu ve Seddülbahir cephelerinde bulundum. Buralarda gördüğüm her şey, Türk ordusunun başında sevk ve idare eden hakim bir kumanda heyeti buldukça, askerlerimizin, atalarından mevrus bütün harb ve fedakarlık seciyelerini onlar gibi yaratacaklarına dair parlak menaktır. Evet, size onlardan birkaçını arz edeyim.

- Büyük bir hazla dinlerim efendim. Lütfedin...

- Mesela Arıburnu'nda apılan gayet şiddetli bir hücumdan üç gece sonra Kanlısirt'ta en ileri mevziye gitmiştim.

- Kanlısirt adım o yere neden vermişler? Harbden önce mi, sonra mı?

- Harb esnasında... Ne evvel, ne de sonra... Kanlısirt

ی ۴۷ قوماندانی ممتاز یکباشی
احمد توفیق بک
تاریخ شهادتی : (۲۱ موز ۳۲۹)

47. Alay Kumandanı
Binbaşı Teyfik Bey

Avustralyalıların bizden en çok dayak yediği bir sırttır. İleri mevzide, takım kumandanı, bizimle düşman siperleri arasında bulunan sahadaki çukurlardan birinde, inilti halinde boğuk bir sesin işitilmekte olduğunu söyledi. Açıkğöz, çevik iki keşşaf nefer göndermesini söyledim. Ve bu merakla hadiseyi takip ettim.

Emin Ali Bey sigarasını tablaya bastırdı. Durdu. Ellerini yazıhanesine dayadı.

- Keşif kolu, dedi, daha hazırlanmamıştı bile... Anadolu lehçesiyle: “Amanın arkadaşlar, düşman bombalarıyla geliyor!” diyen bir feryat işittik. Pek heyecanlı bir şeydir, Beyefendi, la... Hemen bir tenvir tabancasıyla aydınlattığımız o saha üzerinde gördük ki kuvvetli bir Avustralya taarruz kolu ilerlemekte... Ne ise, şiddetli bir ateşle bunları siperlerine kovuverdik. Amma harfiyen böyle olmuştur. Fakat bize semalardan gelen tatlı bir hitapla imiş gibi bu düşmanı haber veren o meçhul askeri bulmak istedik. Gönderdiğimiz keşif kolu bize şu adamı getirdi. Muhatabım, kırmızı kenarlı küçük bir siyah defterin lastiğini çıkardıktan sonra:

- Künyesini veriyorum. Vereyim değil mi efendim?

- Evet, evet, kaydedeyim.

Ve okudu:

- Alay 47 kumandan Şehit Tevfik Bey'in boru neferi, Antalya'nın Kağnıcılar köyünden San İbrahim oğlu Mehmet... İşte bu Mehmed'i son nefeslerini verirken getirdiler. Bu nefer, üç gün evvel yapılan büyük hücumda düşman siperlerinin önünde yaralanmış ve gece karanlıklar içinde sürüne sürüne ancak üç günde bizim sipere yaklaşabilmiş... Düşünün, müteadit yaralardan sonra, bir çok tehlikeler arasında gece karanlıklarında, siperlerine kadar sürünen bu kahraman çocuk, hayatının son deminde kendine değil, fakat siperdeki arkadaşlarına unutulmaz büyük bir fedakarlık göstermiş, bize düşmanın baskınıni bildirmişti. İşte Beyefendi, Çanakkale muharebelerine hakim olan sır, burada, bu ölmeden, bu büyük ruhtadır.

Çanakkale muharebelerini yapan ordudan size dört ör-

nek vermek isterim. Şimdi bir nefer tipi vermiştim. Bir de zabıt tipi vereyim. Yine Kanlısırt'ta beş taksim altı (18/19) Mayıs hücumunu yapan cüz-ü tamlardan birinin (yine defterini açıp okudu; Alay 6,bölük 2) kumandanı Yüzbaşı Haşan Fehmi Bey, hücumun en şiddetli anında iki yerinden yaralanmıştı. Neferleri kendisini pek severdi. Bir kısmı, etrafım aldı. Şehit Haşan Fehmi Bey (defterinde birkaç sahife açtı)

Diyarbakır'lıdır efendim. Okuyacaklarımda harfi harfine kendi ifadesidir. Etrafını alan askerlere: “ Çocuklar, benimle uğraşacak zaman değil; düşmana yumruğunuzu vuracak zamandır. Kuvvetli bir hücum yapın ki bölüğümün muvaffakiyetini göreyim. Ta ki gözüm açık gitmesin.” demiş ve hücumunu kızıştırmak için kalkarken yeni bir mermiyle kalbinden vurulmuştur.

Yalnız Arıburnu'na münhasır kalmasın. Biraz da size Seddülbahir cephesinden bahsedeyim; ister misiniz?

-Tabii efendim, minnettar olurum...

-Burada Fransızlar, 8 Haziran'da, beş altı günden beri kesif ve şiddetli topçu ateşleriyle hazırladıkları kuvvetli bir hücumu baskın şeklinde yaptılar. Hedefleri, Kerevizdere'yi aşıp da Alçitepe'yi solundan tehdit etmekte. Bu hücumda infilak kuvveti gayet müthiş bir obüsün duman ve toz bulutları içerisinde kaldık. Bulutlar sıyrılınca gör-

فرقة ۲ ارکان حربيه سنه مأمور
ارکان حربيه يوز باشي كمال افندي
تاريخ شهادتي: (۸ حزيران ۱۹۱۵)

2.Tümen Kurmay başkanı Yüzbaşı Kemal

ی ۱ ط ۱ ک، قومادانی یوزرش
مهموره العزیزئی حسن فہمی افندی
(۶ مایس ۱۹۱۵)

6..Alay 2, Bölük Kumandanı Diyarbakırlı
Yüzbaşı Hasan Fehmi Bey
19 Mayıs 1915

dük ki Alay 6, Bölük 6 Mülazım-i evveli Ulvi Bey vardı. Yere düşmüştü. Yanma gittim. Baktım, bir obüs parçası ayağım almış, götürmüş. Dün yanımda gördüğünüz Yüzbaşı yok mu?

-Evet, evet hatırlıyorum işte o. Bakınız bu kadar sakin bir adam. Hiç halinden umdunuz mu? O vakit doktorlar, bir deriyle köküne bağlı olan bu ayağı kesmek istediler. Bilir misiniz ne dedi?... “Aman ayağımı kesmeyin. Sonra bölüğümün başına bir daha gidemem.” Şimdi bir de Erkanı Harb zabiti vereyim Bey.. İkinci fırkanın Erkanı Harbi, şehit Yüzbaşı Kemal Bey, maruf sima, değil mi efendim?

- Hani tayyareyle Mısır'a uçan zabıt..

- Evet, evet ta kendisi... Kemal Derviş. Yüksek ruhlu adam!.. Bütün fırka cepheyi işgal etmiş, müdafaaya sarılmıştı. İki alayın birleştiği bir vadinin başında ufak bir gedik açan Fransızlar, iki alayı birbirinden ayırmaya çalışırken, bilir misiniz, Kemal Bey ne yaptı?... Yaptığı şey, belki vazifesinin haricindeydi... Şüphesiz böyle... Fakat sönmeyen bir cidal ateşiyle, eline geçirdiği bir makineli tüfeği vadinin altına koydu. Ve Fransızları ipe dizer gibi yere dizdi...

Bunlar ordunun muvazzaf zabitleri...Hiç unutmam... Bir aralık Kumkale'ye gitmiştik. Yanımda bir ihtiyat zabıt vekili vardı. “ Efendim, Kumkale'den birkaç motörbotla, geceleyin karanlıkta İngilizlerin sağ cenahına kaçarak bir baskın yapamaz mıyız?” Dedi. Gelibolu'ya geçen Süleyman Paşa'yı, o dakikada nasıl hatırladım, bilerseniz!..

“ İşte Bey, şu dört beş numune size gösteriyor ki, Çanakkale baştan başa bir destandır; baştan başa bir aveng-i menakıp, baştan başa bir tarihtir. Temenni ederiz ki memleketimizin mütefekkirleri, içtimaiyunu, bizdeki bu seciyevilem'aları parlatsın...” dedi.

Bunun üzerine, nezaketli Yüzbaşmayı kıymetli işinden daha fazla uzaklaştırmayı uygun bulmadım. Temennisine iştirak ederek yanından ayrıldım.

Şişli: 28 Mart 1918

Ruşen Eşref

ALİ OĞLU MEHMET ÇAVUŞ

Ve aleykümüsselam; gel bakalım.

Önce, kendisinden evvel gelen arkadaşından daha düzgün kılıklı ve saha muntazam duruşlu esmer yağız bir adam, bir iki dakika selam vaziyetinde kaldı. Siyah ince bıyıklarının uçları sivri ve dikti. Yüzünde bir şehir, hiç olmazsa bir vilayet merkezi gencinin uyanıklığı vardı, ince siyah kaşları alınının hareketleriyle kıpırdıyordu. Bakışlarında hiç ölgün bir mana yoktu. Yüzünde gülerken de, sertlenirken de düşünen teennili bir hal seziliyordu. Ben hiç bir şey sormadan:

- Ankara, vilayetimiz; sancak: Çorum; kazamız: Osmançık. Biz Osmançık'ın İncesu kariy esindeniz.. Rütbede zikrolunuyor mu?" dedi.

- Hayır amma, çavuş mu, nedir?

-Evet, çavuş.

-Adın?

- Ali oğlu Mehmet.

- Evvelce de İstanbul'da miydin?

-Evet.. Evvelce deburda, Maltepe'de..

- Fakat ben askerlikten evveli soruyorum.

- Yok. Asker olmadan memleketteydik.

-Okuma yazma bileceksin sen, öyle ise. (Çünkü hiç olmazsa iptidai tahsilini bitirmiş bir adam gibi muntazam konuşuyordu.)

-Yok efendim, bilmiyorum.

-Sen de Çanakkale'de bulundun, öyle değil mi?

- Seddülbahir ve Kirte'de bulunduk.

-Başından sonuna kadar mı?

Yok efendim. Evvela tahminen yirmi gün kadar, yirmi beş gün kadar durduk. Orda Seddülbahir'de mecruh düştüm. Seddülbahir'in Donuz deresine girdin mi idi, sol cenaha yakın bir dere var. O dereden "Mehmet Çavuş" istihkamına çıktık.

-Neden o istihkama Mehmet Çavuş istihkamı demişler?

-Vallaha, bizden evvel bir Bigalı Mehmet Çavuş çıkmış da o istihkamı kazdırmış. "Onun istihkamı" diyorlardı.

-Kendisi ne olmuş, o Mehmet Çavuş?..

-Kendisi yaralı düştükten sonra zabıt olmuş.

-Sen onu gördün mü?

- Yok; görmedim ben.

-E Çanakkale'ye gidince ne gördün?... Şöyle otur, ayakta durma, nafile yere.... Teklifimi tereddütle kabul etti. Zabitle-riyle öteki erattan fazla münasebette bulunan bir çavuş olduğu hareketlerinden, sözlerinden belli oluyordu. Evvelce görüştüğüm asker gibi çömelmedi. Orada, içi boşalmış tahta sandıklar vardı. Onlardan birine, mafevk huzurunda oturur gibi yan oturdu. Ve dedi ki:

-Bizim bölüğümüzden avcı hattına bir takım çıkardılar. Bizde onun gerisinde istirahat ettik. Sonra akşam oldu. Hepimizi topladılar. Yola çıktık. Yolda askeri eğlediler. Asker birbirine helallaştı; zabitan ve asker...

O helallaşmak insanı garipsetiyor mu?

-Bizim bölüğümüzden avcı hattına bir takım çıkardılar. Bizde onun gerisinde istirahat ettik. Sonra akşam oldu. Hepimizi topladılar. Yola çıktık. Yolda askeri eğlediler. Asker birbirine helallaştı; zabitan ve asker...

O helallaşmak insanı garipsetiyor mu?

- Yok efendim. Garipsetmek bir şey değil... Zabitan emir etti; biz de helallaştık. Sonra yola çıktık. Yok, efendim, o yolun kenarına çantaları çattık. Biz yola çıktık. Niye çantaları çattınız?

-Yani ağırlık vermesin diye...Biz de yola çıktık. Seddülbahir görünecek yere çıkınca düşman elektrik tuttu. Biz oraya çıktığımızda saat üç (alaturka saat: gecenin üçü) raddelerine geldi idi. Denizden elektriği tutunca bütün her yan görünüyor. O zaman biz yere yattık. Elektrik başka tarafa döner dönmez yine yürüyüşe devam ediyorduk. Sonra böyle yata kalka "Donuzdere"ye (Domuz) yanaştık. Yüz metre kadar kalınca yine: "Yere yat" kumandası verdiler. Sonra "Ayağa kalk" kumandası verdiler. Üçüncü takımın birinci mangasından neferin birisi ayağa kalkmadı.

- O neden?

-Yani şehit gitmiş. Ben onu yoklaştırdıysen de alından kurşunla gitmiş... Daha hatta pek yaklaşmadıydık amma... Zahir çılgın kurşunlardan geldi.

-Çılgın kurşun ne?

- Yani serpinti kurşun. Çünkü bazısı var, yukarı mı tutar tüfeği, ne yapar; kurşun havaya gidiyor, önüne gelene çarpıyor.

- E bu kurşunlara:" Çılgın kurşun" adını kim takmış?

- Biz söylüyoruz efendim... Onbaşısına tüfeğini, palas-kasını, cephanesini aldırđım. Bendeniz takım çavuşuydum"

Ali oğlu Mehmet Çavuş pek nezaketliydi; hem zabitlerden duya duya bellediği lugatları ekseriya tam yerinde paralıyordu.

- Evet, sonra?

- Aynı yürüyüşümüze devam ettik. Sonra hücum ettik hepimiz... Orda hepimiz birleştik. Kuvvetimizin hepsi toplandı.

Fırka kumandanı Şükrü Bey emir verdi, avcı hattına yaydı; cephesini göstererek takım takım ilerletti. Ava çıktık. İkinci bölük sağımızda, bizim üçüncü bölük de onun solunda; böylecene ilerliyorduk, avcı hattında... Biraz yürüyüşe devam ettikten sonra "Mevzi al" sadelerini (sedalarını) işittik... O sadenin üstüne, biz de dedik: "Mevzi al" diye...Beş dakika kadar orda yattıktan sonra, mevzide; kumanda mucibince yine yürüyüşe devam ettik. Sonra bir istihkama tesadüf ettik. Oraya mevzi aldık. Biz de atladık.

- İstihkam boş muydu?

- Yok efendim, bizim asker vardı. Tüfeklerimiz de boştu. "İlerde avcı hattı irelliyecek (ilerliyecek); hücum edecek, daha doğrusu...Siz de geri "takviye" (takviyeye) geleceksiniz" diye silahları doldurtmadılar. O istikamdaki askerler tek tük ateş ediyorlardı düşmana. Sonra emir geldi, sağ taraftan: "O asker irelliyecek" dediler. Evvelki asker, o istihkamda bulunan ilk defaki asker... Sonra bir emir daha geldi: "Hücuma hepsi bir kalkacak" diye... O emir mucibince hepimiz hücumla kalktık. Hücumla kalktığımızda "Allah Allah" diye bağırıyorduk. Biraz irelle varınca bomba atmaya başladı, o... Gayet şiddetli ateş oluyordu. Ve bizden ondan. Biz de düz arazinin üstüne mevzi alarak şiddetli ateş ediyorduk.

- Geceleyin değil mi?

Gece; evet, gece... Alaturka saat altı sıralan vardı. Sonra düşman maytap atıyordu; havaya. Denizden de zırhlıdan şarapnel geliyordu. Ordan yine hücumla kalktık. İreliye varınca 8. bölük Yüzbaşı mevzi aldırdı. Mevziden yine hücumla kaldırdı. O hücumla kalktığımızda fırkanın hepsi birlenmişti. Teker teker istihkâm yapmışlardı: şöyle tek, yattığı yerden baş siperi... Önünde de tel örgüsü vardı. Tel örgüsünden geçerekten düşman ölümlerini gördüm.... Gayet şiddetli de maytap atıyordu. Zırhlı

karaya yanaşmıştı. Dehşetli aydınlık oluyordu. Biz yere yatıyorduk. Süngülerimiz takıldı. Sol cenahta da pek şiddetli harb oluyordu. Biz yere yatıyorduk.. Yine ilerledik. İlerledik; elli hatve kadar gittikten sonra yine mevzi aldık. Ve bizim bulunduğumuz cephenin tam karşısında düşman tarafından bize ateş seyrek geliyordu. Düşman bomba atmayı kesti de zırhlıdan çok ateş oluyordu. O birinci kalkmada denizin kenarına kadar indik... Denizin kenarına indik. Birkaç düşman neferleri suyun içine girmişlerdi. Bizim efrad süngülediler onları... Süngüleyerekten yere yattık. Çünkü asker aradı; oralarda acaba daha başkaları var mı ki diyerekten... Bazıları suya girmişler, çökmüşler, kafaları görüküyordu. O sekizinci bölük yüzbaşısı yine yanımızda bulunuyordu. Bizim yüzbaşı kaybolmuştu. Sonra sekizinci bölük kumandanı emir verdi: “ Sabaha kalırsak, sabah yakındır. Işığı olacak olursa burada barınanlayız. Gerideki istihkâma girelim” dedi. İki yüz metre kadar bir istihkâm vardı, geri tarafımızda; o istihkâma girdik. Sonra ışıdı gün bir adam boyu yukarı kalktı. Yine bize karşı ateş açtılar. Biz de onlara ateş ediyorduk.

Bir hafta o istihkâmda eğlendik. Düşman da aynı zamanda karşı tarafımızda denizden asker çıkarıyordu. Zırhlılarda bizim durduğumuz o istihkâma pek şiddetli ateş ediyorlar, dağıtıyorlardı. Bizden bir tarafımız düşmana karşı ateş ediyordu, bir tarafımızda bir yandan siperin yıkılan yerlerini portekil küreğiyle dışa atıyordu, siper yapıyordu... Sonra, başka alay geldi. Biz pek asaldıktı. Çok mecrhumuz, şehidimiz düştü... O alay gelince, ben neferin birisini geriye gönderdim:

“Bizim bölükten, taburdan az kaldı. Yoksa geriye bir yere toplandılar mı? Eğer toplandıılarsa geriden bana işaret ver” dedim. Ve kendim de gözlüyordum.

Nefer gitti. Bize o “Donuz deresinden: “Geliniz” diye mendil salladı. Yanımızda kendi bölüğümüzden üç nefer kalmıştı. O neferlere ben söyledim ki: “Ben sırcayım; elli adım mesafeyle hepimiz sırcayın”...

Donuz deresine birleştik; Donuz derenin sağ tarafında taburun içtima mahallini bulduk.

Bölüklerimizin siperlere nasıl atladıklarını, nasıl derece derece hücum dalgalan teşkil ettiklerini; yollarını kesen tel ör-gülere, gözlerini kamaştırın müthiş projektörlere, göğüslerini delen, beyinlerini, kulaklarını patlatan amansız şarapnel ateşle-rine aldirmeden nasıl öne atıldıklarını; bu cehennem içinde haf-talarca birbirlerini göremiyerek kavrulup eridiklerini; hasılı bu günkü muharebe tarzını Mehmet Çavuş kendi dili ve kendi zih-niyetiyle ne güzel tasvir ediyordu. Fakat sözünü biraz kısa kes-mesini söyledim. Çünkü zekası vakaları sırasıyla saymaksızın onlardan bir hulasa çıkaracak derecede işlememişti. Uzun söy-lüyordu.

- Yok, dedi, defa hücum ettik de ben o vakit mecruh düştü.

- Pek iyi, haydi anlat.

- Düşman ilerden galiba gelmiş. Biz de yakın olduğumuz için yine emir verdiler; yine hücum ettik. Gündüz öğlenle-yindi. Güneş vardı. Hava gayette çok sıcaktı. Yüzbaşımız mec-ruh gitmişti. Hayri Efendi de şehit düşmüş idi. Bölüğün idaresi bize kalmış idi.(Az düşündü ve önüne bakarak):”yani bana kalmış idi” dedi. Emir üstüne yine Donuz deresine indik. Ordan hücum ettik. Hücum edince düşmanla hepimiz birbirimize kaş- tık; karışınca benim karşıma bir Fransız zabiti geldi. Ve effad da birbirini süngülüyordu.

- O zabitin Fransız olduğunu nereden anladın?

Sonra markasını aldım, gösterdim. Fransız çıktı. Ben de oradan anladım.

- Demek ki öldürdün onu.
- Ben istiyordum ki onu düşürtmeyi.
- O ne yaptı?

- Daha süngüyü saplamaya tahammül edemedim. Tüfeğimin ucunda süngüm takılı olduğu halde tüfeğimi attım. Yani kurşunla vurdum. Çünkü tüfeğim doluydu.

- O nasıl hücum ediyordu?

- O zabıt de tam benden yana geliyordu. Velakin pek de yanaşmak istemiyordu. Kendi efradından geri kalanlara kaçmanın gibilerde kılıç vuruyordu. Sonra bizim mermi isabet edince o düştü. Düşünce kılıcı elinden düştü. Belinde loververi varmış. Benim tüfeğin ucundan da, ben tüfeği atınca, süngüsü fırladıydı. Sonra ben üstüne varırken kendisi loververi bana attı.

Loververi atınca sol kolumdan vurdu. Dabancasının kurşunu epeyce öbür tarafından geçip de pek zarar vermedi. Yani loververinin pek darbu yokmuş. Onların kendi askerleri de bir iki geriye kaçtı; bir ikilerini de geberttiler. Bizim askerlerden düştü bir iki kaç tane şehit... Loververini aldıktan sonra kurşunların yedisini de leşine boşalttım.

- Neden?

- O beni vurdu diye bir hiddetime gittiydi. Hatta mermisi de cebimdedir. Bu mermi.

O Mehmet Çavuş istihkâmını bizden onlar almışlardı. Biz o hücumda yine geri aldık. Ben de sıçradım. İstihkam yakındı. Düşman da geri taraftan pek çok kuvvetle yine aynı hücumla kalkmış idi. İki tane de Alman vardı, yanımızda; makineli tüfeğin başında... Onlar da oraya yetiştiler. Birisi makineli tüfeği öbürünün omuzuna komuş da ordan ateş edip duruyordu. Ben gün kararınca da dek o istihkâmda kaldım. Sonra çıktım.

- Yaralanınca insan ne duyuyor?

- Suyu canı istiyor. Çok canı sıkılıyor. O sırada düşmanın birisi eline geçse, yiyecek gibi galiba; öyle bir hırs duyuyor.

- Hiç acı duymuyor mu?

- İlk defa duymuyor. İlk defa acıyorsa da pek o kadar değil... Sonra sonra duyuyor. O taraf uyuşuk oluyor. Sonradan kolumu kıpırdatamaz oldum. Kolum hiç kalkmıyordu.

- Hücumda insanın içine telaş falan gelmiyor mu?

- Yok; pek değil.. Gelirse de geçiyor. Çünkü ümit kesildiği için... Yanındaki arkadaş tutkun olursa ve aletin iyi olursa harbetmesi, yemek yemesi kadarda... Arkadaş kötü olursa yanındakine de tesir ediyor.

Heyecanda olan ruhların, hele kalabalık ve telaş anlarında ne kadar kolaylıkla telkin altında kalacağını Mehmet Çavuş iyi izah ediyordu. Kahhar bozgunların ve misilsiz fedakarlıkların sebebi, Çavuşun söylediği şu cümlelerde mündemiçti.

Sordum:

- Fena arkadaş, nasıl arkadaşşa diyorsunuz?

- Çünkü korkak oluyor bağzısı; istediğin noktayı tutamıyor. Bir şaşkınlık geliyor. Mesela o Almanlar kurşun ederken bize gayetle hafiflik geldi. Hani serbest serbest atıyorduk. Makineli tüfek de üstüne düştü. O vakit yanındaki arkadaş tüfeği istihkâma koydu velakin gayrı ateş edemedi. O vakit bizlere de bir ağırlık geldi. Neferlere dedim ki:

" Kurşunu boşa sıkman ha. iyice bir düşmana bakın. İsabetli sıkın."

İşte o gün Mehmet Çavuş da yaralı düşmüş. Tekirdağı hastahanesinde seksen sekiz gün yatmış. Sonra geri dönmüş. O sefer de Kirte'ye gitmiş, orada üç yerinden yaralanmış: birisi bomba parçasıyla kafasından, ki parça hala duruyor, iki tanesi de sağ ayağında...

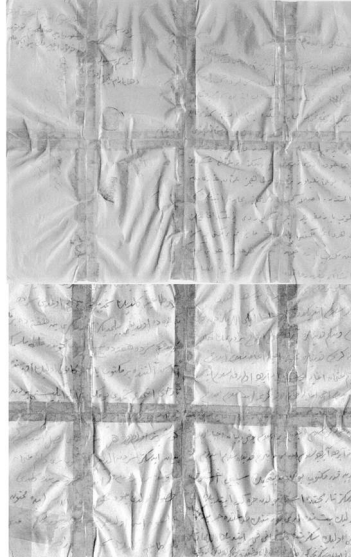
- E evvelce hiç İstanbul'a gelmedim dedindi...
- Evvelce hiç İstanbul'a gelmedim.
- Öyleyse İstanbul nasıl şehir? Sen nasıl buldun?
- Mükemmel şehir...
- Memlekette ne yapardın?
- Babam rençberdi. İşçiler çalıştırdık. Ben de onlara bakardım... Beyefendi, tedavi olup da çıktıktan sonra "Kavaklıdere"ye" gittim. Orda bir hafta istirahat ettik. Alayı yeniden harbe istediler. Gelişken sancaktar vuruldu da sancak direği te şu omuzuma düştü. Vuruldu. Müsade et, bir orayı anlatıvereyim, ben asıl onu söylemek isterim.

- Pek iyi. Anlat.
- Gelişken (gelirken olacak) önümüzdeki bölüğün irtibatını kaybettik. Sonra yolu yanıldık. Yukarı büyük yola çıktık. Büyük yolda koşup gelişken kurşunlar geliyordu. Ben de efradı manga kolunda koşturuyordum.

- Niçin?
- Kurşun gelmesin diye... Sancaktar da benim geri taraftan geliyordu. Gelişkene bir şiddetli birisi vurur gibi, sopa gibi bir şey değdi. "Kimdir o?" diye geriye doğru baktım... Sancaktar vurulmuş; sapı yere kakılınca sancak tepeden aşmış, omuzuma çarpmış. Sonra, püskülü suratıma sürülünce ben o zaman anladım ki sancaktar düştü. Sancağı kaptım. Elime alıp yine bölüğün önünde koşuyordum. Sancaktarda: "Anam, ah anam!" diye pek şiddetli bağıriyordu. Soğanlıdere'ye indik. Şakir Çavuşa teslim ettim sancağı.

- Sancaktar ne oldu?
- O da sizler baaki, şehit oldu. Yiğit bir çocuktı. Allah rahmet eylesin...

Ruşen EŞREF
Mart 1918-Yeni Mecmua

Burdur Bucak Kuşbaba Köyünden Osman oğlu İbrahim'in Çanakkale ve Tekirdağ'ndan ailesine yazdığı mektubun fotokopisi

CEPHEDEN ANAYA MEKTUPLAR

Hakikatli Validem,

Mahsus selam iderim, iki ellerinden öperim, hayır dua-nızı talep iderim. Hamd olsun, sıhhatteyim. İnşallah sizlerde sıhhattesinizdir. 18 Eylül 1915 tarihinde harbe iştirak ettik. Şimdiye kadar İngiliz düşmanımızla muharebe itmekteyim. İşte şimdi Osmanlı ordusunun kahraman askerleri, İngiliz düşmanla-rımızı kahr iderek tamam denize kadar döktük. Hamd olsun, daha çok düşmanlarımızı tepeleyeceğiz. Biz Osmanlı askeriyiz, bize bu Osmanlılık birinci padişahımız Osman Gazi'den kalmış-tır. Asla geri dönmeyiz. Muharebe ettiğimiz gibi mektup yaz-

maya elimiz değmiyordu. Biz asker olduğumuz gibi her daim mektup yazamayız; benim bir mektubuma siz beş mektup yazacaksınız. Herhalde cevabını gönderiniz, İnşallah yakın zamanda. Selamet şerefini ihsan eylesin. Elbaki Hûda'ya emanet olarsınız. Valideciğim meram etmeyesiniz, hamd olsun çok rahatım. Ocak 1916. Oğlunuz İbrahim Çavuş. Adresim: Altıncı Hatem Nizamiye'dir. Birinci Taburun İkinci Bölüğünde, Birinci Takımın Birinci Mangasında diyerek yazmız.

Himmetli Biraderim, Muhammed Efendi, Dayım Yusuf Efendi,

Evvela selam ettikten sonra, saniyen iki ellerinizden buse idem ve yengem kadınlara ayrıca selam ederim. Biraderimin hanesi tarafına, Kerim Kadınlara, Mahdumum Emin Ağa'ya ayrıca selam ederim. Mahdumum Osman Ağa'ya, Yusuf Ağa'ya ayrıca evladına selam ederim. Büyük Pederim Ahmet Ağa'ya hanesi tarafına, kızlarına selam ederim. Amcam Mustafa Ağa'ya, Muhammed Efendiye, Dayım Osman Çavuş Ağa'ya, Hacı Emin Ağa'ya cümlenize selam ederim. Bize selam yok mu diyen ahbabların cümlesine ayrı ayrı selam ederim. Bizim kadına da selam ederim. Şimdiye kadar mektup yollamadığımın sebebi; Ağustos 31 tarihinde İstanbul'dan hareket ettik, Eylül'ün 18'inde Arıburnu'nun sağında harbe girdik. 21 Aralık 1915'de düşmanı kahrettik Allah izniyle. 21 Aralık 1915 günü sabah namazının evvel vaktinde düşmanları denize döktük. 4 Ocak 1916'da hareket ettik Tekirdağ'ına geldik. Şimdiye kadar benim elim olmadı, siz de benim nerde olduğumu bilmediniz. Şimdi den geri ben haftada bir mektup gönderirsem sizde haftada beş mektup göndermelisiniz. Ateş altında bir mektup yazdım, 16 Aralık 1915 tarihini atmadım. Şimdi bu mektup ile ikisini birden yolladım. Kusura bakmayınız, İnşallah yakın vakitte görüşürüz. Ol tarafta her işlerinizi nasıl ettiğseniz beyan ediniz. Siz-

den aldığım iki mektup; biri dayım Osman Çavuş, biri biraderim Muhammed Efendiden. Harp yerinde geldi, vusul buldu, çok memnun oldum. Allah sizleri de memnun eylesin. Emin olduğumuz yeri soruyordunuz. Şimdi Tekirdağına geldik, şimdilik hurdayız. Biraderim Hakkı Efendiye, Mustafa ağaya ayrı ayrı selam ederim. Şükürler olsun paraca sıkılmadım, tütün içmediğim sebeple; çocuklara tütün içirmeyin. Bir iki ay daha param yeter meram etmeyiniz.

Tekirdağından Osman oğlu İbrahim Burdur- Bucak-Kuşbaba Köyü (Burdur Bucak'tan Öğretmen Haşan Konu'dan alındı)

YÜZBAŞI KAZIM EFENDİ

27 Nisan 1915 (rami 14 Nisan 1331) günü, 21. Alay, 1. Tabur, 1. Bölük Kumandanı Yüzbaşı Kazım Efendi, Seddülbahirde şehit oldu.

Vatanı için ölümü büyük bir kalp rahatlığı içinde bekleyen bir adamın vasiyeti olan bu mektup Çanakkale'yi Çanakkale yapan kahramanlık destanının özel bir ifadesidir. Yüzbaşı Kazım Efendi, bu mektubu yazdıktan tam 26 gün sonra hissettiği veçhile şehit olmuştur. Aşağıda kardeşine gönderdiği son mektubu sunuyoruz.

Sevgili Kardeşim,

Ben vatan ve millet uğrunda bana düşen vazifeyi ifa ettim. Artık gerisini size terk ediyorum. Ben cümlenize hakkımı helal ettim, tabiidir ki siz de helal edersiniz. Hemşiremin, Ziya'nın kemali hasretle gözlerinden öperim. Muhterem amcamın ellerinden öperek dualarını her zaman beklerim. Çoluk çocuğumu evvel Cenabı Hakka sonra vatan ve millete ve sizlere emanet ederim. Sevgili valideme, aileme, çocuklara güzel bakınız. Tahsillerine himmet ediniz. Maaşlarının tahsisi, icap eden muamelenin ifası için arkadaşlardan alayımızın tabur katibi ve aynı zamanda alay naibi bulunan Hasan Efendiye yazdım. Bulduğum furkanın kumandanı Miralay Remzi Beydir. Alay kumandanı Binbaşı Halil Beydir. Bu isimler size lazım olursa kendleriyle muhabere edersiniz. Binbaşımız Şevki Bey de benim gibi tehlikede bulunduğu için sağ kalırsa ona da müracaat edersiniz. Kolordu kumandanımız malum olduğu üzere Esat Paşa Hazretleridir. Hayvanım hakkında lazım gelen muamele için de katip efendiye yazdım. Oradaki hakkımı da çocuklarım için ararsınız. Sana çok rica ederim, efradı allemi, validemi hiçbir vakit üzme. Daima rıfk ile muamele et. Bana acımasınlar. Ben mukaddes vatan vazifem uğruna terki can ettim, bahtiyarım. Cenabı Hak sizleri de bahtiyar buyursun. Baki cümlenizi Cenabı Hakka emanet ederim sevgili kardeşim.

**Seddülbahir civarında
Salımbey Çiftliğinden
18-19 "M" 331 Kazım**

BİR BÖLÜK KOMUTANI'NIN MEKTUBU

ÇANAKKALE-1915*

24 Temmuz 1915'de düşmanın Seddülbahir mıntıkasında ikinci hatta bulunan bölüğümün İlderesi'ni takiben Gaziler Tepesi'ne yetişmek için silaha sarıldıkları bugünde bütün bölüğe misal olan fedakar dört neferin kahramanlıkları:

Sabah güneşinin doğmasıyla birlikte yüzlerce topun soğuk namlusundan müthiş seslerle çıkan mermilere asabiyetle yumruklarını sıkkan askerim, düşman üzerine atılmak ve onları yere sermek için dört gözle bekletilen ileri hareketin emrini aldı. Gaziler'i takviyeye gidiyorduk.

İlderesi, düşmanın yüzlerce mermisinin düştüğü yer olup, buradan geçmek biraz tehlikeli ise de, düşmandan intikam için bütün bedenleri titreyen askerim, din kardeşlerine yetişmeğe mani olan herşeye bir alakalı bakışla, fırlayarak ileri atıldılar.

Yol üzerinde her nasılsa düşman mermisinden ateş alan bir sandık cephane, yolu bütün bütün kapamış, dini, vatani, milleti için yoldan geçmeye çırpman bu Türk kalpleri, civardan tedarik ettiği kum torbalarını omuzlayarak yanan sandık üzerine hemen dördü birden atıldı. İki saniye sonra sandık, torbalar altında kalmış ve yolumuza mani olacak müşkülât ortadan kaldırılmıştı.

Bu dört askerin cesareti ve fedakarlığı sayesinde İlderesi yolu açıldı. Tam zamanında Gaziler'de bulunan silah arkadaşlarına yetişmek mümkün oldu ise de, Ethem Onbaşı ismindeki

* Cepheden Mektuplar Genel Kurmay Yayını

nefer bu vazifeyi yerine getirdikten sonra sol kalçasından şarapnel misketiyle yaralanarak şu sözleri söyledi:

“Bir senedir kullandığım silahımla hunhar düşmana bir kurşun atmadan hastahaneye gidiyorum. Bari benim intikamımı siz alın” diye ellerime kapandı ve sulu gözlerinden yaşlar akıtarak ayrıldı.

Bu dört yavrunun azmini değil kurşun, süngüler, toplar bile kesemediğinden kahramanca hareketleri, ecdatımızın Osmanlı Tarihindeki sırasına geçmekle, gelecek nesillere yadigar olmak üzere isimlerinin zikr olunmasını görev bilirim.

BİR BÖLÜK KOMUTANI'NIN MEKTUBU (ÇANAKKALE 1915)*

Kerevizdere'de taburun önünde düşmanın ilerleyerek yapmış olduğu büyük bir ileri siper, hazır kıta' olarak bulunan taburun sınırlarına dokunuyordu. Tümen komutanı bile, “2. Taburun önünde düşman bu cesareti gösterebilir... Tuhaf şey!” diyordu. Bu siperi yıkmak, perişan etmek gerekirdi! Fakat bu da büyük fedakarlığa bağlı idi. Yüzbaşı durumdan etkilenmiş idi. Tabur komutanı ile görüşerek, biz bu siperi yıkarız, fakat en sevgili askerimden birkaç tanesini feda etmek lazım, diyordu. Yüzbaşının bu sözlerini dinleyen mütevazı bir asker olan Ömer oğlu Nasuh ilerleyerek, “ben bu siperi yıkarım, sen bana istediğim arkadaşlarımı ver, Yüzbaşım!... dedi. Tabur komutanı muvafakat gösterdi. Yüzbaşı da lazım gelen talimatı verdi.

Gece pek karanlıktı. Nöbetçilerimiz ve düşman tarafından atılan silahların kesik sesleri, siperleri saran zifiri karanlığı yırtmak için haykırıyorlar gibi idi. Nasuh Onbaşı; Mehmet Oğlu

* Cepheden Mektuplar Genel Kurmay Yayınları

Mustafa, İbrahim oğlu Hüseyin ve Mehmet oğlu Abdurrahman'dan oluşan küçük ordusunun başında düşman siperine doğru karanlıklar içinde süzülüp gitti.

On beş dakika sonra, düşman siperinde 4-5 el bombasının sesleri duyuldu. Sonra boğuşma başladı. Bu habersiz hücumdan telaş eden düşman, etrafa şaşkın kurşunlar, maksatsız top ve havan mermisi fırlatıyordu. Top ve havan mermilerinin açtığı çukurlardan, keskin bayıltıcı ölü kokulan geliyordu. Herkes Nasuh Onbaşı ile arkadaşlarını bekliyordu. Nihayet, 7. Bölük mıntıkasından haber geldi. Nasuh Onbaşı vazifesini yerine getirerek sipere dönmüş idi. Fakat yalnız idi. Mustafa, Hüseyin ve Abdurrahman yok idi. Bunlarda vazifelerini yerine getirmişler, fakat bu uğurda kurban olmuşlardı. Yüzbaşı; “arkadaşlar hepimiz için bir şereftir” diyordu. Düşman siperinin perişan edilmiş olduğunu sabahleyin derhal fark eden Tümen Komutanı, taburu tebrik ediyor ve Nasuh Onbaşı'nın göğsüne kendi eliyle “Osmanlı Yıldızı” nişanı takıyordu.

Nasuh Onbaşı mert ve asil bir eda ile yalnız vazifesini yaptığını söylüyordu. Nasuh Onbaşı bu olaydan dört gün sonra da (29 Temmuz 1915) askerliğin en şerefli bir rütbesi olan “şehitlik rütbesini” kazandı.

Allah Rahmet Eylesin!

5 5. Alay 5. Bölükten Eskişehir'in Ilıca Köyü'nden, Ekeris Oğullarından, Ömer oğlu Nasuh, 1306 İnegöl Kazasının Muzal Köyü'nden Resul Oğullarından Mehmet Emin oğlu Mustafa 1304

Ankara, Kalecik Kazasından Dalyasan Köyü'nden İbrahim Oğlu Hüseyin 1302

Eskişehir'in Ilıca Köyü'nden Mehmet Oğlu Abdurrahman 1299

BİR ŞEHİDİMİZİN SON MEKTUBU

Çanakkale Savaşlarında şehit olan 5.Alay, 3. Tabur, 11.Bölük Kumandanı Kolağası (Ön.Yzb.) Mehmet Tevfik Bey'in, şehadetinden önce ailesine yazdığı bir mektubu beraberce okuyalım.

Türk insanının Vatan, Millet, Allah ve ailesine verdiği değerleri en veciz şekilde ortaya koyan bu kısa ve özlü mektupta Türk askerinin gerçek yüzü açıklıkla görülmektedir. Bizlere bu günleri kazandıran aziz şehitlerimizin ruhları şad olsun.

Şehidin Kimliği:

Rütbesi: Kolağası (On.Yzb.)

Görevi: Bölük Komutam

Baba adı. Ali Rıza

Doğum tarihi ve Yeri: 1881 İstanbul. 15 Haziran 1915 günü yaralanmış ve Çanakkale Askeri Hastahanesinde şehitlik rütbesine ulaşmıştır.

Ovacık Karibindeki
Ordugâhtan 31 Mayıs 1915 Pazartesi

**Sebebi hayatım. Feyz-ü refikim.
Sevgili Babacığım, Valideciğim.**

**Arıburnu'nda ilk girdiğim müdhiş muharebede sağ
yanarımdan ve pantolonumdan kurşun geçti, ham-
dolsun kurtuldum. Fakat bundan sonra gireceğim
muharebelerden kurtulacağıma ümidim olmadığıın-
dan bir hatıra olmak üzere şu yazılarımı yazıyorum.**

**Hamdü senalar olsun Cenab-ı Hakk'a ki beni bu
rütbeye kadar isal etti. Yine mukadderatı ilâhiye
olarak beni asker yaptı. Siz de ebeveynim olmak
dolayısıyla beni vatan ve millete hizmet etmek için ne
suretle yetiştirmek mümkün ise öylece yetiştirdin
.Sebeb-i Feyz-ü refikim ve hayatım oldunuz. Cenab-ı
Hakk a ve sizlere çok teşekkürler ederim. Şimdiye
kadar milletin bana verdiği parayı bugün hak etmek
zamanıdır. Vazife-i mukaddese-i vataniyeyi ifaya
cehdediyorum.**

Rûthe-i şehadete suudedersem Cenab-ı Hakk'ın en sevimli kulu olduğuma kanaat edeceğim. Asker olduğum için bu her zaman benim için pek yakındır, sevgili babacığım ve valideciğim. Göz bebeğim olan zevcem Münevver ve oğlum Nezih'ciğimi evvela Cenab-ı Hakk'ın saniyen sizin himayenize tevdi ediyorum. Onlar hakkında ne mümkün ise lütfen yapınız. Oğlumun talim ve terbiyesine siz de refikamla birlikte lütfen sâyediniz. Servetimizin olmadığı malûmdur. Mümkün olandan fazla bir şeyi müteselli ediniz, istesem de pek beyhudedir. Refikama hitaben yazdığım mel-fuf mektubu lütfen kendi eline veriniz. Fakat çok müteessir olacaktır, o teessürü izale edecek vechile veriniz. Ağlayacak üzelecek tabii mukadderat-ı ilâhiye böyle imiş. Malubat ve düyunatım hakkında refikam mektubunda laf ettiğim destere ehemmiyet veriniz. Münevver'in hafızasında ve yahut kendi defterinde mukayyet düyunat da doğrudur. Münevver'e yazdığım mektubum daha mufassaldır, kendisinden sorunuz.

Sevgili baba ve valideciğim. Belki bilmeyerek size karşı bir çok kusurlarda bulunmuşumdur. Beni affediniz, hakkınızı helâl ediniz, ruhumu şadediniz, işlerimizin tasviyesinde refikama muavenet ediniz ve muin olunuz.

Sevgili Hemşirem Lütfiye'ciğim. Bilirsiniz ki sizi çok severdim. Sizin için ve sayı-min yettiği nisbette ne yapmak lazımsa yapmak isterdim. Belki size karşı da kusur etmişimdir, beni affet mukadderatı ilâhiye böyle imiş hakkını helâl et ruhumu şadet, yengeniz Münevver hanımla oğlum Nezih'e sen de yardım et. Sizi de Cenab-ı Hakk'ın lütuf ve himayesine tevdi ediyorum. Ey akraba ve ehlibba ve evda cümlenize elveda, cümleniz hakkınızı helâl ediniz. Benim tarafımdan cümlenize hakkım helâl olsun. Elveda elveda cümlenizi Cenab-ı Hakk'a tevdi ve emanet ediyorum. Ebediyen Allaha ısmarladım. Sevgili babacığım ve valideciğim.

Oğlunuz Mehmet TEVİK

BİR ASKERİN SİPERDEKİ İLK GECESİ*

Sevgili Kardeşim Müfit Necdet 'e

Başları göklere doğru uzanmış, dağların üzerinde kartallar gibi uçuşan bulutlar, altın kurdelelerle işlenirken muhitin sükun ve sükut ile titreyen kalbinde, karanlıkları yaran, zulmetlere meydan okuyan bir seda yükseldi

“Silah başına!...”

Bu emir birkaç şahısta, birkaç ağızda tekrar ederek, yansıdı. Artık gölgeler dolaşıyor, fısıltılar çoğalıyor, bazen kısa, sert ve keskin emirler duyuluyordu. Mahmur gözler, arslan yürekler, cesur yiğitler karşılaştıkça, bir nakarat gibi; “düşman taarruz ediyormuş” deniliyor ve bu cümleyi hafif alaycı bir tebessüm takip ediyordu. Hiçbir yerde, hiçbir kimsede olağanüstülük, heyecan görülüyordu. Ölüme karşı gitmeye hazırlanan bu cesur kahramanlar üzerinde küçük bir tereddüt bile hissedilmiyordu. Yalnız sükun ve intizamlı çalışan, düşmana karşı koyacak, ölümle çarpışacak fakat vatani kurtarmaya azmetmiş, milletin namusuyla eğlenen, yurdun, Türk'ün mukaddesatıyla eğlenen, küçük görmek isteyen düşmanı kahredecek, şanlı bir destan ve kahramanlık görülüyordu. Genç subaylar kılıçlarını kuşanıyor, azimkar gözlerle düşman istikametindeki yıldızlardan haberler sezmeğe uğraşıyordu.

Bunlar da benim gibi, hepsi de genç, hepsi de yeni terfi etmiş, henüz gençlik devresinin ateşli ihtiraslarını yenmeden, gençliğin zevk ve emellerine doymadan, vatanın bağrında alçalmış çizmelerle, boşa yürüyen düşmana haddini bildirmek için namuslarına tecavüz edilmiş milletdaşlarının, hakaret görmüş kardeşlerinin intikamını almak için, din için, namus için, vatan için istikballerini çiğneyerek yurdun istikbali uğrunda hudutlara koşmuşlardı.

---

* Cepheden Mektuplar- Genel Kurmay yayını

Ay, doğudan nurlu saçlarını dökerek altın ışıklarıyla yolumuzu aydınlattı. Kainatın boşluklarında hüznüler, elemeler dolaştı. Gözler ilerde, tüfekler omuzda, herkesin kalbinde nur ve iman, fikrinde din ve vatan endişesi içerisinde, Kuzey Yıldızı'nın izini takip ederek ilerliyordu. Uzaklardan duyulan birkaç silah sesi, gecenin sesiz hüznünü yırtarak etrafa dağıldı.

Önde cüretkar adımlarla yürüyen dinç, vakarlı subaylar, arkasında gözleri vatanın her tarafına sokulmak isteyen düşmana; şimşekler, ateşler saçan bir kıt'a. Bunlar ayaklarının hareketiyle meydan gelen küçük, hafif çitirtıları duymayarak, mehtabın ışıklarından sabahın olduğuna hükmeden bülbüllerin ötüşlerine asla ehemmiyet vermeyerek, etrafın yeşil ormanlıkları arasından gösterilen istikamette, düşmanı kahretmek için ilerliyordu. Sert, kısa ve emredici bir ses, gecenin mahmur karanlığı üzerinde uçtu:

“İstikamet 34'nolu savunma noktası!...”

Başlar sola, ayaklar sola, mangalar sola döndü. Artık yüksek, çetin, çakıllı, manalı bir dağ tırmanılıyordu. Mesafenin verdiği yorgunlukla terleyen yüzümü, beyaz “Mim” markalı mendile silerken, kalbimde saklayamayacağım bir acı duydum. Ruhum ezildi. Gözlerimde hayaller, beynimde birer birer mazi-nin tatlı hatıraları dolaştı.

Batıya döndüm, İstanbul'un beyaz ufuklarına doğru üç senedir hasret çektiğim bir mevcudiyetin hayaline yemin ettim. “Vatanı düşman ayaklan, camileri haç gölgeleri altında görmektense, genç hemşirelerin namuslu ayak altına alınmak, ihtiyar annelerin beyaz saçları hakaret edilmektense, senin; özellikle senin, Ey güzel hayal! Düşman kucağında çırpındığımı duymaktansa, şu yüksek tepenin bulutlara karışmış zirvelerinde bayrağım gibi kırmızı kanlara boyanarak ölümü isterim dedim. Ettiğim bu yemini uzaklardan duyulan düşman mermilerinin sesleri

teyit etti Yüksek, hakim semalara karışan tepenin oyulmuş bağ-
rında girdiğimiz siperlerden; önümüzde gümüş pırlıtlarla akan
derenin parıltısı; tabiatın mehtap ile konuşması görüüyor ve
hissediliyordu.

Önümüz toprak, arkamız toprak, her yanımız toprak ve
kim bilir ihtimal birkaç saat sonra büsbütün bu topraklara gö-
mülmek için hayata veda edecektik.

Fakat hayır! Mukaddesatımı çiğnemek isteyen,
Kâbe' me haçlar yerleştirmek isteyen, bu sefil düşman leşlerin-
den kan abidesi ve zafer teşkil etmeden ölmeyeceğim. Gözle-
rimde beyaz ve güzel bir hayal, ellerimde ölüm püsküren küçük
ve yuvarlak bombalar olduğu halde yürüdüm ve atıldım. İlk
bombayı sevgilim namına ateşlerken batıya, onun diyarına bu-
lutlarla selamlar, hürmetler yolladım.

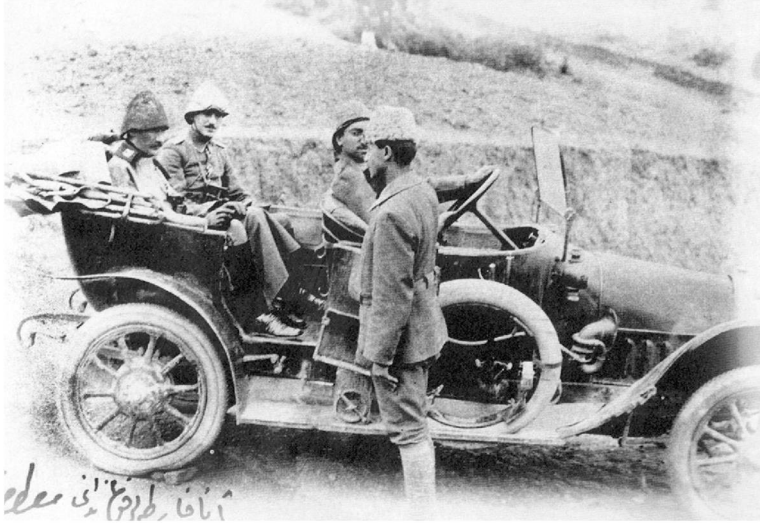

1915 Seddülbahir siperlerinde Türk arslanları (Harp Mecmuası)

Çanakkale Seddülhisar Kahramanları

Mustafa Kemal Arıburun'da

Mustafa Kemal Anafartalar'da

KADİR OĞLU MEHMET ÇAVUŞ'UN HASTANEDEN CEPHEDEKİ KOMUTANI- NA YAZDIĞI MEKTUP (1915)*

1. Kolordu, 1. Tümen, 7. Alay, 3.
Tabur, 11. Bölük Çavuşu, Çivril
Kazasının Madenler Köyünden
Kadir Oğlu Mehmet

Conkbayırı ve Seddülbahir
Muharebelerinde herkese şayan
büyük kahramanlıklar göstererek

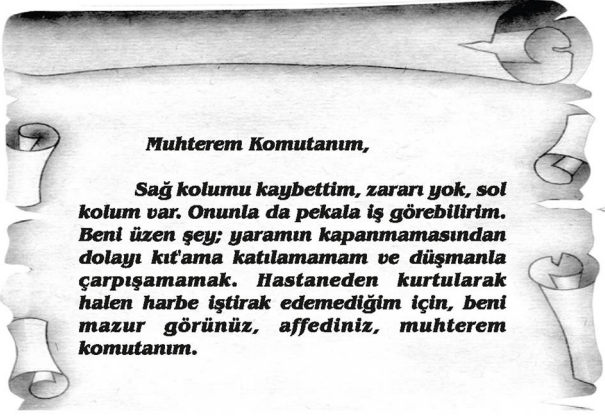
düşman tarafından atılan bombaları patlamadan yine düşmana
atmak suretiyle cesaret ve şecaat harikaları yaratmış ve nihayet,
yine böyle bir bombayı alarak düşmana havale edeceği sırada
her nasılsa birden bire infilak eden bombadan sağ el bileğini
kaybetmiştir.

Hastanedeki yatak ızdırabından tabur komutanına gön-
derdiği mektupta;

* a.g.c

CEPHEDEN MEKTUP*

Harb cephesinde Ömer Onbaşı'dan köyde küçük kardaşına,

* Yeni Mecmua özel Sayı Çanakkale Savaşları Üzerine Değerlendirmeler 18 Mart 1915

Benim nur-i 'aynım ve ciğer köşem birader-i can beraberim. efendim, maahsüsen selam ve dualar olunub hâtur-ı nâzikânelerini istifsar kılınmakta....

Benim bidanecik kardeşim Muhammed. Pek iyi billinya Muhammed, onbaşı olduk da hâlâ okuyup yazmak öğrenemedik! Başçavuşumuz Hüseyin Efendiden ırca ettim, sana şu güzel mektubu yazmağa başladı. Hele bir kerecik dinleyim dedim; okudu, bir şey anlamadım. Ama mektub böyle yazılmış katibcesi bu imiş hoca efendilerden böyle öğrenilmiş; benim neyime gerek? Anlamadıktan sonra, benim neyime gerek? Koca Başçavuşun eline ayağına sarıldım. Yarım saat ırcalar ettim. Hele hele Allah'a bin şükür ağzımdan ne çıkarsa yazwerceğine söz aldım. Ama pek de cahilce şeyler söylersem düzeltiverecek. Buna da ben urazı oldum. Ne yaparsın, cahil kalmanın sonu işte budur!

Ağabeyin Ömer Onbaşı

Çanakkale'ye giden mehmetcik ailesi ile vedalaşıyor

ÖMER ONBAŞIDAN KARDEŞİNE MEKTUBUN DEVAMI

Benim tek kardeşliğim Mehmed,

Sen bensiz oralarda ne yapıyon? Ne iş tutuyon? Haber ver bakalım: Koca nine zâhîrelerimizi öğütdü mü? Köyün değirmeni işliyor mu? Şimdıcik ben kalksam da köye geliversem bir dilim ekme bulub verebilin mi? Küçük bınar daştı mı? Daşmadıysa susuzluk çekersiniz, vah, vah. Bana bak oğlum: Şimdıcik çocuklar delikanlı yerine geçtiler. Sen de davran koca ninene, köyün ihtiyarlarına yardım et. Sana ne virirlese yapıvir, anladın mı? Sen beş vakit namazını kılıyon mu? Yoksa tenbel tenbel sokaklarda mı dolaşıyon? Aman Mehmedim beş vakit namazını sakın sakın ha terk itmeyesin. Namazını kulmazsan, orucunu tutmazsan Hak Te'ala Hazretleri seni sevmez; beş sene sonra asker olunca yüzünde nûr-i pir görülmez. Sonra senin adını bölükte "yüzü şavksız Mehmed" koyarlar.

Bizim köyün mekteb hocası köy hocası olacak adam değildir, büyük ulemadır. Sen beni dinle, neyine lazım? Hoca efendinin eteğine yapışasın. Sen ondan daha yigirmi bin ilim kaparsın. Bizleri sorarsan, ah oğlum bilsen cenkde neler, ne babayığitlikler gösteriyoruz.

Ağabeyin Ömer Onbaşı

İKİ LALENİN HİKAYESİ*

Seferberliğin ilanından sonra, İzmir'den ikimiz de aynı vapurla geldik Mekteb-i i'dadî hayatında, Hukuk tahsilinde, sınıflarda ve derslerde bizi birbirimizden ayırmayan tâlih, ihtiyat zabıtlığına namzet sıfatıyla Mekteb-i Harbiye'ye ikimizi bir günde ve beraber götürüyordu. İ'dâdi gençliğinden beri devam eden bu refakat hayatı bir kaç ay sonra ikiye bölündü. Beni İstanbul'daki vazifeme irca ettiler: O, zabıt üniformasıyla bir takımın başına geçerek Çanakkale'ye gitti.

Ayrılık, ikimize de çok keder vermişti. Bizi şimdiye kadar beraber düşünen, beraber hisseden iki eş gibi yaşatmış talihin aramıza mesâfeler koyan bu hükmünden müşteki gibi konuşuyorduk. Mamafih, iki dost ömrün vahdetini bozan bu ayrılığı, ihmalsiz bir muharebe ile asgariye indirmeğe karar verdik. Müsâ'ade ederseniz, Münir 'in en son mektubunu kısmen nakil edeyim:

'Toprak kerevetimden şimdi kalktım. İçinde barındığımız kocaman oyuğun ağzına yaklaşıyor ve hârici teftiş ediyorum. Nefis bir bahar sabahı... Gecenin sis ve rutubetiyle topraklar ıslak... Gözümün önünde içi İngiliz dolu topraklar, üstünde sayısız gemilerin dolaştığı mai ve engin Akdeniz, mübhem ve hafif bulutlarından yavaş yavaş kurtuluyor. Gözleri bilâ-ihdiyâr cezbeden şuh ve şirin çimenler, küçük tepelere yeşil serpuşlar giydirdikten sonra. rüyalı zümrüt dereleri teşkil ederek, aşağılara doğru akıyor.

Afakin bakır güneşi, vazifesine geç kalmış gibi süratle sema yoluna yükseliyor. İngilizler bugün galiba geciktiler; sabah selamı makâmında te'âtisi adet olan top ve tüfenk gü-rültüsünden henüz eser yok.

* Yeni Mecmuanın özel Sayısından neşredilen "Çanakkale Savaşları üzerine değerlendirmeler"
İstanbul 5 Mart 1331 (18 Mart 1915) sayfa:139

Aşağıya iniyor ve toprak peykenin üstüne oturarak sana bu mektubu yazmağa başlıyorum. Karşımda, telefonun yanındaki kırık masaya dirseklerini dayayan arkadaşım, vazifesine müte'allik evrakı hazırlamakla meşgul.. Mağaramız gayet basit: Bir kırık masa, eski ve çarpık bir iskemle ve iki portatif karyola... Dün gece geç vakte kadar devam eden topraklarımızı de uykusuz ve yorgun bıraktı; oh... Derin ve uzun bir uykuya ne büyük ihtiyaç hissediyorum.

Birden telefonun haşin sesi duyuldu. Kumandanım beni çağırıyor. Mutlaka verilecek emirleri var. Mektubuma biraz sonra yine devam ederim...

Münir'in lisanı o kadar sakin, o kadar telaşsız ki. İnsan, mektubunu mitralyöz akıntılarına cephe olan bir siperden değil, Boğaziçi'nin bir köşesinde, a'sâbının bütün sükunetiyle yazdığı zannında bulunacak. Mekteb-i İdadi'den ihtiyat zâbitliği'ne kadar getirdiği itidal ve sükuneti, görülüyor ki oranın azim kıyametinde dahi kaybetmemiş.

“...Kumandanı gördüm ve geldim; fakat ma'a't-te'essüf mektubuma devam edemeyeceğim. İngilizler faaliyete başladılar. Ateşin birdenbire pek çok şiddetlendiğine bakılırsa bunların sabah keyfi olsun diye atılmadığına inanmak lâzım. Anlaşıyor ki siper komşularımız bugün pek ciddi niyetlerinden birinin daha tecrübesine girişecekler. Uuu... Uuu... Bugünkü ateş pek başka, etrafta kıyamet kopuyor. Ah, öyle bir uykum varki. Bir haftadır elbiselerimi çıkarıp da güzelce uyumak müyesser olmadı. Bugünkü günde dışarının yeşil çimenleri üstüne uzanarak, ılık hava altında saatlerce sürecektir derin ve tembel bir uyku çekebilsem... Top ve mitralyöz yıldırımaları kulaklarımı patlatıyor, Allaha ısmarladık kardeşim. Kumandanın yanından gelirken tatlı bir yamaçtan kopardığım

iki laleyi Çanakkale hediyesi olarak leffen gönderiyorum. İnşallah yine görüşürüz. ”

Münir'in bu mektubu, yazıldığı tarihten takriben üç hafta sonra, Hilal-i Ahmer Hastahanelerinden birinin vasıtasıyla geldi. Yanında (Nihad) imzalı ufak bir mecruh tezkeresi de vardı:

“Beyefendi, ben Münir'in siper arkadaşıyım. O, vazifesi başında Rahmâna kavuştu. Ben de hafifçe yaralandım ve bu hastaneye nakl olundum. Şehid düştüğü geceden evvel yazıp da postaya vermeye vakit bulamadığı mektubu size gönderiyorum. Merhumun emânetidir.”

Kapalı zarfı açtım ve Münir'in mektubunu bir çocuk gibi ağlayarak okudum. İmzasının yanma solmuş ve kurumuş iki lale iğnelenmişti. Ah sevgili Münir, Al lalelerini topladığın o bayırlar içinde kana bulanmış na'aşınla sen de bir lale olup kalmıştın.

Hüseyin RAGIB

ANASINDAN HASAN ÇAVUŞ'A MEKTUP

Gece, gündüz hayırduanızdan geri kalmadım,
Sen Onbaşı olmuş idin, Akşehir 'den giderken.
Çavuş oldum diye yazdın, tabur cenge girerken.
Zafer için her çengine yedi hatim adadım.
Allah korusun ocağında sensin kolum kanadım.
Yaradanım sana nasip ederse şahadet,
Odur kulluk Hakka, vatan millet için ne devlet
İmam dedi; Çanakkale'de ulu şanlı cenk olmuş.
Düşmanların siperleri baştan başa leş dolmuş.
Derelerden, tepelerden seller gibi kan akmış.

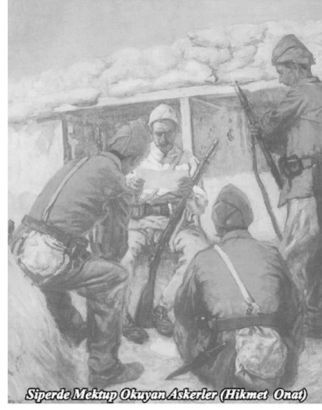
Korkak düşman geri kaçmış, toplarını bırakmış,
Sen o kanlı derelerden topladığın sümbülü,
Yolla taksın yavukluna ziyet bulsun kakülü.
Geçen gece ben bu çengin rüyasını görmüştüm.
Sevincimden ağlayarak hayır diye yormuştum,
Plevne'de yatan şehit baban eve gelmişti.
Haşan gazi oldu diye, bana müjde vermişti.
Sonra gördüm sağ elinde yükselmişti bir bayrak,
Din hasmının kalesine dikilmişti o sancak.
O sancak ki Türklüğün şanlı namus gömleği,
Cana minnet bilin anın uğruna ölmeyi
Sen düşünme millet bize gözü gibi bakıyor,
Şükür, bolluk zat zahire her taraftan akıyor.
Eğer köyde Ölen kalan var mı ? diye sorarsan,
Konu komşu, eşi dostu hatırlayıp anarsan,
Muhtar gilin Ahmet şehit olmuş haber geldi dün,
Şenlik oldu, mevlit oldu, düğün oldu bütün gün.
Köy giyindi kuşandı, hep namazgaha gittiler.
O şehidin rehmetullah duasını ettiler.
Yeri belli olmak için mezarım kazdılar.
Bir taş dikip Ahmet şehit oldu diye yazdılar.
Kurban kesip hatmi şerif indirdiler, hep ona,
Gönderildi onun gökte yatan şanlı ruhuna.
Sen bilirsin yavuklusu kumral saçlı Emine,
Bir al bayrak asmış idi o gün kendi evine.
O güzel kız yeşil örtü örtmüş idi başına,
Bir kurumla oturmuştu, köyün dibek taşma.
Hıçkırmadı, ağlamadı, sandım onu bir melek,
Onun erlik ocağını söndürmüştü kör felek.
Sürme çekmiş, kına ile süslemişti elini
Olmuş idi telli duvaklı nurlu şehit gelini

Dedi; Ahmet beni artık ahrette beklesin.
Ben onunum, utanmasın beniHak'tan istesin.
Kaderim bu, şehit olmuş benim şanlı yiğidim.
Kız kalırım varman ere, bende canlı şehidim.

KINALI HASAN(1915)

Çanakkale köylerinden her gün yüzlerce genç savaşa katılmak üzere birliklerde toplanmaktadır. Acemi askerlerin eğitimi ve teçhizatı tamamlandıktan sonra cepheye gönderilmektedir. Yüzbaşı Sim bey, İkinci vakti yeni gelen erleri teftiş ederken, içlerinde bir tane sinin saçının bir tarafının kınalanmış olduğunu görür ve takılır:

Siperde Mektup Okuyan Askerler (Hikmet Onat)

-Hiç erkek kınalanır mı?

Mehmetçik:

-“Buraya gelmeden evvel, anam kınalamıştı komutanım” der ve sebebini bilmediğini ilave eder. Komutanın isteği üzerine anasına mektupta; “Niye benim saçımı kınaladın” diye sorar. Gelen cevabi mektupta ise şunlar yazılıdır:

Ey Gözümün Nuru Hasan'ım,

Köyümüzde rahat rahat oturalım mı? Vatan sevgisi içimizde alev alev yanıyor. Sen ecdadından, babandan aşağı kalamazsın... Ben senin anan isem, beni ve seni Allah yarattı, vatan büyüttü. Allah, bu vatan için seni besledi. Bu vatanın ekmeği iliklerinde duruyor...

Sen bu ailenin seçilmiş bir kurbanısın...

Hasan'ım, söyle zabıt efendiye... Bizim köyde kurbanlık ayrılan koyunlar kınalanır... Ben de seni evlatlarımın arasından vatana kurban adadım. Onun için saçını kınalamıştım...

Allahın hükmüyle, Allah, seni İsmail Peygamberin yolundan ayırmasın. Seni melekler şimdiden rahmetle anacaktır.

Gözlerinden öperim.

Annen Hatice

Kınalı Hasan, bu güzel vatana adanmış bir adaktı. Cep-
hede savaşı, savaşı. Sonra yaralanır, geriye alırlar... Cephenin
hemen gerisinde, Kocadere Köyündeki sargı yerine getirilir.
Fakat, Kınalı Haşan tedavi göremeden ruhunu teslim etmiştir.
Diğer şehit olanlarla birlikte, Hasan'ında kimlik tesbiti yapılp,
köy mezarlığına gömeceklerdi. Bu işlerle görevli Zabıt Namze-
di Mehmet Efendi, Kınalı Hasan'ın üzerini aradı, anasının mek-
tubunu bir de tamamlanmamış bir şiir karalaması buldu.

***“Anam yakmış kınayı adak diyet Ben de vatan
için kurban doğmuşum.***

Anamdan Allah'a son bir hediye,

Kumandanım ben İsmail doğmuşum... ”

Onu doğuran ana içtenliğin, sevginin, İncancın ta kendi-
siydi... Haşan bebek iken; pembe dudaklarıyla Hatice ananın
sütünü emiyor; insanlığı, vatan sevgisini, büyüklerine itaat
hâzinesinden gürül gürül akan, o beyaz hulusa da Allah ve vatan
aşkıyla olgunlaşıyordu...

Hasan'ı toprağa gömerlerken, cümle alem ağladı. Kurt-
lar, kuşlar onu selametleyip, gökyüzü rahmetiyle onu yıkadı ve
birden nereden geldiği bilinmeyen bir sesle uyandılar: “O benim
has cennetime girecektir” Sonra hep birlikte “Amin” dediler.

Çanakkale Sa-
vaşlarındaki
Türk insanının
kahramanlıktaki
ölümsüzlüğü
işte bu sırlı
menkıbenin
içindedir.

Kınalı Hasan'ın Şehadete Erdiği 16 Tümenin
Kocadere Köyündeki Sıhra Hastanesi

ŞEHİDİN SON MEKTUBU

(Mektubu yazan; ihtiyat zabıt (yedek subay) namzedi Edhem, İstanbul Hukuk Fakültesi son sınıfına devam ederken aynı zamanda Beyazıt Numune Mektebi'nde Öğretmendi (1912). Gönüllü olarak katıldığı Çanakkale Savaşında bu mektubu Yazdıktan sonra şehitlik mertebesine yükselmiştir.

Valideciğim,

Dört asker doğurmakla müftechir şanlı Türk annesi!

Nasihat-amiz mektubunu, Divrin Ovası gibi güzel, yeşillik bir ovacığın ortasından geçen, derenin kenarındaki armut ağacının sayesinde otururken aldım. Tabiatın yeşillikleri içinde mest olmuş ruhumu bir kat daha takviye etti Okudum, okudukça büyük büyük dersler aldım. Tekrar okudum. Şöyle güzel ve mukaddes bir vazifenin içinde bulunduğumdan sevindim. Gözlerimi açtım, uzaklara doğru baktım. Yeşil yeşil ekinlerin rüzgara mukavemet edemeyerek eğilmesi, bana, annemden gelen mektubu selamlıyor gibi geldi Hepsi benden tarafa doğru eğilip kalkıyordu ve beni, annemden mektup geldi diyerek tebrik ediyorlardı.

Gözlerimi biraz sağa çevirdim, güzel bir yamacın eteklerindeki muhteşem çam ağaçları kendilerine mahsus bir seda ile beni tebşir ediyorlardı. Nazarlarımı sola çevirdim cıgıl cıgıl akan dere, bana validemden gelen mektupdan dolayı gülüyor, oynuyor, köpürüyordu,,. Başımı kaldırdım, gölgesinde istirahat ettiğim ağacın yapraklarına baktım. Hepsi benim sevincime iştirak ettiğini, yaptıktan rakslarla anlatmak istiyordu. Diğer bir dalma baktım, güzel bir bülbül, tatlı sedasiyle beni tebşir ediyor ve hissiyatıma iştirak ettiğini ince gagalarını açarak göstermek istiyordu.

İşte bu geçen dakikalar anında, hizmet eri:

-Efendim, çayınız, buyurunuz içiniz, dedi -Pekala, dedim. Aldım baktım, sütlü çay...

-Mustafa bu sütü nereden aldın?Dedim.

-Efendim, şu derenin kenarında yayıla yayıla giden sürü yok mu?

-Evet, dedim. Evet ne kadar güzet -İşte onun çobanından 10paraya aldım.

Valideciğim, on paraya yüz dirhem süt, hem de su katılmamış. Koyundan şimdi sağılmış, aldım ve içtim. Fakat bu sırada düşünüyorum. Ben validemin sayesinde onun gönderdiği para ile böyle süt içeyim de, validem içmesin, olur mu? Şevket neden içmiyor? Dedim. Fakat yukarıdaki bülbül bağırtıyordu: "Validen kaderine küssün, ne yapalım. O da erkek olsaydı, bu çiçeklerden koklayacak, bu süttten içecek, bu ekinlerin secdelerini görececek ve derenin aheste akışını tetkik edecek ve çıkardığı sesleri duyacak idi "

Şevket merak etmesin, o görür, belki de daha güzellerini görür. Fakat valideciğim, sen yine müteessir olma. Ben seni, evet seni mutlaka buralara getireceğim. Ve şu tabii manzarayı göstereceğim. Şevket, Hilmi de senin sayende görecektir. O güzel çayırın koyu yeşil bir tarafında, çamaşır yıkayan askerlerim saf saf dizilmişler. Gayet güzel sesli biri ezan okuyordu.

Ey Allahım, bu ovada onun sesi ne kadar güzeldi Bülbül bile sustu, ekinler bile hareketten kesildi, dere bile sesini çıkarmıyordu. Herkes, her şey, bütün mevcudat onu, o mukaddes sesi dinliyordu. Ezan bitti O dereden ben de bir abdest aldım. Cemaat İle namazı kıldık. O güzel yeşil çayırların üzerine diz çöktüm. Bütün dünyanın dağdağa ve debdebelerini unuttum. Ellerimi kaldırdım, gözümü yukarı diktim, ağzımı açtım ve dedim:

- Ey Türklerin Ulu Tanrısı! Ey şu öten kuşun, şu gezen ve meleyen koyunun, şu secde eden yeşil ekin ve otların, şu heybetli dağların Halıkı! Sen bütün bunları Türklere verdin. Yine Türklerde bırak. Çünkü böyle güzel yerler, seni takdis eden ve seni ulu tanıyan Türklere mahsustur. "Ey benim Yarabim! Şu kahraman askerlerin bütün dilekleri; ismi celalini İngilizlere ve Fransızlara tanıtmaktır. Sen bu şerefli dileği ihsan eyle, ve huzurunda titreyerek, böyle güzel ve sakin bir yerde sana dua eden biz askerlerin süngülerini keskin, düşmanlarını zaten kahrettin ya, bütün bütün mahveyle! "

Diyerek bir dua ettim ve kalktım. Artık benim kadar mesut benim kadar mesrur bir kimse tasavvur edilemezdi

Anneciğim, oğlun Halit de benim gibi güzel yerlerde-
dir. Dünyanın en güzel yerleri burası imiş. Yalnız bu memleketlerde düğün olmuyor. İnşallah düşman asker çıkarırda, bizi de götürürler, bir düğün yaparız olmaz mı?

Kadir 'e mektup yazdım.

Valideciğim, evdeki senet vesaireyi kimselere katiyyen vermeyin ve sorarlarsa biz bilmiyoruz deyin. Çantayı al, sandığa koy. Ben sana vaktiyle anlatmış idim, bu dünya böyledir. Fakat sen merak etme. O parayı vermese, adliyedeki adam vermezdi Hani nasıl aldık. Yalnız zaman ister,

Valideciğim, çamaşır filan istemem, paralarım duruyor, Allah razı olsun.

Oğlun Hasan Edhem 4 Nisan 1331 (17Nisan1915)

1- Şehid Muallim Edhem, Niğde'nin "And- Ulus" (Hacı Abdullah) Köyünde 29.2.1890 tarihinde doğmuş ve 25 Nisan 1915'de Gelibolu yarımadası Anburun Cephesinde şehit olmuştur. (Birliği: 3. Kolordu, 19. Fırka (Kumandanı Mustafa Kemal ATA-TÜRK) 57. Alay 2. Tabur, 6. Bölük).

2- Şehid Edhem o tarihte 25, annesi Zeynep 41 yaşında idiler. Yine mektupta bahsi geçen kardeşi Halit 22 yaşında olup Çanakkale'nin Seddülbahir cephesinde, kardeşi Hilmi 16 yaşında Öğrenci, kardeşi şevket 10 yaşında öğrenci, sütkardeşi Kadir 24 yaşındadır.

3- Mektupta bahsi geçen "Divrin " annesinin doğduğu Niğde'nin bir köyüdür.

4- Mektupta adı geçen kardeşi Halit (1894) de ağabey si ile birlikte Çanakkale Savaşı'na katılmış, Kırte (Alçıtepe) ilerisinde Zığındere'de yaralanmış, gazi olarak emekli olmuş, 1948'de vefat etmiştir.

5- Mektubun aslı; şehid Muallim Edhem 'in adını taşıyan yeğeni Etem Ruhi Üngör'dedir.

Muallim Edhem'in Cepheden Annesine Gönderdiği İlk Ve Son Mektubun Fotokopisi

**Şehit Muallim Edhem'in Seddülbahir cephesindeki (39. Alay)
Kardeşi Teğmen Halid (solda) Balkan Harbinde Bir Arkadaşıyla
Oğlu Ethem Ruhi Üngör' den Alındı**

1 Mayıs 1915
Bombardımanından
Sonra Yanmış,
Yıkılmış
Maydos(Eceabat)

SEDDÜLBAHİR GRUBUNU ZİYARET

Pazar gecesi 4-5 Temmuz 1331.(17-18 Temmuz 1915)

Arabalarımıza bindik; alaca karanlıklar içinde yola dü-
zıldük. Karşımızdaki dağın üstünde uçlan hançer gibi keskin
turuncu bir hilâl vardı.

Nihayet, boğazın korkunç bir ıssızlık içinde esneyen su-
larım işittik: İşte bir harabe! Arabadaki arkadaşım sordu;

- Burası neresi?

- Maydos! (Eceabat) dedim. “Bitmiş!” diye mırıldandı.

Sonra ikimiz de sustuk. Şimdi, yalnız birer duvarları kalmış
güzel evlerin felaketlerini seçtikçe kalbimizde birşeyin burkul-
duğunu duyuyorduk. Sesimi çıkaracak olursam sanki yeni bir
faciâ (acıklı durum) vuku bulacaktım vehmine (yersiz korku)
saplanıyor, susuyordum. İlerledik. Gölgeler arasında yığın yığın

taşlar devam ediyordu. Sonradan öğrendik ki İngiliz zırhlıları aşırma endah'tla (atış) burasını yakmış yıkmış.

Kasabadan çıktık. Çam önüne yaklaştık, işte Çanakkale Boğazı'nın en güzel yeri bilmem şimdi ne halde? Bir yamacın üstünde sık çam ağaçları vardır. Sırtın ta yukarısında soğuk tatlı su kaynakları bulunur. Aklıma geldi, başımı dışarı uzattım, öndekilere bağırdım:

- Bakınız yükseliyoruz. Sol tarafımız uçurumdur. Uçurumun da dibi deniz. Arabacılar çok dikkat etsin...

Artık ay ışığı kalmadı. Ölgün dalgaların kumsalı, ağır ağır yaladığını işitiyorduk. Kilitbahir'e girdik; Bu ihtiyar ve sakın Türk köyü bir şeyden haberi yok gibi uyuyordu. Şurada bazı evlerde zayıf ışıklar gördük. Arabalarımız bocalaya bocalaya Kaleüstü Meydanı'na çıkabildi. Karşıya, denizin öbür tarafına baktım:

Çanakkale karanlığa sinmiş, hiç görünmüyor.

Kilitbahri de arkada bıraktık. Bitmez tükenmez şoseye koyulduk; İşte karşımızda iki projektör görüldü. Bir Rume-
li'nde, öteki Anadolu'da.. Keskin bakışlarıyla suların üstünde altın bir çelipa çizmişler. Ansızın birisi yukarı dikiliyor, sonra şimşek kadar çabuk dolaşiyor yine eski halini alıyordu.

Şose hâlâ bitmiyor, indik, çıktık. Beygirlerimiz arabaları artık çekmiyor, sade sürüklüyordu. Bilmem ne kadar vakit geçti arkadaşlardan birinin sesini işittik:

- Arkaya bakınız. Şafak söküyor...

- Hepimiz baktık: Anadolu cihetinde (tarafında) uzak dağların üstünde gökyüzü yırtılmış bu yırtıktan esmer bir beyazlık sızmıştı.

Yine yürüyorduk. Uykusuzluktan yanan yüzlerimizin önünde alaca karanlıklar parça parça uçuyor gibiydi. Yavaş

yavaş, loş bir deniz meydana çıktı; karşı yakada görünmeye başladı.

Arkadaşlardan biri;

- Gündüze kaldık! Allah vere tayyare hücumuna uğramasak! dedi. Bir başkası: -Tâli'e (kader) bağlı! Haritada her şey yazar diye cevap verdi.

(...) ye geldik; mola verdiler, iki tarafta sıra ile kovuklar vardı. İçlerinden başlar görünüyordu.

Bir kaç asker koştu:

- Burada çok durmayın, şimdi düşman tayyareleri gelir. Bombaya tutulursunuz, dediler.

Hemen hareket ettik. Pek dik bir yokuşu tırmanmaya çabalıyorduk. Hayvanlarımız pek yorulmuştu. Çaresiz, indik; yayan yürümeye başladık. Bazen bir araba duruyor, hatta geri geri gidiyordu. O zaman iki üç arkadaşı koşuyor, dayanıyordu. Yokuşun sağ tarafı dehşetli bir uçurumdur.

Oh.. Nihayet tepeye çıktık; pek tatlı bir yaz sabahı vardı. Güneş de henüz doğmamış. Edib Bey* seslendi:

- Beyler, etrafınıza bakın!

Baktık, yer patlamış, patlamamış, mermilerle doluydu. Sert topraklar kaya parçaları gibi dağılmış, kabarmış...

O izah etti:

- Düşman buralarım her gün dögüyor! Şunlar büyük çapta topların mermi parçaları; bakınız bir tayyare bomba atmış!

- Buradan çabuk geçsek dedik. Edib Bey güldü:

-Nereye geçsek? Artık harp sahası içindeyiz. Her tarafa mermi düşebilir. Ma'mafih henüz muhârebe başlamamış. Baksanıza top, tüfek sesi yok!

Demek düşmana yakınız!.

-Ona ne şüphe..

---

* Harbiye Nezaretince refakatinize tayin edilen, genç, nazik, erkân-ı harb binbaşısı

Pek çok vakit geçmedi, toplar gürlemeğe başladı. Bunlara bazen mitralyoz takırtısı da karışıyordu. İlk defa ölümün yanımdan geçer gibi olduğunu duydum. Çenemin ortası içeri çekilir gibi oldu. Sanki ayaklarımı ılık bir suya sokmuştum. Biraz geride kalan Edip Bey tekrar seslendi.

-Beyler durunuz, arabalar teker teker gitsin... Karşı sırtlar düşmanda... Fark ederse bizi topa tutar... Buradan biraz hızlıca geçelim...

Kulaklarımıza, toplar daha yakında patlıyormuş gibi geldi. Yürüdük. Demin çıktığımız sırtı inmeğe başladık.

Nihayet bize intizâr eden (bekleyen) kumandan paşa hazretlerinin yanma vâsıl olduk (ulaştık). Erkân-i harb reisi beğle bir çok zâbitlerimiz daha vardı. İki taraflı takdim râsimesi yapıldı. Oturduk. Şimdilik uzun uzadiye tasvirinden çekindiğim bu yer için şu kadarcık söyleyim:

- Yer üstünde bir cennet!..

Oh! Ne kadar yorulmuştuk. Uykusuzluktan gözlerimiz yanıyordu. Hep birlikte kahvaltı ettik. Kumandan paşa gayet sade giyiniyordu. Bizimki gibi ale'lâde hâki bir elbise... Hepimize ayrı ayrı seyahatimiz hakkında sualler sordu. Epeyce vakit geçti. Mümkün olabildiği kadar yorgunluğumuzu aldık. Paşa:

- Beyler, bittabi siperleri gezmek istersiniz; fakat böyle kalabalık olmaz. Dörder beşer arkadaş ayrılırsanız, size birer zabıt de terfîk ederim, dedi. Bazımız beygire binecekti. Bir kısmımız yayan yürümek istiyordu. Ben de bunlardandım. İşte yanımızda genç bir zabıt, dört arkadaş ilerledik. Gideceğimiz yerin ne kadar tuttuğunu sordum. “İki saat tutar” dediler. Üç günlük uykusuzluktan sonra iki saat yürüyebilecek miyim diye düşündüm. Bakdım, epeyce tâkatim var.

Bir sırtı çıktık; önümüzde bir tepe vardı. Etrafıma göz gezdirdim:

Mermi parçalan dolu... Toprak dehşetli infilaklarla kabarmış, büyük köstebek yuvalan gibi kümeler peydâ olmuş.

Biraz daha ilerledik; bura da gülleyle döşenmişti.. Yanımdaki zabıt beğ:

- Azizim mermi tarlasında mıyız? Dedim. Güldü.

- Düşman buraları her gün dögüyor. Mestûr (saklı) bataryalarımız kendisini son derece taciz ettiği için onları arıyor. İşte üç ay oldu, hep aramakla meşgul!

- Desenize büyük muvaffakiyetleri var.

Şimdi bir dereye yaklaştık, bir çok askerler hayvanlarını suluyorlardı... İlerledik.

- Tayyare! Tayyare! Tayyare! Diye bağırdılar; başlarımızı kaldırdık. Ta üstümüzden geçiyordu.

Bir iki arkadaş bir ağacın altına çekildik. Diğer iki arkadaşımınla zabıt beğ aldirmeden yürüyorlardı. Biz de meydana çıktık. Tayyare geçti, uzaklaşır gibi oldu; fakat ansızın döndü. Yanımızdan geçen bir nefer:

- Galiba bomba atacak! Kafir dönmeğe başladı. Dedi.

- Hemşehri çivi de atıyor mu? Diye sordum.

- Avuç avuç ama isabet etmez ki cevabını verdi.

Bu iki satırlı bir İngiliz tayyaresiydi. Epeyce yakından geçti; pilotunu bile fark ettik. Dehşetli gürültü yaparak defoldu gitti.

Artık sun'i yarların arasına girdik. Yine kovuklar ve bunların içinde başlar vardı. Ayaklarımız daima mermi parçalarına çarpıyordu. Kızgın güneş altında güçlkle nefes alıyorduk işte sun'i yar darlaştı. Nihayet bir sokağa saptık, iki tarafımız bir adam boyundan fazla idi. Dinlenmek için bir kovuğa girdik. Bir yüzbaşı bey bizi karşıladı. Hepimizi hararet basmıştı. Neferine emretti; bize soğuk su getirtti. İçtik. Kahve de pişirdiler. Bulduğumuz yeri tetkik ettim: Toprağı oymuşlar, bir oda yapmış-

lardı. Üstümüzde çam dallarından adeta bir çardak vardı. Önümüzde açılır kapanır küçük bir masa bulunuyordu.

Sorduk:

- Buraya hiç mermi isabet etmez mi?

- Hiç etmez olur mu? Tesadüfe bağlı!.. Geçen gün karşı ki duvara bir gülle çarptı, bereket patlamadı, toprağa saplandı. Biraz dışarı çıkalım, size civarımıza düşen mermileri göstereyim, dedi.

Çıktık. Yan tarafta yüksekçe bir yere irili ufaklı yirmi otuz mermi dizmişlerdi. Zabıt beğ:

- Bunlar hep bizi ziyarete gelenlerdir! dedi. Veda ettik. İki arkadaşımız bizden ayrıldı, onlar sol cihette gittiler. Biz sağdan ilerledik. Sevgili askerlerimize tesadüf ediyorduk. Kimisi bir tarafa çekilmiş Kuran okuyor, bazıları da namaz kılıyordu. İşte şurada toprak kazan yirmi otuz nefer bizi görünce selam verdiler. İlerledik, Mestur bataryalarımızın önünden geçtik. Sonra pek dar bir yola saptık. Derinliği bir adam boyundan pek fazlaydı. Karşılıklı gelen iki kişinin geçmesini temin için genişçe yerler yapmış 1 ar... Bazen yan tarafımızda menfezimsi deliklere tesadüf ediyorduk. Buralardan hızlı yürümeliymiş; çünkü düşman mitralyöz tüfek atışı tutuyormuş.

Nihayet bir iki zabıt beğın bulunduğu tarassud (gözleme) mevkiine geldik. Takdim olunduk. Dürbüne gözümü koydum; izah ettiler; önümde şerit gibi fark ettiğim şey düşman siperleriymiş. Arıburnu'nda olduğu gibi burada da meydanda kimse görünmüyordu. Aman yarabbi muhârebeler nasıl değişmiş... Herkes kovukların içinde tüfeği elinde bekliyor; Bazen tek tük kurşun atılıyor. Yine bitmez tükenmez bir intizâr: “Karşıdan bir kafa görünse de bir kurşun sıksam!” İhtiyak! (özlemi) Şimdiden sonraki muhaberelelerin bir günde, bir haftada, bir ayda bitmesi, mümkün değil; işte görüyorduk. Bu siperler muharebede büyük

bir inkılap yapmış. İki düşman arasındaki mesâfe muayyen (belirli) değil; Bazen yüz metreyi geçiyor. Ekseriya on, hatta sekiz metreye kadar birbirine yakın siperler var. Geceli gündüzlü bekleyiş iki tarafı usandırıyor; düşmanlık arasında dostluk uyanıyor. Birbiriyle konuşuyorlar, şeker, sigara atıyorlar! Bazen sevgili askerlerimiz İngilizlerle eğlenmek için bir dikenle kabalak takarak siperden gösteriyor, düşman “fırsat budur!” diye kurşun yağdırıyor, sonra biz yeni değneği de meydana çıkarınca İngilizler budalalıklarını anlıyorlar. Arkadaşım siperden makineyi çıkararak bir resim almak istedi. Çünkü dışarısi ölü tarla-sıydı. Mümkün olmadığını söylediler:

- Değil makine, daha küçük bir şey çıkarılsa kurşun hazır-dır! dediler. Siper hayatında insanı iki şey pek rahatsız ediyor: Koku, sinek!

Tarassud dürbününü sola kırdım! Önde birçok askerlerimi-zin oturduğunu gördüm.

- Bunlar böyle nasıl serbest bulunuyorlar? diye sordum. Meğer orasını düşman görmüyormuş. Küçük bir tümsek mani oluyormuş.

Nihayet veda ettik; deminki “râh-i mestur” (gizli yol) dan geçtik. Karşıdan gelenler genişçe bir yerde bizim geçmemizi bekliyorlardı. Siperlerin arkasına çıktık. Epeyce ilerledik, de-minden beri bilmem ne tarafı döğen düşman, şimdi atışlarını bizim tarafa çevirmişti. Mermiler baş ucumuzdan:

- Cıv!.. Diye geçiyor. Biraz sonra tıpkı yıldırım gibi çatlı-yordu. Güneş beynimizi daha ziyâde yakmağa, adeta eritmeğe başladı.

Önüme bir asker geçti:

- Miralay bey zât-ı âlinizi davet ediyor! dedi. Döndük sağ tarafta bir kovuğa doğrulduk. Karşıladılar. Genç bir miralay elini uzattı:

- Yabancı seyyâhlar gibi bizi görmeden geçmek olur mu? dedi. Aflarını talep ettim. Oturduk. Görüştük. Gülleler inleye inleye baş ucumuzdan geçiyordu. Sordum: “Alçitepe’yi doğuyor”* dediler. Bu fena! Şimdi oradan nasıl geçecektik? Çaresiz veda ettik. İlerledik. Gelirken yorgunluk aldığımız kovuğun önüne geldik. İçeri girdik. Çay pişirdiler, içtik. Yarım saat kadar öteki arkadaştan bekledik. Gelmediler, iki arkadaş yol almağa başladık. Alçitepe'nin tam yanından geçiyorduk. Sol tarafta bizden birkaç yüz metre ilerde topraklar kabarıyordu. Yanımızdaki asker izah etti:

- Düşman orasını dögüyor, dedi. Baş ucumuzdan gülleler geçtikçe gökyüzünde top top patiskalar yırtılıyor gibi oluyordu.

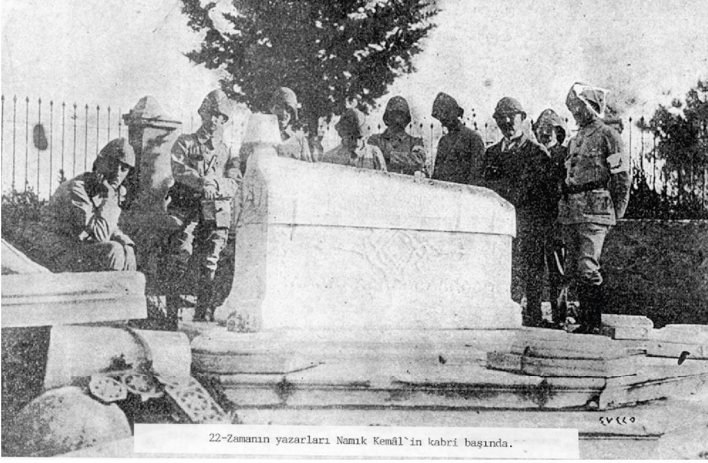
Büyük bir korku da burada geçirdik. Yüreğimin çarpıntısını ta boğazımda duydum. Midem bulanır gibi oldu. Dallan yanmış bir ağaca baktım, sonra ilerleyen arkadaşşıma doğru koştum. Nihayet paşa hazretlerinin nezdine geldik. Şair beyefendi ile oturmuşlar, konuşuyorlardı. Ben yalnız selam verebilirdim; sonra suyun başına koştum. Başımı yıkadım.

Arkadaşlardan bir kısmı daha gelmişti. Yemeğe oturduk; önümüze bir çok kap yemek getirdiler. Hepsi nefisti. Fakat yorgunluk, uykusuzluk yememize mani oldu.

Akşam üzeri iyi bir haber aldık. Yüz şu kadar Fransız ileri siperlerimize çekilmiş, süngülenmiş, bir kısmı da esir edilmiş. Bizim yalnız bir şehidimiz ve bir kaç mecruhumuz varmış. Bu resmi rapordu. Sevindik.

Gece oldu; lambalar yandı. Yemek yedik. Sonra veda ederek yola düzüldük.

ALİCANİB

22-Zamanın yazarları Namık Kemal'in kabri başında.

Gezi Grubu Bolayır'da

23-Yazarlar topluluğu Seddülbahir siperlerinde.

Gezi Grubu Seddülbahir Siperlerinde

SEDDÜLBAHİR ZİYARETİNE KATILANLAR

İbrahim Alaettin, Ağaoğlu Ahmet, Orhan Seyfi, Enis Behiç, Celal Sahir, Hıfzı Tevfik, Hakkı Süha, Hamdullah Suphi, Ressam Çallı İbrahim, Ressam, Nazmi Ziya, Selahaddin, Ali Canib, Ömer Seyfettin, Mehmet Emin, Muhiddin, Musiki Şinas Yekta, Yusuf Razi. (Çanakkale İzleri İbrahim Alaettin)

SON HARPLERDE SALGIN HASTALIKLARLA SAVAŞLARIM SEDDÜLBAHİR HATIRALARIM

24 Haziran 1915 tarihinde Birinci Kolordu Hıfzıssıhha Müşaviri ve Sertabip Vekili olarak Çanakkale Harp sabasına kolordu karargâhı ile geçtim. Karargâhımız Alçıtepe eteklerinde bir dere içinde çadırılı ordugâha yerleşti.

Mütareke (Ateşkes) Teklifi 9 Temmuz 1915

Buradaki hayatımdan hiç unutamayacağım bir safhayı belirtmeden geçemeyeceğim. Zığındere Harbi oldu, her iki taraf çok telefât verdi. Şehitlerimizin defni için İngilizlere bir günlük mütareke teklifi yapmak lüzumu hasıl oldu. Cenup Gurubu Kumandanının bu teklifini havi mektubunu kolordumuzdan Erkânı - Harp Yüzbaşı Yusuf Bey'le ben götürdüm. Esasen muharebe cephesi çok uzak değildi. Evvelâ atlarla, sonra yaya olarak dere tepe aşip ilk siper hatlarımıza girdik. Düşman siperleri de 100 -120 metre ileride görülüyordu. Siperlerin bazı yerlerinden geçerken bize rehberlik eden subay burada çok eğilin bu noktaya düşmanın makineli tüfeği tesbit edilmiştir, ufak bir karaltı görseler ateş ederler diyordu.

İlk siperlerin manzarası çok elemli idi. Önde yatan şehitlerimiz ve düşman maktulleri o derece sık idi ki, Cuma Namazında bir camide cemaatinin secdeye yatmış manzarasını andırıyordu. Yalınız, bu yatış gayrı muntazamdı ve ebedi bir sükûna dalmış şehit ve maktullerin mahşeri halinde görülüyordu. Bu ölülerin ağız ve burnuna sinekler yumurtlamış ve burarlarda büyüyüp, beslenen sürfeler (kurtlar) tombul ve beyaz birer şekil almış olduğu halde siperlere karınca gibi yürüyor, iğrenç bir manzara hasıl ediyordu. Günlerce açıkta kalmış cesetler kokmuş, etrafa çok fena bir koku yayılmıştı.

Temmuz 1915 Zıçındere Türk ve İngiliz Siperleri Arasındaki Şehitlerimiz

Bu hatta günlerce gece gündüz ateş karşısında bulunan kahraman Türk askerleri bu duruma da alışmışlar, mütevekkil, cesur ve metin bir gayretle düşmanı olduğu yere çivilemişlerdi.

İlk hatta girer girmez bir beyaz bayrak çıkardık. O hatta bizim taraf ateşi kesti. Düşman tarafı öte, beriye el bombası atıyor, makineli tüfek ateşi açıyordu. İngilizler de bize karşı bir beyaz bayrak çıkardılar. Yusuf Bey siperin dışına çıktı, benim siperde kalmamı muvafık gördü. 50 - 60 adım ilerledi. Karşı hattan da bir İngiliz subayı çıktı o da 50 - 60 adım ilerledi. Bir-birine kavuştular. Mektup teslim edildi, İngiliz kumandanları denizde, zırhlıda imiş. Mektubun cevabım sabah erkenden, akşam geç vakte kadar bekledik. Beyaz bayraklar da bekledi. Akşamüstü aldığımız cevabı Cenup (Güney) Gurubu Karargâhına getirdik.

Cevap menfi çıktı. Mütarekeyi kabul etmemişlerdi. Ertesi gün sabah erken büyük bir taarruza geçtiler. Derslerini de aldılar.

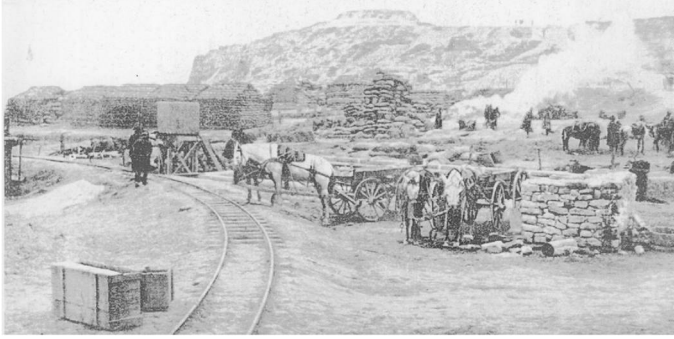
İtiraf ediyorum, mektepte kokmuş kadvralar (insan ölüsü) üstünde teşrih (anatomî) dersi yapmış ve bir çok otopsi yapmak mecburiyetinde kalmış bir doktorum. Sinek kurtlan ile de Askerî Hıfzıssıhha derslerimde ve et muayenelerinde meşgul

olmuş bir insanım. Öyle olduğu halde ilk hattaki o koku bir hafta burnumdan çıkmadı, et yiyemez oldum. Kahraman Türk askerleri her mihnete (sıkıntı), her keder ve zahmete alışmış verilen eti de otu da ilk siperlerde yiyor, hakkına, kuvvetine ve imanına güvenerek düşmana silah sıkıyor, hücum edene süngü sokuyordu.

Ord. Prf. Dr. Abdülkadir NOYAN
Son Harplerde Salgın Hastalıklarla
Savaşlarımız Sayfa:45 – 46

**Ziğidere
Siperlerinde
Kahramanlarımız
1915**

Seddülbahir Tekeköy'da Düşmanın Çekilmesinden Sonra Ele Geçen Mühimat (10 Ocak 1916)

MİLLİ AJANS VE TANIN GAZETESİ MUHABİRİNİN ÇANAKKALE 'DEKİ İZLENİMLERİNİ ANLATAN MEKTUBU (1916)

(Anafartalar'da İngilizlerin kullandığı zehirli gaz lekeleri)

Gelibolu Yarımadası'nın Anafartalar Mıntıkasından İngilizler mutlak bir hezimet kazancıyla firar ettikten sonra; aylarca kanlar ve ölümler altında kalan bu harp sahnesinde pek çok merak uyandıran sahneler kaldı. Bu terkedilmiş cephedeki görüntüleri; İngiliz siperlerine ve hazırlıklarına, yaşam tarzlarına ve özellikle elde edilen ganimetlere ait bilgileri yerinde görmek maksadıyla yarımadaya geldim. İngilizlerin terk ettikleri bu 16 km'lik Anafartalar Cephesini, Arıburnu Mıntıkasını, sahilin son bulunduğu kıyılara kadar dolaşarak her tarafım ayrı ayrı görüp incelemek, en büyük aceleyle ancak iki haftada mümkün olabileceğinden, bölgelere ayırarak her gün bir tarafı gezmeye karar verdim. Pazar günü sert bir kuzey rüzgarının esintisine rağmen pek kanlı bomba muharebelerinin meydana geldiği ve İngilizlerin en önemli nokta ve savunma hatlarından birini teşkil etmiş olan Kayacık Ağıl Sırtı'na gittim. Bizim cephemize yaklaştığımız zaman insan boyundan epeyce yüksek gizli yollardan sağa sola saparak rehberimle bir hayli yürüdük. Yollarda tesadüf

ettiğimiz bir çok koyun kervanlarına geçit vermek için bir çok defalar durmak zorunda kaldık. Nihayet ileri mevzilerimize ulaştık. Bomba infilaklarından, mayın gürültülerinden, obüs gürüldemelerinden her saniye facia yaşamaktan kurtulan saha, şimdi üzerinde çürüyen ölülerin sessizliğiyle bekleniyordu. İntizamlı halini muhafaza eden siperlerimiz üzerinden atlaya atlaya iki tarafın siperlerinin ortak çatışma bölgesine yetiştik. Ağır adımlarla yürümeye başladık. Gözlerim olanca kuvvetiyle her şeyi görmeye uğraşıyordu. Burada iki tarafın siperlerinin arasındaki mesafe 20 metreden başlayarak 2-3 metreye kadar birbirine yakın idi. Bizim siperlerin 2-3 metre yakınında düşmanın fırlattığı el bombalarının düşenleri pek çoktu. Bu izlere düşman siperleri yakınlarında çok tesadüf olunmamasına nazaran, tarafımızdan atılan bombaların daima düşman siperleri içine düştüğü, İngilizlerin el bombalarını fırlatmakta kudret maharetleri az olduğu anlaşılıyor. Siperde pek ziyade merak ve itinaları malum olan İngilizler, her halde bomba atmakta Türk'ün pazu ve bilek kuvvetine de rekabet edememişti. Her iki tarafın siperleri yakınında patlatılan mayınların açtığı pek büyük çukurlara da sık tesadüf ediliyordu. ***Bu ateş sahasının ve siperlerimizin çoğunluğunda koyu paslı sarı, yeşilimsi (kimyasal gazlar) geniş lekelerle tesadüf olunuyor. Bunlar düşmanın attığı boğucu gazlı mermilerden meydana gelmiştir. Siper hatlarının gözümle görebildiğim uzun sürede hep aynı lekeler var. Bu boğucu gazlar ihtimal ki havanın cereyanından ziyade lekesinden pek çok insan boğulmamış ise de her halde kusakarak bayıldıkları olmuştur. İngilizleri medeni harpten uzaklaştıran bu kimyasal gazı kullanmaları belki yaradılış tabiiyetlerinden belki de acizlik neticesidir. İngiliz siperlerinde bu gaz lekelerine hiç tesadüf edilmemesi, bizim medeni harp yaptığımızı ispat eder.*** Siperlerimizin sağında, solunda, ortasında, için-

de düşmanın deniz ve kara toplarının 38 cm'likten en küçük çaplarına kadar yağdırdığı mermilerin açtığı sayısız küçük büyük çukurlar... İngiliz siperleri üzerinde de mermilerimizin olduğu binlerce çukurlar...

İngiliz siperlerinin içerisine girdik. Düşman siperlerini arazinin engellerine ve şekline uygun olarak tesis etmiş. Gurup, gurup açtıkları siperlerde kazma ve kürekten ziyade kum torbalarından istifade edilmiş. Bu yüz binlerce kum torbalan siper tesisinde büyük bir hız ve kolaylık temin eder. Siperlerin içerisinde toprak kenarlarının geometrik düzgünlüğünden, kullandıkları kazma ve küreklerin keskin oldukları anlaşılıyor. Birer metre koltuk siperleriyle ileriye doğru çıkıntılı teşkil eden siper cepheleri birer manga alacak kadar uzun. Siperlerdeki derinlik bir İngiliz boyundan epey büyük. Ateş edileceği vakit askerin, yarısının dayanak mevziine yetişmesi için siper ateş cephesinin kaidesinde birer set mevcut. Ateş ederken yaslandıkları duvarda el uzanacak mesafede sıra ile oyulmuş, tahminen yüz elli fişek konulabilecek büyüklükte oyuk raflar var. Cephe duvarının mukabil duvar kaidesine yakın ihtiyat cephanesi kısmında, duruma mahsus dikdörtgen ve genişçe oyuklar, bunların üzerinde de konserve kutulan, yiyecek kaplan koymak için yine uzun oyuklar bulunuyor. Ara siperleri köşelerinde 8-9 kişinin sığacağı inler açılmış ki, bunlar topçu ateşine karşı korunacak yerler olacak. Gizli yollar ancak bir adam geçebilecek genişliktedir. Her neferin ateş esnasında başını emniyet altında bulundurmak için kum torbalan arasına mazgallı çelik levhalar geçirmişler. Bazı mevzilerin önlerinde tel örgü engeli mevcut. İngilizlerin siper tertibatında her halde epeyce mükemmellik görülüyor. Siperleri içerisinden bizim siperler istikametinde patlatılmış ve henüz oyulmağa başlanarak terk edilmiş bir çok mayın ağızlarına tesadüf olunuyor. Bu toprak kütlelerinin içinde çöküntüye

mani olmak için biri diğerine sıkışıp irtibat edecek tarzda hazırlanmış kalınca ve bir metre uzunluğunda tahtalar kullanmışlar. Bu kütlelerden bazıları bizim siper hatlarına doğru gidip siperlerimize birkaç metre mesafede küçük bir delikte son buluyor. Bir kişi serbest hareket edecek genişlikte olan bu deliğin içinden siperlerimiz içine bomba atarlarmış. İngilizler işte bu suretle siper hatlarından hedeflerine ulaştıramadıkları bombalan siperlerimiz içerisine düşürmek çaresini bulmuşlar. Nihayet, aceleyle bırakıp kaçtıkları bu siperler, özetle mükemmel ve yeni yöntemle alet ve araç istihkamıyla ne yapabilmesi mümkünse pek büyük bir gayret ve faaliyetle yapmışlar. Nihayet acele ve telaşla bırakıp kaçtıkları bu siperler maksatlarının ayaklan altında ezilmiştir. Gerek siperlerin içinde ve gerek ateş hattına doğru fırlatılmış milyonlarca et, sebze, süt, reçel, muhtelif boyutlarda yuvarlak, dikdörtgen, kare, renkli, renksiz, boş teneke kutuları herhalde işini bilen bir bezirganın tamahını çeker. Her adımda fırlanmış süngülere, parçalanmış tüfeklere, elbise parçalarına, çürümüş kunduralara, kanlara bulanmış miğferlere, mataralara tesadüf ediyorduk. Sonra insanın tüyelerinin diplerini donduran feci ve pek feci sahneler... Çürümüş el kol ve bacak parçalan, etleri düşmüş İngiliz kafaları, kurumuş kunduralar içinden uzanan bacak etleri, kan lekeleri, gömülmeye vakit bulamadıkları naaşlar. Üzerine pek az toprak attıkları cesetlerin yağın yağmurların tesiriyle kolları bacakları meydana çıkmış zavallı ve zavallı İngilizler... Bir taraftan amele kollanınız bu cesetleri gömmekle diğer taraftan nakliye kollanınız tahribat kuvvetlerinin çıkardıkları yığın yığın ganimetleri taşımakla meşgul idiler. Meydanda bırakılan eşyadan, yiyeceklerden çok başka bir çok yerde gömülmüş cephane, bomba sandıklarına, malzemeye, konservelere tesadüf ediliyor. Biz bu Kayacık Ağılı Sırtı'nı do-laşırken Arıburnu istikametinden düşmanın iki direkli, iki bacalı

kruvazörü Anafartalar sahil açıklarına doğru gitti. Uzun müddet durarak bu terkedilmiş sahayı gözetledi. İhtimal ki açıklardan, Anafartalar'da yatan binlerce İngiliz ölülerini kutsuyordu. İhtimal ki götüremedikleri şeylere hiç olmazsa uzaklardan son bir defa olsun bakıyorlardı. Akşam oldu. Bu günün dolaşmasına biz de son vermeye mecbur olduk. Geldiğimiz yola döndük. Siperlerimiz üzerinden atlaya atlaya geçtik. Yetiştığımız bir meydana da ayaklarına geçirdikleri yeni İngiliz kunduralarının verdiği neşe ile dolaşan askerlere, güzel İngiliz çadırlarının kurulmasını talim eden bölüklere tesadüf ettik. Bu büyük çadırlar biri diğere bizim çadırlar gibi bağlanırsa da, bunlarda düğme ve ilik yerine yalnız delikler var. Bu delikler birbirlerinin üzerine getirilerek bağlanıyor. Dönüşte de yollarda yine pek çok ganimet taşıyan mekkare kollarına rast geldik. Terkedilmiş mıntıklar, artık sıra ile her gün dolaşılacaktır.

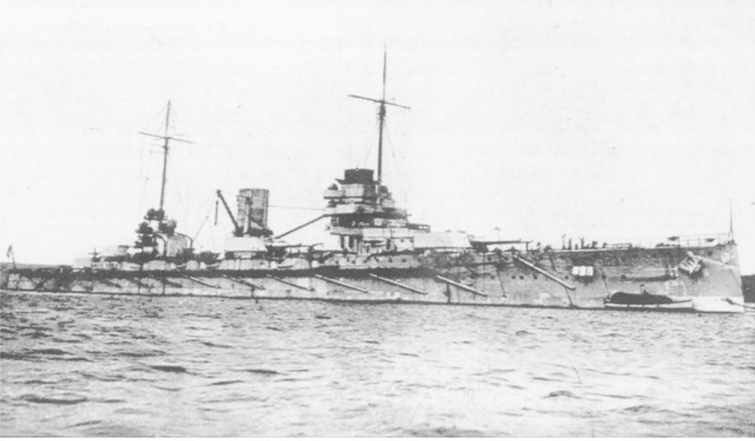
Milli Ajans ve Tanin
Gazetesi Muhabiri
Cemil Hakki *

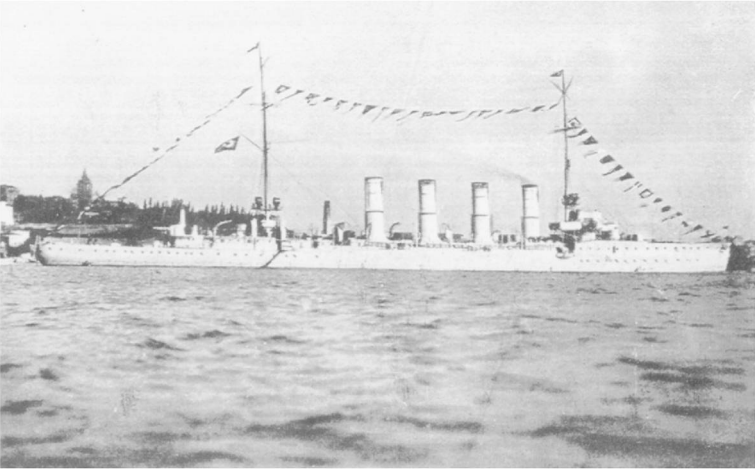
* Cepheden Mektuplar – Genel Kurmay Bşk. Yayını

1. DÜNYA HARBİ ÇANAKKALE CEPHESİ BELGESELİ

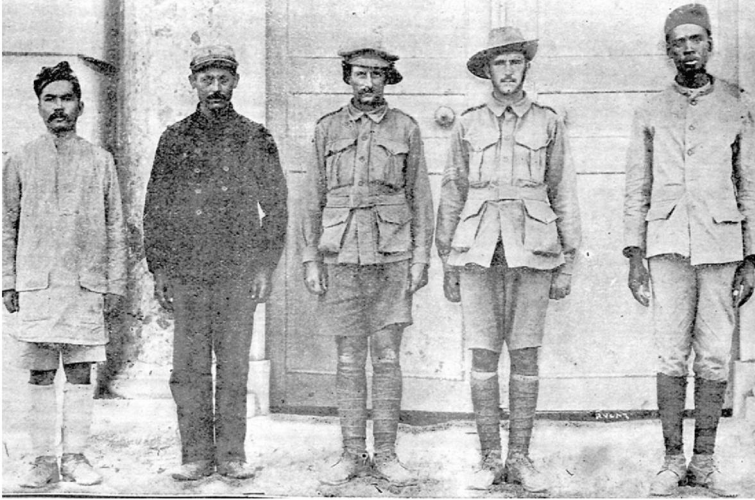
Osmanlıya 1. Dünya Harbine Sokan Alman Gemileri "Goeben(Yavuz)" Zırhlısı

"Breslau (Midilli)" Zırhlısı

Dünyanın En Büyük Savaş Gemilerinden "İngiliz Cornwallis" Anafartaları Yakıyor

Hindu

Fransız

İngiliz

Anzak

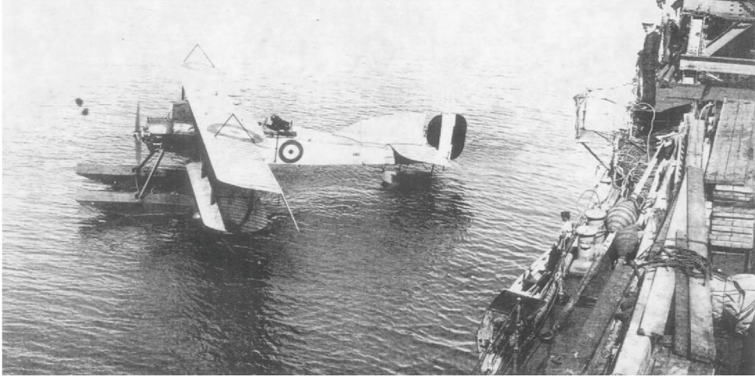
Senegalli Zenci

Çanakkale'de düşmandan alınan esirler

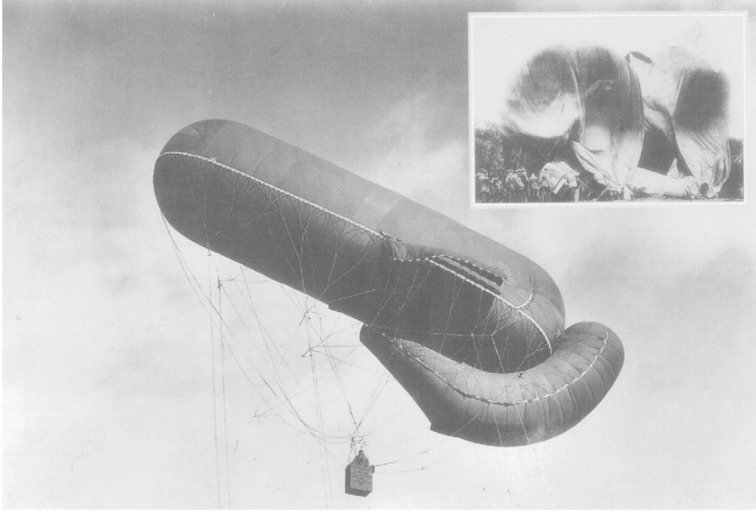
(Harp Mecmuası 1915)

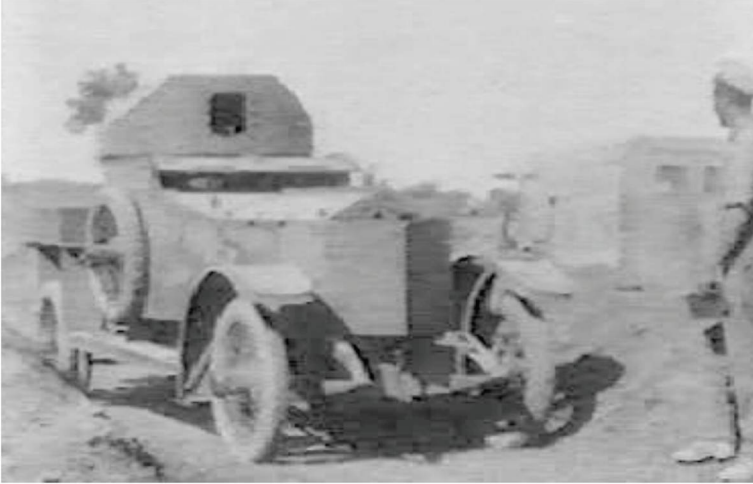
*İngilizler periskoplu
(Aynalı) tüfeklerle
siperde*

Morto Koyunda Arkroyal Uçak Gemisi ve İngiliz Uçağı

İngiliz Monica Balon Gemisinde Gözetleyici Türk Siperlerini İzliyor

Seddülbahir'de İngiliz Zırhlı Otomobilleri

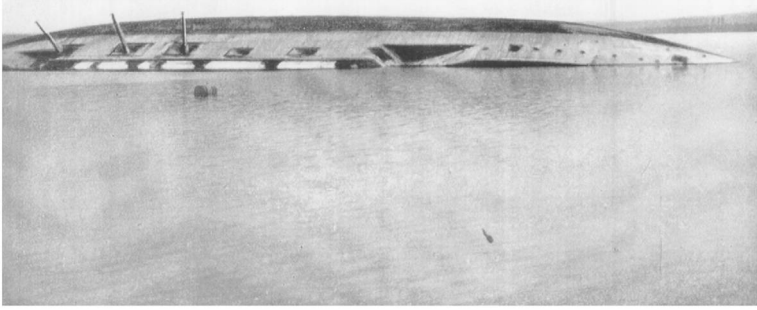

**Arburun'da Türklerden
Zehirli Gaz Saldırısı
Bekleyen Maskeli
İngiliz Askerleri**

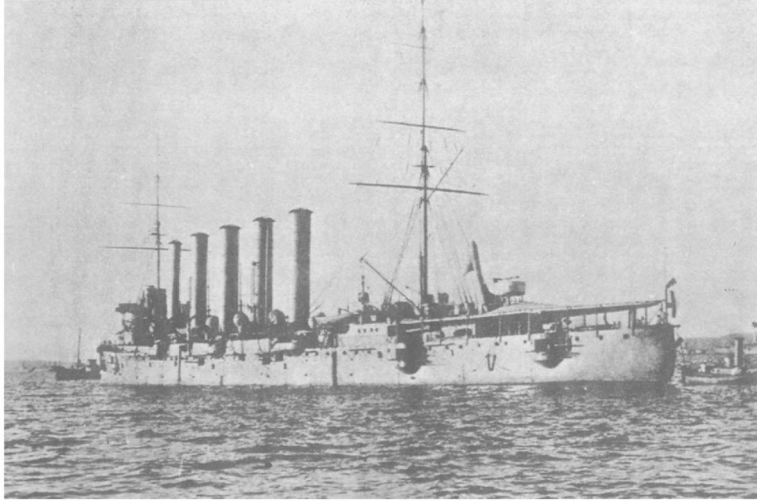

27 Nisan 1915 Seddülbahir Yıkıntıları (Beyaz Ev) Arasında İngiliz Birliği

Çanakkale Seddülbahir Kahramanları

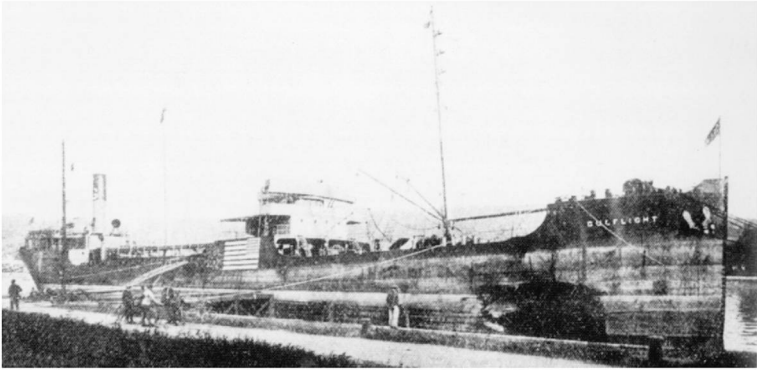
13 Aralık 1914 Çanakkale Kepez Koyunda, İngiliz B-11Deniz Altısı Tarafından Batırılan Mesudiye Savaş Gemimiz, Yarı Batmış Halde

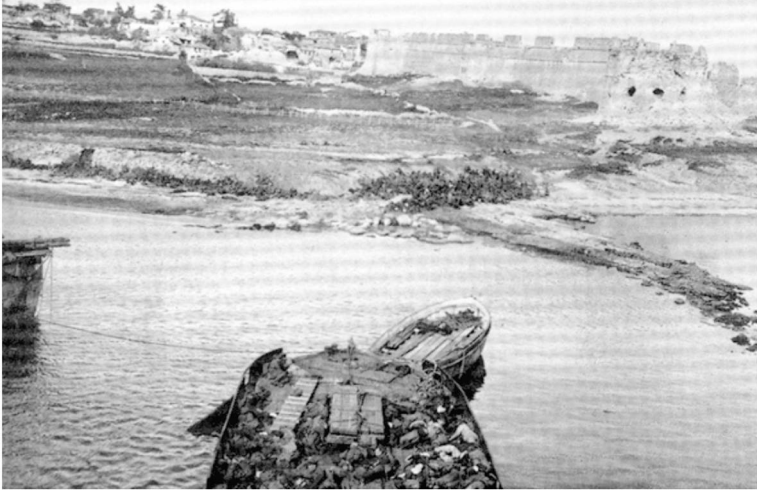
25 Nisan 1915 Kumkale ve Seddülbahir Çıkarmalarında İngiliz ve Fransız Filosuna Destek Veren Rusların Askold Zırhlısı Çanakkale Boğazı Önlerinde

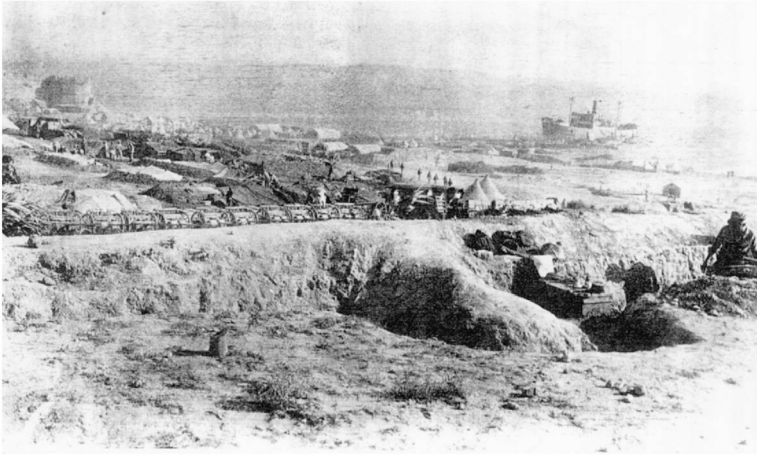
**Seddülbahir Siperlerinde
Bir İngiliz Makinalı Tüfegi**

İngilizlere Cephane Getiren Amerikan Golf Ligh Gemisi

25 Nisan 1915 Seddülbahir Ertuğrul Koyu Saat 12.00 River Kleyde'den Bakış

27 Nisan 1915 Seddülbahir Ertuğrul Tabyası'nda Ezinelî Yahya Çavuşun Çarpıştığı Siperler

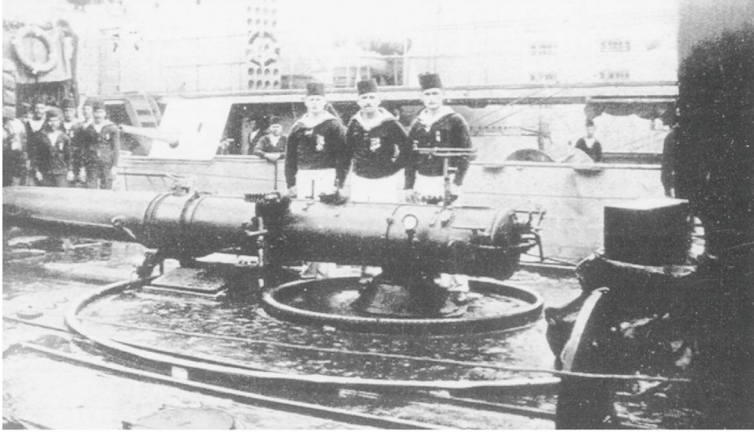

ŞEHİTLERİMİZE

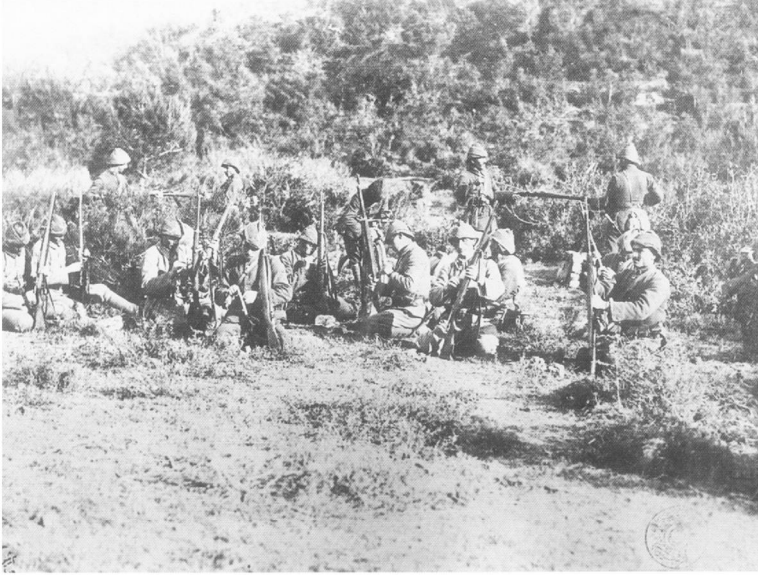
*Göz dikemez yabanın ne çakalı ne kurdu.
Bu can tendeyken terketmeyiz bu yurdu
Arslanın kükrediği yerde gezemez itler
Siz rahat Uyununuz aziz şehitler*

İsmet AYĞÜN

*Şehitler Alayı (57. Alay)
Kumandanı Yarbay Hüseyin Avni Bey*

**13 Mayıs 1915'de Morto Koyunda İngilizlerin Goliath Zırhlısını
570 Askeri ile Batıran Muavenet-i Milliye Torpido Muhribimiz**

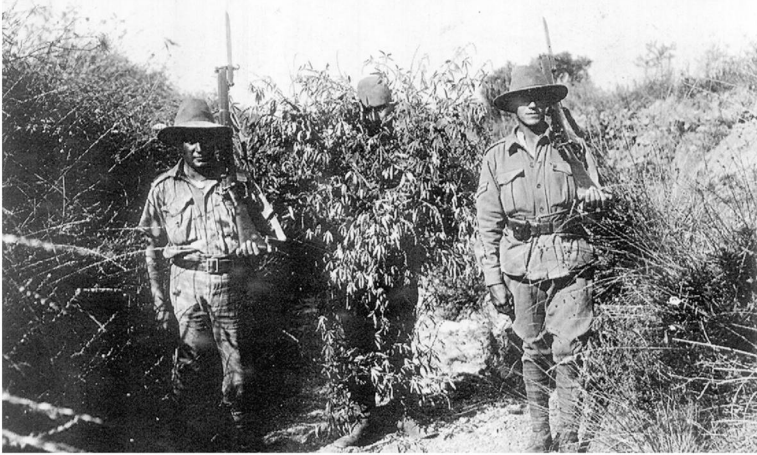
Çanakkale'de Çephe Gerisinde Bir Türk Birliği

Çanakkale Zaferini Kazanan Türk Süngüleri

Ağustos 1915'de Çanakkale Anafartalar'da Topçu Gözetleme ve Sargı Yeri Çadırı

Seddülbahir'de Kamuflaj Olmuş Bir Türk Keskin Nişancısı

Ölüm indirmede gökler, ölü püskürmede yer
O ne müthiş tipidir, savrulur enkazı beser;
Kafa,gövde,kol,ayak,parmak yağar vadilere sagnak sagnak
Sana dar gelemecek makberî kimler kazsın,
Gömelim gel seni tarihe desem sığmazsın
Tüllenen mağrubi akşamları sarsam yarana
Yine bir şey yapabildim diyemem hatıranâ.

**Ekim 1915'de Albay
Mustafa Kemal
Osmanlı Mebusan
Meclisi Üyelerine
Cepheyi Gezdiriyor.**

Mehmet Akif ERSOY

**Ağustos 1960'da Büyük Şehitler
Abidesi Açılışına Gelen Bir
Çanakkale Gazisini Morto
Koyunda Geçmişte
Bıraktıklarına Bakışı**

Enver Paşa ve Esat Paşa Arıburun Kemalilerinde

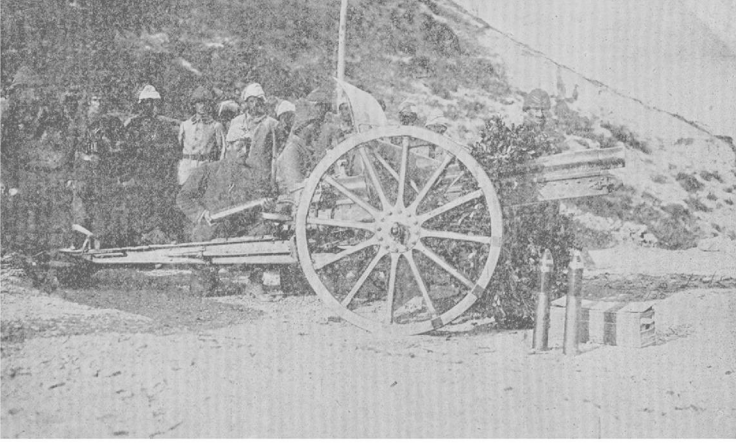
Gelibolu harp sahasında: Top başında

Gelibolu Harp Sahasında: Taarruzdan evvel ihtiyat kütalarının istirahati

Gelibolu harp sahasında: Neşeli sabah yemeği

Turkuaz'ı bize nişanlayıp mal eden nişancı Müstecip Onbaşı Topunun başında. "Nişan sandalyesinde oturuyor". Çanakkale Savaşları sırasında 30 Ekim 1915 tarihinde Boğaz kıyısında Akbaş mevkiinde Nöbet tutarken Fransızların Turkuaz denizaltısını attığı bir top mermisi ile periskobundan vurup esir almamızı sağlayan Bursa ili, Yenişehir ilçesi,Orhaniye köyünden Müstecip KILIÇASLAN (Onbaşı).Mezarı doğduğu köydedir.

Arıburnu'nda işgal edilen düşman siperinde ganimet yığıntısı

انفارتالر غروبی قوماندانی میرالای مصطفی کمال بک

Anafartalar Grubu kumandanı Miralay Mustafa Kemal bey.

**Çanakkale'den millete zafer neşideleri yazacak olan İstanbul heyet-i ebediyesi:
Arıburnu'nda asker çadırları arasında.**

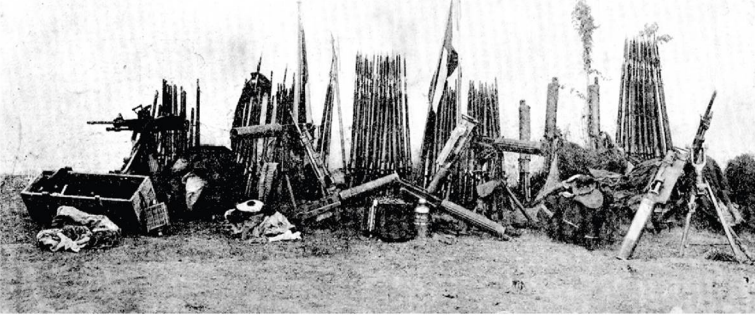
Arıburnu grup kumandanı Esat Paşa bataryaya hedef tayin ederken.

**Seddülbahir
grup kumandanı
Vehîp Paşa
düşmandan
i'tinam olunan
makineli
tüfekleri İstanbul
heyet-i
edebiyesine
teşhir ederken.**

**Seddülbahir'den
alınan üç
cins esir.
İngiliz,
Fransız,
Senegalli
ganimet
silahları
arasında
oturuyorlar.**

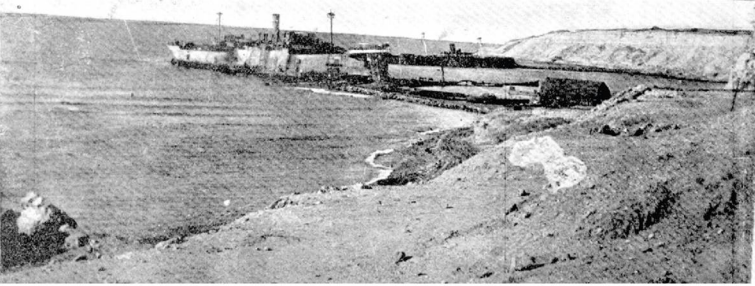

Çanakkale'de düşmandan zapt ettiğimiz tüfek ve mitralyözle, bayraklardan bir parça.

İhraç iskelesinin düşmanın tahliyesinden sonra dahilen görünüşü.(Ertuğrul koyu).

Çanakkale cephesinde: Düşmanın ihraç iskelesi yapmak için bir eski zırhlı ile Fransız Mesajeri vapurlarından birini ve bir İngiliz şilebini batararak liman haline koyduğu sahil.(Morto koyu).

Çanakkale'de "İntep" topçu tarassut mevzünde telefonla muhabere

Çehrelerinde neşve-i zafer parıldayan iki gazi askerimiz

*Ariburnu'nda düşmanın parçalanmış uzun bahriye toplarından
"başta Esat Paşa ve ortada müsteşar muavini Nurettin bey oturmakta*

Ariburnu'nda, Kanlısurt'ta düşman siperine dikilen gazi alay sancağıyla muhafızları.

Bolayır'da düşmanın mermilerine hedef itti haz ettiği Şehzade Süleyman Paşa Camii minaresi.

Süleyman Paşa tepesi

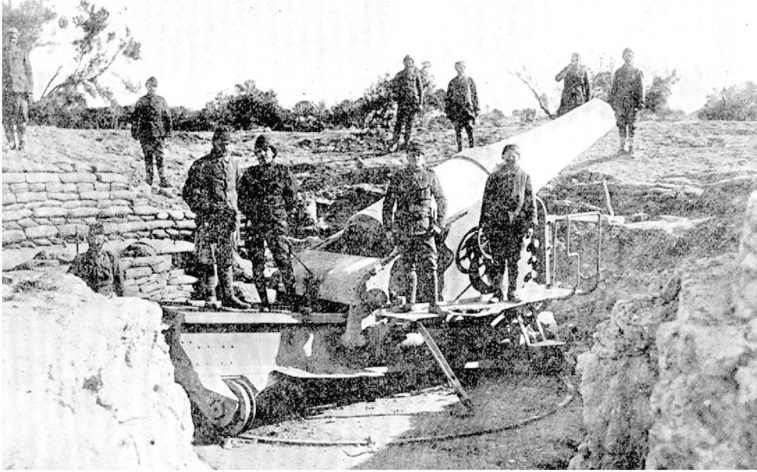
Anafartalarda tarassut mevkiinde bir batarya kumandanı ricat (geri çekilen) eden düşmanın kollarına telefonla ateşi tanzim ettiriyor.

Arıburnu'nda, Kanlısırt'a giden gizli yol.

Arıburnu'nda Hain Tepe gerisinde vaktiyle İngilizlerin,Avustralya ve Yeni Zelanda kolordusu karargahı. "Cephane sandıklarından ve kum torbalarından yapılmış".

Seddülbahir'de düşmandan zapt ve i'tinam ettiğimiz 24 cm. çapında bir top.

Çanakkale Seddülbahir Kahramanları

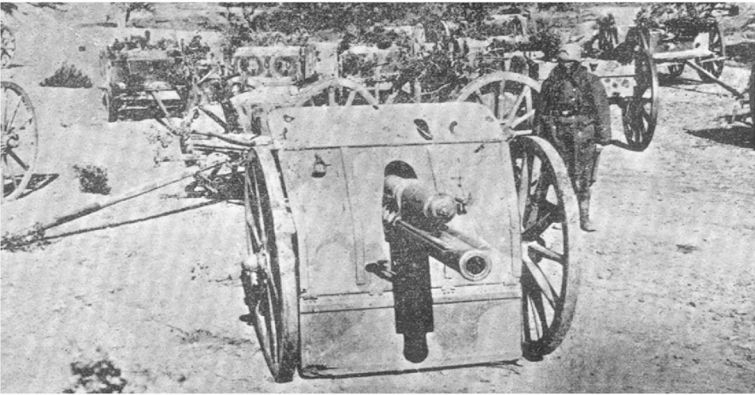
Çanakkale Seddülbahir Kahramanları

Teke Burnu'nda düşmandan aldığımız bisküvit ve konserve sandıklarının kutaata nakil ve tevzii.

Çanakkale'den düşmanın kaçacağı gün yalnız bir firkaımız cephesine attığı mermiler

Düşmandan sağlam olarak zapt ettiğimiz ateşli toplardan bir kısmı.

Seddülbahir'de düşmandan geriye kalan milyonlarca arpa çuvallarından bir yığın.

*Çanakkale Yalı Camii
minaresi
Boğaz muharebelerinde
istihkamlarımız
karşısında aciz kalan
kara yüzlü düşman
acziyi yenmek için bu
ak yüzlü minareye
serseri mermisini
savururdu. Nihayet
minare böyle
satrançvari siyaha
boyanarak düşman
mermisinden
gizlenmiştir.*

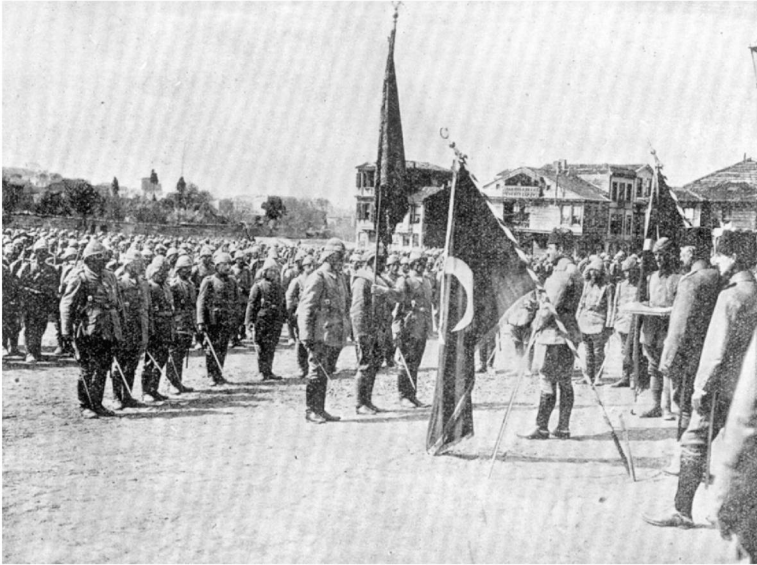

Düşmana kanlı bir baskından sonra yeni bir baskın neşesiyle kuytu ormanda dinlenip yarenlik eden bir postamız.

**Çanakkale'de Arıburnu muharebatında fevkalade ve biraz fedakar eden alaylarını
27. Alayın Sancığını kurdela ile altın ve gümüş imtiyaz ve harp madalyaları taliki merasimi.**

27. Alayın Başkumandan vekili huzurunda resmi geçiş.

Siperde mehmetçik

قايده واسدى احتياط شايط وكبلى اورخان بك

اوغورلار تون اولوب اون بيشي صرا طوبى آلا
 ينك برنجي بئلاويستنددر. پوقر برمان چاوش
 بالفان سفرتده صوك چتالجه عاره سده شرايتل
 مسكته پارالاهارق مسكت پوزچى آق چكربت
 ملاسق برخلده قالدېغدن اليوم اذكار حرب بو
 مسكتي چكر تونده حامل اولدېنى حالده بو دامه
 سدا پير منطقه سنده بطريه ستك باشنده صوك
 درجه شجاعت و جسامتله حرب ايدرك دشته ك
 تقويه قلماشي يامن الش آك المش تقويه قونى
 بر اده برشان ايشندر. بوسرده يته پارالاهارق
 طوبى تين ايرلدنن سوكر ا برنجى اى طرفنده
 نداوينى معاف يسه كوله آكره بطريه سته
 قايوشيدندر.

بر شهردانه عسكر : اسماعيل چاوش

اردو مژده يكي بر صنف : قيراقلى
 كشاف

ايكى رسدن بو قايده برى قاره يانلا .
 شمش، قزاقن باغلابور، ديكرى قارسيزرده
 قزاقن ماشبور، آشاغى رسده قار اليه سنى
 كيمشله برى باستولرني دستك پامش آكش
 ايديبور، ديكرى بوزونده قار دوواني توت
 بكياور .

دسى درج ايتديكيز اسماعيل چاوش بوسه تك
 نواچه حسن شله ستدن و روسمقل حسن

İSMAİL ÇAVUŞ

Bursa'nın Hoca Hasan Mahallesinden ve Ruscuklu Hasan oğullarından olup 15.sahra topçu alayının birinci bataryasındandır.Bu kahraman çavuş Balkan seferinde son Çatalca Muhareberesinde şarapnel misketiyle yaralanarak, misket parçası akciğerine mülâsik bir mahalde kaldığından elyeun yadigar-ı harb bu misketi ciğerlerinde hamil olduğu halde bu defa Seddülbahir mıntkasında bataryasının başında son derece şecaat ve cesaretle harb ederek, düşmanın takviye kıtatını yeniden ateş altına almış ve takviye kuvvetini berbat ve perişan etmiştir.Bu sırada yine yaralanarak topundan ayrıldıktan sonra bir buçuk ay zarfında tedavisine müteakip yine güle güle bataryasına kavuşmuştur.

Yüzbaşı Eşref Efendi Seddülbahir'de şakağın ve karnından ağır yaranıp, İstanbul'da şehit olmuştur.(Kanlı Üniforması Kabatepe Müzesinde sergilenmektedir.

1. DUNYA HARBI HARP MECMUASINDA YAYIMLANAN ŞEHİT SUBAY VE YEDEK SUBAYLARIN RESİMLERİ, ŞEHİT OLUŞ TARİHLERİ VE BİRLİKLERİ LİSTESİDİR

Sayfa 28

★ 1. Dünya Harbi Çanakkale Cephesi'nde şehit düğdü.

★
Yar Hisar'dan Çarçkı Yüzbaşı
İstanbul Recep oğlu Ahmet Nafiz
Efendi, şahadet (3 Aralık 1915)

★
Trigüverte Yüzbaşı,
Ereğli Hasan oğlu Ahmet Efendi
(12 Ocak 1915)

★
Yarhisar 2. Kaptanı, Yüzbaşı
Kasımpaşalı İsmail oğlu
Burhanettin Efendi (3 Aralık 1915)

★
Mesudiye zırhlısından çarçkı
Üsteğmen Norek'lu Şükrü Şerif
Efendi (13 Aralık 1914)

★
Yarhisardan Çarçkı Üsteğmen
Divriği'li Halil oğlu Mehmet
Efendi (3 Aralık 1915)

★
Nilüfer Vapurundan Güverte Üsteğmen
Atikali paşalı Kamil oğlu İsmail
Abdurrahman Efendi (21 Kasım 1914)

★
Yarhisar'dan Çarçkı Yüzbaşı
Mudanya İbrahim Recep Efendi
(3 Aralık 1915)

★
Yarhisar Torpido Muhribi Başarçıkçı
Küdemli Yüzbaşı Günenli İsa oğlu
Ömer Efendi (3 Aralık 1915)

★
Mesudiye Zırhlısından Çarçkı Üsteğmen
Kıbrıs'lı Hasan oğlu Abdullah Galip Efendi
(13 Aralık 1914)

9

★

زوجهی بارباروسده قابون امامی
طهطایی سالیان اوغلی محمد افندی
۱۹۳۱ ت.ع ۲۶۱

**Barbaros Zirhlisi Kalyon İmamı
Daday'ın Süleyman Oğlu Mehmet
Efendi (8 Ağustos 1915)**

۱۵

★

یارحصارون ایکینچی صنف تیاروی
عبدالله اوغلی کمال افندی
۱۹۳۰ ت.ع ۲۶۱

**Yarhisar'dan 2.Sınıf Timaracı
Abdullah Oğlu Kemal Efendi
(3 Aralık 1915)**

۱۱

★

پلنگه دریان چرخچی ملازم اول
قولاسیزی علی اوغلی حق افندی
۱۹۳۱ ت.ع ۲۶۱

**Pelengi Derya'dan Çarçkı
Üsteğmen Kulaksız'ın Ali Oğlu
Hakkı Efendi (23 Mayıs 1915)**

★

ی ۲۱ ط ۱ ک ۱ قوماندانی یوزباشی
حلمسی اوغلی محمد جلالالدین افندی
(۱۴ نیسان ۲۴۱)

**21.Alay 1.Tabur 1.Bölük Kumandanı,
Hilmi Oğlu Yüzbaşı Mehmet Celalettin
Efendi (26 Nisan 1915)**

★

ی ۳۱ ط ۱ قوماندانی یوز باشی
مصطفی اوغلی محمد خالد افندی
(۱۴ نیسان ۲۴۱)

**Alay 31 1.Tabur Kumandanı Yüzbaşı
Mustafa Oğlu Mehmet Halit Efendi
(26 Nisan 1915)**

★

ی ۲۵ ط ۱ قوماندانی قندلی یوز باشی
محمد اوغلی مصطفی وصفی افندی
(۱۵ ترموز ۲۲۱)

**Alay 25 1.Tabur Kumandanı Kulemli
Yüzbaşı Mehmet Oğlu Mustafa Vasfi
Efendi (28 Temmuz 1915)**

5

★

ی ۲۱ ط ۲ ک ۷ قوماندانی ملازم اول
رئیسرجق امین اوغلی مصطفی حامید افندی
(۹ ترموز ۲۴۱)

**72.Alay 2.Tabur 7.Bölük Kumandanı
Üsteğmen Rusçuk'lu Emin Oğlu
Mustafa Hamit Efendi
(22-23 Temmuz 1915)**

6

★

ی ۷۷ ط ۱ ک ۴ احتیاط افسانلوی
حاجی حسن اوغلی حسین حسینی افندی
(۲۶ تشرین اول ۳۰۱)

**Alay 77 1.Tabur 4. Bölük Yedek Subay
Hacı Hasan Oğlu Hüseyin Hüsnü
Efendi (8 Kasım 1915)**

7

★

ی ۱۱۶ ط ۱ ک ۲ ملازم کالی
محمد شاکیر اوغلی حسن فواد افندی
(۲۵ ترموز ۲۴۱)

**126. Alay 1. Tabur 4. Bölük Teğmen
Mehmet Şakir Oğlu Hasan Faat Efendi
(7 Haziran 1915)**

صبراً مؤی ۱۴ ط ۲ ملازم ایدی
معلقارلی احمد اوغلی حسن افندی
(۹ - ۱۰ آقوستوس ۱۹۱۵)
14.Sahra Topçu Alay 2.Taburdan
Teğmen Malkaralı Ahmet Oğlu Hasan
Efendi (23 Ağustos 1915)

ی ۱۴ ط ۲ ک ۲ ملازم ایدی
طلمه بازارلی احمد اوغلی خورشید افندی
(۲۲ - ۲۳ آقوستوس ۱۹۱۵)
25. Alay 2.Tabur 2.Bölük Teğmen
Adapazarlı Ahmet Oğlu Hürşit Efendi
(7 Ağustos 1915)

ی ۲۴ ط ۲ ک ۱ ملازم اول ایدین
ابراهیم اوغلی عبدلرز افندی
(۹ مایس ۱۹۱۵)
22.Alay 2.Tabur 1.Bölükten Üsteğmen
Ibrahim Oğlu Abdülaziz Efendi (22
Mayıs 1915)

ی ۱۴ ط ۳ ک ۱۰ ماش چابرش
اسکی زغره لی فارس اوغلی محمدعارف افندی
(۱۹ - ۲۰ مایس ۱۹۱۵)
14.Alay 2.Tabur 10.Bölük Başçavuş
Eskiçazara'nın Faris Oğlu Mehmet Arif
Efendi (1 Mayıs 1915)

ی ۱۴ ط ۲ ک ۸ شایط وکیل
اسکی زغره لی فارس اوغلی هاشم افندی
(۲۷ - ۲۸ مایس ۱۹۱۵)
14.Alay 2.Tabur 8.Bölükten Yedek
Subay Eskiçazara'nın Faris Oğlu Hüsnü
Efendi, (11 Mayıs 1915)

ی ۱۱ ط ۱ ک ۳ شایط وکیل
اسکی زغره لی عثمان نوری اوغلی احمد راسی افندی
(۲۴ مایس ۱۹۱۵)
14.Alay 1.Tabur 3.Bölükten Yedek
Subay Eskiçazara'nın Osman Nuri Oğlu
Ahmet Raci Efendi (5 Mayıs 1915)

کوکرتنه بوز باشی عونى افندی
Güverte Yüzbaşı Ami Efendi Barbaros
Zırhlısı İşaret Zabiti (8 Ağustos 1915)

کوکرتنه بوزباشه محمد غالب افندی
Güverte Yüzbaşı Mehmet Galip Efendi
Barbaros Zırhlısı Bölük Zabiti

کوکرتنه بوزباشی ایدم افندی
Barbaros Zırhlısı 3.Kaptanı Güverte Yüzbaşı
Ethem Efendi (8 Ağustos 1915)

Çanakkale Seddülhisar Kahramanları

کوکرتہ مہندس سالم افندی
Barbaros Zırhlısı Güverte Mühendisi Salim
Efendi (8 Ağustos 1915)

کوکرتہ ملازم نیشات افندی
Barbaros Zırhlısı Topçu Zabıt Muavini
Güverte Teğmeni Neşet Efendi (8 Ağ. 1915)

کوکرتہ ملازم اسکنداری صبری افندی
Barbaros Zırhlısı Bölük Zabıt Güverte
Teğmeni Üsküdarlı Sabri Efendi
(8 Ağ. 1915)

ی ۲۵ ط ک ۲ ملازم اول
احمد مجبور اوغلی عبدالله نابی افندی
(۲۵ توی ۱۹۱۵)
25. Alay 2. Tabur 2. Bölükten Üsteğmen
Ahmet Mecbar Oğlu Abdullah Nabi
Efendi (7 Ağustos 1915)

ی ۱ ط یلو ۱ ک ۱ ملازم تکی
ادریه یولی احمد اوغلی حسن فضل افندی
(۱۹ مایس ۱۹۱۵)
1. Alay 1. Piyade Taburu 1. Bölük
Teğmen Edirnekapılı Ahmet Oğlu
Hasan Fazlı Efendi (19 Mayıs 1915)

کوکرتہ ادملی یوزباشی محمد افندی
Barbaros Zırhlısı 2. Kaptanı Güverte
Kudemli Yüzbaşı Mehmet Efendi (8 Ağustos
1915)

چرخچی ملازم حامد افندی
Barbaros Zırhlısı Çarçığı Mülazım Hamit
Efendi (8 Ağ. 1915)

ایچواھی ملازم بدولت افندی
Barbaros Zırhlısı Eczacı Teğmen Bedrettin
Efendi (8 Ağ. 1915)

کوکرتہ مہندس ملازم محمد حمس افندی
Barbaros Zabitlerinden Güverte Mühendis
Teğmen Mehmet Hilmi Efendi (8 Ağ. 1915)

سوکرتهمهندسی محمد رفعت افندی
Barbaros Zirhsından Güverte Mühendisi
Mehmet Rifat Efendi (8 Ağustos 1915)

پیریحیی ملازی عبدالله افندی
Nüfuz Yapuru Çarkısı Teğmen Abdullah
Efendi (21 Kasım 1915)

پیریحیی ملازی علی افندی
Nurulbahir Gambotu Çarkısı Teğmen Ali
Efendi (1 Mayıs 1915)

یوزباشی صلاحالدین افندی
Yüzbaşı Selehattin Efendi

قدیمی یوز باشی خلیفہ، نایب افندی
Kdm.Yüzbaşı Halil Nafiz Efendi

قدیمی یوز باشی احمد عزالدین افندی
Kdm. Yüzbaşı Ahmet İzzettin Efendi

یوز باشی محمد ثابت افندی
Yüzbaşı Mehmet Sabit Efendi

ملازم ثانی تحسین افندی
Teğmen Tahsin Efendi

ملازم اول اسماعیل حق افندی
Östegmen İsmail Hakkı Efendi

قائم مقام فواد بك

Kaymakam Fuat Bey

یوزباشی مناسترلی یوسف افندی

Yüzbaşı Manastırlı Yusuf Efendi

چرکچی ملازمی احمد حمدي افندی

*Barbaros Zirhlisi Çarkçı
Teğmen Ahmet Hamdi Efendi
(8 Ağu. 1915)*

یوزباشی صادق افندی

Yüzbaşı Sadık Efendi

ملازم ثانی حلال الدین افندی

Teğmen Celalettin Efendi

ملازم ثانی حسن بصری افندی

Teğmen Hasan Basri Efendi

ملازم اول اسکندارلی محمد افندی

Üsteğmen Üsküdarlı Mehmet Efendi

ملازم اول عبدالجويد افندی

Üsteğmen Abdülmecit Efendi

ملازم اول ساریان فاتح افندی

Üsteğmen Süleyman Faik Efendi

زھالی مسعودیہہ چرچکی
یوزباشی قائد سلطانیہ فی خیا الفند
(۳۰ تشرین ثانی ۱۳۴۰)

**Mesudîye Zırhlısı Çarçkı Yüzbaşı
Çanakkaleli Ziya Efendi
(13 Aralık 1914)**

مجددیہ قروازورئندہ چرچکی یوزباشی
قاسم پاشائی محرم الفندی
(۲۱ مارت ۱۳۴۱)

**Mecidiye Kruvazöründen Çarçkı Yüzbaşı
Kasımpaşalı Muharrem Efendi
(3 Nisan 1915)**

زھالی مسعودیہہ چرچکی یوزباشی
یزمچتلی سلیمان مظفر الفندی
(۳۰ تشرین ثانی ۱۳۴۰)

**Mesudîye Zırhlısı Çarçkı Yüzbaşı İsmail
Süleyman Muzaffer Efendi
(13 Aralık 1914)**

یار حصار طورپیدوسندہ چرچکی
ملازم اولی بکتکباشلی امین الفندی
(۲۰ تشرین ثانی ۱۳۴۱)

**Yarhisar Torpidosundan Çarçkı Üsteğmen
Beşiktaşlı Emin Efendi
(3 Aralık 1915)**

مدالی قروازورئندہ مهندس
عمر نجاتی الفندی
(۱۹ مایس ۱۳۴۱)

**Midilli Kruvazöründen Mühendis Ömer
Necati Efendi (1 Haziran 1915)**

زھالی مسعودیہہ چرچکی ملازم اولی
لوفچالی محمد یشار الفندی
(۲۰ تشرین ثانی ۱۳۴۰)

**Mesudîye Zırhlısı Çarçkı Üsteğmen
Lofçalı Mehmet Yaşar Efendi (13 Aralık
1914)**

یوزباشی ادیرنلی حیاتتین الفندی
Yüzbaşı Edirneli Hayrettin Efendi

ملازم اول اسماعیل الفندی
Üsteğmen İsmail Efendi

نور البحر قاتیلوی سوارسی
قیدی یوزباشی عمر بھری الفندی
(تاریخ شہادت: ۱۸ تیران ۱۳۴۱)
**Nurubahir Gambotu Süvarisi Kıdemli
Yüzbaşı Ömer Bahri Efendi
(1 Mayıs 1915)**

3

★

Üsküdar Vapurundan Çarıkçı Üsteğmen
Edremittli Hasan Efendi
(27 Nisan 1915)

10

★

Mesudiye Zirhlisından Çarıkçı Üsteğmen
Kasımpaşalı Mehmet Efendi
(13 Aralık 1914)

11

★

Nurulbahir Gambotundan Çarıkçı
Üsteğmen Mustafa Şükrü Efendi
(1 Mayıs 1915)

★

39. Alay 1. Tabur 3. Bölük Yüzbaşı
Mehmet Hidayet Efendi
(25 Nisan 1915)

39. Alay 1. Tabur 3. Bölük Yüzbaşı
Mehmet Hidayet Efendi
(25 Nisan 1915)

★

12. Alay 1. Tabur 3. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Hayşim Efendi
(13 Temmuz 1915)

12. Alay 1. Tabur 3. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Hayşim Efendi
(13 Temmuz 1915)

★

39. Alay 1. Tabur 1. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı İsmail Hilmi Efendi
(26 Nisan 1915)

39. Alay 1. Tabur 1. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı İsmail Hilmi Efendi
(26 Nisan 1915)

5

★

3. Tümen Top. & Alay 1. Tabur Yaveri
Teğmen Teyfik Efendi
(18 Mart 1915)

3. Tümen Top. & Alay 1. Tabur Yaveri
Teğmen Teyfik Efendi
(18 Mart 1915)

6

★

12. Alay 2. Tabur 6. Bölük
Yüzbaşı Ali Nedai Efendi
(13 Temmuz 1915)

12. Alay 2. Tabur 6. Bölük
Yüzbaşı Ali Nedai Efendi
(13 Temmuz 1915)

4

★

36. Alay 2. Tabur Tabibi
İstanbullu Mehmet Edip Efendi
(25 Mayıs 1915)

36. Alay 2. Tabur Tabibi
İstanbullu Mehmet Edip Efendi
(25 Mayıs 1915)

12.

**Nülüfer Mayıs Gemisinden Ayvansaraylı
Çarkçı Mehmet Kemalettin Efendi**
(21 Kasım 1914)

8

★
۱۱ قە ۱۱ ی ۱۲۶ ط ۳ ک ۱۱
ملازم اول مصطفی قدری افندی
(۹ حیزران ۱۳۴۱)

**11. Tümen 126. Alay 3. Tabur 11. Bölük
Üsteğmen Mustafa Kadri**
(22 Haziran 1915)

8

★
زەھلی بارباروسدە چرخچی یوزباشی
اویغەل احمد افندی
(۲۶ تەوز ۱۳۴۱)

**Barbaros Zihlolu Çarkçı Yüzbay Ünyeli
Ahmet Efendi** (8 Ağustos 1915)

9

★
۳۲ ط ۳ ک ۱
شاہپو وکیل شاملی محمد منیر افندی
(۲۷ تەوز ۱۳۴۱)

**34. Alay 3. Tabur 1. Bölük Yedek Subay
Şamlı Mehmet Münir Efendi**
(9 Ağustos 1915)

10

★
۲۶ ط ۱ ک ۲ قوماندانی
ملازم اول سعید افندی
(۲۹ ئۆسەن ۱۳۴۱)

**26. Alay 1. Tabur 4. Bölük Kumandanı
Üsteğmen Sadullah Efendi**
(12 Mayıs 1915)

11

★
آغیر توپچی الای ۱ ط ۲ ک ۲
رماندانی ملازم اول جەدەت افندی
(۱۲ آغیرین اولگ ۱۳۴۰)

**5. Ağır Topçu Alayı 1. Tabur 2. Bölük
Kumandanı Üsteğmen Cevdet Efendi**
(4 Kasım 1914)

ملازم ئاکی موصالی
محمد صادق افندی
(۱ تەوز ۱۳۴۱)
**Mülazım Musullu
Mehmet Sadık Efendi**
(22 Temmuz 1915)

14

★
۱۲۴ ط ۳ ک ۲
ملازم ئاکی اکرم افندی
(۱۷ حیزران ۱۳۴۱)
**124. Alay 3. Tabur 2. Bölük Teğmen
Ekrem Efendi**
(30 Haziran 1915)

15

ملازم ئاکی اسکیشهرلی
آساف افندی
(۱۵ تەوز ۱۳۴۱)
**Teğmen Eskişehirli
Asaf Efendi**
(28 Temmuz 1915)

12

• ملازم نامی صادق اوغلی
تیمورالدین افندی
(۳ کارون نامی ۱۳۴۱)

**Teğmen Sadıkoğlu
Necmettin Efendi
(16 Ocak 1915)**

16

★ ی ۳۴ ط ۳ ک ۴
ملازم اولی آیدینلی علی نامق افندی
(۹ حزیران ۱۳۴۱)

**34.Alay 3.Tabur 2.Bölük Üsteğmen
Aydın Ali Namık Efendi
(22 Haziran 1915)**

فرقه ۶ ی ۱۶ قوماندانی
قائم مقام حقی بیک
بیج شهادتی: (۱۰ آغستوس ۱۳۴۱)

**6.Tümen 16.Alay Kumandanı
Kaymakam Hakkı Bey
(23 Ağustos 1915)**

سیار طوپچی یوزباشی
رجب اوغلی وفاق افندی
(۸ آغستوس ۱۳۴۱)

**Seyyar Topçu Yüzbaşı Recep Oğlu
Vefik Efendi
(21 Ağustos 1915)**

ی ۶ ط ۴ ک ۹ یوزباشی
حسین اوغلی امین افندی
(۱۷ مایس ۱۳۴۱)

**7.Alay 2.Tabur 8.Bölük Yüzbaşı
Hüseyin Oğlu Emin Efendi
(30 Mayıs 1915)**

★ ی ۲۱ ک ۱ قوماندانی یوزباشی
حسین صبری افندی
(۱۴ نیشان ۱۳۴۱)

**21.Alay 1.Bölük Kumandanı Yüzbaşı
Hüseyin Sabri
(25 Nisan 1915)**

ملازم اولی دیمتوکالی عثمان اوغلی
مصطفی افندی
(۱۶ نیشان ۱۳۴۱)

**Üsteğmen Dimetokali
Osman Oğlu Mustafa Efendi
(9 Mayıs 1915)**

6

ی ۸۱ ک ۳ ملازم نامی علی رضا
اوغلی مناسترلی سفوت افندی
(۹ حزیران ۱۳۴۱)

**81.Alay 3.Bölük Teğmen Ali Rıza Oğlu
Manastırlı Safvet Efendi
(11 Mayıs 1915)**

f

★ طیاره ملازم نامی
مصطفی اوغلی سامی افندی
(۱۹ نیشان ۱۳۴۱)

**Tayyare Teğmen Makriköylü
Mustafa Oğlu Sami Efendi
(2 Mayıs 1915)**

قول اردو ۱ ی ۷۰ ک ۱۰
ملازم اول صالح افندی
(۲۴ حزیران ۱۹۱۱)

10. Kolordu 70. Alay 10. Bölük
Üsteğmen Salih Efendi
(5 Temmuz 1915)

ی ۱ ک ۱۰ شایط نامزدی
طاش آصابلی ثریا افندی
(۲۴ مایس ۱۹۱۱)

1. Alay 5. Bölük Zabıt Namzedi
Tuşkasaplı Süreyya Efendi
(4 Haziran 1915)

مهمرا طوبچی ی ۵ ک ۱۰ ملازم ثانی
رستم اوغلی حسن بیسم افندی
(۲۶ کوز ۱۹۱۱)

5. Sahra Topçu Alayı 5. Bölük Teğmen
Rüstem Oğlu Hasan Besim Efendi
(8 Ağustos 1915)

ملازم ثانی ازمیرلی مولمن
اوغلی علی افندی

Teğmen İzmirli Mümin Oğlu
Ali Efendi
(1 Mayıs 1915)

ملازم ثانی بزمسلی حسن
اوغلی حسین افندی

Teğmen Bursalı Hasan Oğlu
Hüseyin Efendi
(14 Nisan 1915)

ملازم اول خربوطلی علی اوغلی
محمد فائق افندی

Üsteğmen Harputlu Ali Oğlu
Mehmet Faik Efendi
(11 Kasım 1914)

بیکبلی ارشردینی تریب اوغلی
کامل افندی
تاریخ شهادتی: (۲۶ آغست ۱۹۱۵)

Binbaşı Erzurumlu Recep Oğlu Kamil
Efendi
(8 Kasım 1914)

ی ۲۶ ط ۱ ک ۱۰ یوزباشی
نجفانی افندی
(۲۶ کوز ۱۹۱۱)

46. Alay 3. Tabur 1. Bölük
Yüzbaşı Necati Efendi
(8 Ağustos 1915)

زا نازومه ملازم ثانی
توقادلی راسم افندی
(۱ مایس ۱۹۱۱)

Jandarma Teğmeni Tokatlı
Rasim Efendi
(19 Mayıs 1915)

★

نیشانبی ی ۱ پلوته طاہوری ک ۱
قوماندانی زیردستی اسماعیل حق افندی
(۲۹ حریران ۱۹۴۱)

**1. Nişancı Alayı Plevne Taburu 1. Bölük
Kumandanı Zeyrekli İsmail Hakkı Efendi
(12 Temmuz 1915)**

★

ی ۱۰ ط ۱ ک ۸ قوماندانی
قدمتی یوزباشی محمد وسق افندی
(۲۹ حریران ۱۹۴۱)

**10. Alay 1. Tabur 8. Bölük Kumandanı
Kıdemli Yüzbaşı Mehmet Yusufları
(12 Temmuz 1915)**

★

ی ۱۷ قوماندانی ییکاشی
حسین بک
(۳۰ حریران ۱۹۴۱)

**17. Alay Kumandanı
Binbaşı Hüseyin Bey
(13 Temmuz 1915)**

مرکز قوماندانlığı طبیب سابقی
یوزباشی سینوللی سفر افندی
(۱ کانون تائی ۱۹۴۰)

**Merkez Kumandanlığı Eski Doktoru
Yüzbaşı Sinoplu Sefer Efendi
(14 Ocak 1915)**

ی ۵۱ ط ۲ ک ۸ احتیاط ملازم
تائیسی عقیف افندی
(۲ کانون تائی ۱۹۴۱)

**51. Alay 2. Tabur 8. Bölük
Yedek Subay Afif Efendi
(16 Ocak 1915)**

ی ۱۰ ط ۲ ک ۲ ملازم تائی
حسین حسن افندی
(۱۵۱ نیسان ۱۹۴۱)

**20. Alay 2. Tabur 2. Bölük
Teğmen Hüseyin Hüsnü Efendi
(28 Nisan 1915)**

طوبچی میرالای محمد سعید
اوغلی اسکندر بک
باروخ شهادتی: (۱۶ کانون اول ۱۹۴۰)

**Topçu Albay Mehmet Saidoğlu
İskender Bey
(29 Aralık 1914)**

★

ی ۶ ط ۱ ک ۴ قوماندانی یوزباشی
ممودتة العزیزی حسن فہمی افندی
(۶ مایس ۱۹۴۱)

**6. Alay 1. Tabur 2. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Elazığlı Hasan Fehmi Efendi
(19 Mayıs 1915)**

★

ی ۳۳ دپو ۳ ک ۴ ملازم اول
آناتولولی حصارلی عزت افندی
(۱۲ نیسان ۱۹۴۱)

**33. Alay 3. Depo Taburu 4. Bölük
Üsteğmen Anadolu Hisarlı İzzet Efendi
(27 Nisan 1915)**

★
ی ۱۲ ط ۱ ک ۳ ملایم اول
طرابلس غربی محمد کمال افندی
(۲۱ نیسان ۲۲۱)

14. Alay 1. Tabur 3. Bölük Üsteğmen
Trablusgarpli Mehmet Kemal Efendi
(4 Mayıs 1915)

ی ۷ ط ۳ ک ۱۰ ملایم تائی
ابراهیم ناجی افندی
(۸ حوزیران ۲۲۱)

7. Alay 3. Tabur 10. Bölük
Teğmen Naci Efendi
(21 Haziran 1915)

حلب Şانبارمه آلاینیک آنتاکیه
لاقم قوماندئی ملایم تائی صالح ذکی افندی
(۲۹ مایس ۲۲۰)

Halç Jandarma Alayı Antakya Takım
Kumandanı Teğmen Salih Zeki Efendi
(11 Haziran 1915)

★
ملایم تائی اندرئلی ابراهیم ادهم اوغلی ؛
مصطفی عاصم افندی
(۲۵ آغوست ۲۲۱)

Teğmen Edirneli İbrahim Ethem Oğlu
Mustafa Asım Efendi
(7 Ağustos 1915)

ی ۸۷ ط ۲ ک ۸ ملایم تائی
تایت اوفئی محمد نیهاد افندی
(۲ آکشرین اول ۲۲۰)

87. Alay 2. Tabur 8. Bölük Teğmeni Sabit
Oğlu Mehmet Nihat Efendi
(16 Ekim 1914)

★
ملایم تائی اندرئلی امین اوغلی
توفیق افندی
(۲۹ حوزیران ۲۲۱)

Teğmen Edirneli Emin Oğlu
Teyfik Efendi
(12 Temmuz 1915)

ی ۶ ط ۲ ک ۸ چورباشی
Şurşideاوغلی محمد کمال افندی
(۶ مایس ۲۲۱)

6. Alay 2. Tabur 8. Bölük Hurşit Oğlu,
Yüzbaşı Mehmet Kamil Efendi
(19 Mayıs 1915)

ی ۴۱ ط ۱ ک ۱ قوماندائی
چورباشی توفیق افندی
(۱۶ نیسان ۲۲۱)

21. Alay 1. Tabur 1. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Teyfik Efendi
(29 Nisan 1915)

۲۹ مایسئی نیشک بولوک قوماندائی
باشی خلیل اوغلی محمد تدری افندی
(۲۶ آغوست ۲۲۱)

29. Alay Makinalı Tüfek Bölüğü
Kumandanı Halil Oğlu Yüzbaşı
Mehmet Kadri Efendi
(8 Ağustos 1915)

5

مجرایو ی ۱۳۳۱ بیلار ۱۰ نومبانی
ملازم اول دیاربکری - مسطقی وسقی افندی
(۴ تشرین آئی ۳۳۰)

33. *Sakura Topçu Alayı 1. Tabur Batarya*
Kumandanı Üsteğmen Diyarbakırlı
Mustafa Vasfi Efendi
(17 Kasım 1914)

6

اوشی قول اردو احتیاط ضابطو کیمباردن
علی اوغلی محمد سزائی افندی
(۱۸ نisan ۳۳۰)

10. *Kolordudan Yedek Subay, Ali Oğlu*
Mehmet Sezai Efendi
(1 Mayıs 1916)

7

بی اردوی حمایون ایکینچی معین سواری
یکی قومادانی ملازم تائی حالت افندی
(۱۰ نisan ۳۴۴)

4. *Ordu 2. Hacin Suvari Bölüğü*
Kumandanı Teğmen Halit Efendi
(23 Nisan 1916)

12

ی ۱۳۳۱ ک ۲ ک ۲ قوماسانی
ملازم اول کویزلی محمد کامل افندی
(۴۵ کوز ۳۳۱)

54. *Alay 2. Tabur 2. Bölük Kumandanı*
Üsteğmen Giritli Mehmet Kamil Efendi
(7 Ağustos 1915)

16

ملازم اول سانسونلی محمد اوغلی
مسطقی رامس افندی
(۴۵ نisan ۳۳۱)

Üsteğmen Samsunlu Mehmet Oğlu
Mustafa Ramiz Efendi
(8 Mayıs 1915)

ی ۵۶ نومادانی
علی اوغلی حسین عوی تک
تاریخ شهادتی: (۳۱ کوز ۳۳۱)

57. *Alay Kumandanı Ali Oğlu Hüseyin*
Avni Bey
(13 Ağustos 1915)

5

ی ۸۴ یودی ملازم اول
حسن اوغلی محمد خالد افندی
(۴ تشرین آئی ۳۳۰)

82. *Alay Yaveri Hasan Oğlu, Üsteğmen*
Mehmet Halit Efendi
(15 Kasım 1914)

10

سوار طوی ۸ ک ۲ ضابط و کابی
عبدالمجید اوغلی احمد احسان افندی
(۱۳ ايلول ۳۳۱)

8. *Seyyar Topçu Alayı, 2. B1 Yedeksubay*
Abdülmecit Oğlu Ahmet İhsan Efendi
(26 Eylül 1915)

11

ی ۵۶ ک ۲ ک ۲ احتیاط ضابطی
راشد اوغلی محمد احسان افندی
(۴۵ نisan ۳۳۱)

56. *Alay 4. Tabur 1. Bölük Raşit Oğlu,*
Yedeksubay Mehmet İhsan Efendi
(8 Mayıs 1915)

★

ی ۵۶ ط ۱ ک ۸ شایط نامردی
حسین حسنی اوغلی علی حیدر افندی
(۴۵ نisan ۱۳۲۱)

56. Alay 1. Tabur 8. Bölük Hüseyin Hüsnü
Oğlu Zabit Namzedi Ali Haydar Efendi
(8 Mayıs 1915)

★

ی ۲۱ ط ۱ ک ۲ ملازم تائی
حقی اوغلی حیدر افندی
(۱۷ تشرين ثانی ۱۳۲۱)

44. Alay 1. Tabur 2. Bölük Hakkı Oğlu
Teğmen Haydar Efendi
(30 Kasım 1915)

★

ی ۱۲ ط ۱ ک ۸ ملازم تائی
بروسالی رجب اوغلی رشا افندی
(۱۸ نisan ۱۳۲۱)

14. Alay 2. Tabur 8. Bölük Bursalı
Recep Oğlu Teğmen Rıza Efendi
(1 Mayıs 1915)

12

★

ی ۶ ط ۱ ک ۲ ملازم اول
اسحق پاشا اوغلی رفعت افندی
(۲۳ مایس ۱۳۲۱)

6. Alay 1. Tabur 2. Bölük İshak Paşa
Oğlu Üsteğmen Rifat Efendi
(19 Mayıs 1915)

16

ی ۹۶ ط ۱ ک ۲ ملازم تائی
محمد اوغلی سلم سبری افندی
(۱۸ آغستوس ۱۳۲۱)

96. Alay 1. Tabur 4. Bölük Mehmet
Oğlu Teğmen Selim Sabri Efendi
(31 Ağustos 1915)

8

ی ۶ ط ۲ ک ۱۱ یوزباشی
آگاه اوغلی تریا افندی
(۳۱-۳۰ آغوز ۱۳۲۱)

60. Alay 3. Tabur 11. Bölük Agah Oğlu,
Yüzbaşı Süreyya Efendi
(13 Ağustos 1915)

★

ی ۱۹ ط ۲ قوماندانی قدیمی یوزباشی
ابراهیم اوغلی خلیل افندی
(۳۰ حیران ۱۳۲۱)

19. Alay 2. Tabur Kumandanı İbrahim
Oğlu, Kdm. Yzb. Halil Efendi
(13 Temmuz 1915)

★

ی ۳۶ ط ۲ قوماندانی یکباشی
کریملی محمد حمت بک
(۱۷ ایلول ۱۳۲۱)

36. Alay 2. Tabur Kumandanı Binbaşı
Giritli Mehmet Himmet Bey
(30 Eylül 1915)

★

ی ۲۳ ط ۱ قوماندانی یکباشی
شاکر اوغلی علی فاتح بک
(۱۷ نisan ۱۳۲۱)

23. Alay 1. Tabur Kumandanı Şakir
Oğlu, Binbaşı Ali Faik Bey
(30 Nisan 1915)

ی ۹۵ ط ۱ ک ۲ فوندا یوزانی
خرپوطلی حافظ خالد افندی
(۹ نئسان ۱۹۳۴)

95. Alay 1. Tabur 2. Bölük kumandanı,
Harputlu Yüzbaşı Hafız Halit Efendi
(12 Mayıs 1916)

اون یوقاق اوبوس مستقل ط ۱ ک شایط
نامردی کال پاشا اوغلی اسماعیل فہمی افندی
(۳ شایط ۱۳۳۱)

Onbuçukluk Obüs Müstakıl 1. Tabur
Bölük Zabıt Namzedi Kemal Paşa Oğlu
İsmail Fehmi Efendi
(16-17 Şubat 1915)

ی ۸ ط ۲ ک ۱۲ شایط رکبلی
بال پاشا اوغلی محمد رفیق افندی
(۲۸ تشرین ثانی ۱۹۴۱)

9. Alay 3. Tabur 12. Bölük Kemal Paşa
Oğlu Zabıt Vekılı Mehmet Refik Efendi
(1 Aralık 1915)

ی ۳۶ ط ۴ ک ۱۲ ملازم اول
علی فواد اوغلی ممدوح افندی
(۲۴ مارس ۱۳۳۳)

26. Alay 3. Tabur 12. Bölükden Ali Fuat
Oğlu, Üsteğmen Memduh Efendi
(25 Mayıs 1915)

ی ۱۰ ک ۸ شایط نامردی
سیروزلی یوسف اوغلی حلسی افندی
(۳۰ سیریزان ۱۳۳۱)

10. Alay 8. Bölük Zabıt Namzedi Sirozlu,
Yusuf Oğlu Hilmi Efendi
(13 Temmuz 1915)

ی ۵۱ ط ۲ ک ۵ اشتیاط شایط رکبلی
طیار اوغلی علی جواد افندی
(۱۹ آغوز ۱۳۳۱)

51. Alay 2. Tabur 5. Bölük İhtiyat Zabıt
Vekılı Tayyar Oğlu Ali Cevat Efendi
(1 Ağustos 1915)

ی ۷۲ ط ۲ ک ۷ ملازم ثانی
کیلانلی بایرام اوغلی رمضان افندی
(۱۱-۱۲ تشرین ثانی ۱۳۳۱)

72 Alay 2. Tabur 7. Bölük Geylanlı
Bayram Oğlu Teğmen Ramazan Efendi
(24 Kasım 1915)

ی ۲۳ ط ۱ ک ۳ ملازم ثانی
کوتاهیالی سایمان اوغلی حامی افندی
(۲۸ آغوز ۱۳۳۱)

23. Alay 1. Tabur 3. Bölük Kütahyalı,
Süleyman Oğlu Teğmen Hami Efendi
(10 Ağustos 1915)

ی ۸ ط ۹ ک ۹ ملازم اول
کوتاهیالی سایمان اوغلی محمد افندی
(۲۶ آغوز ۱۳۳۱)

8. Alay 3. Tabur 9. Bölük
Kütahyalı, Süleyman Oğlu
Teğmen Mehmet Efendi
(8 Ağustos 1915)

1-اماسكتهلى نىنك بىلوكى قوماندانى بوزبا
اسماعيل اوغلى مصطفى كان افندى
(18 ئاينان 1915)

19. Alay Makinalı Tüfek Bölüğü
Kumandanı İsmail Oğlu Yüzbaşı
Mustafa Kemal Efendi
(1 Mayıs 1915)

ی ۴۵ ط ۲ قوماندانى بيكباشى
كامل پاشا اوغلى محمد على بك
تبع شهادتى : (۲۶ ئغوز ۱۹۱۵)
25. Alay 2. Tabur Kumandanı Kemal
Paşa Oğlu, Binbaşı Mehmet Ali Bey
(8 Ağustos 1915)

ی ۸۴ ط ۱ ك ۲ ملازم اول
حاجى ميراوغلى رستم افندى
(۲۴ ئغوز ۱۱۲۱)
84. Alay 1. Tabur 3. Bölük Hacı Ömer
Oğlu Üsteğmen Rüstem Efendi
(6 Ağustos 1915)

يوز باشى محمود شوكت افندى
Yüzbaşı Mahmut Şevket Efendi

قىدىملى يوزباشى وصفي افندى
Kıdemli Yüzbaşı Vasfi Efendi

يوز باشى اسماعيل حقي افندى
Yüzbaşı İsmail Hakkı Efendi

ممتاز يوز باشى احمد رفيق بك
Mümtaz Yüzbaşı Ahmet Refik Bey

سىرتلى علي رضا افندى
Siirtli Ali Rıza Efendi

زابط وكيلى نىشات افندى
Zabıt Vekili Neşet Efendi

بیكباشی محمد علی بایک

Binbaşı Mehmet Ali Bey

یوزباشی حمدی افندی

Yüzbaşı Hamdi Efendi

ی ۸۷ ط ۲ ک ۳ ملازم اول
محمد زینا اوغلی عمر افندی
(۱۵ کتون اول ۱۹۳۰)

**87. Alay 2. Tabur 3. Bölük Mehmet Ziya
Oğlu Üsteğmen Ömer Efendi
(28 Aralık 1914)**

ملازم اول عبدالقادر افندی

Üsteğmen Abdülkadir Efendi

ملازم ثانی احمد نور الدین افندی

Teğmen Ahmet Nuredin Efendi

شایط نامزدی محمد علی افندی

Zabit Namzedi Mehmet Ali Efendi

ملازم ثانی انور افندی

Teğmen Enver Efendi

ملازم ثانی حسن شکر افندی
(تاریخ شهادت و کتیبه لری ۱۴ ترمی ۱۹۱۵ صفریه دودر)

Teğmen Hasan Sükrü Efendi

ملازم ثانی محمد الدین افندی
(تاریخ شهادت و کتیبه لری ۱۴ ترمی ۱۹۱۵ صفریه دودر)

Teğmen Muhtetin Efendi

Çanakkale Seddülhisar Kahramanları

ی ۲۰ ک ۸ یوز باشی
علی سابر افندی
(۲۷ نisan ۲۲۱)

**45. Alay 8. Bölük Yüzbaşı
Ali Sabir Efendi (10 Mayıs 1915)**

ی ۲۰ ک ۵ یوز باشی
فوات افندی
(۲۱ Nisan ۲۲۱)

**45. Alay 5. Bölük
Yüzbaşı Fuat Efendi
(4 Mayıs 1915)**

ی ۲۰ ک ۱۲ یوز باشی
ابراهيم ادھم افندی
(۲۴ Temmuz ۲۲۱)

**44. Alay 12. Bölük
Yüzbaşı İbrahim Edhem Efendi
(25 Temmuz 1915)**

ی ۲۲ ط ۱ ک ۶ یوز باشی
بکر افندی
(۱۵ Nisan ۲۲۱)

**72. Alay 1. Tabur 4. Bölük
Yüzbaşı Bekir Efendi
(28 Nisan 1915)**

ی ۲۰ ط ۳ ک ۱۰ یوز باشی
ابراهيم افندی
(۱۶ Nisan ۲۲۱)

**70. Alay 3. Tabur 10. Bölük Yüzbaşı
İbrahim Efendi (2 Temmuz 1915)**

ی ۲۲ ط ۲ ک ۵ یوز باشی
احمد افندی
(۱۰ Kanton Oluş ۲۲۱)

**62. Alay 2. Tabur 5. Bölük
Yüzbaşı Ahmet Efendi
(23 Aralık 1915)**

آلای ۲۳ ط ۳ ک ۱ یوز باشی
عمر لطیف افندی
(۱۸ Ocak ۲۲۱)

**43. Alay 2. Tabur 1. Bölük
Yüzbaşı Ömer Lütfi Efendi
(1 Temmuz 1915)**

ی ۲۱ ط ۱ ک ۶ یوز باشی
سیف الدین افندی
(۲۷ Kanton Oluş ۲۲۱)

**61. Alay 1. Tabur 6. Bölük
Yüzbaşı Seyfettin Efendi
(9 Ocak 1916)**

ملازم اول حسن افندی

Üsteğmen Hasan Efendi

ی ۸۶ ط ۱ غوسلادان یوزباشی
محمد علی افندی
(۸ شبات ۲۲۱)

**86. Alay 1. Tabur Kumandanı
Yüzbaşı Mehmet Ali Efendi
(21 Şubat 1916)**

ی ۸۲ ط ۲ ک ۵ یوزباشی
یوسف شیخ افندی
(۱۹ کاون اول ۲۴۰)

**84. Alay 2. Tabur 5. Bölük
Yüzbaşı Yusuf Ziya Efendi
(1 Ocak 1915)**

ی ۴۱ ط ۲ ک ۵ یوزباشی
مصطفی کاظم افندی
(۱۴ نisan ۲۴۱)

**21. Alay 2. Bölük
Yüzbaşı Mustafa Kazım Efendi
(27 Nisan 1915)**

ی ۹۴ ط ۱ ک ۲۴ سابط تلختری
احمد لطف افندی
(۱۰ کاون اول ۲۴۰)

**92. Alay 2. Tabur 12. Bölük Zabit
Namzedi Ahmet Lütfi Efendi
(23 Aralık 1914)**

ی ۹۱ ابواجی سلازم اول
محمد رفیق افندی
(۳ کاون کئی ۲۴۰)

**91. Alay Ezcacısı
Üsteğmen Mehmet Rifki
(15 Ocak 1915)**

ی ۸۹ ط ۱ ک ۲ سلازم اول
محمد رسوان افندی
(۴۴ نisan ۲۴۱)

**89. Alay 1. Tabur 2. Bölük
Üsteğmen Mehmet Rıdvan Efendi
(5 Mayıs 1915)**

سلازم اول عمر فاروق افندی

Üsteğmen Ömer Faruk Efendi

ی ۷۶ ط ۳ ک ۱۱ یوزباشی
یوسف عزالدین افندی
(۷ تشرین ثانی ۲۴۱)

**76. Alay 3. Tabur 11. Bölük
Yüzbaşı Yusuf İzzeddin Efendi
(20 Kasım 1915)**

ی ۸۷ ط ۱ سلازم اول
سالح افندی
(۱۱ حوزیران ۲۴۱)

**87. Alay 1. Tabur
Üsteğmen Salih Efendi
(14 Haziran 1915)**

ی ۲۱ ک ۱۱ یوزباشی
مصطفی حمدی افندی
(۱۹ نisan ۲۴۱)
21.Alay 11.Bölük Yüzbaşı
Mustafa Hamdi Efendi
(2 Mayıs 1915)

ی ۳۱ ط ۲ قوماندانی ییکباشی
علی فائق بک
(۲۶-۲۵ Nisan ۲۴۱)
31.Alay 2.Tabur Kumandanı
Binbaşı Ali Faik Bey
(8-9 Mayıs 1915)

ی ۲۱ ط ۱ قوماندانی ییکباشی
علی شوق بک
(۱۹ Nisan ۲۴۱)
21.Alay 1.Tabur Kumandanı
Binbaşı Ali Şevki Bey
(2 Mayıs 1915)

ی ۳۰ ط ۴ ک ۱۲ یوزباشی
اسعد افندی
(۱۴ Nisan ۲۴۱)
35.alay 3.Tabur 12.Bölük
Yüzbaşı Esat Efendi
(26Nisan 1915)

ی ۲۲ ک ۱۰ یوزباشی
اسعد افندی
(۲۶ Mayıs ۲۴۱)
22.Alay 4.Bölük
Yüzbaşı Esat Efendi
(8 Haziran 1915)

ی ۲۱ ک ۲ یوزباشی
سلیمان افندی
(۱۹ Nisan ۲۴۱)
21.Alay 7.Bölük
Yüzbaşı Süleyman Efendi
(2 Mayıs 1915)

ی ۲۷ ک ۱۰ ملازم اول
مصطفی افندی
(27. Alay 10. Bölük)
Üsteğmen Mustafa Efendi
(25 Nisan 1915)

ی ۲۶ ک ۵ ملازم اول
حسین ذہنی افندی
(26. Alay 5. Bölük)
Üsteğmen Hüseyin Zihni Efendi
(28 Nisan 1915)

ی ۳۰ ط ۴ ک ۱۲ ملازم اول
شفيق افندی
25. Alay 3. Tabur 12. Bölük
Üsteğmen Şefik Efendi
(2 Mayıs 1915)

ی ۳۵ ط ۳ ک ۶ ملازم نامی
غازی جمال افندی
(۱۳ نیسان ۳۴۱)

25.Alay 3.Tabur 6.Bölük
Teğmen Gazi Cemal Efendi
(26 Nisan 1915)

ی ۲۷ ک ۱ ملازم نامی
محمد امین افندی
(۱۴ نیسان ۳۴۱)

27.Alay 1.Bölük
Teğmen Mehmet Emin Efendi
(25 Nisan 1915)

ی ۲۷ ک ۵ ملازم اول
محمد افندی
(۱۸ نیسان ۳۴۱)

27.alay 5.Bölük
Üsteğmen Mahmut Efendi
(1 Mayıs 1915)

آلای ۱۴ قوماندانی یکباشی
اسماعیل حق بک
(۲۶ تموز ۳۴۱)

14.Alay Kumandanı Binbaşı
İsmail Hakkı Bey
(10 Ağustos 1915)

ی ۲۱ ک ۵ پوز باشی
علی نظیف افندی
(۱۹ نیسان ۳۴۱)

31.Alay 5.Bölük
Yüzbaşı Ali Nazif Efendi
(2 Mayıs 1915)

ی ۲۵ ک ۶ پوز باشی
احمد مختار افندی
(۲۵ آغستوس ۳۴۱)

25.Alay 6.Bölük
Yüzbaşı Ahmet Muhtar Efendi
(14 Temmuz 1915)

ی ۳۴ ط ۳ ک ۲ پوز باشی
اسماعیل حق افندی
(۲۲ مایس ۳۴۱)

34.Alay 2.Tabur 2.Bölük
Yüzbaşı İsmail Hakkı
(6 Haziran 1915)

ی ۳۳ ط ۲ ک ۹ پوز باشی
مصطفی صلفوت افندی
(۱۴ نیسان ۳۴۱)

32.Alay 2.Tabur 9.Bölük
Yüzbaşı Mustafa Safvet Efendi
(27 Nisan 1915)

ی ۲۶ ک ۶ پوز باشی
حسین حسنی افندی
(۱۶ نیسان ۳۴۱)

26.alay 6.Bölük
Yüzbaşı Hüseyin Hüsnü
(29 Nisan 1915)

★

ی ۱: ط ۳ ک ۲ قوماندانی
یوزباشی محمد ذکی افندی
(۱۹ آغستوس ۱۳۳۹)

1.Alay 2. Tabur 2.Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Mehmet Zeki
(1 Eylül 1915)

★

ی ۱۲: ط ۲ ک ۳ یوزباشی
محمد شکر افندی
(۳۱ تموز ۱۳۳۱)

42.Alay 3. Tabur 3. Bölük
Yüzbaşı Mehmet Şükrü Efendi
(13 Ağustos 1915)

ی ۱۰: ط ۴ ک ۶ یوزباشی
مسئول لطف افندی
(۱۱ آکتون اول ۱۳۳۱)

40.Alay 2.Tabur 6.Bölük
Yüzbaşı Mustafa Lütfi Efendi
(24 Aralık 1915)

★

آلای ۲۳ قوماندانی قائم مقام
رجاتی بک
(تاریخ شهادتی: ۲۸ تموز ۱۳۳۱)

23.Alay Kumandanı
Kaymakam Recat Bey
(10 Ağustos 1915)

★

ی ۳۸: ط ۳ ک ۱ یوزباشی
محمد خلوصی افندی
(۲۸ نيسان ۱۳۳۱)

38.Alay 3. Tabur 1.Bölük
Yüzbaşı Mehmet Hulusi Efendi
(11 Mayıs 1915)

★

ی ۲۷: ک ۹ ملازم اول
ادريس افندی
(۱۲ نيسان ۱۳۳۱)

27.Alay 9.Bölük
Üsteğmen İdris Efendi
(25 Nisan 1915)

★

ی ۱۲: یوزباشی ملازم اول
عبدالرحمن افندی
(۲۳ تموز ۱۳۳۱)

42.Alay Yaveri
Üsteğmen Abdurrahman Efendi
(5 Ağustos 1915)

★

ی ۱۲: ک ۱۲ یوزباشی
ابراهيم شکر افندی
(۵ آغستوس ۱۳۳۱)

42.Alay 12. Bölük
Yüzbaşı İbrahim Şükrü Efendi
(18 Ağustos 1915)

★

ی ۱۲: ط ۲ ک ۳ یوزباشی
محمد شکر افندی
(۲۵ تموز ۱۳۳۱)

42.Alay 3. Tabur 3.Bölük Yüzbaşı
Mehmet Şükrü Efendi
(7 Ağustos 1915)

Çanakkale Seddülhisar Kahramanları

ی ۲۵ ک ۱ ملازم ثانی
محمد فخرالدین افندی
(۲۴۱ نisan)
45. Alay 1. Bölük

Teğmen Mehmet Fahrettin Efendi
(12 Mayıs 1915)

ی ۴۶ ط ۳ ک ۱۱ ملازم ثانی
حسن فواد افندی
(۱ کانون اول ۳۴۴)

Teğmen Hasan Fuat Efendi
(21 Aralık 1916)

ی ۲۳ ک ۵ ملازم ثانی
ابراهيم افندی
(۱۱ کانون اول ۳۳۱)

Teğmen İbrahim Efendi
(24 Aralık 1915)

ی ۱۳ ط ۴ ک ۶ یوزباشی
حمدي افندی
(۶ مایس ۳۴۱)

Yüzbaşı Hamdi Efendi
(19 Mayıs 1915)

ی ۹ ک ۸ قوماندانی یوز باشی
عباس افندی
(۷ تموز ۳۴۱)

Yüzbaşı Abbas Efendi
(20 Temmuz 1915)

ی ۷ ط ۳ قوماندانی بیکیاشی
حسن فحمی افندی
(۲۶ کانون اول ۳۴۱)

Binbaşı Hasan Fehmi Efendi
(8 Ocak 1916)

ی ۲۰ ک ۱۱ یوزباشی
فواد افندی
(۱۴ نisan ۳۴۱)

Yüzbaşı Fuat Efendi
(27 Nisan 1915)

ی ۲۲ ط ۳ ک ۱۴ یوز باشی
حسن حایری افندی
(۱۶ کانون ثانی ۳۴۴)

Yüzbaşı Hasan Hayri Efendi
(29 Kasım 1916)

ی ۴۴ ط ۱ یوز باشی
حق افندی
(۱۹ تشرین ثانی ۳۴۱)

Yüzbaşı Hakkı Efendi
(2 Aralık 1915)

★

ی ۱۱ ط ۴ ک ۴ یوز باشی
محمد افندی
(۱۲ تشرين اول ۳۳۱)

41. Alay 2. Tabur 4. Bölük
Yüzbaşı Mehmet Efendi
(25 Ekim 1915)

★

ی ۱۲ ط ۴ ک ۲ ملازم ثانی
حقی افندی
(۲۶ اغستوس ۳۳۱)

42. Alay 3. Tabur 2. Bölük
Teğmen Hakkı Efendi
(8 Eylül 1915)

فرقه ۹ نومابدای میرالی
صبری بك
(تاریخ شهادتى ۲۰ توموز ۳۳۳)

9. Tümen Kumandanı
Albay Sabri Bey
(15 Temmuz 1916)

★

ی ۱۱ ط ۴ ک ۲ یوز باشی
حافظ محمد شکیب افندی
(۶ مایس ۳۳۱)

41. Alay 2. Tabur 2. Bölük
Yüzbaşı Hafız Mehmet Sekip Efendi
(19 Mayıs 1915)

★

ی ۱۱ ط ۶ ک ۶ یوز باشی
کاظم افندی
(۱۹ نیسان ۳۳۱)

21. Alay 6. Bölük
Yüzbaşı Kazım Efendi
(2 Mayıs 1915)

★

ی ۱۰ ط ۱ ک ۲ یوز باشی
ابراهیم فرید افندی
(۱۸ نیسان ۳۳۱)

20. Alay 1. Tabur 4. Bölük
Yüzbaşı İbrahim Ferit Efendi
(1 Mayıs 1915)

★

ی ۲۵ ط ۴ ک ۵ ملازم ثانی
حسن بصیری افندی
(۱۵ نیسان ۳۳۱)

25. Alay 2. Tabur 5. Bölük Teğmen
Hasan Basri Efendi
(28 Nisan 1915)

★

ی ۲۵ ک ۷ ملازم ثانی
حسن افندی
(۱۵ نیسان ۳۳۱)

25. Alay 7. Bölük
Teğmen Hasan Efendi
(28 Nisan 1915)

★

ی ۲۵ ک ۹ ملازم ثانی
غازی افندی
(۱۵ نیسان ۳۳۱)

25. Alay 9. Bölük
Teğmen Gazi Efendi
(28 Nisan 1915)

Çanakkale Seddülhisar Kahramanları

ی ۱۱۳ ط ۲ ک ۱ یوز باشی
رشید حلسی افندی
(۱۵ ایلول ۲۲۱)

**113. Alay 2. Tabur 6. Bölük
Yüzbaşı Resit Hilmi Efendi
(28 Eylül 1915)**

ی ۱ ط ۲ ک ۶ ملازم اول
شروت افندی
(۹ تموز ۲۲۲)

**4. Alay 2. Tabur 6. Bölük
Üstegmen Servet Efendi
(22 Temmuz 1916)**

ی ۱۹ ط ۱ یوز باشی
حسن نعيم افندی
(۵ تموز ۲۲۱)

**19. Alay 1. Tabur
Yüzbaşı Hasan Naim Efendi
(18 Temmuz 1915)**

آلای ۲۰ ط ۲ ک ۱ قوماندای
یوز باشی یوسف حیاتی افندی
(۲۵ مارت ۲۲۱)

**20. Alay 2. Tabur 1. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Yusuf Hayati Efendi
(7 Nisan 1915)**

آلای ۳۸ ط ۱ ک ۱ افندی
یوز باشی محمد سلیم افندی
(۲۷-۲۸ مایسان ۲۲۱)

**38. Alay 1. Tabur 3. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Mehmet Selim Efendi
(10-11 Mayıs 1915)**

فرقه ۲۵ آلای ۷۵ ط ۱ قوماندای
ییکیشی خالد شمسی بک
(۹ ایلول ۲۲۲)

**25. Tümen 75. Alay 1. Tabur
Kumandanı Binbaşı Halit Şemsi Bey
(22 Eylül 1916)**

آلای ۱۲۷ ط ۲ ک ۱۲ قوماندای
یوز باشی علی اوفیالی سبری افندی
(۲۵ مارت ۲۲۲)

**177. Alay 3. Tabur 12. Bölük
Kumandanı, Ali Oğlu Yüzbaşı Sabri
Efendi (25 Mart 1917)**

آلای ۷۰ ط ۱ ک ۲ قوماندای
یوزباشی احمد توفیق افندی
(۱۶ تموز ۲۲۲)

**75. alay 1. Tabur 4. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Ahmet Tevfik Efendi (29
Temmuz 1916)**

فرقه ۱۶۳ ط ۱ ک ۱۶ قوماندای
یوزباشی محمد حازم افندی
(۲۰ حوزیران ۲۲۱)

**53. Tümen 163. Alay 3. Tabur 9. Bölük
Kumandanı Yüzbaşı Mehmet Hazım Efendi
(3 Temmuz 1915)**

★

آلای ۲۱ ماکینلی توفک بۆلۆکی
ملازم اول حسن افندی
(۲۵ توموز ۱۹۱۱)

41. Alay Makineli Tüfek Bölüğü
Üsteğmen Hasan Efendi (7 Ağustos
1915)

آلای ۲۲ ط ۳ یابوری
ملازم اول اسماعیل حق افندی
(۱ گوز ۱۹۱۱)

44. Alay 3. Tabur Yaveri Üsteğmen
İsmail Hakkı Efendi (14 Temmuz
1915)

آلای ۲ ک ۲ قوماندانی
ملازم اول محمد حلمی افندی
(۱۶ آکسیر اول ۱۹۱۲)

2. Alay 2. Bölük Kumandanı Üsteğmen
Mehmet Hilmi Efendi
(29 Ekim 1916)

★

آلای ۳ ط ۸ ک ۸ احتیاط
شایط زکیوی صبی الدین افندی
(۲۹ آذریران ۱۹۱۱)

4. Alay 3. Tabur 8. Bölük Yedek Subay
Muhiddin Efendi (12 Temmuz 1915)

★

آلای ۳ ط ۳ ک ۳ احتیاط
ملازم کاتی احمد طلعت افندی
(۱۶ آکسیر اول ۱۹۱۲)

5. Alay 3. Tabur 3. Bölük Teğmen
Ahmet Talat Efendi
(29 Kasım 1916)

آلای ۳ ۲۹ ماکینلی توفک بۆلۆکی
ملازم کاتی افسان افندی
(۲۶ کاون اول ۱۹۱۰)

49. Alay Makineli Tüfek Bölüğü
Teğmen İhsan Efendi
(8 Ocak 1915)

★

آلای ۴۷ قوماندانی
احمد تروایق افندی
تاریخچه شهادتی: (۲۵ توموز ۱۹۱۱)

47. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet
Tevrik Efendi
(6 Ağustos 1915)

★

آلای ۳ ط ۳ ک ۳ قوماندانی
یوز باشی عزت افندی
(۱۶ حیران ۱۹۱۱)

33. Alay 3. Tabur 3. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı İzzet Efendi
(29 Haziran 1915)

★

آلای ۳۱ ط ۱ ک ۱ قوماندانی
ملازم اول عبدالقادر افندی
(۱۳ آبان ۱۹۱۱)

31. Alay 1. Tabur 1. Bölük Kumandanı
Üsteğmen Abdülkadir Efendi
(26 Nisan 1915)

Çanakkale Seddülhisar Kahramanları

اوچنجی اردو اطباستندن قديملى يوزباشى
خليل رجائي افندي
(۳۰ مارت ۱۹۴۱)
**3.Ordu Doktorlarından Kıdemli
Yüzbaşı Halil Recai Efendi
(12 Nisan 1915)**

بشنجی قوه سفريه اطباستندن
يوكباشى يوسف زيا بك
(۲۱ مارت ۱۹۴۱)
**5.Kuvvai Seferiye Doktorlarından
Binbaşı Yusuf Ziya Bey
(6 Nisan 1915)**

ارشروروم امماش اتاييه شسته خاناسى
سرطبيي بيكباشى محمد چاويد بك
(۳۰ مارت ۱۹۴۱)
**Erzurum İntaniye Hastahanesi
Baştabibi Binbaşı Mehmet Cavit Bey
(12 Nisan 1915)**

ی ۱۰۰ ط ۲ طبیبی یوز باشى
يوسف افندي
(۲۴ شباط ۱۹۴۰)
**110.Alay 2.Tabur
Dr. Yüzbaşı Yusuf Efendi
(9 Mart 1915)**

ی ۹۲ ط ۱ طبیبی یوز باشى
فائق افندي
(۲ شباط ۱۹۴۰)
**92.Alay 1 Tabur
Dr. Yüzbaşı Faik Efendi (15 Şubat
1915)**

ارشروروم استنحکام ايكنجى طابورى طبیبی
يوز باشى ابراهيم فهى افندي
(۳۱ اکتون اول ۱۹۴۰)
**Erzurum İstihkam 2.Tb. Dr. Yüzbaşı
İbrahim Fehmi Efendi
(13 Ocak 1915)**

اوچنجی اردو منزل سرطبيي
بيكباشى احمد صبري بك
(۱۳ نيسان ۱۹۴۱)
**3.Ordu Menzil Baştabibi Binbaşı
Ahmet Sabri Bey
(26 Nisan 1915)**

آغيز طوبیى ی ۱۷ طبیبی
يوز باشى راسم افندي
(۱ شباط ۱۹۴۱)
**17.Ağır Topçu Alay
Dr. Yüzbaşı Rasim Efendi
(21 Şubat 1916)**

آلای ۶۰ ک ۳ قوماندانى
ملازم اوله نوري افندي
(۲۲ گوز ۱۹۴۱)
**60.Alay 3.Bölük Kumandanı
Üsteğmen Nuri Efendi
(4 Ağustos 1915)**

Çanakkale Seddülhisar Kahramanları

ارزنجان ستانغ طاقاری طبیبی
یوز باشی افندی
(۸ شباط ۱۳۳۰)

Erzincan Sanayi Takımları Doktoru
Yüzbaşı Remzi Efendi
(21 Şubat 1915)

اغبیر طویچی ی ۱۷ ط ۱ طبیبی
یوز باشی خالد افندی
(۳ آشرین ئائی ۱۳۳۰)

17.Ağır Top. Alayı 1.Tabur Dr.
Yüzbaşı Halit Efendi
(16 Kasım 1914)

ارزنجان عسکری خسته خاناسی اطیباندوز
یوز باشی علی توفیق افندی
(۸ کانون ئائی ۱۳۳۰)

Erzincan Askeri Hastahane
Doktorlarından
Yüzbaşı Ali Teyfik Efendi
(21 Ocak 1915)

اوجانی اردو امرنده اجزای
ملازم اول محمد نجیب افندی
(۲۷ شباط ۱۳۳۰)

3.Ordu Emrinde Eczacı Üsteğmen
Mehmet Necip Efendi
(12 Mart 1915)

اوجانی اردو امرنده اجزای
ملازم اول باهر افندی
(۱۳ شباط ۱۳۳۰)

3.Ordu Emrinde Eczacı Üsteğmen
Bahir Efendi
(26 Şubat 1915)

قوة سفیه خسته خاناسی اوراتوز
طبیب یوز باشی کامی افندی
(۱۷ کون ۱۳۳۱)

1.Kuvvayı Seferiye Hastahanesi
Operatörü Yüzbaşı Kami Efendi
(30 Temmuz 1915)

ی ۶۲ ط ۱ ک ۲ قوماندانی
یوز باشی جواد افندی
(۲۶ آگستوس ۱۳۳۰)

62. Alay, I th.2.bl. Kom.
Yzb. Cevad Efendi
(8 Eylül 1916)

ی ۱۳۰ ط ۱ ک ۳ قوماندانی
یوز باشی بهادر الدین افندی
(۲۹ اپریل ۱۳۳۱)

130.Alay 3.Tb. 3.Bölük
Kumandanı Bahaddin Efendi
(12 Ekim 1915)

ی ۱۲۷ ط ۲ قوماندانی بیکباشی
محمد رشیدی ک
(۲۵ آشرین ئائی ۱۳۳۱)

127.Alay 2.Tabur Kumandanı
Binbaşı Mehmet Rüştü Bey
(18 Kasım 1915)

طرزون ژاندارمه افر د جدیدہ مکتب
ک، قوماندائی یوزباشی جمال افندی
(۹ شباط ۱۳۲۰)

**Trabzon Jandarma Efradı Ceditde
Mektebi 4.Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Cemal Efendi
(22 Şubat 1915)**

ی ۹ ک ۱ ملازم تانیس
حسن نامق افندی
(۶-۵ تیسان ۱۳۲۲)

**9.Alay 1.Bölük Teğmeni
Hasan Namık Efendi
(18-19 Nisan 1916)**

ی ۲۱ ک ۱ ملازم اولی
صالح افندی
(۲۱ کانون اولی ۱۳۲۱)

**41.Alay 1.Bölük
Üsteğmen Salih Efendi
(3 Ocak 1916)**

11

وچنجی اردو اطراباستدن یوز باشی

حسن تھسین افندی
(۱ شباط ۱۳۳۰)

**3.Ordu Dr. Yüzbaşı
Hasan Tahsin Efendi
(14 Şubat 1915)**

قوزجی قول اردو اطراباستدن
یوز باشی علی کمال افندی
(۲۹ کانون تانی ۱۳۳۰)

**9.Kolordu
Dr. Yüzbaşı Ali Kemal Efendi
(11 Şubat 1915)**

ردتیی اردو سر ییظری تانامقام
معلم یوزباشی بیک
طریخ شهادتی: (۱۸ شباط ۱۳۳۱)

**4.Ordu Baştabip Muallim
Kaymakam Hayreddin Bey
(2 Mart 1916)**

ارته ۶ استھکام البرکی قوماندائی
ملازم اول عزیز آگاه افندی
(۱۸ کانون اول ۱۳۳۱)

**6.Tümen İstihkam Bölüğü Kumandanı
Üsteğmen Aziz Aghah Efendi
(31 Aralık 1915)**

مصر طویسی ی ۹ ک ۱ شباط وکتلی
عبدالعزیز افندی
(۱۱ مایس ۱۳۳۲)

**9.Sahra Topçu Alayı 8.Bölük Yedek
Subayı Abdülaziz Efendi
(24 Mayıs 1916)**

ی ۱۵ ط ۱ یوزی ملازم تانی
محمد نوری افندی
(۲۲ تیسان ۱۳۳۱)

**15.Alay 1.Tabur Yaveri Teğmen
Mehmet Nuri Efendi
(5 Mayıs 1915)**

ی ۱۱ ک ۱۰ شایط نائیدی
ایرزویلی جبال افندی
(۲۰ حزیران ۳۳۱)

11. Alay 10. Bölük Zabıt Namzedi
Firzovik'i Cemal Efendi
(13 Temmuz 1915)

ی ۶ ک ۱ قوساندای ملارم نائیدی
علی ائیزی افندی
(۲۱ کانون نائی ۳۳۰)

7. Alay 4. Bölük Kumandanı
Teğmen Ali Fahri Efendi
(3 Şubat 1915)

ی ۳۶ ک ۶ ملارم اوی
محمد ادهم افندی
(۲۴ مایس ۳۳۱)

36. Alay 6. Bölük
Üsteğmen Mehmet Ethem Efendi
(4 Haziran 1915)

ی ۸۵ ک ۲ ک ۵ قوماندای
یوزباشی مصطفی افندی
(۱۸ کانون نائی ۳۳۱)

85. Alay 2. Tabur 5. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Mustafa Efendi
(31 Ocak 1916)

ی ۲۱ ک ۱۱ قوساندای ملارم اوی
محمد نائل افندی
(۷ - ۲۰ حزیران ۳۳۱)

22. Alay Makineli Tüfek Bölüğü
Üsteğmen Mehmet Nail Efendi
(20 Haziran 1915)

ی ۵۷ ک ۳ ک ۲ قوماندای
یوز باشی جمال افندی
(۱۸ نیسان ۳۳۱)

57. Alay 3. Tabur 2. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Cemal Efendi
(1 Mayıs 1915)

یوز باشی طرابلس غریبی احمد اوغلی
جمال افندی
(۶ مایس ۳۳۱)

Yüzbaşı Trablusgarlı Ahmet Oğlu
Cemal Efendi
(19 Mayıs 1915)

یوز باشی ایزمیتلی نوزید اوغلی
نائیم افندی
(۱۹ نیسان ۳۳۱)

Yüzbaşı İzmitli Hürşit Oğlu
Nazım Efendi
(2 Mayıs 1915)

ی ۱۲۷ ک ۴ قوساندای بیباشی
غالب اوغلی - هوز پک
(۲۱ مایس ۳۳۱)

127. Alay 2. Tabur Kumandanı Binbaşı
Galip Oğlu Said Bey
(6 Haziran 1915)

یوزباشی ترابلس غرابلی حاجی محمد
زایویه افندی
(۲ مایس ۳۳۱)

**Yüzbaşı Trablusgarlı
Hacı Mehmet Zaviye Efendi
(16 Mayıs 1915)**

ملازم ثانی تونسلی علی سعید اوغلی
مهرز افندی
(۸ تشرین ثانی ۳۳۱)

**Tunuslu Teğmen ,Ali Said Oğlu
Mührez Efendi
(21 Kasım 1915)**

ملازم ثانی یوزغادلی سلیمان اوغلی
احمد توفیق افندی
(۷ مایس ۳۳۱)

**Yozgatlı Süleyman Oğlu Teğmen
Ahmet Tevfik Efendi
(20 Mayıs 1915)**

★

ی ۱۵ ک ۱۰ قوماندانی ملازم اول
کازیم افندی
(۷ حوزیران ۳۳۱)

**15. Alay 10. Bölük Kumandanı
Üstteğmen Kazım Efendi
(20 Haziran 1915)**

ملازم ثانی شاملی ادیب اوغلی
عبدالدین افندی
(۲۴ مایس ۳۳۱)

**Teğmen Sami Ediboğlu
Necdeddin Efendi
(6 Haziran 1915)**

ملازم ثانی قاسمیچلی محمد اوغلی
مهمان افندی
(۲ مایس ۳۳۱)

**Teğmen Kılıçlı Mehmet Oğlu
Osman Efendi
(17 Mayıs 1915)**

ملازم اول ایشقودره علی عبدالرحمن اوغلی
ادریس خیری افندی
(۱۹ تیسان ۳۳۱)

**İskodralı Abdülrahman Oğlu
Üstteğmen İdris Hayri Efendi
(2 Mayıs 1915)**

ی ۹۶ ک ۷ قوماندانی ملازم اول
محمدحازیم افندی
(۲۶ حوزیران ۳۳۲)

**96. Alay 7. Bölük Kumandanı
Üstteğmen Mehmet Huzım Efendi (9
Temmuz 1916)**

★

ی ۲۱ ماکینلی توشک بؤلگی قوماندانی
ملازم اول علی دایم افندی
(۲۵ تیسان ۳۳۱)

**21. Alay Makineli Tüfek Bölüğü
Kumandanı Üstteğmen Ali Daim
Efendi (8 Mayıs 1915)**

ی ۸۲ قوماندانی بیاباشی حاجی
اوغلی حسین حسینی
بارغ شهزادی (۲۹ مایس ۳۳۱)
**82. Alay Kumandanı Binbaşı Hami
Oğlu Hüseyin Hüsni Bey**
(11 Haziran 1915)

یولباشی حیدر پاشالی حسین اوغلی
محمدعلی افندی
(۲۹ مایس ۳۳۱)
**Haydarpaşalı Hüseyin Oğlu
Yüzbaşı Mehmet Ali Efendi**
(11 Haziran 1915)

چوروغ مقرزهی ادارهی
میلیس یوزباشی محمدسعیدالدین افندی
(۱۷ نisan ۳۳۲)
**Çoruh Müfrezesi İdare Reisi Millis
Yüzbaşı Mehmet Sadettin Efendi**
(17 Nisan 1916)

سیواس ژاندارمه آلابی قره حصار شرق
طابوری مرکز یولباشی قوماندانی یوزباشی واصف
(۲ حزيران ۳۳۱)

**Sivas Jandarma Alayı Şarkikarahisar
Taburu Merkez Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Yusuf Efendi**
(15 Haziran 1915)

ی ۴۴ ک ۱ قوماندانی یوزباشی
شکری افندی
(۱۹ آگوستوس اول ۳۳۱)

**43. Alay 2. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Sükrü Efendi**
(24 Aralık 1915)

ی ۲۰ ک ۶ قوماندانی یوزباشی
حسین صبری افندی
(۱۸ آگوستوس ۳۳۱)

**20. Alay 6. Bölük Kumandanı Yüzbaşı
Hasan Sabri Efendi**
(31 Ağustos 1915)

ی ۱۳ ک ۱۰ ملازم اولی
طاهر افندی
(۶ مایس ۳۳۱)

**13. Alay 10. Bölük
Üsteğmeni Tahir Efendi**
(19 Mayıs 1915)

اداره ژاندارمه آلابشک فرمکایسا طابوری
ملحق ملازم ثانی مصطفی کمال افندی
(۱۷ حزيران ۳۳۱)

**Edirne Jandarma Alayı Kara Kilise
Taburu Teğmeni Mustafa Kemal Efendi**
(30 Haziran 1915)

ی ۲۹ ک ۳ ملازم اولی
مصطفی جلال الدین افندی
(۲۹ فور ۳۳۱)

**29. Alay 3. Bölük Üsteğmeni
Mustafa Celalettin Efendi**
(11 Ağustos 1915)

مرعش ژاندارمه تاپوری قوماندانی
بیکارباشی سولهیمان بیک
(۱۴ مارتن ۱۹۱۵)

**Maras Jandarma Tabur Kumandanı
Binbaşı Süleyman Bey
(25 Mart 1915)**

خطه مدافعه انشاءات استیکام تاپوری
ک ک ۲ ملایم اولی حسین شاهین افندی
(۲۰ حزیران ۱۹۱۵)

**Hat Müdafası İnşaat İstihkam Taburu
2.Bölük Üsteğmeni Hüseyin Şahin Efendi
(13 Temmuz 1915)**

ی ۲۶ ک ۲ ملایم اولی
رحیمی افندی
(۱۰ آکون ۱۹۱۵)

**26.Alay 2. Bölük Üsteğmeni Rahmi
Efendi (23 Ocak 1915)**

ی ۹ ک ۴ صحرا توپچی ملایم اولی
رجائی افندی
(۱۰ حزیران ۱۹۱۵)

**9.Sahra Topçu Alayı 4.Bölük
Üsteğmeni Recai Efendi
(23 Haziran 1915)**

ی ۱۰ ک ۱۱ ضابطه نامزده
جمیل افندی
(۲۰ حزیران ۱۹۱۵)

**10.Alay 4.Bölük
Zabıt Namzedi Cemil Efendi
(13 Temmuz 1915)**

ی ۱۰۰ ک ۳ استیاط ضابطه وکیل
محمد ضیاء افندی
(۲۹ تموز ۱۹۱۵)

**100.Alay 3.Tabur
Yedeksubayı Mehmet Ziya Efendi
(11 Ağustos 1915)**

ی ۲۲ ک ۱۰ احتیاط ضابطه وکیل
احمد شفیک افندی
(۲۹ ایلول ۱۹۱۵)

**22.Alay 10.Bölük Yedek Subayı
Ahmet Şefik Efendi
(12 Ekim 1915)**

ی ۱۱۱ ک ۲ یاورچی ملایم ثانوی
تحسین افندی
(۲۹ قشربون اول ۱۹۱۵)

**111.Alay 2.Tabur Yaveri Teğmen
Tahsin Efendi
(11 Kasım 1915)**

ی ۲۷ ک ۱۰ ملایم ثانوی
جمال افندی
(۱۴ نوسان ۱۹۱۵)

**27.Alay 10.Bölük
Teğmeni Cemal Efendi
(26 Nisan 1915)**

Çanakkale Seddülhisar Kahramanları

★

ادرنه ژاندارمه آلاينك لالا پاشا بلوكى
قومانداى قديمى يوزباشى حورشيد افندي
(۴ تموز ۱۳۳۱)

**Edirne Jandarma Alayı Lala Paşa
Bölüğü Kumandanı Kdm. Yüzbaşı
Hürşit Efendi
(15 Temmuz 1915)**

★

ی ۱ ط ۶ ک ۲ قومانداى قديمى
يوزباشى ممتاز افندي
(۷ مایس ۱۳۳۱)

**1. Alay 2. Tabur 6. Bölük Kumandanı
Kıdemli Yüzbaşı Mümtaz Efendi
(20 Mayıs 1915)**

★

ی ۱۲۵ ط ۱ قومانداى
يېكباشى جمال بك
(۱۸ نيسان ۱۳۳۱)

**125. Alay 1. Tabur Kumandanı
Binbaşı Cemal Bey
(1 Mayıs 1915)**

★

ی ۲۳ ک ۱۲ قومانداى يوزباشى
محمد امين افندي
(۲۷ مایس ۱۳۳۱)

**23. Alay 12. Bölük Kumandanı Yüzbaşı
Mehmet Emin Efendi
(9 Haziran 1915)**

★

ی ۱۰ ط ۳ يوزى ملازم اول
علي حيدر افندي
(۲۰ حزيران ۱۳۳۱)

**10. Alay 3. Tabur Yaveri
Üsteğmen Ali Haydar Efendi
(13 Temmuz 1915)**

★

ی ۱۰ ک ۱۳ قومانسان وکيلي
ملازم اول محمد رحمي افندي
(۲۰ حزيران ۱۳۳۱)

**10. Alay 13. Bölük Kumandan Vekili
Üsteğmen Mehmet Rahmi Efendi
(13 Temmuz 1915)**

ی ۶۲ ک ۳ ملازم اولى
زهد افندي
(۲۶ كاكون اول ۱۳۳۱)

**62. Alay 3. Bölük
Üsteğmen Zehd Efendi
(8 Ocak 1915)**

ی ۱۲ ک ۱ ملازم ثانى
اشهم افندي
(۲ كروز ۱۳۳۱)

**12. Alay 1. Bölük
Teğmeni İsham Efendi
(15 Temmuz 1915)**

★

ی ۳۳ قومانداى قائمقام
احمد شوق بك
شهادتى : (۱۶ نيسان ۱۳۳۱)

**33. Alay Kumandanı
Yarıbay Ahmet Şevki Bey
(29 Nisan 1915)**

Çanakkale Seddülhisar Kahramanları

★

ی ۱ ط ۱ ک ۳ ملازم اولی
عمر فائق افندی
(۲۵ تموز ۱۳۳۱)

**4. Alay 1. Tabur 3. Bölük Üsteğmen
Ömer Faik Efendi
(6 Ağustos 1915)**

★

ی ۱۶ ط ۱ ک ۱ ملازم تانیسی
حسن افندی
(۲۳ آگستوس ۱۳۳۱)

**16. Alay 1. Tabur 1. Bölük
Teğmeni Hasan Efendi
(5 Eylül 1915)**

★

ی ۱۰ ک ۶ ملازم اولی
علی رضا افندی
(۲۴ حزیران ۱۳۳۱)

**10. Alay 6. Bölük
Üsteğmeni Ali Rıza Efendi
(5 Temmuz 1915)**

ی ۵ ط ۵ ک ۳ ملازم تانیسی
عثمان نوری افندی
(۲۹ تشوین اول ۱۳۳۰)

**54. Alay 3. Bölük
Teğmeni Osman Nuri Efendi
(11 Kasım 1914)**

★

استحکام ط ۲ ک ۱ ملازم اولی
یحیی حیاتی افندی
(۲۶ تموز ۱۳۳۱)

**İstikam 2. Tabur 1. Bölük
Üsteğmeni Yahya Hayati Efendi
(8 Ağustos 1915)**

ی ۱۵ ط ۳ ک ۱ ملازم اولی
محمد ندم افندی
(۱۱ کانون اول ۱۳۳۰)

**85. Alay 3. Tabur 1. Bölük
Üsteğmeni Mahmut Nedim Efendi
(27 Aralık 1914)**

★

ی ۱۲۷ ط ۳ ک ۱ ملازم اولی
حقی افندی
(۲۵ نیسان ۱۳۳۱)

**127. Alay 3. Tabur 1. Bölük
Üsteğmen Hakkı Efendi
(8 Mayıs 1915)**

★

ی ۳۶ ک ۱۰ ملازم اولی
صالح افندی
(۱۲ مایس ۱۳۳۱)

**36. Alay 10. Bölük
Üsteğmeni Salih Efendi
(25 Mayıs 1915)**

★

ی ۱۱ ک ۹ قوماندای بوزباشی
فائق افندی
(۲۸ حزیران ۱۳۳۱)

**11. Alay 9. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Faik Efendi
(12 Temmuz 1915)**

Çanakkale Seddülhisar Kahramanları

قول اردو ۳ فرقة ۲۷ ی ۲۷ ك
یوز باشی رفیق افندی
(۱۳ نیسان ۱۳۴۱)

3.Kolordu 27 Alay 2.Tabur 2.Bölük
Yüzbaşı Refik Efendi
(26 Nisan 1915)

۲۴ ی ۲۴ ك یوز باشی
حسن شریف افندی
(۲۷ غوز ۱۳۴۱)

33.Alay 2.Tabur 5.Bölük Yüzbaşı
Hasan Şerif Efendi
(9 Ağustos 1915)

قول اردو ۳ فرقة ۲۷ ی ۲۰ ی
قوماندانی قندی یوزباشی مصطفی زکی بك
(۱۹ نیسان ۱۳۴۱)

3.Kolordu 7.Tümen 20.Alay 2.Tabur
6.Bölük Kumandanı Kıdemli Yüzbaşı
Mustafa Zeki Bey
(2 Mayıs 1915)

۷۰ ی ۲۴ یوزباشی ملازم تائی
حسین سعیدی افندی
(۱۹ حوزیران ۱۳۴۱)

70.Alay 3.Tabur Yaveri
Teğmen Hüseyin Sadı Efendi
(2 Temmuz 1915)

قول اردو ۳ ی ۱۴ ی ۳ یوزباشی اولوب ی ۳۹ ی
مستخدم ملازم اول اسماعیل زهدی افندی
(۳ اغستوس ۱۳۴۱)

2.Kolordu 15.Alay 3.Tabur Yaveri Olup
39.Alayda Görevli
Üsteğmen İsmail Zühdi Efendi
(16 Ağustos 1915)

۲۷ ی ۲۴ ی ۱۰ یوزباشی
رضا افندی
(۱۴ نیسان ۱۳۴۱)

27.Alay 2.Tabur 10.Bölük
Yüzbaşı Rıza Efendi
(26 Nisan 1915)

كوك حدود طابورده ملازم اولوب
محمد حلمی افندی
(۴ حوزیران ۱۳۴۰)

Kötek Hudut Taburundan
Üsteğmen Mehmet Hümmi Efendi
(16 Ocak 1915)

۵ ی ۲۴ ی ۱ ك ملازم تائی
حسین حسنی افندی
(۸ حوزیران ۱۳۴۱)

5.Alay 3.Tabur 1.Bölük Teğmen
Hüseyin Hüsnü Efendi
(21 Haziran 1915)

۵ ی ۲۴ ی ۳ ك ملازم اولوب
حاریت افندی
(۶ مایس ۱۳۴۱)

5.Alay 1.Tabur 3.Bölük
Üsteğmen Haris Efendi
(19 Mayıs 1915)

ادنه ژاندارمه آلاشه اولونون کومپری
بولکونده ملازم تائی صبری افندی
(۶ تیر ۱۳۳۱)

**Edirne Jandarma Alayı Uzunköprü
Bölüğünde Teğmen Sabri Efendi
(19 Temmuz 1915)**

قول اردو ۳۶ ط ۱ ک
ملازم اول رشید نومان افندی
(۱۴ تیر ۱۳۳۱)

**3.Kolordu 26.Alay 1.Tabur 4.Bölük
Üsteğmen Reşit Numan Efendi
(25 Temmuz 1915)**

قول اردو: ۳۳ ط ۱ اتشه
تایبلی ملازم اول حسین حسنی افندی
(۱۲ حیران ۱۳۳۱)

**4.Kolordu 33.Alay 1.Tabur İşe Zabiti
Üsteğmen Hüseyin Hüsnü Efendi
(27 Haziran 1915)**

آلای ۹۹ قوماندائی ارشروملی
قائمقام توفیق بک
تاریخشیدائی: (۲۰ کانون تائی ۱۳۳۱)

**99.alay Kumandanı Erzurumlu
Yarbay Tevfik Bey
(2 Şubat 1916)**

قول اردو ۱ الی ۲ ط ک
قدملی یوزباشی حسنی افندی
(۱۶ نیسان ۱۳۳۱)

**1.Kolordu 7.alay 2.Tabur 5.Bölük
Kdm. Yüzbaşı Hüsnü Efendi
(29 Nisan 1915)**

ی ۳۹ ط ک احتیاط شایط
وکیل ایگر سدیق افندی
(۱۴ کتبرن تائی ۱۳۳۱)

**59.Alay 3.Tabur 11.Bölük Yedek Subay
Bekir Sıkkı Efendi
(27 Kasım 1915)**

ی ۸۱ ط ۱ قوماندائی یوزباشی
عزت افندی
(۶ مارت ۱۳۳۱)

**84.Alay 1.Tabur Kumandanı
Yüzbaşı İzzet Efendi
(19 Mart 1915)**

ی ۴۰ ط ۱ قوماندائی قدملی یوزباشی،
اسماعیل حقی افندی
(۹ تیر ۱۳۳۱)

**40.Alay 1.Tabur Kumandanı
Kdm. Yüzbaşı İsmail Hakkı Efendi
(22 Temmuz 1915)**

آیدین ژاندارمه آلاشه کومپری
قوماندائی بیکباشی فواد بک
(۵ ایلول ۱۳۳۲)

**Aydın Jandarma Alayı Denizli Taburu
Kumandanı Binbaşı Fuat Bey
(18 Eylül 1916)**

فرقة ۲۵ حصیه بلوکی اجرائیہی قدیم
یوزباشی محمد آصف افندی
(۶ کانونی ۲۳۳)

**25. Tümen Sıhhiye Bölüğü Eczacı
Kıdemli Yüzbaşı Mehmet Asaf Bey
(6 Ocak 1917)**

ی ۱۶ ک ۱۰ ملازم اولی
اسامیل حق افندی
(۷ حیزران ۲۲۲)

**16. Alay 10. Bölük
Üsteğmen İsmail Hakkı Efendi
(20 Haziran 1916)**

ی ۲۹ ط ۱ ک ۵ حصرا طوبیسی
ملازم اول شفیق افندی
(۲۴ مایس ۲۳۳)

**29. Alay 1. Tabur 5. Bölük Sahra Topçu
Üsteğmen Şefik Efendi
(4 Haziran 1916)**

ی ۱۰۲ قوماندانی قاتقسام
محمد مختار بک
تاریخ شهادتی: (۹ تشرینی ثانی ۲۳۱)

**142. Alay Kumandanı
Yarbay Mehmet Muhtar Bey
(22 Kasım 1915)**

ی ۹۳ ک ۶ قوماندانی یوزباشی
محمد شوکت افندی
(۹ شباط ۳۳۰)

**93. Alay 6. Bölük Komutanı Yüzbaşı
Mehmet Şevket Efendi
(22 Şubat 1915)**

ی ۱۴۴ ک ۶ ملازم اول
ویسی بک
(۹ تشرینی ثانی ۲۳۱)

**142. Alay 6. Bölük
Üsteğmeni Veysi Bey
(22 Kasım 1915)**

ی ۹۶ ک ۱۱ قوماندانی یوزباشی
مصطفی فہمی افندی
(۲ کانونی ۲۳۰)

**96. Alay 11. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Mustafa Fehmi Efendi
(15 Ocak 1915)**

ی ۲۴ ک ۳ ملازم ثانی
محمد وہبی افندی
(۴ تموز ۲۲۱)

**22. Alay 3. Bölük Teğmen
Mehmet Vehbi Efendi
(17 Temmuz 1915)**

ی ۱۳ ک ۱ احتیاط ملازم ثانیسی
یوسف سلاحدین افندی
(۱۹ کانون اول ۲۲۲)

**13. Alay 1. Bölük Yedek
Teğmen Yusuf Selahaddin Efendi
(1 Ocak 1917)**

Çanakkale Seddülhisar Kahramanları

ی ۴۴ ک ۱۲ ملازم کاتبی
حسب افندی
(۱۹ کوز ۴۴۱)
**44.Alay 12.Bölük
Teğmeni Hüsnü Efendi
(1 Ağustos 1915)**

ازمیر ژاندارمه افراد جدید و مکتبی مصلحتی
ملازم اول شهاب الدین افندی
(۸ آگستوس ۴۴۱)
**İzmir Jandarma Efradı Cedide
Mektebi Muallimlerinden
Üsteğmen Şahabettin Efendi**

ی ۴۲ ک ۱۰ قوماندای ملازم اول
ابراهیم حق افندی
(۲۵ آگستوس ۴۴۱)
**42.Alay 10.Bölük Kumandanı
Üsteğmen İbrahim Hakkı Efendi
(10 Eylül 1915)**

ی ۱۲۶ ط ۳ یوز باشی برقملی
عبدالله افندی
(۷ آگستوس ۴۴۲)
**126.Alay 3.Tabur Y
üzbaşu Bergamalı Abdullah Efendi
(20 Ağustos 1916)**

ی ۶۱ ک ۱ قوماندای قدیمی یوز باشی
قدری افندی
(۱۷ ایلول ۴۴۲)
**61.Alay 4.Bölük Kumandanı
Kıdemli Yüzbaşu Kadri Efendi
(30 Eylül 1916)**

ی ۳۶ ط ۱ طبیبی احتیاط یکباشی
مُنیر بیک
(۵ کاون ثانی ۴۴۲)
**36.Alay 1.Tabur
Dr. Binbaşu Münir Bey (18 Ocak
1917)**

ی ۴۴ ک ۳ ملازم کاتبی
طیب افندی
(۱۳ کاون اول ۴۴۱)

**44.Alay 3.Bölük
Teğmeni Tayyip Efendi
(26 Aralık 1915)**

اردو ۴ سوارى نظامیه ایکنشچی فرقه سیار
خسته نجاتهسی طبیبی یوز باشی نورالدین افندی
(۲۸-۱۸ ایلول ۴۴۱)

**3.Ordu Nizamiye Suvari 2.Tümen
Seyyar Hastanesi
Dr. Yüzbaşu Nurettin Efendi**

ی ۳۷ ک ۹ قوماندای یوز باشی
علی فراد افندی
(۱۱ کاون اول ۴۴۱)

**37.Alay 9.Bölük Kumandanı
Yüzbaşu Ali Fuat Efendi
(24 Aralık 1915)**

★

ی ۶۶ ک ۳ قوماندای بوز باشی
محمد ثروت افندی
(۲۶ نیسان ۱۳۳۱)

**56.Alay 3.Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Mehmet Servet Efendi
(9 Mayıs 1915)**

ی ۲۱ ک ۵ قوماندای بوزباشی
طاہر افندی
(۲۷ عوز ۱۳۲۲)

**21.Alay 5.Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Tahir Efendi
(9 Ağustos 1916)**

★

ی ۲۷ قوماندای ممتاز بیگباشی
احمد توفیق پاک
تاریخ شهادتی : (۲۱ عوز ۱۳۳۱)

**47.Alay Kumandanı
Binbaşı Ahmet Tevfik Efendi
(6 Ağustos 1915)**

★

ی ۱۹ ک ۲ احتیاط ملازم باشی
محمد سفوت افندی
(۶ حیران ۱۳۳۱)

**19.Alay 4.Bölük Yedek Teğmen
Mehmet Safvet Efendi
(19 Haziran 1915)**

★

ی ۲۵ ک ۷ ملازم اول
حاسم افندی
(۲۲ مایس ۱۳۳۱)

**25.Alay 7.Bölük
Üsteğmen Asım Efendi
(4 Haziran 1915)**

ی ۸۸ ک ۱۰ قوماندای بوز باشی
اسماعیل حق افندی
(۸ کانون اول ۱۳۳۰)

**88.Alay 10.Bölük Kumandanı
Yüzbaşı İsmail Hakki Efendi
(21 Aralık 1914)**

تأخره ژاندارمه آلانک خیمانه طاق
قوماندای ملازم باشی محمد علی افندی
(۲۱ مایس ۱۳۳۱)

**Ankara Jandarma Alayı Haymana
Takım Kumandanı
Teğmen Mehmet Ali Efendi
(6 Haziran 1915)**

★

ی ۲۸ ک ۳ ملازم باشی
قاسم افندی
(۲۷ عوز ۱۳۳۱)

**28.Alay 3.Bölük
Teğmeni Kasım Efendi
(9 Ağustos 1915)**

★

ی ۱۰ ک ۱۰ ملازم اول
محمد صلاح الدین افندی
(۲۱ حیران ۱۳۳۱)

**10.Alay 10.Bölük Üsteğmen
Mehmet Selahaddin Efendi
(4 Temmuz 1915)**

ی ۹ ک ۹ شایط وکتلی
عثمان نوری افندی
(۲۲ شایط ۳۳۱)

**1. Alay 9. Bölük
Yedek Subay Osman Nuri Efendi (9
Mart 1916)**

ی ۱۲۴ ک ۹ ملازم اول
نایس افندی
(۱۹ تموز ۲۲۲)

**124. Alay 1. Bölük
Üsteğmeni Naci Efendi
(1 Ağustos 1916)**

طیاره‌چی پیاده ملازم نایس
علی سزائی افندی
(۲۶ مارت ۴۴۴)

**Tayyareci Piyade
Teğmen Ali Sezai Efendi
(26 Mart 1917)**

ی ۹۷ ط ۱ آلی مفتیسی
ابراهیم حق افندی
(۸ شایط ۴۳۰)

**97. Alay 1. Tabur
Müftüsü İbrahim Hakko Efendi
(21 Şubat 1915)**

ایکدیجی اردو منزل سر طیبی ییکباشی
سعدالله بک
(۱۱ کاتون اول ۳۳۲)

**2. Ordu Menzil
Baştabibi Binbaşı Sadullah Bey
(24 Aralık 1916)**

۶۱ ط ۱ قوماندای ییکباشی
فوات بک
(۱ ایلول ۳۳۲)

**61. Alay 1. Tabur Kumandanı
Binbaşı Fuat Bey
(17 Eylül 1916)**

ی ۶۳ ک ۹ ملازم نایس
احمد حمدی افندی
(۱۴ نیسان ۴۴۱)

**63. Alay 1. Bölük
Teğmeni Ahmet Hamdi Efendi (27
Nisan 1915)**

ی ۵۶ ک ۹ قوماندای یوز باشی
ابراهیم ادیم افندی
(۳۱ نیسان ۴۳۱)

**56. Alay 9. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı İbrahim Ethem Efendi
(4 Mayıs 1915)**

ی ۴۶ ک ۹ قوماندای یوز باشی
ابراهیم حکمت افندی
(۲۸ گوز ۴۴۱)

**46. Alay 9. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı İbrahim Hikmet Efendi
(10 Ağustos 1915)**

ی ۲۵ ک ۱۴ ضابط و کاتب
محمد افندی
(۸ تشرين اول ۱۹۱۴)

45. Alay 12. Bölük
Yedek Subay Mehmet Efendi
(21 Ekim 1916)

ی ۱۰۹ ک ۳ - ملازم اولی
عبدالمجید افندی
(۹ تشرين ثان ۱۹۱۴)

109. Alay
Üsteğmen Abdülmecit Efendi
(22 Kasım 1914)

ی ۱۷ ک ۱۲ فرماندای یوز باشی
مصطفی افندی
(۹ عوز ۱۹۱۴)

17. Alay 8. Bölük Kumandanı Yüzbaşı
Mustafa Efendi
(22 Temmuz 1915)

ی ۴۱ ط ۲ یودی احتیاط ضابط و کاتب
ذکی راشد افندی
(۲۴ مارس ۱۹۱۵)

21. Alay 3. Tabur Saveri
Yedek Subay Zeki Raşit Efendi
(6 Nisan 1915)

ی ۲۲ ط ۱ یودی ملازم ثانی
ابراهیم شوق افندی
(۲۵ آگوست ۱۹۱۵)

42. Alay 1. Tabur Saveri
Teğmen İbrahim Şevki Efendi
(7 Ağustos 1915)

ی ۵۷ ک ۱۴ - ملازم اولی
دیمتوکالی صالح افندی
(۱۱ Eylül ۱۹۱۴)

57. Alay 13. Bölük Üsteğmeni
Dimetokah Salih Efendi
(17 Eylül 1916)

ی ۹۸ فرماندای قاتاقچام
علی رضا بایک
(۳۰ کانون اول ۱۹۱۶)

98. Alay Kumandanı
Yarbay Ali Rıza Bey
(12 Ocak 1916)

ی ۹۴ ک ۱۰ - ملازم ثانیسی
چواد افندی
(۲۲ کانون اول ۱۹۱۴)

92. Alay 10. Bölük
Teğmeni Cevat Efendi
(4 Ocak 1915)

ی ۲۵ ک ۱۲ ضابط و کاتب
اسعد افندی
(۷ تشرين اول ۱۹۱۴)

45. Alay 12. Bölük
Zabıt Vekili Esad Efendi
(20 Kasım 1916)

ی ۷۲ ک ۲ قوماندای یوزباشی
امپاعیل حق افندی
(۲۱ تشرین اول ۳۳۲)
**72.Alay 2.Bölük Kumandanı
Yüzbaşı İsmail Hakkı Efendi
(3 Kasım 1916)**

ی ۳۸ ک ۱۰ قوماندای قدملی
یوزباشی قدری افندی
(۲۸ نیسان ۳۳۱)
**38.Alay 10.Bölük Kumandanı
Kdm. Yüzbaşı Kadri Efendi
(11 Mayıs 1915)**

ی ۲۹ ط ۲ قوماندای بیکیاشی
عمر لطفی بك
(۱۸ نیسان ۳۳۱)
**21.Alay 2.Tabur Kumandanı
Binbaşı Ömer Lütfi Bey
(1 Mayıs 1915)**

ی ۵ سوارلی کیم ملازم تابیسی
شیا فائق افندی
(۱۹ حیران ۳۳۱)
**5.Süvari Alayı 2.Bölük
Teğmeni Ziya Faik Efendi
(2 Temmuz 1915)**

ی ۱۰۴ ک ۱ قوماندای یوزباشی
درویش افندی
(۱۷ تشرین اول ۳۳۰)
**102.Alay 1.Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Derviş Efendi
(30 Ekim 1914)**

ی ۳۰ ک ۱۰ قوماندای یوزباشی
خلیل ارکانی افندی
(۱۵ نیسان ۳۳۱)
**20.Alay 10.Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Halil Erkanı Efendi
(28 Nisan 1915)**

قرنه ۵۱ قوماندای میرالای
محمد علی بك
تاریخ شهادتی: (۱۸ تشرین تائی ۳۳۱)
**51.Tümen Kumandanı
Albay Mehmet Ali Bey
(1 Aralık 1915)**

عشایق کونکلی طاووری ک ۲ قوماندای
ملازم اول یوسف شیا افندی
(۲۱ مارت ۳۳۱)
**Osmancık Gönüllü Taburu 2.Bölük
Kumandanı Yusuf Ziya Efendi
(13 Nisan 1915)**

ی ۲۹ ک ۷ - ملازم اولی
ذهنی افندی
(۲ تشرین اول ۳۳۱)
**29.alay 7.Bölük
Üstegmeni Zihni Efendi
(15 Ekim 1915)**

★

ی ۲۱ ک ۹ احتیاط شایسته نامزدی
یوسف جمال افندی
(۸ آغستوس ۲۲۱)

**21. Alay 9. Bölük Yedek Subay Adayı
Yusuf Cemal Efendi
(21 Ağustos 1915)**

★

ی ۶۴ ک ۵ ملازم اولی
نظیف افندی
(۲۶ تفرز ۲۲۱)

**64. Alay 5. Bölük Üsteğmeni Nazif Efendi
(Mareşal Fevzi Çakmak'ın Kardeşi
Çeviren ekip notudur)**

ی ۵۲ ک ۲ قوماندای
ملازم اول محمد عزت افندی
(۴ کاتون اول ۲۲۲)
**57. Alay 4. Bölük Kumandanı
Üsteğmen Mehmet İzzet Efendi
(17 Aralık 1916)**

★

ی ۵۶ ک ۸ احتیاط شایسته نامزدی
عثمان رمزی افندی
(۲۹ تیسان ۲۲۱)

**56. Alay 8. Bölük
Yedek Subay Osman Remzi Efendi
(12 Mayıs 1915)**

ارطغرل ژاندارمه طابوری اینکول
طاقم قوماندای ملازم ثانی صبری افندی
(۲ کاتون ثانی ۲۲۰)
**Ertuğrul Jandarma Taburu İnegöl
Takım Kumandanı Teğmen Sabri Efendi
(17 Ocak 1915)**

ی ۱۱۲ ک ۱ ملازم ثانی
نecip افندی
(۱ کاتون ثانی ۲۲۱)
**112. Alay 1. Bölük
Teğmen Necip Efendi
(14 Ocak 1915)**

سیواس سیار برنجی متکاده قوتی
قوماندای یوزباشی مظهر افندی
(۵ تیسان ۲۲۲)

**Sivas Seyyar 1. Mekkare Kolu
Kumandanı Yüzbaşı Mazar Efendi
(18 Nisan 1916)**

★

ی ۷۱ ک ۶ قوماندای یوز باشی
طلات بهجت افندی
(۱۸ حزیران ۲۲۱)

**71. Alay 6. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Talat Behçet Efendi
(1 Temmuz 1915)**

ی ۳۱ ک ۱ قوماندای یکیشی
محمد جمال بیک
(۲۲ تفرز ۲۲۲)

**31. Alay 1. Tabur Kumandanı
Binbaşı Mehmet Cemal Bey
(4 Ağustos 1916)**

ی ۲۴ ک ۱ ملازم اولی
قسطنطینیلی جمال افندی
(۲۶ توموز ۱۹۱۵)

44. Alay 1. Bölük
Üsteğmeni Kastamonulu Cemal Efendi
(8 Ağustos 1915)

چرخچی ملازم اولی نایزاردی
محمد افندی
(۱۱ ایلول ۱۹۱۵)

Tayyareci Çarkçı
Üsteğmen Mehmet Efendi
(24 Eylül 1914)

بارباروس زورماجی الکتریک مأموری
چرخچی یوزباشی اسماعیل حق افندی
(۲۶ توموز ۱۹۱۵)

Barbaros Zirhliss Elektrik Memuru
Çarkçı Yüzbaşy İsmail Hakkı Efendi
(8 Ağustos 1915)

فرقة ۷ استنکام ۸ ک ۵ ملازم کاتبی
عبدالله افندی
(۱۲۱ آگستوس ۱۹۱۵)

7. Tümen 5. İstihkam Taburu 5. Bölük
Teğmeni Muhlis Abdullah Efendi
(27 Ağustos 1915)

ی ۳۶ ک ۸ قوماندانی ملازم اولی
ماهر افندی
(۲۹ حیران ۱۹۱۵)

36. Alay 8. Bölük Komutanı
Üsteğmen Mahir Efendi
(12 Temmuz 1915)

ی ۳۵ ک ۸ قوماندانی قلمشمام ملاک زا
علی عباس بیک
تاریخ شماری: (۱۹ آگستوس ۱۹۱۵)

35. Alay Kumandanı
Kaymakam Melekzade Ali Abbas Bey
(1 Eylül 1916)

حصرا طوبچی ۷ ک ۵ طاقم شبانی
درسمادالی شیبا افندی
(۱۴ کانون اولی ۱۹۱۵)

6. Sahra Topçu Alayı 5. Bölük Takım
Zabitanı İstanbullu Ziya Efendi
(27 Aralık 1915)

پلنک دریاده چرخچی ملازم اولی
کریملی ادهم علی افندی
(۱۰ مایس ۱۹۱۵)

Pelengideriyada Çarkçı Üsteğmen
Giritli Ethem Ali Efendi
(23 Mayıs 1915)

بهره ملازم اولی قندیچی
سعود اسماعیل افندی
(۱۸ مایس ۱۹۱۵)

Bahriyeli Üsteğmen
Kandıyeli Said İsmail Efendi
(31 Mayıs 1915)

ی ۷۶ ک ۵ شایط نامزدی
کریبلی احمد افندی
(۱۷ ایل ۱۹۳۱)
**74. Alay 5. Bölük Zabiti
Namzedi Girir Ahmet Efendi
(21 Eylül 1916)**

صرا طویبی ی ۶ ک ۱ ملازم
نابیی ابراهیم افندی
(۱۷ ایل ۱۹۳۱)
**6. Sahra Topçu Alay 14. Bölük
Teğmeni İbrahim Efendi
(18 Eylül 1915)**

ی ۲۹ ک ۳ ملازم نابیی
محمد فائق افندی
(۲۴ نisan ۱۹۳۱)
**29. Alay 3. Bölük
Teğmeni Mehmet Faik Efendi
(8 Mayıs 1915)**

وفاقیبیریشک عسک شعیب ریش وکیل
ملازم شی احسان افندی
(۱۶ ایل ۱۹۳۲)
**Vakıfkebir Askerlik Şubesi Reis Vekili
Teğmen İhsan Efendi
(9 Ekim 1916)**

ی ۲۱ احتیاط ملازم نابیی
محمد ندم افندی
(۲۳ نisan ۱۹۳۱)
**21. Alay Yedek Subay
Teğmen Mehmet Nedim Efendi
(6 Mayıs 1915)**

ی ۱۲ ک ۳ قوماندانی
پوزباشی ادم افندی
(۳۳ نisan ۱۹۳۱)
**12. Alay 3. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Ethem Efendi
(... Nisan 1916)**

ی ۱-۲ ک ۱ قوماندان وکیل تدلی
پوزباشی یوسف افندی
(۱۴ اکتوبر ۱۹۳۰)
**107. Alay 1. Tabur Kumandanı Vekili
Kademli Yüzbaşı Yusuf Efendi
(25 Ocak 1915)**

ی ۳۶ ک ۲ قوماندانی ییکباشی
عبدالقادر بک
(۱ احریران ۱۹۳۱)
**36. Alay 4. Tabur Kumandanı
Binbaşı Abdülkadir Bey
(14 Haziran 1915)**

ی ۳۰ ک ۱ قوماندانی ییکباشی
رجب بک
(۲۵ آغوست ۱۹۳۱)
**60. Alay 1. Tabur Kumandanı
Binbaşı Recep Bey
(7 Ağustos 1915)**

★

ی ۵ ط ک ۳ قوماندا
یوز باشی توفیق افندی
(۱۲ حیران ۱۳۳۱)

**5. Alay 3. Tabur 3. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Tevfik Efendi
(15 Haziran 1915)**

ی ۸۹ یوزی ملازم اول
محمد سائب افندی
(۱۹ کانون اول ۱۳۳۰)

**89. Alay Yaveri
Üsteğmen Mehmet Saib Efendi
(1 Ocak 1915)**

★

یوزباشی اول اردو مکتول افندی
مکتف یوز باشی سداد افندی
(۱۹ مارت ۱۳۳۱)

**3. Kolordu Menzil Doktorlarından
Mükellef Yüzbaşı Sedat Efendi
(1 Nisan 1915)**

★

ی ۳۴ ک ۶ ملازم باشی
-مصطفی افندی
(۲۴ حیران ۱۳۳۱)

**32. Alay 6. Bölük
Teğmeni Mustafa Efendi
(5 Temmuz 1915)**

ی ۳۴ ک ۳ شایط وکتبی
اکریم مظہر افندی
(۲۶ کانون اول ۱۳۳۱)

**34. Alay 2. Tabur 3. Bölük
Yedek Subay Ekrem Mazhar Efendi
(8 Ocak 1916)**

★

ی ۱۲۴ یوزی ملازم اول
مصطفی افندی
(۱۱ جون ۱۳۳۱)

**125. Alay Yaveri
Üsteğmen Münif Efendi
(24 Temmuz 1915)**

طوبی معاونی قره عثمان افندی
شکاری کانون اول افندی
(۱۰ شایط ۱۳۳۱)

**Dr. Muavini Karaosman Oğlu
Şükrü Gündüz Efendi
(23 Şubat 1916)**

ی ۶۱ ک ۹ ملازم کاتبی
مصطفی افندی
(۱۵ حیران ۱۳۳۲)

**27. Alay 9. Bölük
Teğmeni Lütfi Efendi
(28 Haziran 1916)**

مکتول افندی ای کوشچا ملازم اول
یوزباشی قوماندا ملازم کاتبی مصطفی افندی
(۲۴ کتبر اول ۱۳۳۱)

**Trabzon Jandarma Alayı Gümüşhane
Taburu Korkut Takım Kumandanı
Teğmen Mustafa Efendi
(4 Kasım 1915)**

كان حرب ميراليقي حاجي، بولون اوا
ابراهيم ادهم بك
تاريخ شهادتي: ١٦ كانون ثاني ١٩١٥

**Kurmay Albay Hacı Teyfik Oğlu
İbrahim Ethem Bey
(19 Ocak 1915)**

كان حرب ميراليقي حاجي، بولون اوا
ابراهيم ادهم بك
تاريخ شهادتي: ١٦ كانون ثاني ١٩١٥

**Kurmay Albay Hacı Teyfik Oğlu
İbrahim Ethem Bey
(19 Ocak 1915)**

ابرجاج ملازم اول
مصطفى نذيف افندي
(١١ كانون اول ١٩١٥)

**Ezcacı Üsteğmen
Mustafa Nazif Efendi
(13 Ocak 1915)**

٣٧ ط ك ٩ ملازم اول
محمد سئق افندي
(٨ كانون اول ١٩١١)

**37. Alay 3. Tabur 9. Bölük
Üsteğmen Saki Efendi
(21 Aralık 1915)**

١٠٠ ط ١ ك ٣ يوزباشي
سبهي بسيم افندي
(٣٠ تشرين اول ١٩١٥)

**100. Alay 1. Tabur 3. Bölük
Yüzbaşı Suphi Besim Efendi
(12 Kasım 1914)**

فرقة ١١ ي ١٢٦ ط ٢ ك ٤ قوماندای
يوزباشي احمد فيضي افندي
(١١ مایس ١٩١١)

**11. Tümen 126. Alay 2. Tabur 4. Bölük
Kumandanı Yüzbaşı Ahmet Feyzi Efendi
(14 Mayıs 1915)**

ی ٤٤ ط ١ ك ٣ ملازم اول
حسین پاشا زاده حسن بك
(١٦-١٨ مایس ١٩١١)

**44. Alay 1. Tabur 3. Bölük Hüseyin
Paşazade Üsteğmen Hasan Bey
(31 Mayıs 1915)**

ی ١٢٦ ماکینلی تئفك بؤلگی
ملازم اولی فرید افندي
(٢٤ تشرين ثاني ١٩١١)

**126. Alay Makineli Tüfek Bölüğü
Üsteğmen Ferit Efendi
(5 Aralık 1915)**

فرقة ٣٣ ی ٩٧ ط ٣ ده ملازم اول
يوسف طاهر افندي
(١١ شباط ١٩١١)

**33. Tümen 97. Alay 3. Tabur
Üsteğmen Yusuf Tahir Efendi
(24 Şubat 1916)**

قول اردو ۹ ی ۸۶ قوماندان وکیل
بیکیاش علی آگاه افندی
تاریخ شهادت: (۱۳ کانون اول ۱۳۳۰)

9.Kolordu 86.Alay Kumandan
Vekili Binbaşı Ali Ağah Efendi
(26 Aralık 1914)

ی ۲۵ ک ۶ ده ملازم اول
محمد افندی
(۱۹ مایس ۱۳۳۱)

45.Alay 6.Bölük
Üsteğmen Mehmet Efendi
(1 Haziran 1915)

ارشدوم ۱۱ لرد آژی مکرانویچی
بولوک ملازم آغاسی ابراهیم افندی
(۱۲ کانون ثانی ۱۳۳۱)

Erzurum Jandarma Alayı 3.Hudut
Bölüğü Teğmen İbrahim Efendi
(27 Ocak 1916)

ی ۱۶ ک ۳ ملازم اول
محمد جواد افندی
(۱۶ حیران ۱۳۳۱)

16.Alay 1.Tabur 3.Bölük Üsteğmen
Mehmet Cevat Efendi
(29 Haziran 1915)

ی ۹ ک ۲ ملازم اول
حسن لهسی افندی
(۱۸ مایس ۱۳۳۱)

9.Alay 1.Tabur 2.Bölük
Üsteğmen Hasan Lehmi Efendi
(1 Mayıs 1915)

تدارمه اینک تکفورطقی طابوری ایته جک
لم قوماندانی ملازم اول نعمان افندی
(۳۰ حیران ۱۳۳۱)

Edirne Jandarma Alayı Tekirdağ
Taburu Aynacak Takım Kumandanı
Üsteğmen Numan Efendi
(13 Temmuz 1915)

ی ۲۲ ک ۱۰ ملازم ثانی
احمد آغا
(۳۰ تموز ۱۳۳۱)

44.Alay 10.Bölük
Teğmeni Ahmet Ağa
(12 Ağustos 1915)

ی ۹۹ ک ۲ ضابط وکیل
شوکت افندی
(۳۰ کانون اول ۱۳۳۰)

99.Alay 2.Tabur 3.Bölük
Yedek Subay Şevket Efendi
(12 Ocak 1915)

فرقه ۷ ی ۲۱ ک ۲ ضابط وکیل
حسنتون غالب بک
(۸ حیران ۱۳۳۱)

7.Tümen 21.Alay 2.Tabur
Yedek Subay Hasnun Galip Bey
(21 Haziran 1915)

منیسیا حرب حستہخانہسی اطہاسندن
مکلف یوز باشی محمد حسنی افندی
(۱ حریران ۳۳۴)
**Manisa Harp Hastahanesi
Doktorlarından Mükellef Yüzbaşı
Mehmet Hüsnü Efendi
(14 Haziran 1916)**

آلای ۳۲ ک ۴ قوماندانی
یوز باشی مظهر افندی
(۱۸ نیسان ۳۳۱)
**32. Alay 4. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Muzafer Efendi
(1 Mayıs 1915)**

اردو ۱۰ جہانہ برتبی قوماندانی
یکباشی علی بک
(۲۵ مارت ۳۳۱)
**10. Kolordu Cephanesi 1. Kol
Kumandanı Binbaşı Ali Bey
(7 Nisan 1915)**

ی ۳۲ ط ۲ ک ۷ قوماندانی
ملازم اول حمی الدین افندی
(۱۹ نیسان ۳۳۳)
**32. Alay 2. Tabur 7. Bölük Kumandanı
Üstegmen Muhittin Efendi
(19 Nisan 1917)**

ی ۲۰ ک ۵ قوماندانی
یوز باشی محمد سعید افندی
(۱۷ نیسان ۳۳۱)
**20. Alay 5. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Mehmet Said Efendi
(30 Nisan 1915)**

ی ۵ ط ۱ ک ۱ قوماندانی
یوز باشی حافظ سلیمان افندی
(۶ مایس ۳۳۱)
**5. Alay 1. Tabur 1. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Hafız Süleyman Efendi
(19 Mayıs 1915)**

ی ۵۷ ط ۲ ک ۲ ملازم اول
حمید افندی
(۱۴ نیسان ۳۳۱)
**57. Alay 2. Tabur 2. Bölük
Üstegmen Hamit Efendi
(25 Nisan 1915)**

ی ۱۹ ط ۳ ک ۹ ملازم تائی
محمد زکی افندی
(۳ حریران ۳۳۱)
**19. Alay 3. Tabur 9. Bölük
Teğmen Mehmet Zeki Efendi
(16 Haziran 1915)**

فرقہ ۵۳ آلای ۱۶۳ ط ۱ قوماندانی
یکباشی امین بک
(تاریخ شہادت: ۲۵ جون ۳۳۳)
**53. Tümen 163. Alay Tabur Kumandanı
Binbaşı Emin Bey
(7 Ağustos 1916)**

آلای ۹۷ ط ۴ ک ۶ قوماندانی
یوزباشی یوسف کنعان افندی
(۸-۹ نisan ۲۰۲)

97.Alay 2.Tabur 6.Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Yusuf Kenan Efendi
(21-22 Nisan 1916)

آلای ۷ ک ۷ قوماندانی
یوزباشی محمد نهاد افندی
(۲۱ شباط ۱۳۱۶)

1.Alay 7.Bölük Kumandanı Yüzbaşı
Mehmet Nihat Efendi
(8 Mart 1915)

آلای ۲۶ ط ۲ قوماندانی
بیکیباشی شریف افندی
(۱۶ نisan ۲۳)

26.Alay 2.Tabur Kumandanı
Binbaşı Şerif Efendi
(29 Nisan 1915)

آلای ۲۳ ماکینه تیفتک بلوکی
ملازم اول کمال افندی
(۲۳ مارد. سنه ۱۳۳۱)

22.Alay Makineci Tüfek Bölüğü
Üsteğmen Kemal Efendi
(4 Haziran 1915)

آلای ۳۲ ط ۴ ک ۶ قوماندانی
ملازم اول ریفت افندی
(۲۷ مارت ۱۳۴۳)

32.Alay 2.Tabur 6.Bölük Kumandanı
Üsteğmen Rifat Efendi
(27 Mart 1917)

آلای ۶۰ ک ۱ قوماندانی
یوزباشی فیضان الله افندی
(۲۵ توموز ۱۳۳۱)

60.Alay 1.Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Feyzullah Efendi
(7 Augustos 1915)

آلای ۹۹ ماکینه تیفتک بلوکی
ملازم ثانی محمد قدری افندی
(۳ شباط ۱۳۳۱)

99.Alay Makineci Tüfek Bölüğü
Teğmen Mehmet Kadri Efendi
(16 Şubat 1916)

آلای ۲۱ ط ۲ ک ۷ قوماندانی
ملازم ثانی رائف افندی
(۲۵ نisan ۱۳۴۱)

21.Alay 2.Tabur 7.Bölük Kumandanı
Teğmen Raif Efendi
(8 Mayıs 1915)

آلای ۲۵ یوزباشی ملازم اول
حسن اوغلی کمال افندی
(۲۰ مایس ۱۳۳۱)

25.Alay Yaveri Üsteğmen
Hasan Oğlu Kemal Efendi
(2 Haziran 1915)

آلای ۴۳ ط ۳ ک ۲
شاہبٹ وکبلی سید علی افندی
(۱۵ کانون اول ۱۹۱۱)

43. Alay 3. Tabur 2. Bölük
Yedek Subay Seyid Ali Efendi
(28 Aralık 1915)

آلای ۲۰ ط ۳ پاروی
شاہبٹ وکبلی احمد فخری افندی
(۱۱ کانون ثانی ۱۹۱۲)

40. Alay 3. Tabur Yaveri
Yedek Subay Ahmet Fahri Efendi
(27 Ocak 1917)

۴۲-۴۳ حصار اطروچی ط ۱ ترسدشاپلی
حلازم ثانی ویشار صدق افندی
(۳ کانون اول ۱۹۱۴)

52. Tümen Sahra Topçu Alayı 1. Tabur
Tarassut Zabiti Teğmen Yaşar Sıtkı Efendi
(16 Aralık 1916)

آلای ۲۱ قوماندانی قائم مقام
یوسف شہباز اشقودره
تاریخ خدماتی: (۷ تموز ۱۹۱۱)

21. Alay Kumandanı İshkodralı
Yarbay Yusuf Ziya Bey
(9 Ağustos 1915)

آلای ۴۱ ط ۲ ک ۳ قوماندانی
یوزباشی احمد رفیق افندی
(۱ اگستوس ۱۹۱۱)

41. Alay 2. Tabur 3. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Ahmet Refik Efendi
(14 Ağustos 1915)

آلای ۸۰ ط ۱ ک ۱ قوماندانی
ملازم اول محمد فخری افندی
(۱۵ کانون ثانی ۱۹۱۰)

80. Alay 1. Tabur 1. Bölük Kumandanı
Üsteğmen Mehmet Fahri Efendi
(28 Ocak 1915)

ی ۱۶۱ ط ۳ ک ۱ قوماندانی
یوزباشی صالح اوغلی اشرف رشا افندی
(۲۲ اگستوس ۱۹۱۴)

161. Alay 3. Tabur 8. Bölük Kumandanı
Salih Oğlu Yüzbaşı Esref Rıza Efendi
(4 Eylül 1916)

ی ۶۱ ط ۲ قوماندانی
یوزباشی کادری بک
(۱۷ اپریل ۱۹۱۴)

61. Alay 4. Tabur Kumandanı
Yüzbaşı Kadri Bey
(30 Eylül 1916)

ی ۴۹ ط ۲ قوماندانی
شی طورسون اوغلی اسماعیل حق افندی
(۳ کانون اول ۱۹۱۱)

49. Alay 2. Tabur Kumandanı Binbaşı
Dursun Oğlu İsmail Hakkı Efendi
(16 Aralık 1915)

Çanakkale Seddülhisar Kahramanları

ی ۱۸ ط ۴ ک ۶ قوماندای یوردانی
مصطفی اوغلی عثمان نظمی افندی
(۲۸ تموز ۱۳۲۲)

18. Alay 2. Tabur 6. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Mustafa Oğlu Osman Nazmi Efendi
(10 Ağustos 1916)

ی ۱۲ ط ۱۶ یوزباشی
علی اوغلی رشا افندی
(۲ اگستوس ۱۳۲۱)

12. Alay 16. Bölük
Yüzbaşı Ali Oğlu Rıza Efendi
(15 Ağustos 1915)

ی ۶ ط ۱۴ ک ۴ یوزباشی
نائل اوغلی احمد افندی
(۷ حیران ۱۳۲۱)

6. Alay 1. Tabur 4. Bölük Yüzbaşı Naili
Oğlu Ahmet Efendi (20 Haziran
1915)

قول اردو ه ی ه؛ قوماندای
قائم مقام رفیق بک
تاریخ شهادت: (۲۴ مایس ۱۳۲۱)

5. Kolordu 45. Alay Kumandanı
Yarbay Refik Bey
(6 Haziran 1915)

قول اردو ا ی؛ که قوماندای
وزباشی ابراهیم اوغلی حسن فاضل افندی
(۶ اگستوس ۱۳۲۱)

1. Kolordu 2. Alay 5. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı İbrahim Oğlu Hasan Fazıl Efendi
(19 Ağustos 1915)

آلای ۱۱ ط ۴ ک ۴ قوماندای
ملازم ثانی عمر صبری افندی
(۱۹ حیران ۱۳۲۱)

11. Alay 4. Tabur 4. Bölük Kumandanı
Teğmen Ömer Sabri Efendi
(12 Temmuz 1915)

قول اردو؛ طوبیعی ی؛ ط ۲-طری
یوزباشی کاسم اوغلی کاسم افندی
(۲۲ ستمبر ۱۳۲۱)

2. Kolordu 4. Topçu Alayı 2. Tabur Baytarı
Yüzbaşı Kasım Oğlu Kasım Efendi (5
Aralık 1915)

ی ۲۵ ط ۴ ک ۴ ملازم اول
عمر اوغلی نجم الدین افندی
(۲۰ حیران ۱۳۲۱)

75. Alay 3. Tabur 4. Bölük Üsteğmen
Ömer Oğlu Necmettin Efendi
(3 Temmuz 1915)

ی ۵۷ ط ۳۱ ک ۴ قوماندای
ول یوسف جمیل اوغلی اسماعیل حق افندی
(۲۰ نوسان ۱۳۲۱)

57. Alay 3. Tabur 3. Bölük Kumandanı
Üsteğmen Yusuf Cemil Oğlu
İsmail Hakkı Efendi
(3 Mayıs 1915)

ی ۱۷۵ ط ۴ ک ۳ شایبئوگلی
عزت اوغلی فوزی افندی
(۱۶ نیسان ۱۳۳۳)

175. Alay 2. Tabur 3. Bölük Yedek
Subay İzzet Oğlu Fevzi Efendi
(16 Nisan 1917)

ی ۱۸۰ ط ۴ ک ۱ ملایم کافی
کاشف اوغلی هبی الدین افندی
(۳ شباط ۱۳۳۲)

18. Alay 2. Tabur 4. Bölük Teğmen Kaşif
Oğlu Muhittin Efendi
(16 Şubat 1916)

ی ۱۱ ط ۴ ک ۷ ملایم تانی
حسی اوغلی احمد توری افندی
(۲۹ حیران ۱۳۲۱)

11. Alay 2. Tabur 7. Bölük Teğmen
Hüsnü Oğlu Ahmet Nuri Efendi
(12 Temmuz 1915)

ایزه بولی خسته تلمسی ایزه اتوری
وسرطیب و کتلی یوزباشی حسن صبری
(۱۱ نیسان ۱۳۳۴)

İnebolu Hastanesini Operatörü
Baştabip Vekili Yüzbaşı Hasan Sabri Bey
(11 Nisan 1917)

قول اردو ۱۲ آلائی ۲۸ ط ۴ ک ۱
قوماندا یوزباشی احمد توفیق افندی
(۲۷ تموز ۱۳۳۱)

14. Kolordu 28. Alay 1. Tabur 1. Bölük
Kumandanı Yüzbaşı Ahmet Tevfik Efendi
(9 Ağustos 1915)

قول اردو ۳ آلائی ۶۶ سرطیبی
ییکباشی حسن فواد افندی
(۹ ایلول ۱۳۳۱)

3. Kolordu 64. Alay Baştabibi Binbaşı
Hasan Fuat Efendi
(22 Eylül 1915)

ی ۱۷ ط ۴ ک ۱۳ قوماندا یوزباشی
محمد سعید افندی
(۱۵-۱۶ حیران ۱۳۳۱)

17. Alay 3. Tabur 12. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı Mehmet Said Efendi
(27-28 Haziran 1915)

قول اردو ۱۵ ط ۴ ک ۱
یوزباشی رؤف افندی
(۱۵-۱۶ حیران ۱۳۳۱)

1. Kolordu 5. Alay 2. Tabur 1. Bölük
Yüzbaşı Rauf Efendi
(28 Haziran 1915)

آلائی ۱۲۵ ط ۴ ک ۱۴ قوماندا ی
یوزباشی ابراهیم توفیق افندی
(۲۶ حیران ۱۳۳۳)

125. Alay 2. Tabur 12. Bölük
Kumandanı İbrahim Tevfik Efendi
(26 Mart 1917)

★

ی ۲۶ ط ۲ فرماندانی بوزباشی
یوسف کهنمان افندی
(۱۲ نیسان ۲۲۱)

**26. Alay 2. Tabur Kumandanı
Yüzbaşı Yusuf Kenan Efendi (25 Nisan 1915)**

★

۱۲۴ ط ۲ ک ۶ فرماندانی ملازم اول
ابراهیم اوغلی شوکت افندی
(۶ کانون اول ۲۲۱)

**124. Alay 2. Tabur 6. Bölük Kumandanı
Üsteğmen İbrahim Oğlu Şevket Efendi
(19 Aralık 1915)**

آ لای ۹۲ ط ۲ فرماندانی
یکباشی مصطفی اوغلی مظہر افندی
تورم شہادت: (۴ کانون ثانی ۲۲۱)

**94. Alay 2. Tabur Kumandanı Binbaşı
Mustafa Oğlu Mazhar Efendi
(15 Ocak 1916)**

آ لای ۷ ک ۵ ملازم ثانی
احمد فوزی افندی
(۱۸ نیسان ۲۲۱)

**7. Alay 5. Bölük
Teğmen Ahmet Fevzi Efendi
(1 Mayıs 1915)**

ی ۱۱ ط ۵ ک ۵ ملازم ثانی
عبدالجلیل اوغلی یوسف زیا افندی
(۱۹ حیران ۲۲۱)

**11. Alay 2. Tabur 5. Bölük Teğmen
Abdülcelil Oğlu Yusuf Ziya Efendi
(2 Temmuz 1915)**

قول اردو ۲ آ لای ۱۸ ط ۲ ک ۲ فرماندانی
ملازم ثانی کمال افندی
(۱۸ حیران ۲۲۱)

**2. Kolordu 18. Alay 1. Tabur 2. Bölük
Kumandanı Teğmen Kemal Efendi
(1 Temmuz 1915)**

★

قول لودو ۲ آ لای ۲۷ ط ۲ ک ۶ ساید
فخری حلی افندی
(۶ مایس ۲۲۱)

**3. Kolordu 57. Alay 2. Tabur 6. Bölük
Yedek Subay Ethem Efendi
(19 Mayıs 1915)**

آ لای ۱۵۱ ماکینہ لی تشک طابوری موطن
شاہزاد نامزدی اسماعیل رھان الدین افندی
(۹ شیلط ۲۲۲)

**151. Alay Makineli Tüfek Taburu Zabıt
Namzedi İsmail Burhaneddin Efendi
(14 Şubat 1917)**

مترابلی سوادلی آ لای ۶ ک ۲
احدیاط ملازم ثانی حیرانی کمال افندی
(۱۷ جوز ۲۲۲)

**6. Mızraklı Süvari Alayı 4. Bölük Yedek
Teğmen Hayri Halit Efendi
(9 Ağustos 1916)**

آلای ۸۶ یاورى ملازم اول
محمد رفیق افندی
(۲۲ مایس ۱۹۱۶)

86. Alay Yaveri
Üstegmen Mehmet Refik Efendi
(4 Haziran 1916)

آلای ۸۴ ط ۳ ملازم ثانی
مصطفی زولفقار افندی
(۱۵ آکون اول ۱۹۱۶)

84. Alay 2. Tabur Teğmen Mustafa
Oğlu Zulfikar Efendi
(28 Aralık 1914)

قول اردو ۹۳ الای ط ۱ قوماندای
بوز باشی صالح خیری افندی
(۲۳ حزریق ۱۹۱۶)

11. Kolordu 93. Alay 1. Tabur
Kumandanı Yüzbaşı Salih Hayri Efendi
(5 Temmuz 1916)

BİRİNCİ DÜNYA HARBİ KRONOLOJİSİ VE ÇANAKKALE CEPHESİ GÜNLÜĞÜ

28 Haziran 1914: Avusturya Veliahdı Ferdinand ve karısının Saraybosnalı Prencip adlı bir sırp tarafından öldürülmesi, savaşın ilk kıvılcımı.

28 Temmuz 1914: Avusturya- Macaristan İmparatorluğunun Sırbistan'a harp ilanı, böylece 1. Dünya Savaşı'nın başlaması.

1 Ağustos 1914: Almanya'nın Rusya'ya harp ilan etmesi.

2 Ağustos 1914: Türk- Alman- Avusturya gizli antlaşmasının imza edilmesi.

2 Ağustos 1914: Osmanlı Hükümetinin silahlı tarafsızlığını ilan etmesi.

3 Ağustos 1914: Almanya'nın Fransa'ya Harp ilan etmesi.

3 Ağustos 1914: Osmanlı Hükümetinin Genel Seferberlik ilan etmesi.

3 Ağustos 1914: İngiltere'ye parası peşin ödenerek Osmanlı Hükümeti tarafından ısmarlanan (Sultan Osman ve Sultan Reşat) adlı iki gemiyi İngiltere'nin teslim etmeyeceğini ilan etmesi.

4 Ağustos 1914: Alman Ordularının Belçika'ya girmesi.

4 Ağustos 1914: Osmanlı Hükümetinin İstanbul ve Çanakkale Boğazlarını tüm yabancı savaş gemilerine kapatıp, mayınlaması.

5 Ağustos 1914: İngiltere'nin Almanya'ya harp ilan etmesi.

10 Ağustos 1914: Akdeniz'deki İngiliz Donanmasıyla savaşarak Çanakkale Boğazı önüne gelen Goben (Yavuz) ve Breslav (Midilli) isimli iki Alman savaş gemisinin Enver Paşa'nın özel emriyle boğazdan içeri alınması. (Osmanlının savaşa ilk adımı)

17 Ağustos 1914: Osmanlı Hükümetinin kapitülasyonların kaldırıldığını ilan etmesi.

27 Eylül 1914: Türk Boğazlarının gemi trafiğine tamamen kapanması (Akhisar Torpidosunun Çanakkale Boğazı çıkışında İngiliz Donanması tarafından önünün kesilmesi üzerine) ve Mayınlanması

23 Ekim 1914: İngiltere'nin Basra Körfezindeki Bahreyn adasına asker çıkarması.

25 Ekim 1914: Osmanlı Harbiye Nazırı, Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın Türk Donanmasına; Karadeniz'deki Rus Donanması ve Limanlarına gizli saldırı emrini vermesi.

29 Ekim 1914: Amiral Souchon kumandasındaki Osmanlı Donanmasının, Karadeniz'deki Rus donanmasına saldırıp, Sivastopol, Pöti, Novorosiski ve Odessa'yı bombalayarak resmen harp ilan etmesi.

30 Ekim 1914: Osmanlı Donanmasının Karadeniz saldırısını İngiltere, Fransa ve Rusya'nın protesto ederek, elçilerini geriye çağırması.

1 Kasım 1914: Kafkasya'daki Rus ordusunun doğudaki hududumuzu geçerek kara savaşım başlatması.

1 Kasım 1914: İngiltere'nin İzmir Limanı ve Kızıldeniz'deki Akabe Limanını topa tutması.

3 Kasım 1914: İki İngiliz ve iki Fransız savaş gemisinin Çanakkale Boğazı girişindeki (Seddülbahir ve Kumkale) Türk Tabyalarını bombardıman etmesi. Seddülbahir'de ilk şehitlerimizi vermemiz. (5 subay, 81 er)

3 Kasım 1914: İngiltere'nin Basra Körfezine asker çıkarması.

11 Kasım 1914: Osmanlı Hükümetinin İngiltere, Fransa ve Rusya'ya resmen harp ilan etmesi.

14 Kasım 1914: Padişah Sultan Reşat, İstanbul Fatih Camiinde dünyadaki tüm müslümanların halifesi sıfatıyla cihad-ı ekber ilan etmesi.

23 Kasım 1914: İngilizlerin Basra'yı işgali.

13 Aralık 1914: Çanakkale Boğazı Kepez Koyunda bulunan Mesudiye zırhlımızın İngiliz B-11 denizaltısı tarafından batırılması.

22 Aralık 1914: Enver Paşa komutasındaki 3. Türk Ordusunun Sarıkamış'ta Ruslara saldırıp, 90 bin kayıp vermesi.

1915

13 Ocak 1915: Rusların doğuda Oltu'yu işgal etmesi.

13 Ocak 1915: İngilizlerin Çanakkale Boğazına denizden saldırıya karar vermeleri.

14 Ocak 1915: Birinci Kanal Seferi; Cemal Paşa Komutasındaki 20 bin kişilik 8. Kolordunun Sina çölünü geçerek Süveyş Kanalına saldırması.

20 Ocak 1915: Mezopotamya'da (Irak) İngilizlerle 1. Rota Muharebesi.

20 Ocak 1915: Sofya Askeri Ateşesi Yarbay Mustafa Kemal'in Tekirdağ'daki 19. Tümen Komutanlığına atanması.

3 Şubat 1915: 1.Kanal Seferinin başarısızlıkla sonuçlanması.

9 Şubat 1915: Bitlis'te Ermenilerin ayaklanması.

19 Şubat 1915: 12 Savaş gemisinden oluşan İngiliz ve Fransız donanmasının Çanakkale Boğaz girişindeki Seddülbahir ve Kumkale'yi bombardıman etmesi.

24 Şubat 1915: Anzak kolordusunun Çanakkale'ye yollanmasının kararlaştırılması.

25 Şubat 1915: Çanakkale Boğaz girişindeki Türk toplarının İngiliz ve Fransız savaş gemileri tarafından tahrip edilmesi.

25 Şubat 1915: Yarbay Mustafa Kemal'in 19. Tümeniyle Eceabat'a gelmesi.

26 Şubat 1915: Düşman donanmasının Çanakkale Boğazı içindeki Türk toplarını bombalaması. Seddülbahir ve Kumkale'ye asker çıkararak geriye kalan toplarımızı tahrip etmesi.

28 Şubat 1915: Rusların Karadeniz kıyısındaki Hopa'yı işgal etmesi.

4-5-6-7 Mart 1915: Çanakkale Boğazındaki tabyalarımızın düşman donanması tarafından bombardıman edilmesi.

8 Mart 1915: Nusrat Mayın gemisinin boğaz girişindeki Karanlık Liman'a, kıyıya paralel gizlice mayın dökmesi.

11 Mart 1915: General tan Hamilton Akdeniz seferi kuvvetleri komutanı olması.

13 Mart 1915: Rusların Arhavi'yi işgal etmesi.

18 Mart 1915: ÇANAKKALE DENİZ ZAFERİ

İngiliz, Fransız Donanmasının Çanakkale Boğazında ağır bir yenilgiye uğratılması.(Bouvet, İrresistible, Ocean Zırhlılarının batması)

22 Mart 1915: Müttefiklerin Gelibolu Yarımadasına asker çıkarmaya karar vermesi.

24 Mart 1915: Alman Liman Von Sanders'in Çanakkale'de 5. Ordu Komutanlığına getirilmesi.

24 Mart 1915: Gelibolu Yarımadası sahil savunmasını 19. Tümeni ve kendine bağlı 9. Tümenin 26. 27. Alaylarıyla yapan Yarbay Mustafa Kemal'in; 9. Tümen Komutanı Albay Halil Sami Bey'e 26. Ve 27. Alayları teslim ederek, 19. Tümenin başına dönmesi.

28 Mart 1915: Ağrı'nın Ruslar tarafından işgal edilmesi.

30 Mart 1915: Rusların Karadeniz Donanmasının, İstanbul Boğazı Karadeniz Tahkimatını bombalaması.

7 Nisan 1915: Ermeni Çetelerinin Van ve civarına saldırması.

13 Nisan 1915: Artvin'in Ruslar tarafından işgali.

13 Nisan 1915: Gelibolu Yarımadasına çıkarma yapacak İngiliz ve Fransız kuvvetlerinin Limni adasında toplanması.

14Nisan 1915: Ermeni isyancıların Van'ın kontrolünü ele geçirmesi.

24 Nisan 1915: Osmanlı Hükümetinin Ermeniler için tehcir (yer değiştirme) kararını alması.

GELİBOLU ÇIKARMASI

25 Nisan 1915: Müttefik Kuvvetlerin (İngiliz, Fransız) Gelibolu Yarımadasının Altı koyuna (Morto, Ertuğrul, Teke, İkiz, Zığındere, Arıburun koyuları) asıl çıkarma, Kumkale ve Bolayır'a sahte çıkarmalar yapması.

25 Nisan 1915: Müttefiklerin AE-2 işaretli Avusturalya denizaltısının ilk olarak Marmara'ya geçmesi.

25 Nisan 1915 saat: 24:00 : Arıburun'a çıkan Anzak Kolordu Komutanı Birdwood'un, Anzak Cephesini boşaltma isteğini çıkarma komutanı İngiliz General Ian Hamilton'a bildirmesi.

ANZAC (Anzak): Australia- New Zeland- Army- Corps (Avustralya ve Yeni Zelanda Kolordusu anlamında)

26 Nisan 1915: İngilizlerin başarısız oldukları Zığındere Koyunu boşaltması.

28 Nisan 1915: 1. Kirte (Alçıtepe) Savaşı. İngilizlerin Çanakkale'deki ikinci hezimetini. 02 Mayıs 1915: Dilman Muharebesiyle Türklerin Kafkas Cephesindeki yenilgisi.

6 Mayıs 1915: Rus ordularının doğuda büyük saldırıyı başlatması.

8 Mayıs 1915: 2. Kirte Savaşı, İngilizlerin Seddülbahir'de biraz ilerlemesi.

10 Mayıs 1915: İngilizlerin Mezopotamya' da (Irak) Amara'yı işgalleri.

11 Mayıs 1915: Malazgirt'in (Muş) Rusların eline geçmesi.

11 Mayıs 1915: Enver Paşa'nın Çanakkale Cephesini ziyareti, 19 Mayıs'da Arıburundan yapılacak saldırının enirini vermesi.

13 Mayıs 1915: İngilizlerin Goliath zırhlısının Çanakkale Boğaz girişindeki Morto Koyunda; Muavenet-i Milli'ye torpido Muhribimiz tarafından 570 askeriyle batırılması.

14 Mayıs 1915: Rusların Muş'u ele geçirmesi.

14 Mayıs 1915: Rusların Tortum yakınlarında durdurulması.

17 Mayıs 1915: Rusların Van'ı işgal etmesi.

17 Mayıs 1915: Çanakkale Cephesinde Yarbay Mustafa Kemal'in Arıburun Kuvvetler Komutanlığından alınarak, 19. Tümen Komutanlığına geri dönmesi.

19 Mayıs 1915: Arıburunda Türklerin büyük zaiyatı (4 bin şehit, 6 bin yaralı).

21 Mayıs 1915: Irak Cephesinde İngiliz Kuvvetlerinin Amara şehrini ele geçirmesi.

24 Mayıs 1915: Çanakkale' de ilk ateşkes antlaşması.(Arıburun'daki ölü ve yaralıları toplama)

25 Mayıs 1915: Arıburun açıklarında Alman U-21 denizaltısı tarafından İngiliz Triumph zırhlısının batırılması.

27 Mayıs 1915: Seddülbahir'de (Tekekoy) İngiliz Majestic zırhlısının Alman U-21 denizaltısı tarafından batırılması.

28 Mayıs 1915: Arıburun'da Türkler, İngiliz siperleri altındaki ilk lağımı patlatarak, bomba sırtından taarruzları.

31 Mayıs 1915: İkinci Rota Muharebesi; İngilizlerin Irakta Türk Kuvvetlerini yenilgiye uğratması.

1 Haziran 1915 Yarbay Mustafa Kemal'in Albaylığa Terfi Etmesi

4 Haziran 1915: Seddülbahir'de 3. Kirte savaşı. İngiliz saldırılarının geri püskürtülmesi.

12 Haziran 1915: ikinci Tortum Muharebesi. Rus saldırısının geri püskürtülmesi.

19 Haziran 1915: Arıburun Düztepe'de Esat Paşa ile Mustafa Kemal'in yakın gelecekteki Anafartalar çıkarması hakkında tartışmaları.

22 Haziran 1915: Seddülbahir'de 1. Kerevizdere Savaşı. Fransız saldırılarının geri püskürtülmesi.

28 Haziran 1915: Seddülbahir'de Fransızlarla 2. Kerevizdere Muharebesi.

29 Haziran 1915: Enver Paşanın Çanakkale Cephelerini ziyareti.
10 Temmuz 1915: Rusların Van Gölü güneyinde saldırıya geçmesi.

12 Temmuz 1915: Seddülbahir Kerevizdere'deki büyük Fransız saldırısı.

25 Temmuz 1915: İngilizlerin Irak Cephesindeki Nasırıye Şehrini ele geçirmesi.

26 Temmuz 1915: Türklerin Malazgirt' i (Muş) Ruslardan geri alması.

03 Ağustos 1915: Ağrı, Muş ve Tatvan'ın Türk Kuvvetlerince Ruslardan geri alınması.

5 Ağustos 1915: Rusların Malazgirt'i tekrar ele geçirmesi. Türklerin Kafkas

Cephesinde karşı saldırıya geçmesi.

6 AĞUSTOS 1915 ANAFARTALAR ÇIKARMASI.

15.50: Seddülbahir; İngilizlerin Türk Cephesine saldırısı. 17.30: Arıburun Kanlısirt; Anzakların Kanlısirttaki Türk Mevzilerine saldırarak, bazılarını ele geçirmeleri. 22.00: Anzak Koy; İki Anzak tümeninin ayrı kollar halinde Conkbayırı ve Kocaçimen tepeye saldırı başlatması. 22.00: Anafartalar'a (Kemikli Koyu) 9. İngiliz kolordusunun çıkarmasının başlaması.

24.00: Saroz Körfezine Yunanlı Teğmen Griparis Komutasındaki 300 Rum gönüllü gerillanın aldatma çıkarması yapması.

7 AĞUSTOS 1915

04.30: Arıburun Düztepe: Anzak birliklerinin Mustafa Kemal'in 19. Tümen mevzilerine saldırısı.

04. 30: Cönk Bayın: Şahin Tepeye ulaşan Anzak sağ kolunun, Conk Bayırına saldırı için diğer birlikleri beklemesi.

06.00: Kireçtepe; Anafartalar' a çıkan İngiliz birliklerinin Kireçtepe'ye saldırısı.

06.30: Geliboludaki 7. Ve 12. Tümenlerin Anafartalar'a hareketi.

07.00: Conkbayırı: Alman albayı Kannen Giesser komutasındaki 9. Türk Tümeninin Conkbayırına ulaşması. 08.00: Conkbayırı; Albay Kannen Giesser'in ağır yaralanması. 09.00: Conkbayırı ve Kocaçimen'deki Anzak birliklerinin geri püskürtülmesi.

12.00: Eceabat: 3. Kolordu komutanı Esat Paşa'nın Seddülbahir'den yardım istemesi. Vehip Paşa'nın da 4. Tümeni Conkbayırı'na göndermesi. Asya grubundan yardım istenmesi. 13.30: 4. Tümen Komutanı Albay Cemil Conk'un Conkbayırı'nda Komandayı alması.

8 AĞUSTOS 1915

05.30: Conkbayırı; İngilizlerin Albay Melon komutasında Conkbayırı'nı ele geçirmesi.

11.00: Yalova; Albay Ahmet Fevzi Bey'in Anafartalar grubu komutanlığına atanması. 12.00: Eceabat; 3. Kolordu Komutanı Esat Paşa'nın Mustafa Kemal'in Conkbayırı'na Kolordu Komutanı olmasını teklif etmesi.

15.00: Conkbayırı; 64. Türk Alayının Conkbayırı'nı tekrar ele geçirmesi.

18.00: Albay Ahmet Fevzi Beyin 7. Ve 12. Tümenlerle Anafartalara saldırı emrine karşı gelmesi ve grup komutanlığından alınması.

21.45: Düztepe; Mustafa Kemal'in Ordu Komutanı Liman Paşa tarafından Anafartalar grup komutanlığına atanması.

23.30: Düztepe; Mustafa Kemal'in 19. Tümeni'ni 27. Alay Kumandanı Yarbay Şefik Bey'e devredip, Anafartalar grup komutanlığını teslim almak için Çamlıtekke'ye hareket etmesi.

9 AĞUSTOS 1915

01.30: Çamlıtekke; Albay Mustafa Kemal'in yeni görevini devralması.

09.00: Anafartalar; Türklerin Anafartalar ovasındaki İngiliz birliklerine saldırısı, bozguna uğratarak denize kadar sürmeleri.

10 AĞUSTOS 1915 (Çanakkale Cephesindeki Savaşın manen sona erdiği gün)

04.30: Conkbayırı; Albay Mustafa Kemal'in yönetimindeki 23. ve 28. Alaylarla Conkbayırından baskın saldırısı.

10.00: Conkbayırının düşmandan temizlenmesi.(Mustafa Kemal'in saatinin parçalanması)

15 Ağustos 1915: İngilizlerin Anafartalar'dan Kireçtepe'ye saldırısı.

21 Ağustos 1915: Anafartalar'da İngilizlerin ikinci başarısız saldırısı.

23 Eylül 1915: Bulgaristan'ın Almanya safına katılması ve Sırbistan'a harp ilan etmesi. 26 Eylül 1915 Irak Cephesi: İngilizlerin Kut-ül-Amara'yı ele geçirmesi

26 Eylül 1915: Genel Kurmay Başkan Vekili Enver Paşa'nın Çanakkale cephesini ziyaretinde Mustafa Kemal'in Anafartalar Grubuna uğramaması.

27 Eylül 1915: Mustafa Kemal'in ordu komutanı Liman Paşa'ya istifasını vermesi.

2 Ekim 1915: Enver Paşa'nın Mustafa Kemal'e özür yazısı yazması.

08 Ekim 1915: Hakkari'nin Rus kuvvetleri tarafından işgali.

17 Ekim 1915: İngiliz generali Ian Hamilton'un Çanakkale'den ayrılıp yerine Monroe'nin gelmesi.

31 Ekim 1915: Enver Paşa'nın, Mustafa Kemal'in Anafartalar Grup Karargahını ziyareti.

6 Kasım 1915: Lord Kitchener'in Çanakkale Cephesini ziyareti.

22 Kasım 1915: Irak'ta Selmanpak Muharebesi. İngiliz saldırısının durdurulması.

7 Aralık 1915: Irak Türk Ordusunun İngiliz kuvvetlerini Kut-ül-Amara'da kuşatmaya alması.

7 Aralık 1915 Çanakkale: İngilizlerin Anafartalar ve Arıburun cephesini boşaltma kararını alması.

10 Aralık 1915: Anafartalar grup komutanı Albay Mustafa Kemal'in sağlık sebebiyle Çanakkale cephesinden ayrılması.(Grubunu Fevzi Çakmak devralmıştır.)

20 Aralık 1915: İngilizlerin Anafartalar ve Arıburun cephesini boşaltması.

26 Aralık 1915 Suriye: 2. Kanal Seferine karar verilmesi.

27 Aralık 1915 Çanakkale: İngilizlerin Seddülbahir bölgesinden ayrılma kararı vermesi.

1916

9 Ocak 1916: Çanakkale'de İngilizlerin Seddülbahir Cephesini boşaltmaları

16 Şubat 1916: Rusların Erzurum'u işgali

17 Şubat 1916: Muş'un Rusların eline geçmesi

29 Nisan 1916: İngiliz Kuvvetlerinin Irak'ta Kutülammare'de teslim alınması 3 Haziran 1916: Rusların İran üzerinden Bağdat'a saldırısı.

5 Haziran 1916: İngilizlerin teşvikiyle Arap ayaklanmasının başlaması.

9 Temmuz 1916: Mekke'nin isyancıların (Şerif Hüseyin ve oğlu Faysal) eline geçmesi Temmuz 1916: 15. Kolordunun Galiçya'ya (Polonya) hareketi.

4Ağustos 1916:2. Kanal Seferinin (Süveyş) başarısızlıkla sona ermesi.

17 Ağustos 1916: Romanya'nın İtilaf Devletlerinin (İngiltere, Fransa, Rusya) safına geçmesi.

Eylül 1916:6. Kolordunun Romanya'ya hareketi.

Aralık 1916: 46. Ve 50. Piyade tümenlerinin Makedonya'ya hareketi.

1917

11 Mart 1917: Bağdat'ın İngilizler tarafından işgali.

Temmuz 1917: Makedonya cephesindeki 46. Ve 50. Piyade tümenlerinin yurda gelmesi.

Ağustos 1917: Galiçya cephesindeki 19. Ve 20. Piyade tümenlerinin yurda gelmesi.

8 Aralık 1917: Kudüs'ün İngilizler tarafından işgali.

16-22 Aralık 1917: Ruslarla Erzincan ateş-kes antlaşmasının yapılması.

1918

20 Ocak 1918: Gökçeada'ya saldıran Osmanlı Donanmasından Midilli'nin (Breslav) batması.

3 Mart 1918: Sovyetler Birliği ile yapılan Brest Litovsk antlaşmasıyla Kars, Batum ve Ardahan'ın Türkiye'ye geri verilmesi.

Haziran 1918: Romanya'daki 15., 25. Ve 26. Piyade Tümenlerinin yurda dönmesi.

19 Eylül 1918: Nablus Meydan Muharebesinde İngilizlerin Suriye'deki Türk Cephesini yarması.

25 Ekim 1918: Halep'in İngiliz ve Arap birliklerine geçmesi.

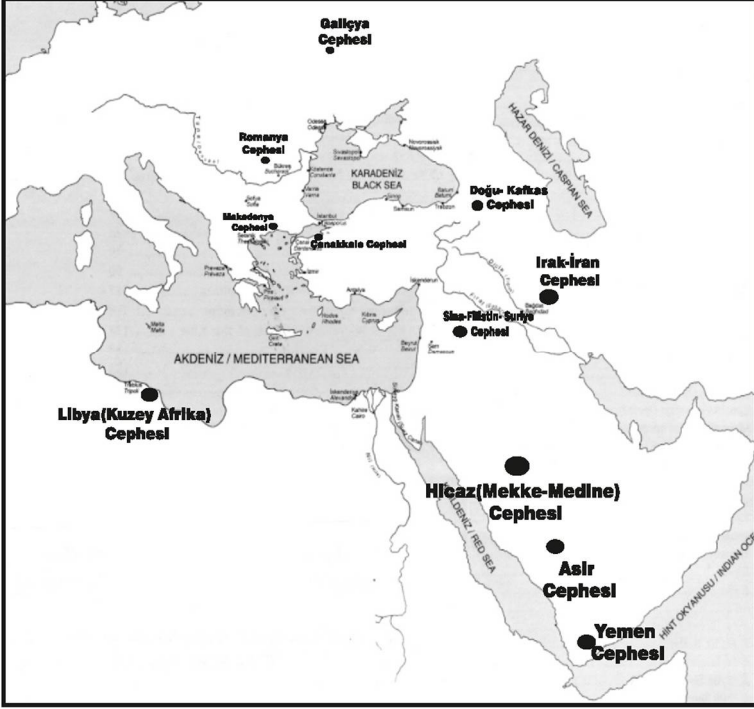
30 Ekim 1918: Mondros Mütarekesi (Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında yapılan Ateşkes Antlaşması. 1. Dünya savaşının sona ermesi.)

3 Kasım 1918: İngilizlerin Musul' a girmesi.(Mondros'a göre)

9 Kasım 1918: Çanakkale Boğazının İngilizler tarafından işgali.

15 Kasım 1918: Karadeniz (İstanbul) Boğazının İngilizler tarafından işgali.

13 Ocak 1919: Medine'nin Fahrettin Paşa tarafından İngilizlere teslimi.(Mondros'a göre)

1914-1918 YILLARI ARASINDA SÜREN 1.DÜNYA HAR-
BİNDE TÜRK ASKERİNİN SAVAŞTIĞI CEPHELER

- Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914-9 Ocak 1916 (5. Ordu savaştı.)
- Doğu- Kafkas Cephesi: 1 Kasım 1914-8 Kasım 1918 (3. Ordu savaştı.)
- Sina- Filistin-Suriye Cephesi: 14 Ocak 1915- 30 Ekim 1918 (4.Ordu savaştı.)

- Irak İnan Cephesi: 26 Ekim 1914-30 Ekim 1918. (6. Ordu savaşı)

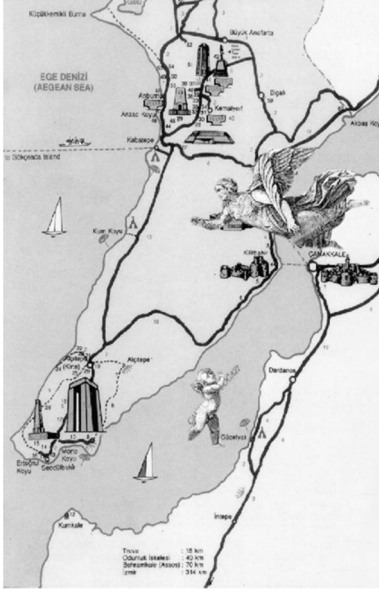
Avrupa Cephesleri

- Galiçya (Polonya) Cephesi: Temmuz 1916-Ağustos 1917 (19. Ve 20. Piyade tümenleri savaşı).
- Romanya Cephesi (Dobruca-Eflak): Ağustos 1916- Haziran 1918 (15. ,25. ve 26. Tümenler savaşı).
- Makedonya Cephesi (Kavala): Ekim 1916- Temmuz 1917 (46. Ve 50. Piyade tümenleri savaşı.)

Diğer Cepheseler

- Hicaz (Mekke- Medine) Cephesi: 1914-13 Ocak 1919 (128. ,129., 130. ,42. ,55.,Piyade alayları ve 58. Topçu alayı savaşı).
- Asir Cephesi (Hicazla Yemen arasındaki Kızıldeniz kıyısı.) 1914-19 Ocak 1919.(121. Piyade alayı savaşı.)
- Yemen Cephesi 1914-1918 (7. Kolordu savaşı)
- Libya (Kuzey Afrika) Cephesi: 1914-1918

ÇANAKKALE GEZİ REHBERİ

Çanakkale ; mitoloji-
de ve tarihte kültürlerin, ordu-
ların geçmek için uğruna
savaşıkları geçit.

Çanakkale Boğazının
mitolojideki ilk adı Helles-
pontus'tur. (Helle Denizi)
Mitolojiye göre: Rüzgarlar
Tanrısı Aiolos'un oğlu Atha-
mas, bulut tanrıça Nephele ile
evlenir. Bu evlilikten Phrik-
sos adlı bir oğlu ile Helle adlı
bir kızı olur.

Athamas Nephele'yi
boşar. Thebai'ye kralı Kad-
mos'un kızı İno ile evlenir.

İno Nephele'nin çocuklarını kıskanır. O sırada ülkede büyük bir
kıtlık vardır. Kıtılıktan kurtulmak için kocasını Nephele'nin oğlu
Phrikosos'u kurban etmeye zorlar.

Bunu duyan Nephele çocuklarını altın postlu bir koç üs-
tünde Karadeniz'in Kolkhis ülkesine kaçırırken, boğaz üzerinde
Helle denize düşer, bu nedenle boğaz Hellespontus (Helle de-
nizi) denmiştir. (Mitoloji sözlüğü Azra Erhat s:65)

*Boğazın tarihteki ilk adı ise, Dardanel'dir. (The Dar-
danelles) Boğaza yabancılar tarafından verilen Dardanel adını,
Troya Krallarının atası olan Kral Dardanos'un kurduğu Darda-
nia şehriden almış ve ona nispet olarak kullanılmıştır.

Fransız Dil bilimcisi, Doğu dilleri araştırmacısı Cerra

* Çanakkale Boğazı ve Savaşları. Şemsettin Çamoğlu 1933 s.19

de Vaux “ Etruska” adlı eserinde, Çanakkale Boğazına ilk defa olarak Dardanel adını koyan eski Türkler olduğunu söylemektedir. Daha bir çok Türkçe kelimelerin Latince'ye geçtiğini söyleyen ve inceleyen Cerra de Vaux, burada Latinlerin Türklere göre aldıkları Dardanel kelimesinin Türkçe üç asıldan geldiğini yani (dar, tan, il) ve yahut doğrudan doğruya (dar- daniel)'den alındığını belirtmektedir.

Dar : Darlık anlamına gelen az mesafeyi göstermektedir.

Dan : Eski Türkçe'de tan uzunluk, nehir ve deniz uzunluğu anlamına gelmektedir.

El : Bugün kü Türkçe'de ve en eski Türkçe'de, Etrüskçe'de halk ve memleket demektir. Altay dilinde de (el) memleketdir. Uygurca'da (il) halktır. Bizim Türkçe'de de vardır. Buna göre; Dar-da-nel, dar- uzun- su ülkesi demektir.

Çanakkale 13. yüzyıl sonlarında merkezi Balıkesir'de bulunan Karasioğulları beyliğine katıldı. 1345'te Anadolu (Asya) bölümü, 1354'te Avrupa(Gelibolu Yarımadası) Orhan Bey'e bağlı kuvvetler tarafından Osmanlı devleti topraklarına katılmıştır.

Fatih'in 1462 yılında boğazın en dar yerinde Çimenlik ve Kilitbahir kalelerini yaptırmadan sonra Osmanlılarda Kale-i Sultaniye adıyla anılmış. Bu dönemde yörede Çanak, çömlek ve seramik üreticiliğinin yaygın olmasından Çanak, ardından Çanak Kalesi olarak anılan şehir, Cumhuriyet döneminde adı Çanakkale biçimine dönüşmüştür. (Anabritannica cilt: 9 s.4)

Çanakkale'nin tarihsel gelişimine baktığımızda, Dünya insanlık tarihinin en eski ve değerli kültür değeri olan Troya ile günümüzden 5000 yıl öncesine (M.Ö. 3200) dayanır. İnsanlık tarihinin en eski yazılı destanı Homeros'un İlyada'sı (10 yıl savaşları, tahta at'ın öyküsü) Troya'da yazılmıştır. Boğaz'ın ilk

savaşı M.Ö 1200'lerde burada yapılır. Doğu ile batının köprüsü, Akdeniz ve Karadeniz'in kapısı olan bu boğaz için yapılan savaşlar günümüze dek süregelir. Pers imparatoru Serhas M.Ö. 480 yılında Yunanlıları cezalandırmak için teknelerden oluşturduğu ilk boğaz köprüsünü şimdiki Nara Burnu, Eceabat, arasına kurar ve ordusunu Avrupa'ya geçirir.*

M.Ö. 323 yılında Büyük İskender Asya'yı fethetmek için ordularını Seddülbahir'den Troya'ya bu boğazdan geçirir.

Arap orduları M.S. 670 ve 717'de Bizans üzerine yürüyüşlerini bu boğazı geçerek yaparlar.

Türkler, ilk defa Avrupa kıtasında hakimiyet kurmalarını, M.S 1354 yılında, Orhan Bey'in komutanlarından Şehzade Süleyman Paşa komutasında, sallarla Lapseki'den Gelibolu'ya bu boğaz üzerinden geçerek sağlarlar.

Fatih'in İstanbul'u fethi sırasında (1453) Haçlı donanmasını görerek öfkesinden atını denize sürdüren olay, bu donanmanın Çanakkale Boğazından engelsiz geçmesindedir.

1657'de Venedik Donanması İstanbul'u işgal için Çanakkale Boğazına saldırır. Sadrazam Köprülü Mehmet Paşa bu saldırıyı durdurur. Bunun üzerine boğazın Avrupa girişinde Seddülbahir, Asya ağzında Kumkale'yi yaptırır.

1770 yılında Rus Amiralî, Alexis Orlow Ege Denizi'nden boğaza saldırır, başarılı olamaz.

1807'de İngiliz Amiralî John Duckworth bir aldatmacayla Marmara'ya geçer. Rüzgar kesilince İstanbul'a varamaz. Dönüşte boğaz içinde gemilerinin çoğunu kaybeder.

Çanakkale Boğazına son saldırı 18 Mart 1915'te İngiliz ve Fransız donanmasıyla yapılır; sonuç büyük bir hezimetdir. Bu hezimetten gerekli dersi çıkaramazlar. 25 Nisan 1915'de Dünyanın ilk amfibi hareketini (kara- deniz- hava güçleriyle) Geli-

---

* Ahmet Kaşıkçı İlkler Kenti Çanakkale

bolu Yarımadasına yaparlar. Osmanlının kapısını dünyanın en güçlü ordularıyla açmak isterler, fakat sıkışıp kalırlar.

Çanakkale Boğazı Mondros Ateş-Kes'i hükümleri gereği 09 Kasım 1918'de geçilir. Bu geçiş Osmanlı'nın ölüm fermanı olur.

20 Temmuz 1936'da Montrö Boğazlar sözleşmesi hükümleri gereği boğazların Türkiye Cumhuriyeti hakimiyetine girmesiyle, ülkemiz gerçek bağımsızlığına kavuşur. Çanakkale'nin tarihi bu boğaz üzerindeki çıkar çatışmalarından oluşur.

Çanakkale'ye Hoş Geldiniz

Çanakkale yurdumuzun kuzeybatısında, Ege ve Marmara Denizi'ni birbirine bağlayan Çanakkale Boğazı çevresinde kurulmuş bir ilimizdir. Yurdumuzun hem Asya, hem Avrupa kıtasında toprakları bulunan iki şehri vardır, biri İstanbul diğeri Çanakkale'dir. Avrupa'daki toprakları, Gelibolu Yarımadası, Asya'daki toprakları Biga Yarımadasından oluşur.

Çanakkale denilince, ilk akla gelen Osmanlının her ocağından bir şehit ve gazinin verildiği, I. Dünya Harbi Çanakkale Savaşlarıdır. Nasıl gelmesin ki, bu topraklar uğruna 213882 şehit ve zayıat vermişiz. Sizinle önce bu savaşların geçtiği Gelibolu Yarımadasındaki savaş alanlarını abideleri ve şehitlikleri ziyaret edeceğiz.

Cumhuriyetimizin temellerinin atıldığı, atalarımızın kanlarıyla yoğrulan bu kutsal toprakları gezerek, onlara olan şükran borcumuzu ödemeye çalışacağız.

Şu anda Asya ve Avrupa kıtalarını birbirinden ayıran Çanakkale Boğazı üzerindeyiz. Boğaz'ın uzunluğu Marmara girişinden, Ege denizine kadar, yaklaşık 63 km'dir. Boğazın en geniş bölümü, Ege denizi girişindeki Karanlık liman bölümünde 8 km'dir. En dar yeri 1462 yılında Fatih'in yaptırdığı Çimenlik ve Kilitbahir kaleleri arası 1270 metredir.

Boğazda Ege ve Marmara denizlerinin tuzluluk oran farkından dolayı iki yönlü akıntı vardır. Boğazın üst kısmındaki yaklaşık 15 metre derinlikteki bölümü Marmara'dan Ege'ye doğru, alt kısımda ise Ege'den Marmara'ya akar. Şu anda Eceabat ilçesindeyiz, bu ilçemizin ilk adı Rumca Maydos'dur. Şimdiki adını Türkleri 1354 yılında Avrupa'ya (Lapseki'den Gelibolu'ya) geçiren Şehzade Süleyman Paşa'nın komutanlarından Ece Bey'den almaktadır. Ece Bey bu bölgeleri fetheder. Türkçe'de Ece diyarı anlamına gelen Eceabat adı verilir.*

UMUTSUZ AŞK

Şu anda boğazın Avrupa yakasındayız. Yüzümüzü doğuya çevirdiğimizde Anadolu yakasında Nara kalesinin yakınında M.Ö. 1000'li yıllarda Abydos (Abidos) şehir devleti, karşısı Eceabat yakınında Sestos kurulmuş.

Bu güne kalıntıları ulaşmış. Mitoloji'de bu iki şehir gençleri arasında geçen aşk öyküsü, günümüzde de yabancılar tarafından canlandırılır. Bu mitolojik aşkı Azra Erhat'ın mitoloji sözlüğünden özetleyelim.

“ Bir varmış, bir yokmuş, Çanakkale Boğazının o günü en dar yerinde bir Sestos, öbürü Abidos diye iki şehir varmış. Abidos Anadolu topraklarında (Nara), Sestos karşı Trakya kıyısındaymiş. Abidos'ta bir kral oğlu yaşarmış, adı Leandros, Sestos'ta aşk tanrıçası Afrodit'in bir rahibesi varmış, adı Hero. Bir bayram günü Hero ile Leandros karşılaşmışlar ve gönül vermişler birbirlerine. Abidos'lu kral oğlu Leandros, Sestos'lu rahibe Hero'ya ne pahasına olursa olsun kavuşmak ister. Hero rahibeydi, inançları gereği evlenemezdi. Her iki genç birbirlerine sıılsıklam aşık olurlar, Leandros Anadolu kıyısından Sestos'a Hero'nun yanına geçmek için yanıp tutuşuyordu.

* Ece Beyin Mezarı Gelibolu Karainebeyli Köyündedir.

Kulenin tepesindeki ışığı görmüyordu ki, nereye doğru yüzeceğini bilsin. Yol gösteren ay ışığını kara bulutlar kaplamıştı. Dalgalar sabaha karşı ölüsünü attı. Sestos kıyılarına, Leandros'un. Kurşun gibi bir sabahtı. Hero sönen meşalesini yine yakmış, bitkin ellerinde tutuyordu. Kıyıya çarpan ölüyü görünce, ona ölümden olsun kavuşmak için kendini denize attı.”

Kilitbahir'e doğru yola çıkıyoruz. Şimdi Hero ve Leandros'un umutsuz ve talihsiz bir şekilde sona eren aşk öykülerini geride bırakıp, bize bu cennet yurdu canlan pahasına bağışlayan, Kınalı Hasanlar'ın, Koca Seyitlerin, Mehmetlerin vatan aşklarını, öykülerini görmeye gidiyoruz. Kilitbahir'e doğru hareket ederken, Çanakkale savaşları hakkında genel ve kısa bilgiler vermek istiyorum. Üzerinde hareket ettiğimiz bu topraklar, 1915 yılında yerli ve yabancı bir milyon asker barındırmış. Bunların 600 bini, Dünyanın dört bir yanından gelen yabancı askerler, 400 bini vatanlarını savunan Türklerdi.

Askeri kaynaklara göre İngiltere ve sömürgeleri 205 bin askerini, Fransa ve sömürgeleri 47 bin askerini yitirmişler. Bizim ise 213882 şehidimiz kanlarıyla bu toprakları sulayarak, bizlere ebedi bir vatan yapmışlardır.

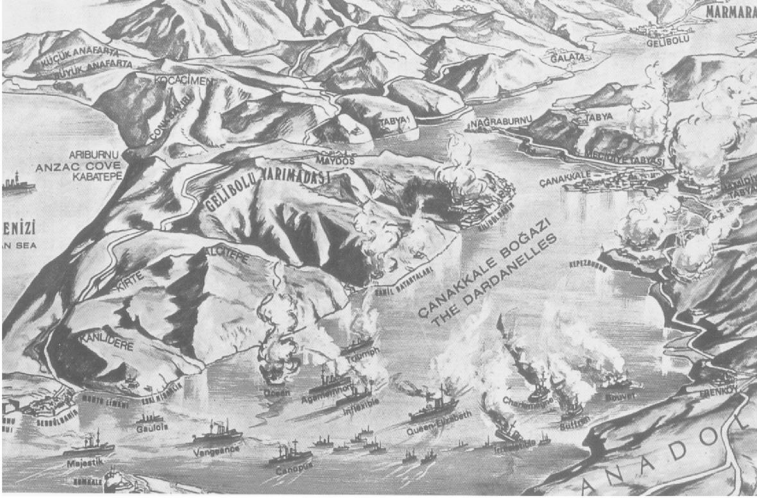
18 Mart 1915'de başlayıp, 9 Ocak 1916'ya kadar yaklaşık 300 gün süren bu savaşlarda, her gün ortalama bin şehit vermişizdir.

Bu savaşların sebeplerine gelince; 1914 yılında başlayan I. Dünya savaşında Avrupalılar gruplara ayrılıp, aralarında savaşa tutuşurlar. İngiliz ve Fransızlar paylaşılacak bir pasta olarak gördükleri Osmanlıyı, yanlarına almazlar. Karşılarındaki Alınanlara “ Denize düşen, yılanı sarılır.” misali sarılırız. Almanların bize oynadığı bir entrika sonucu I. Dünya Harbine bir oldu bittiyle gireriz. İngilizlerin amacı; boğazı geçip, Osmanlı'nın baş şehri İstanbul'u işgal ederek Osmanlıyı savaş dışı bı-

rakmak ve müttefiki Rusya'ya yardım ulaştırarak, Almanya'yı mağlup edip, hasta adam Osmanlıyı paylaşmak. Almanya'nın amacı; savaştığı Rusya ve İngiltere karşısında Türk askerini kullanarak savaşı kazanıp, Osmanlıyı sömürmek.

10 Ağustos 1914'de Akdeniz'de İngilizlerle savaşarak Çanakkale Boğazından içeri giren iki Alman savaş gemisi (Goben, Breslaw), Türk bayrağı çekerler, 29 Ekim 1914'de Karadeniz'de Rus donanması ve şehirlerine saldırarak Osmanlıyı savaşa sokarlar. 1 Kasım 1914'de Ruslar Sarıkamış'a saldırarak doğu cephesinde, 3 Kasım 1914'te İngiliz ve Fransız donanması Çanakkale Boğazı girişi Seddülbahir ve Kumkale'yi bombardıman ederek Çanakkale cephesinde savaşı başlatırlar. Osmanlı ordusu I. Dünya Harbinde 9 cephede 4 yıl savaşır. Bunların en kanlısı Çanakkale'dir. Türk devleti varını yoğunu, on beş yaşından otuz beş yaşına kadar olan askerini, buraya yığar. Çanakkale çok önemlidir. Çünkü İstanbul'un kapısıdır. Kapı kırılırsa ülke yok olacaktır. Herkes bunun bilincindedir. Türk ordusu dokuz cepheden yalnızca Çanakkale'de zafere ulaşarak düşmanı kaçıtır. Yenilmez sanılan dünyanın en güçlü ordu ve donanmalarını yenerek, bunların sömürgesi olan diğer uluslara, bağımsızlıklarını kazanmaları için bir umut ışığı olur.

1915 Çanakkale savaşları iki bölümden oluşur. Dünyanın en güçlü donanmasını oluşturan İngiliz ve Fransız donanmasının 18 Mart 1915'de boğaza saldırması sonucu, binlerce askeri, onlarca gemisini boğazın derin sulatma bırakıp, kaçmasıyla elde ettiğimiz 18 Mart zaferimiz, birinci bölümdür.

18 Mart'ta boğazdan geçemeyen düşmanın, 25 Nisan 1915'de Gelibolu Yarımadasını işgal etmek için çıkarma yapmasıyla başlayıp, 20 Aralık 1915'te Arıburun, 09 Ocak 1916'da Seddülbahir'den kaçmasıyla sona eren kara savaşları ikinci bölümüdür.

Bu gezi sonucunda çıkaracağımız bir ders vardır. Hiçbir ülke kendi güvenliliğini yabancılara teslim etmemelidir. Ederse, karşılığın bizim Çanakkale'de verdiğimiz 213.882 kayıp ve şehit gibi çok ağır bir bedelle öder.

Türk Komutanlarının idaresinde yaptığımız 18 Mart deniz savaşında Dünyanın en güçlü donanmasını bir günde, 77 şehit karşılığı yenmişizdir.

Düşmanın 25 Nisan'da yaptığı çıkarmada, Türk askeri'nin başında Türk komutanlar olsaydı, bir günde ve çok az şehitle kazanacaktık. Kara savaşlarında Türk ordusunun başına Alman Komutanlar getirilip, ordu onlara teslim edilince, Çanakkale Kara savaşları 8,5 ay sürmüş, bize bir nesli buraya gömdürmüşlerdir.

Şu anda gördüğümüz bina kompleksi, Çamburun'daki Gelibolu Yarımadası Milli Park Müdürlüğü ve Müzesidir. Deniz kenarındaki kalıntılar, Çamburun kalesinin yıkıntılarıdır.*

Şimdi geldiğimiz köy Kilitbahir'dir. Denizin kilidi anlamındadır. Boğazın en dar yeri Fatih'in 1462'de yaptırdığı bu kale ile karşısındaki Çimenlik Kalesi arasındadır. (1270m) Kilitbahir kalesi üç bölümden oluşur, dış koruma surları, iç kale yonca yaprağı şeklindedir. Karşı çimenlik kalesi bahçesinde 18 Mart deniz savaşı kahramanı Nusrat Mayın Gemisini görüyoruz.

Kilitbahir Kalesi'ni geçtikten sonra gördüğümüz bu kalıntılar Padişah II. Abdülhamid devrinde yapılan, boğazı savunan en güçlü tabyamız Namazgahtır. Üzerleri toprakla örtülü yapılar, askerlerimizin sığınakları ve cephaneliklerdir. Toplarımız bu bonetlerin arasında konuşlanıyordu, ne yazık ki, günümüze hiç biri ulaşmamış, hurdacılara satılmışlardır.

Şu anda geldiğimiz yer ; Rumeli Mecidiye Tabyamız, deniz kıyısındaki anıt, topunun vinci tahrip olunca 275 kg.lık mermiyi sırtında taşıyıp, Oşin isimli İngiliz zırhlısını batıran, Edremit Havranlı Seyit Onbaşının anıtıdır. Tabyanın önündeki şehitlik, 18 Mart 1915 günü şehit olan 13 askerimiz yatmaktadır. Koca Seyit'in öyküsünü anlatmadan geçemeyeceğim. 18 Mart günü düşman gemilerinden atılan bir mermi (Kuin Elizabeth'tin 490 kg'lık) Seyit'in topunun vincini bozar, düştüğü yerde büyük bir çukur açar. Buradan çıkan toprakla savrulan Seyit, baş aşağı toprak yığına gömülür. Korunaktan çıkan tabya Komutanı Yüzbaşı Hilmi Bey ve Niğdeli Ali Çavuş isimli er, toprak üzerinde görünen iki ayağı çıkardıklarında, bu Seyit Onbaşdır. Komutanı yaralılar için Kilitbahir'e sıhhiye aramaya

* Y.N.: Gelibolu Yarımadası savaş alanları 26 Mayıs 1973'te Milli Park ilan edilmiştir 17 Şubat 2000 tarih ve 4533 sayılı kanun ile Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı özel kanunu çıkarılmıştır. Milli Parkın uzun devreli gelişme planı 23.12.2003 tarihinde onaylanarak uygulamaya konmuştur.

gider. Koca Seyit etrafta şehit arkadaşlarının parçalanmış cesetlerini görünce şok geçirir. Topunun mermi kaldıran vinci bozulmuştur. Niğdeli Ali'nin yardımıyla sırtına aldığı 275 kg'lık mermiyi, topunun namlusuna sürerek, boğazdaki düşman gemilerine nişan alıp, ateşler. Oşin isimli İngiliz savaş gemisini batırır. Komutanı Yüzbaşı Hilmi Bey bu olaya şahit olmuştur. Ertesi gün fotoğrafını çekmek ister, fakat Seyit mermiyi belinde bile tutamaz. “Ne yapayım komutanım, dün Allah'ın yardımıyla 2,5 metre yükseğe çıkardım. Bu gün kaldıramıyorum” der. Komutanı odun kütüğünden yaptırdığı mermi maketiyle kitabın başında gördüğümüz orijinal fotoğrafı çektirir.

Kilitbahir Kalesi

Seyit Onbaşı Şehitliği, Feyzullah Efendi Mezarı

Komşusu Açken, Tok Yatan Bizden Değildir!

18 Mart akşamı Komutam Manastırlı Yüzbaşı Hilmi Bey (Şanlıtop) ; Koca Seyid'i ödüllendirmek ister. İzinli olarak köyüne göndermek ister.

Seyit;

- “Vatanım düşman saldırısı altındayken, bu izni kabul edemem.” diyerek geri çevirir.

Bunun üzerine Hilmi Bey, Seyit'i ikinci bir tayınla (ekmek) ödüllendirir. Akşam sofrada herkese birer, Seyit'e iki tayın verilir. Sofrada birinci tayınlar yenilmiştir. Herkesin gözü Seyit'in ikinci tayınındadır. Seyit kendisine verilen ödül tayını yiyemez. Arkadaşlarına pay eder. Hilmi bey'e

- “Komutanım, arkadaşlarım sofradan aç kalkarken, ben tok kalkamam, ya hepimize de ikişer tayın verin, ya da bana verdiğiniz ikinci tayını kaldırın” der!

Bize Çanakkale Zaferini kazandıran, Türk askerinin böyle dayanışmasıdır.

Şehitliğin önünde gördüğümüz kabir ise; 1807'de İngiliz Amirali Duckwirth komutasındaki İngiliz donanmasının

boğazı geçmesini engelleyemediği için idam edilen Feyzullah Efendinin mezarıdır.

HAVUZLAR ŞEHİTLİĞİ

Güney'e doğru yolumuza devam ediyoruz. Burası cepheye asker, yiyecek ve ilaç gönderdiğimiz, yaralıları geri aldığımız cephe gerisidir. Gördüğümüz ahide Kerevizdere savaşlarında şehit düşen askerlerimizin, daha sonra sel sularıyla toprak üstüne çıkan kemiklerinin toplanarak gömüldüğü, toplu mezardır Abide deki asker isimleri, kemiklerin yanında çıkan asker künyeleridir.

SOĞANLI DERE ŞEHİTLİĞİ

Yönümüzü boğaz kıyısından batıya döndüğümüzde yolumuzun devam ettiği yer Soğanlı Dere vadisidir. Savaş sırasında sargı yeri ve seyyar hastane olan kalıntıları sağımızda görüyoruz. Sağımızdaki çalılıarın içinde bir toplu mezar görüyoruz. Savaş sırasında

sında İngiliz uçak saldırısıyla şehit olan bir onbaşı ve 9 erimizin toplu şehitliğidir.

SOĞANLIDERE HASTANE ŞEHİTLİĞİ

ŞAHİNDERE SARGİYERİ ŞEHİTLİĞİ

ALÇITEPE (KİRTE) KÖYÜ

SALİM MÜTLÜMÜZESİ

Şu anda geldiğimiz yer, savaş esnasında boşaltılmış Kirte, Rum vatandaşlarımızın yaşadığı köydür. Buradaki Rumlar Lozan Antlaşması gereği yapılan müba-

deyle (değişim) Yunanistan'a göç etmişlerdir.

1930'lu yıllarda göçmen vatandaşlarımız yerleştirilip, Alçitepe adını almıştır. Savaşlar sırasında saldırıların hedefi bu köy ve doğusundaki Alçitepe idi. Düşman hiçbir zaman köyü ele geçirememiştir.

Köyün girişinde, yolun sonunda Salim Mutlu Çanakkale savaşları Harp hatıraları müzesi vardır. Köylülerin buldukları savaş kalıntıları, bu köylümüzün evinde sergilenmektedir.

SONOK ANITI

Alçitepe (Kirte) köyü girişindeki Salim Mutlu müzesinden sağa döndüğümüzde 500 metre ilerde Sonok anıtıyla karşılaşırız. Kitabesinde 120 mm'lik muhasara bataryası, bu mevziden düşmanı süngü hücumu ile attı ve n. Kirte (Alçitepe) zaferini sağladı. 7 Hazi-

ran 1915 diye yazar. Topçularımızın süngü hücumunun gelişmesi ise şöyle olmuştu. Alçitepe (kirte) köyü kenarında mevzi-

de bulunan 5. topçu alayı Batarya Komutam Teğmen Arif'e* (Tanyeri), topçu grup komutanı Alman Binbaşı Binhold'dan gelen emir şöyleydi: “ Düşman birinci hat siperlerimizi işgal etti, ilerlemeye devam ediyor. Göreviniz bitmiştir. Topları tahrip ederek geri çekiniz.”

Buna karşılık Teğmen Arif, kendi bataryasına katılan bazı perakende erlerle sayısı 150 kişiyi bulan kuvvetinin çoğunu piyade gibi önündeki sırtlarda mevzilendirerek düşmanı ateşle karşıladı. Teğmenin emre aykırı hareket etmeyi göze olarak kendi karan ile direnmeye geçmesi, hem toplan kurtarmış, hem de takviyeler için zaman kazandırmıştı. Burası bugün köy mezarlığıdır. Çevre halkı her yıl 9 Ocaklarda düşmanın 9 Ocak 1916'da Seddülbahir ve Çanakkale'yi boşaltmasının yıl dönümlerini bu anıta çelenk koyarak anar.

ZIĞINDERE SARGI YERİ ŞEHİTLİĞİ

Sonok anıtından 500 metre ilerde bir dere vadisindeki şehitliğe varırız. Burası Zığındere sargı yeri şehitliğidir. Savaş sırasında bu derenin adı Sığındere'dir. Bu düz arazide sığınacak tek yer olmasından bu ad konmuştur. Bu ad günümüze Zığındere olarak gelmiştir. Sargıyerleri ise, savaş sırasında siperlere yakın, yaralılara ilk tedavinin yapıldığı askeri sağlık İstasyonlarıdır. Buralarda ağır yaralı askerlerin ilk sargısı yapıp, gerilerdeki seyyar hastanelere gönderilirdi. Bu sargı yerlerinde yaralılar, Türk ve düşman yaralısı olarak ayırt edilmez, hepsine yardım edilirdi. Gerçekten şehitliğe girdiğimizde sağ taraftaki duvar boyunca şehit doktorlarımızı görürüz. Bu doktorlarımız kitabede yazdığı gibi yerli, yabancı ayırt etmeden yaralılara hizmet verirken, savaş kurallarına ve insanlığa aykırı olarak, İngilizlerin denizden bombardımanı sonucu sargı yerinde şehit olmuşlardır.

* 1915 Çanakkale Savaşı İbrahim Artuç S.284

NURİ YAMUT ZİĞİNDERE ŞEHİTLİĞİ

Sargıyeri şehitliğinden denize doğru yola devam ettiğimizde çamlar arasında bir şehitlikle karşılaşırız.

Zığındere savaşlarında şehit düşen, askerlerimiz anısına yapılmıştır. Öyküsüne gelin ce; Çanakkale savaşlarına subay namzedi (asteğmen) olarak katılan Nuri Yamut Paşa, 1943 yılında savaştığı yerleri gezer, gördüğü manzara karşısında çok etkilenir. “Arazi uzaktan kavun, karpuz tarlasını andırmakta, yaklaşınca bunların şehit arkadaşlarının kafatası ve diğer uzuv kemiklerinin olduğunu görür.” Bunun üzerine Korgeneral Nuri Yamut İstanbul'da evini satar, çevredeki şehit kemiklerini büyük bir kemik çukurunda toplatır, üzerine büyük bir anıt yaptırır. Bunun üzerine bu anıta Zığındere Nuri Yamut Anıtı adı verilmiştir.

BÜYÜK ŞEHİTLER ABİDESİ

Nuri Yamut Anıtından Alçitepe Köyüne geri dönüyoruz. Köy meydanında araç park yeri, piknik alanları ve kalabalık grupların tuvalet ihtiyacını karşılayacak temiz bir wc bularak mola verebilirsiniz. Köy içinde doğuya yönelip, Seddülbahir yoluna devam ederiz. Yaklaşık 5 km sonra Çanakkale boğazı girişi Fransızların Morto (ölüm) Koyu adını verdikleri kavşağa ulaşırız. Doğuya baktığımızda

Hisarlık Tepe üzerindeki Abidemizi görürüz. Sola saparak Abide yoluna gireriz. Yaklaşık 300 metre sonra ilk geçtiğimiz dereciğe Kanlıdere deniyor. Bu derede savaş sırasında ağız ağza kan aktığı için bu ad verilmiştir. Sağımızdaki koy Morto Koyu. Solumuza baktığımızda 47.000 Fransız askeri için yapılan Fransız mezarlığı görülür. Yolumuza devam ediyoruz. Savaş alanlarının en muhteşem anıtı büyük şehitler abidesine varıyoruz. Bu anıtın tasarımı 1944 yılında yapılan ulusal bir yarışma ile elde edilmiştir. Bu yarışmayı mimar Feridun Kip, İsmail Utkular ve Doğan Erginbaş'ın hazırladığı bugünkü proje kazanmıştır. Anıtın temeli 19 Nisan 1954'te atılmış, inşaat 21 Ağustos 1960'da tamamlanmıştır. Anıt Hisarlık tepe üzerinde, yerden 41 m. 70 cm. yüksekliktedir. Dört ayak üzerine yapılma sebebi; savaş alanlarında dört kıtadan (Asya, Avrupa, Afrika, Okyanusya) askerlerin mücadelesini sembolize ediyor. Bu cep-

hede verdiğimiz 253.000 şehidimiz anısına yapılmıştır. Tabanı 25 m. x 25 m. ebatındadır. Alt kısmı savaş hatıraları müzesi olarak hizmet veriyor. Ayaklarının yanlarında deniz ve kara savaşlarından sahnelerin rölyefleri kazanmıştır. Tören alanına geliyoruz. Dünyanın en büyük rölyefi ve Osmanlı'nın 130 vilyetinden gelen şehit mezarlarından oluşmuş, Bayrağımızın ay ve yıldızını.

İLK ŞEHİTLER ANITI

Büyük şehitler Abidesinden, geldiğimiz yoldan geri dönüyoruz. Seddülbahir Köyüne varıp, köy caminin solundan devam edip ilk şehitler anıtına varıyoruz.

Çanakkale cephesinin ilk kıvılcımı 3 Kasım 1914'de burada ateşlenmiş. Düşman donanmasının Seddülbahir Kalesini bombardımanı sonucu cephanelik patlamış. 5 subay ve 81 erimizi ilk şehitlerimiz olarak vermişizdir. Anıttan sahile doğru baktığımızda, bu şehitlerimiz için yapılmış ilk şehitliğimizi görürüz. Batıya doğru baktığımızda Seddülbahir kalesinin 25 Nisan 1915 bombardımandan kalma yıkıntıyla karşılaşırız.

Morto Koyundaki Tarihi Kanlı Çeşme

Şehitler Abidesindeki son şehidimizin mezarı

Beşikteyken hiç görmediği babası Çerkes Hüseyin'i Çanakkale'de kaybeden Ezine Akköy'den 91 yaşındaki Ayşe Ceylan ilk defa Büyük Şehitler Abidesi ziyaret ederken

Atatürk Rölyefi

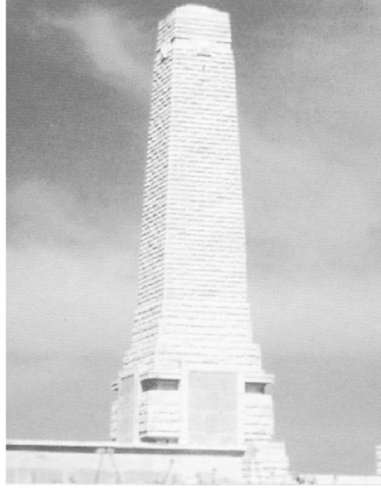
Yahya Çavuş siperleri

Yahya Çavuş Şehitliği

HELLES ANITI

Ezineli Yahya Çavuş Anıtına varmadan, sağımızda yüksek bir kule görürüz. Burası bu bölgede ve deniz savaşlarında hayatlarını kaybeden 20763 İngiliz, Avustralyalı ve Hintli askerler anısına yapılmış. Anıtın duvarlarına 20763 asker ve komutanın adları kazınmıştır. Güneye Çanakkale Boğazı girişine baktığımızda Bozcaada'yı, batıya baktığımızda, hava açık ise Gökçeada'yı görürüz. Bu iki ada ülkemizin Ege Denizi'ndeki yegane adalarıdır.

EZİNELİ YAHYA ÇAVUŞ ANITI ERTUĞRUL TABYASI

Helles Anıtından batıya döndüğümüzde sağımızda Ertuğrul Tabyasını, solumuzda Ezineli Yahya Çavuş siperleri, anıtı ve şehitliğini görürüz. Karşımızda Seddülbahir Köyü ve Kalesi vardır. Ertuğrul Tabyası adım Osmanlı Devletinin kurucusu Osman Bey'in babası Ertuğrul Gazi'den almıştır. Padişah II. Abdülhamit devrinde Asaf Paşa'nın çalışmaları sonucu yapılmıştır. Boğazın Ege Denizi girişini savunan tabyamızdır.

Ezineli Yahya Çavuş Anıtı'nın önünden baktığımızda Türklerin Ertuğrul, İngilizlerin V plajı adını verdikleri koy görülür. Sahildeki mezarlık ise İngilizlerin 25 Nisan 1915 çıkarma günü Yahya Çavuş karşısında verdikleri kayıplarının mezarlığıdır. (V Beach Mezarlığı). Anıtın önündeki siperler, Ezineli Yahya Çavuş ve 63 askerinin, 25 Nisan 1915 günü iki alay İngiliz askerine 36 saat dayandıkları siperlerdir.

KABATEPE TANITMA MERKEZİ ve MÜZESİ

Kitabın girişinde açıklandığı gibi 1915 Çanakkale savaşları önce Deniz ve Kara savaştan olarak ikiye ayrılır. Deniz savaşları 18 Mart 1915 zaferiyle başlar ve biter. Kara savaşları 25 Nisan 1915'te Seddülbahir ve Arıburun (Anzak koy) çıkarılmasıyla iki cephede başlar. Düşmanın 20 Aralık 1915'de Arıbu-

run ve Anafartalar'ı boşaltmasıyla bu cephede, 9 Ocak 1916'da Seddülbahir cephesinin boşaltılmasıyla, Çanakkale cephesinin tamamında savaş sona erer. 1915 Çanakkale savaşları iki ayrı cepheden oluşur. Birincisi Güney cephesi (Seddülbahir-Kirte), İkincisi kuzey cephesidir. (Arıburun ve Anafartalar) Yalnız Anafartalar cephesi savaş devam ederken 6 Ağustos 1915'de yapılan çıkarmayla açılmıştır.

Çanakkale savaş alanları, Güney (Seddülbahir) cephesi turunu tamamladık. Kuzey cephesine (Arıburun-Anafartalar) hareket ediyoruz. İki cephe arasında savaşın yapılmadığı yaklaşık 20 km'lik bir arazi bölümü vardır. Aracımızla Seddülbahir'den geriye hareket ettik. Alçıtepe köyü çıkışından 1,5-2 km ayrıldığımızda Kilitbahir- Kabatepe kavşağına geliriz. Biz sola Kabatepe, Anzak koy, yönünü hareket edip, Kabatepe liman girişine ulaşıyoruz. Sağımızdaki yoldan 1 km hareket ettiğimizde Kabatepe Tanıtım Merkezine ulaşırız. Buradaki müze en etkileyici savaş hatıralarım barındırır. Havada çarpışan kurşunlar, ahunda kurşun bulunan kafa tasları ve Seddülbahir cephesinde ağır yaralanan Yüzbaşı Eşref Efendinin düşman kurşunlarıyla parçalanmış, kan lekelerine bulanmış, üniformasını görebiliriz.

Not: Bu alana 2011 yılında Kabatepe Sinevizyon Merkezi yapılmıştır.

Alçtepe, Kabatepe Kavşağı

Kabatepedeki Anzakköy, Conkbayırı Kavşağı

ANZAKKOY(Arıburun Yarıları)

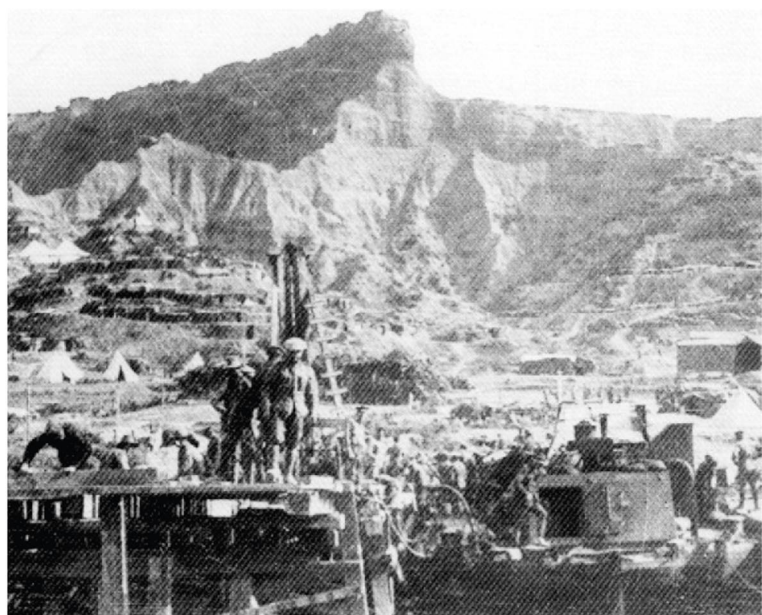
Kabatepe Tanıtım Merkezinden sahile hareket ettiğimizde Anzak Koy, Kanlısirt kavşağına geliriz. Soldaki sahile saptığımızda yol bizi Anzak Koy'a götürür. Bu sahil şeridi 25 Nisan 1915 sabahı 27. Alay 2. Tabur askerleri tarafından gözet-

leniyordu. Anzak,* Avustralya ve Yeni Zelanda'dan gelen askerlere verilen addır. Bu koyun adı savaş sırasında Arıburun Koyu olarak geçer. Cumhuriyet döneminde burada ölen Anzak askerleri anısına Anzak Koy olarak değiştirilmiştir. Anzak askerleri buraya bir söylentiye göre; Türklerin çıkarma Şamandırasının yerini Arıburun yarlarının önüne getirmesinden, İngilizlere göre ise ; çıkarma sandallarının akıntıyla buraya sürüklenmesinden çıkmışlardır. Anzaklar her yıl 25 Nisanlarda buraya toplu olarak gelirler, burada canlarını veren ataları için anma törenleri düzenlerler. 100 m'lik bu dik Arıburun yarlarım 200 kişilik bir Türk bölüğü saat 05.00'den 10.00'a kadar, kıyıya çıkan 5000 kişilik Anzak birliklerine karşı

kahramanca savunmuşlardır. Buradaki Türk askerinin kahramanlıklarını, Anzak askerleri evlerine yazdıkları mektuplarda şöyle dile getirmişleridir. “Eyvah! Türkler kuş gibi uçarak üzerimize geliyorlar.” diye Gerçekten bölgenin arazi yapısını bilmeyen bazı Türk askerleri, düşman üzerine süngü hücumu yaparken, birden bu yüksek yarlardan uçarak şehit olmuşlardır. Bu sahneler Anzak askerlerinde savaşıma şevki bırakmamıştır. Anzak Koy'dan Kanlısırt kavşağına dönüp, Conkbayırı'na hareket ediyoruz.

---

* Anzak (Ânzac) Australia-New Zeland Army Corps. (Avustralya ve Yeniz Zelanda askeri birliğı) ilk harflerinden Anzac oluşmuş Avustralya ve Yeni Zelandalı askerlere verilen genel ad olmuştur.

MEHMETÇİĞE SAYGI ANITI

Conkbayırı yolu üzerinde ilk karşılaştığımız anıttır. Albayrak sırtının güney ucunda yapılmıştır. Kitabesinde;

25 Nisan 1915 günü Conk Bayırı'nda Türkler ve birleşik kuvvetleri arasında korkunç siper savaşları oluyor. Siperler arasında 8-10 metre mesafe var süngü hücumundan sonra savaşa ara verildi. Askerler siperlerine çekildi. Yaralılar ve ölümler toplanıyor. İki siper arasında açıkta ağır yaralı ve bir bacağı kopmak üzere olan İngiliz Yüzbaşısı avazı çıktığı kadar bağıyor, ağlıyor, kurtarın diye yalvarıyordu. Ancak hiçbir siperden kimse çıkıp yardım etmiyordu. Çünkü en küçük bir kıpırdanışta yüzlerce kurşun yağıyordu. Bu sırada akıl almaz bir olay oldu. Türk siperlerinden beyaz bir iç çamaşırı sallandı. Arkasından aslan yapılı bir

Türk askeri silahsız siperden çıktı. Hepimiz donup kaldık. Kimse nefes alamıyor ve ona bakıyorduk. Asker yavaş adımlarla yürüyor. Siperdekiler kendisine nişan almış bekliyordu. Asker yaralı İngiliz subayını okşar gibi yerden kucakladı, kolunu omzuna attı. Ve bizim siperlere doğru yürümeye başladı. Yaralıyı usulca yere bırakıp geldiği gibi kendi siperlerine döndü. Teşekkür bile edemedik. Savaş alanlarında günlerce bu kahraman Türk askerinin cesareti, güzelliği ve insan sevgisi konuşuldu.

Dünyanın en yürekli ve kahraman askeri Mehmetçiğe derin sevgi ve saygılar.

Üsteğmen Casey

(Sonradan Avustralya Genel Valisi olmuştur)

25 Nisan 1915'te yabancı kuvvetlerin ilk çıkartmasında, bir Türk askerinin yaralı bir İngiliz Yüzbaşı'nı karşı tarafın siperlerine taşıması, daha sonra Avustralya Genel Valisi olan Üsteğmen Casey tarafından anlatılmaktadır. “ Savaşın en şiddetli anında bacağından ağır yaralanan İngiliz Yüzbaşı acı feryatlar etmektedir. Gömleğini yırtan Türk askeri, tüfeğinin ucuna takarak havaya kaldırarak, resmi olmayan bir ateşkes sağlar. Siperinden çıkarak, ağır adımlarla İngiliz Yüzbaşısının yanına varır, kucağına alıp, Anzak siperlerine bırakır. Ağır adımlarla siperlerine dönerek, çatışmayı tekrar başlatır.” Bu sahneyi yaşamı boyunca hafızasından silemeyen Üsteğmen Casey 1967 yılında Avustralya Genel Valisi (Cumhurbaşkanı) olduğunda, katıldığı uluslararası toplantılarda Türk askerinden şöyle bahseder;

-Biz Çanakkale Yarımadası'ndan Türklerle savaşarak ve binlerce insanımızı kaybederek kahraman Türk milletine ve onun eşsiz vatan sevgisine duyduğumuz büyük takdir ve hayranlıkla ayrıldık.

Bütün Avustralyalılar Mehmetçiği kendi evlatları gibi sever, onun mertliği, vatan ve insan sevgisi, siperdeki dayanılmaz heybeti ve cesareti bütün Anzakları hayran bırakan yurt sevgisi, insanlığın örnek aldığı büyük hasletleridir. Mehmetçiğe minnet ve saygılarımla ” diye bahseder.

Lord Casey 1967*
Avustralya Genel Valisi

*

Türkiye Cumhuriyeti ile Avustralya arasında ilk diplomatik ilişki 1967 yılında her iki tarafın Büyük Elçiler atamasıyla başlamıştır. İlk büyük elçimiz Baha Vefa KARATAYİS Mart 1967 günü Avustralya Genel Valisi Lord CASEY'e güven mektubunu verirken, Casey bu anısını Büyük elçi Karatay'a anlatmıştır.

Çanakkale Çıkarma Kuvvetleri Komutanı İngiliz Generali Ian Hamilton 30 Haziran 1915 tarihli günlüğünde şunları yazar;

**“ *Garip! Çerkez asıllı Türk esirlerinden biri, yaralı bir İngiliz askerini ateş altında sırtına alıp taşımış”* diye hayretini gizleyemez.

***1915 Çanakkale Savaşlarına katılan Avustralyalı askerinin Şişko, Dobiş Lamba adını verdikleri yaşlıca Türk askerden bahsedeyim ; Dobiş Cesaret Tepe’de, karşı Türk siperlerinde idi. Bir sabah, Avustralyalı iki yaralı asker, siperler arasında açıktaydı. Yardım için kimse kendilerine ulaşamadığından kızgın güneşte öylesine yatıyordu. O sırada, bizlerden birisi, “Hey! Bakın Şişko Lamba göründü” dedi, Bizlere selam verdi Hepimiz donakalmıştık sanki dilimiz tutulmuştu. Dobişko daha sonra, siperden çıktı, (ki buna cesaret isterdi hani!) bizim yaralılara doğru ilerledi O an hani dedikleri gibi, yere iğne atsan duyulacak kadar sessizdi Çıt çıkmıyordu. Onun yaralı arkadaşlarımız üzerine eğilip su verişini seyrettik. Gözlerimiz hayretten açılmış, bu inanılmaz olayı seyrederken, o yaralıları rahat ettirmeye çalıştı. Daha sonrada, ilgisiz ve sakince siperine döndü. Hep birlikte bağırıp, coşkuyla kendisini alkışladık.

Hepsi bu kadar değil Ortalık karışmadan (Çatışmalar yeniden başlamadan) Dobiş Lamba tekrar göründü. İki yaralı askerimizi küçük bir setin üzerinden aşırana kadar iteledi Böylece onları karanlıkta, kolayca siperlerimize alabilecektik. İşte , Barbar ve zalim olduğu söylenen Türk böyle....” Diye anlatır.

** Hamiltonun Gelibolu Günlüğü

*** Anzakların Kaleminden Mehmetcik (A.Mete Tünçoku) S.92-93

Çünkü onlar buraya gelmeden önce onlara, Türklerin çiğ insan eti yiyen vahşi yamyamlar olduğu söylenmiş.

Türlere esir olmaktadır, intihar etmeleri tavsiye edilmişti. Anzak askerleri de Türklere esir olmaktadır intihar etmek amacıyla yüzüklerinin altında sakladıkları siyanürle Çanakkale'ye gelmişlerdi. (Yazarın Notu; Türk askeri Çanakkale'de hem kahramanlık destanı yaratmış, hem de dünyaya insanlık dersi vermiştir.)

KANLISIRT ANITI

Conkbayırı yolundan 500 m ilerlediğimizde, sağımızda Kanlısirt anıtını görürüz.25 Nisan- 2 Mayıs 1915 arasındaki kanlı çatışmalardan sonra 27. Alay 3. Tabur Kumandanı Binbaşı Halis Bey Yazışmalarında Kanlısirt adını vermiştir. Kitabesinde 6 Ağustos 1915' te Anzakların Kanlısirt baskını anlatılır;

“Anzak Kolordusu 6-7 Ağustos 1915'te Anafartalar bölgesine çıkarma yapan 9. İngiliz Kolordusunun hedefine ulaşmasını kolaylaştırmak amacıyla 19. ve 16. Tümenlerin savunduğu Arıburun cephesindeki Türk kuvvetlerini yerinde tutmak için taarruz etti. 16. Tümen birlikleri çok çetin geçen çarpışmalarda 1520 şehit, 4750 yaralı vermesine rağmen Kanlısirt'i kahramanca savundu” diye yazar.

YALNIZ ÇAM (Lone Pine) ANZAK MEZARLIĞI ve ANITI

Türklerin Kanlısirt, Anzakların 400 plateau adını verdikleri tepenin merkezidir. Bu sırtlarda 25 Nisan ve 6-7 Ağustos 1915'te Çanakkale cephesinin en kanlı çatışmaları olmuş. On binlerce yerli ve yabancı asker bu sırtta hayatını vermiş-tir. Yalnız Çam Anıtı Avustralyalıların ana anıtı, Yeni Zelandalıların 4 anıtından birisidir. 15 metrelik anıtın altında küçük bir ibadet yeri (şapel) vardır. Anzaklar 25 Nisan anma ayin ve törenlerini sahildeki Anzak Koy ve buradaki Yalnız Çam (Lone Pine) mezarlık ve anıtında yaparlar. 4228 Avustralyalı ve 708 Yeni Zelandalıya atfedilmiştir. Yalnız Çam savaş süresinde Anzak askerlerinin not bırakıp haberleşme ve buluşma yeri, sembolleri olmuş. Bu çamı ailelerine yazdıkları mektuplarda da çizmişlerdir.

KIRMIZI SIRT TÜNELİ

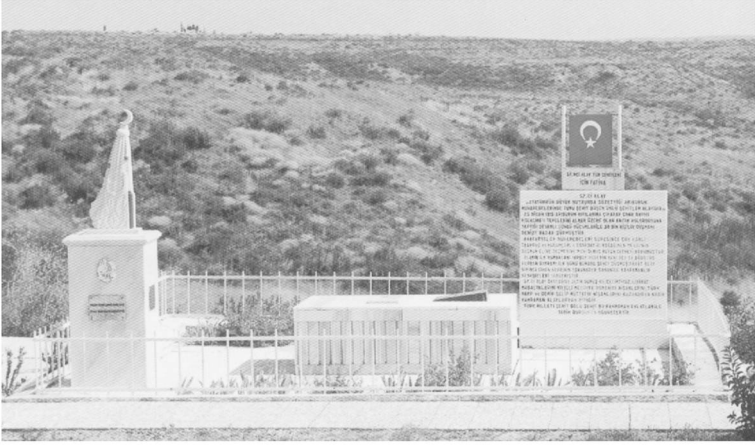
Conkbayırı yoluna devam ediyoruz. Yalnız Çam anıtından 300 metre sonra sağda yolun kenarında bir tünel ağzı görürüz. Bu tüneller cephelerde her iki tarafta karşı saldırılarda ağır kayıplar vermesi üzerine Mayıs ayı sonlarında yapılmaya başlanmıştır. Tüneller iki ayrı amaç için yapılmışlardır. Biri her iki tarafta karşı siper altlarına kadar tünel kazıp ilerleyerek patlayıcı patlatıp, karşı tarafa kayıp verdirip, moralini bozmak. Buna “Lağım” da deniyor. İkincisi Türklerin düşman donanması ateşinden aşamadığı tepelerin içine tüneller kazarak, asker sevkiyatını gerçekleştirmek amacıyla yapılan tünellerdir. Üzerinde bulunduğumuz Kırmızı Sırtı gezdiğimizde onlarca tünel çöküntüsüyle karşılaşırız. İlk tüneli Türkler Bomba sırtında 28 Mayıs 1915'te düşman siperleri altına kazarak, lağımı patlamasıyla başlatmışlardır. Bunun üzerine her iki cephe (Seddülbahir ve Arıburun) köstebek oyukları gibi tünellerle dolmuştur.

Bu tünelin az ilerisinde, Kırmızı sırt üzerinde sağda Johnston's Jolly Avustralya mezarlığı görülür. Bu bölgeye Kır-

mızı Sırt adı, 19 Mayıs 1915 gece saldırısıyla binlerce şehit kanıyla kırmızı renk almasından dolayı Türkler tarafından verilmiştir.

57. Alay Şehitliği

57. Alay Komutanı Yarbay Hüseyin Avni Beyin Mezarı

57. ALAY KUMANDAN YARBAY HÜSEYİN AVNİ BEYİN MEZARI

Kırmızı Sırt'tan 400 metre sonra Bomba Sırtına tırmanırken sağda, bir tabela görürüz. “ 57. Alay Kumandanı Yrb. Hüseyin Avni Bey şehitliği” yazılıdır. Yoldan 300 metre aşağı indiğimizde Tekin Arıburun Paşanın babası Yrb. Hüseyin Avni Bey'in mezarına ulaşırız. Mustafa Kemal'in anılarında komutanından, suçu

erine kadar çoğu şehit olan, şehitler alayı dediği 57. Alay Komutanı Yrb. Hüseyin Avni Bey 13 Ağustos 1915'te Ramazan Bayramı sabahı, taburuyla hücum hazırlanırken, karargah çadırına yapılan donanma bombardımanı sonucu, burada şehit olmuş, olduğu yere defnedilmiştir. Cumhuriyet senatosu eski

başkanı ve Hava Kuvvetleri eski komutam Orgeneral Tekin Arıburun'a bu soyadı Atatürk tarafından verilmiştir. Kitabesinde; “ Kahraman, 57. Alay Komutam Yarbay Alioğlu Hüseyin Avni Şehit 31 Temmuz 1881-13 Ağustos 1915 Ruhuna Fatiha yazılıdır.

Yolumuza devam ediyoruz. Bombasırtı başlangıcında, yolun sağında Yüzbaşı Mehmet'in şehitliğini görürüz.

BOMBA SIRTİ 57. ALAY ŞEHİTLİĞİ ve ANITI

57. Alay Komutanı Hüseyin Avni Bey savaştan önce kızı Melek oğlu Tekin Arıburun ile

57. Alay Şehitliği

Dünyanın en yaşlı gazisi Hüseyin Kaçmaz

Bu bölgeye Bomba Sırtı denmesinin sebebi, bu cephede Türk ve Anzak siperlerinin çok yakın olmasından (yaklaşık 8-10 m) dolayı her iki tarafın birbirine en çok el bombası kullandığı yer olmasındandır. 57. Alay, Yarbay Mustafa Kemal'in 19. Tümeninin kahraman alaylarındandır. 25 Nisan 1915 günü çıkarma yapan düşmanı Conkbayır'ı ve Arıburnun'dan sahile atar-

ken, tümü şehit olan şehitler alaydır. Anıt çok uzaktan görülür. Şehitliğe girerken sağda en yaşlı Gazi anıtı. Çanakkale ve İstiklal Harbine katılıp, Dünyanın en yaşlı gazisi olarak 10 Eylül 1994'te, 110 yaşında vefat eden Karadeniz Ereğli'den Hüseyin Kaçmaz'a aittir, sağında bir şadırvan ve namazgâh vardır. Şehitliğin giriş kapısı solunda bulunan kitabede Mustafa Kemal'in "Bomba Sırtı Vakası" anısı yazılıdır. Mustafa Kemal 1918 yılında gazeteci Ruşen Eşrefle Çanakkale Savaşlarıyla ilgili bir röportaj yapar. Savaşın gelişimiyle ilgili anılarını anlatır, fakat gazeteci Mustafa Kemal'e sorar; Paşam hiç kahramanlık olayı anlatmadınız?

Mustafa Kemal;

- "Çanakkale'nin heryeri, her anı, kahramanlıklarla doludur, hangisini anlatayım?" Biz ferdi kahramanlık sahneleriyle meşgul olmuyoruz. Yalnız size, Bombasırtı vakasını anlatmadan geçemeyeceğim; karşılıklı siperler arası mesafemiz 8 metre. Yani ölüm muhakkak... birinci siperdekiler, hiç biri kurtulmacasına kâmilen düşüyor, ikincidekiler onların yerine geçiyor... Fakat ne kadar imrenilecek bir itidal ve tevekkülle biliyor musunuz? Öleni görüyor, üç dakikaya kadar öleceğini biliyor, en ufak bir korku ve endişe göstermiyor, sarsılmak yok.. Okumak bilenler ellerinde Kuran-ı Kerim cennete girmeye hazırlanıyorlar. Bilmeyenler Kelime-i Şehâdet getirerek yürüyorlar. Bu Türk askerindeki ruh kuvvetini gösteren şayan-ı hayret ve tebrik bir misaldir. Emin olmalısınız ki Çanakkale savaşlarını kazandıran bu yüksek ruhtur." Diye Bombasırtını da gördüğü kahramanlık anısını anlatır. Karşımızdaki, duvarda gördüğümüz rölyefte Mustafa Kemal'in anlattığı " Bombasırtı Vakası" canlandırılır.

Şehitlikten anıta doğru yürüdüğümüz de yerde bir kitabe ile karşılaşırız. 1992 yılında şehitlik inşaatı sırasında kitabenin bulunduğu yerde, birbirine sarılmış iki asker iskeleti bulunur. Bunlar 25 Nisan 1915'deki çatışmalarda birbirini sürgüleyip, her ikisi de kucak kucağa ölen İngiliz ordusundan Yüzbaşı Woiters ve 57. Alay, 6. Bölükten Erzincanlı Üsteğmen Mustafa Asım Bey'in olduğu üzerindeki künye ve muskadan anlaşılımtır. Üzerindeki eşyalarıyla birlikte çıkarıldıktan yere, bu kitabenin altına gömülmüşlerdir.

Bu şehitlikte dinlediğim bir anıyı anlatmadan geçemeyeceğim: “1980'li yılların 18 Mart Deniz Zaferi törenlerinden sonra yerli ve yabancı konuklarla şehitlik ve mezarlık ziyaretlerine gidildi. 57. Alay şehitliğinde alay komutanı Yrb. Hüseyin Avni Bey'in oğlu Tekin Arıburun Paşa, babasının silah arkadaşlarından dinlediği bir anıyı nakletti. 12 Ağustos 1915 Ramazan Bayramının birinci günüdür. Yakındaki Kocadere Köyünden bir çoban koyunlarından sağdığı sütle mayaladığı bir bocut (Toprak kap) yoğurdu bu mevkideki askerlerimize bayram hediyesi olarak getirir ve bayramlaşır. Yoğurt Ağustos sıcağında çok geçerli bir hediyedir. Askerlerimiz ayran yapıp serinlemeyi düşler. Buradaki siperler arası çok yakın, 8-10 metredir. O esnada Anzak siperlerinden bir paket İngiliz çikolatası, Türk siperlerine atılır. Yarım Türkçe ve İngilizce;

- Hey! Türko, biz güçsüz rakiplerle savaşmak istemiyoruz. Siz açsınız, bizim siperlerimizde çikolatamız bile var. Alın sizde yiyin, güçlenin, bizimle iyi savaşın, derler. Gerçekten o günlerde, Türk siperlerinde kuru ekmek bulmak bile zordur. Anzaklar, Türklerin moralini bozmak isterler. Türk askerleri ise, Anzakların taze yiyecek eksikliği çektiklerini, konserve yemekten hastalandıklarını bilirler. Yoğurt bocutunu Anzak siperlerine atarlar. Pişirilmiş kilden yapılmış yoğurt kabı, Anzak siperleri

önüne düşer, kırılır ve her taraf bembeyaz yoğurt olur. Anzaklara seslenirler;

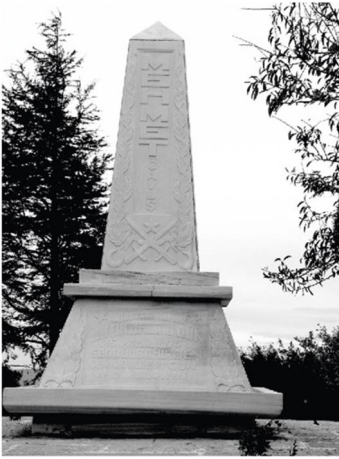
- Hey İngilizler, konserve yemekten bağırsaklarınız kurudu. Halsizlikten savaşmıyorsunuz. Bizim ise siperlerimizde taze yoğurdumuz bile var. Alın, yiyin, canlanın da bizimle iyi savaşın, derler.

O yıllarda Türk ve Anzak gaziler savaş alanlarını ziyaret ederdi. Tekin Arıburun Paşa'nın anlattıklarını, tercümanları aracılığıyla dinleyen Anzak gazilerden biri; ayağa kalkıp, tercümanıya şunları söyledi.

-Bu Türk'ün anlattıkları doğru, Ağustos ortaları Türklerin kutsal günlerinden biriydi. Biz çikolata attık. Onlar bize yoğurt attılar, diyerek toprağı karıştırmaya başladı ve yetmiş yıl önceki yoğurt kabının kırıklarını bularak;

- İşte delili diyerek, kap parçalarını göstermesi, hepimizde ayrı bir duygu fırtınası yarattı.

Türk askeri, her türlü yoksulluğa rağmen kam ve canı pahasına vatan toprağını savunurken, gelecek kuşaklara kahramanlık dersi veriyordu.

CESARET TEPE

MEHMET ÇAVUŞ ANITI

57. Alay Şehitliğinden iki yüz metre sonra sola sapan yola gireriz. Burası bizi Cesaret Tepe Mehmet Çavuş Anıtı'na, yüz metre sonra Arıburun yollarına götürür.

İlk Mehmet Çavuş Anıtı: 20 Aralık 1915'te İngiliz ve Anzak askerlerinin bu bölgeyi bo-

şaltmasından soma yapılmıştır. Atatürk'ün emri üzerine; 1934'te mermer kitabesi yapılmıştır. Buraya Cesaret Tepe denmesinin nedeni, Tepe altındaki bir lağım patlatılır. Buradaki Mehmetçikler bu tepeyi, düşman kurşunlama karşı, taş ve sopalarla savunurlar, düşmana terk etmezler. Türk askerinin bu kahramanlığından dolayı bu tepeye Cesaret Tepe denir. Yüz metre ilerlediğimizde, Türk askerinin 25 Nisan'da bir kuş gibi uçtukları Arıburun Yarlarına geliriz. Geri dönüp, kuzeye Conkbayırı'na hareket ediyoruz. Sağımızda Orman Şehidi Talat Göktepe Anıtıyla karşılaşırız.

Çanakkale Cesarettepe Kahramanı

MEHMET ÇAVUŞ (CANPOLAT) KİMDİR? (1891-1972)

Mehmet Çavuş 1981 yılında Kırşehir ili Çiçekdağı ilçesi Safalı köyünde dünyaya gelmiştir. 26 Nisan 1915 tarihinde yani düşmanın Gelibolu Yarımadası'na asker çıkarmasından bir gün sonra 64. Alay askeri olarak Arıburun Cephesi'nde 19. Tümen emrine girmiştir. Bölüğü Arıburun'daki Bombasirtı, Cesarettepe arasına konuşlanmıştır. Savunduğu bu bölgeye düşmanın saldırısında bölük komutanı şehit düşünce bölük, Mehmet Çavuş idaresinde bir alay düşman üzerine süngü hücumuna kaldırılır ve Cesarettepe zapt edilir. Mehmet Çavuş bir çok yerinden süngü ve kurşun yarası alarak ağır yaralanır. Mehmet Çavuş'un gösterdiği kahramanlıktan dolayı bu bölgedeki siperlere ve Cesarettepe'de yapılan anıta Mehmet Çavuş adı verilmiştir.

İstanbul'da tedavi gören Mehmet Çavuş Padişah Mehmet Reşat tarafından teğmen rütbesi ve altınla ödüllendirilmiştir. Memleketinde istirahat eder. 1915 yılı sonunda, 90. Alay 20. Tabur'la Doğu Cephesi (Çürüksu Harbi) hareketine katılıp

yaralanır. Tekrar tedavisi yapıldıktan sonra 1918 yılı ileri harekâtına katılmıştır.

Kahraman Mehmet Çavuş Sakarya Harbi'nde Hamidiye Köyü civarında Yunan siperlerine yaptığı süngü hücumunda tekrar birçok yerinden yaralanmış ve köyüne dönmüştür.

1963 yılında hemşerisi ve silah arkadaşı Ali Galip Gençoğlu'yla karşılaşır. Ali Galip Bey, Mehmet Çavuş'un ceketinde harp madalyalarını göremeyince sorar:*

- Ağam, madalyaların yok mu?

Mehmet Çavuş ise;

- Evet vardır. Gerek harp madalyalarım ve gerekse İstiklal madalyam vardır ve iç cebimdedir. Madalyalara yakışır bir kılığım olmadığı için madalyalarım bana bir şeref değil bir utanç olduğu için iç cebimde taşımaktayım diye cevaplamıştır.

Ömrünü bu vatan için cephelerde harcayan Mehmet Çavuş 1972 yılında sefalet içinde vefat etmiştir. Ruhu şad olsun. Allah gani gani rahmet eylesin.

Mezarı Kırşehir ili, Çiçekdağı ilçesi, Safalı Köyü cami bahçesinde.

Mehmet Çavuş'un 18 Temmuz 1915 tarihli "İkdam" gazetesinde çıkan Çanakkale Savaşları'na ait bir röportajını nakletmek istiyorum. Mehmet Çavuş Arıburun Cesarettepe'de ağır yaralanmış, İstanbul'da tedavisi yapıldıktan sonra memleketine dönerken Ankara gazetesi muhabirine:*

-“Şimdi Cesaret Tepesi namını alan tepede her tarafımız düşman tarafından sarılmış bulunduğumuz sırada susuzluk bizi pek ziyade taziyik ettiğinden tepenin eteğindeki Korku deresinde bir çamur kaynağı oluşturan yeri kazarak olabildiğince içebile-

---

* Ali Galip Gençoğlu Kurtuluş Savaşı Günlüğü (Erhan Palabıryık Kültür Bakanlığı Cumhuriyet Dizisi syf:130-134)

* İKDAM Gazetesi'nde Çanakkale Cephesi Cilt:2 syf: 497

cek kadar değilse de dudaklarımızı ıslatacak kadar su çıkarmaya teşebbüs ettik. Düşman bize bunu da çok gördü. Hemen toplarıyla üzerimize ateş açtı. Allah'ın kudretine bakın ki, ilk attığı mermi bizim kazmaya uğraştığımız kaynağa saplandı. Aradığımız su kaynamaya başladı. Allah'a şükrettik. Suyu şükür içtik. Kuvvetimiz yerine geldi. Allah'ın bize yardımcı olduğu hakkında imanımız kat kat kuvvetlendi. Cesaretimiz bir o kadar daha arttı.” diye anlatır.

ORMAN ŞEHİDİ TALAT GÖKTEPE ANITI

Aracımızla Conkbayırı'na doğru ilerlerken, sağımızda Çanakkale Boğazını ve şehir merkezini, solumuzda Saros körfezini, Anafartalar ovasını görürüz. Çatışmaların odak noktası bu sırtlar olmuş, İngilizler 8,5 ay yüz binlerce kayıp verip, bu sırtlan elde edememişler. Çanakkale ve Boğazı görmeden gitmişlerdir. Bu anıt 1994 yılında, bir ihmal sonucu çıkan yangına engel olmaya çalışırken, yanarak şehit olan Çanakkale Orman Bölge Müdürü Talat Göktepe anısına dikilmiştir.

CONKBAYIRI MEH- METÇİK ANIT KİTABELERİ

Yolumuz Conkbayırı'nın a vardığında solumuzda, dua eden bir eli sembolize eden beş adet yazıt görürüz. Bu anıt kitabeler, Conkbayırı'nın da vatani için çarpışırken şehit olan askerlere adanmıştır. Yazıtlarda şun-

lar yazmaktadır:

1. Anıt Kitabı: 19. Piyade Tümen Komutanı Kur. Yarbay Mustafa Kemal Atatürk, 25 Nisan 1915 günü düşmanın Arıburun'a çıkarma yaptığını öğrenince kendi inisiyatifi ile 57. Piyade Alayını bölgeye şevketmiş, bu arada kıyı örtmesi yapan, cephanesi bitmiş çok az sayıdaki ere yaptırdığı süngü hücumu ile kazanılan zaman içinde bölgeye şevketmiş, bu arada kıyı örtmesi yapan, cephanesi bitmiş çok az sayıdaki ere yaptırdığı süngü hücumu ile kazanılan zaman içinde yetişen alaya mevzi aldırarak, düşmanı Conkbayırı'na ulaşmadan durdurmayı başarmıştır.

2. Anıt Kitabı: Mustafa Kemal Atatürk 25 Nisan 1915 sabahı Conkbayırı'na doğru ilerleyen düşmana karşı 57. Piyade Alayı ile Taarruza başlarken, “ *Ben size taarruzu emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum, Biz ölünceye kadar geçecek zaman zarfında yerimize başka kuvvetler gelir, başka komutanlar hakim olabilir.* ” emrini vermiştir. Bu coşku ile şahlanan Mehmetçikler donanmanın yoğun ve şiddetli ateşi altında yılmadan sürdürdükleri taarruzları ile düşmanı Cesaret Tepe'ye kadar geri atmışlardır..

3. Anıt Kitabı: Arıburun'daki düşman kuvvetleri, aldıkları takviyeler ile daha güçlenmiş olarak 6 Ağustos 1915 günü Conkbayırı'na doğru yeniden taarruza başlamışlardır. Gece gündüz aralıksız devam eden kanlı muharebeler sonunda iki tarafta ağır kayıplar vermiş ve Türk askeri, düşmanı 9 Ağustos 1915 Akşamı Conkbayırı tepeler hattına 25 m. Mesafede durdurmayı başarmıştır.

4. Anıt Kitabı: 10 Ağustos 1915 sabahı Türk karşı taarruzu, siperler yakın olduğundan süngü hücumu ile başlamıştır. Düşman donanma topçusunun yoğun ateşi altında cehennemi bir hal alan Conkbayırı'ndaki muharebeler sırasında gözetleme yerinden bir an bile ayrılmayan Anafartalar Grup Komutanı

Albay Mustafa Kemal'in bir şarapnel misketi ile parçalanıp cep saati hayatını kurtarmış ve düşman bu taarruz sonunda Ağıl Deresine kadar geri atılmıştır.

5. Anıt Kitabı : Düşman kuvvetlerinin, Gelibolu Yarımadasının en önemli bölgesi ve doruk noktası olan Conkbayırını ele geçirerek Türk kuvvetlerini ikiye bölmek ve Çanakkale Boğazını ele geçirmek amacı ile giriştikleri devamlı saldırılan kahraman Türk askerlerinin büyük cesaret ve gayretle yaptığı savunma karşısında başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Bu bölgede cereyan eden muharebelerde, Türk ordusu 9200 şehit, düşman 12000 kayıp vermiştir.

Bu anıt yazıtların bulunduğu tepede, Mustafa Kemal'in anılarından Conkbayırı 261 rakımlı tepesi diye geçer. 25 Nisan 1915'te saat 9.30'da üstün düşman güçleri karşısında, cephaneleri bittiği için geri çekilen Türk askerine “ Söngü tak, yere yat” emrini verdiği, “ Kazandığımız an bu andır” dediği yerdir.

- Siperleri geçip, kuzeye yöneldiğimizde Conkbayırı Tepesinde beyaz kesme taşlardan yapılmış, Yeni Zelanda anıtıyla karşılaşıyoruz. Anıtın doğusuna baktığımızda Yeni Zelanda Mezarlığı görürüz. Önümüzde Mustafa Kemal'in 10 Ağustos sabahı hücum emri verdiği kırbaçlı heykelini görürüz. Heykelin önünde 10 Ağustos 1915 günü saatinin bir şarapnelle parçalandığı yer, dört taş güle ile işaretlenmiştir. Anıtın kitabesinde şöyle yazar:

MUSTAFA KEMAL'İN YÜ-
CE MİLLETİMİZE BAĞIŞ-
LADIĞI AN
(KENDİSİ ANLATIYOR)

10 Ağustos 1915 Conkbayırını almak ve boğaza hakim olmak için İngilizler 20.000 kişilik bir kuvvetle günlerce kazdıkları siperlere yerleşmişler, hücum anını bekliyordlardı. Gecenin karanlığı tamamen kalkmış, tan ağarmak üzere idi 8. Tümen Komutam ve diğer subayları çağırdım. Mutlaka düşmanı mağlup edeceğimize inanıyorum. Ancak siz acele etmeyin. Evvela ben ileri gideyim. Size ben kırbacımla işaret verdiğim zaman hep birlikte atılırsınız. Bu durumdan askerleri de haberdar etmelerini istedim. Hücum baskın tarzında olacaktır. Sakin adımlarla ve süzülerek düşmana 20-30 metre yaklaştım. Binlerce askerin bulunduğu Conkbayırın'da çıt çıkmıyordu. Dudaklar sessizce bu sıcak gecede dua ediyordu.

Kontrol ettim. Kırbacımlı başımın üstünde kaldırıp çevirdim. Ve birden aşağıya indim. Saat 04.30'da kıyametler kopmuştu. İngilizler neye uğradıklarım şaşırmişti. Allah, Allah sesleri bütün cephelerde karanlıkta gökleri yırtıyordu. Her taraf duman içinde ve heyecan her yere hakim olmuştu. Düşmanın topçu ateşi gülleleri büyük çukurlar açıyor. Her tarafa şarapnel ve kurşun yağıyordu. Büyük bir şarapnel parçası tam kalbimin üzerine çarptı. Sarsıldım. Elimi göğsüme götürdüm. Kan akmıyordu. Olayı Yarbay Servet Bey 'den başka kimse görmemişti.

Kalbimin üzerinde cebimde bulunan saat paramparça olmuştu. O gün akşama kadar birliklerin başında daha hırslı olarak çarpıştım. Yalnız bu şarapnel vücudumda kalbimin üzerinde aylarca gitmeyen derin bir kan lekesi bırakmıştı. Aynı gece yani 10 Ağustos günü mutlak ölümden kurtaran ve parçalanan saatimi ordu komutanı Liman Von Sanders Paşa 'ya hatıra olarak verdim. Çok şaşırmişti. Heyecanlanmıştı. Kendileri de altın cep saatini bana hediye ettiler. Bu hücumlarda İngilizler binlerce ölü bırakarak, tamamen geri çekildi ve Çanakkale 'nin geçilmeyeceğini iyice anlamış oldular.

Not: Liman Von Sanders 'in 10 Ağustos 1915 gecesini Mustafa Kemal'e hediye ettiği altın saat şu anda Anıt-kabir Müzesinde bulunmaktadır. Mustafa Kemal'in kalbinin üstündeki parçalanmış saat Almanya 'dadır.

Y.N Anıt-Kabir Müzesinde olduğu söylenen altın saat, Anıt Kabir müzesinde envantere hiç girmemiştir.

Atatürk'ün saatinden vurulduğu yerin yanındaki anıt: Çanakkale Savaşlarında Seddülbahir'de 5. Kolordu Komutanlığı yapmış, İstiklal Savaşının mareşali, Cumhuriyet tarihinin 30 yıllık Genelkurmay Başkam Fevzi Çakmak Paşanın küçük kardeşi Üsteğmen Nazif'in (Çakmak) mezarı vardır. (Solda) 8 Ağustos 1915 Conkbayırı çatışmalarında şehit olmuştur. Önümüzde Anafartalar Ovası, Tuz Gölü, hava açıksa solda Gökçeada, sağda Yunanistan'a ait Semadirek adasını görürüz. Çevremiz siperlerle doludur. İlerlediğimizde Atatürk'ün savaş gözetleme yerini görürüz. Atatürk'ün 10 Ağustos Zaferini kazandığı sırtlar buradlardır. 10 Ağustos 1915'te 16 km. lük Arıburun-Anafartalar cephesinin 1,5 km.'lik Conkbayırı hattından cepheyi yarma harekâtı yapmış. Burada kazandığı zaferle düşmanın moralini bozarak Türk ordusunun, üç cephede birden savaşı kazanmasını sağlamıştır. (Seddülbahir, Arıburun, Anafartalar) Mustafa Kemal, Çanakkale'yi hem 25 Nisan'da hem de 10 Ağustos 1915'te işgalden kurtarmıştır. Bu zaferlerini daima düşman askerlerine, kendi askerlerinden daha yakın olarak kazanmıştır.

*Conkbayırı
Nazif Çakmak
Anıtı*

Conkbayırı Yeni Zelanda Anıtı

KEMALYERİ ANIT YAZITI

Conk Bayırı girişinde sağa sapan yola devam ettiğimizde Kemal yerine varırız. Burası Mustafa Kemal'in Mayıs ayı başında savaşı yönettiği , Arıburun Kuvvetler Komutanlığı kargahıdır. Buraya Kemalyeri adı savaş sırasında Mustafa Kemal'in bağlı olduğu 3. kolordu Komutanı Esat Paşa tarafından 6 Mayıs 1915 Tarihinde verilmiştir. Kitabesinde; Mustafa Ke-

mal'in Tümen emri yazılıdır. “ Benimle beraber burada muharebe eden bütün askerler kesin olarak bilinmelidir ki, bize verilen namus görevini eksiksiz yapmak için bir adım geri gitmek yoktur. Uyku, dinlenme aramanın, bu dinlemeden yalnız bizim değil, bütün milletimizin sonsuza kadar yoksun kalmasına neden olacağını hepimize hatırlatırım. ”

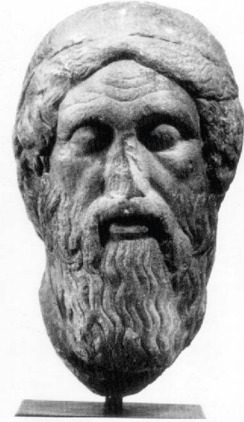
19.Tümen Kumandanı Albay Mustafa Kemal

BİGALI ATATÜRK EVİ MÜZESİ

Conkbayırın'dan kuzeye giden yola devam ettiğimizde 2 km sonra anayola inilir. Doğuya Eceabat'a doğru hareket eder. 5-6 km. sonra, Bigalı Köyüne varırız.

Bigalı Köyü, Mustafa Kemal'in kara savaşları başlamadan, 25 Nisan 1915'e kadar 19. tümenini konuşlandırdığı köydür. Şimdiki müze evi savaş planları yapmak için kullanmıştır. Ev bugün savaş hatıralarının sergilendiği müze halindedir. Köyden Eceabat'a hareket ederek gezimizi sona erdiririz. Hayırlı yolculuklar.

ŞAİR HOMEROS
(İlyada destanının Yazarı)

TROYA (M.Ö 3000-M.S 400)

Dünya insanlık tarihinin en büyük ve en eski kültür miraslarından biridir. M.Ö 3000 yıllarında Dardanos kralının oğulları Truan ve İlion tarafından kurulmuştur. Bu güne kadar yapılan kazılarda 9 kültür katmanı tespit edilmiştir. Yani Troya 9 defa kurulup, 9 defa yıkılmıştır. Bu yıkımların bazıları deprem, bazıları yangın, bazıları ise düşmanlarının saldırısıyla olmuştur. Çanakkale Boğazı (Dardanel, Hellespont) ile Ege denizinin birleştiği bir koyda olması, ilk çağlarda Troya'yı ticaret yönünden çok önemli yapıyordu. Çünkü Kuzey Afrika kıyılarından, Karadeniz kıyılarına kadar olan bölgede kıyı ticareti deniz yoluyla yapılıyordu. O zamanlar gemilerin yelkenli olması nedeniyle Ege'den Marmara'ya ancak lodos havalarda ulaşılabılıyordu. Buraya gelen gemiler lodos rüzgarını beklemek için bazen uzun bir süre burada konaklamak zorunda kalıyorlardı. Troya kenti bu yüzden çok zengin bir kentti. Buranın zenginliğini kıskanan

diğer komşu kavimler, burayı ele geçirmek için sık sık saldırıp savaşmışlardır.

M.Ö. 1200'lü yıllarda VI. Troya döneminde Kral Priamos'un bir oğlu olur. Bu dönemde taunlarla insanlar iç içe yaşamaktadır. Falcılar bu çocuğun (Paris) büyüdüğünde Troya'ya felaket getireceğini söylerler. Paris İda Dağına (Kaz Dağ) götürülür ve bırakılır. Paris'i bir çoban büyütür. Bir gün İda dağında (Kaz Dağı) taunlar arası bir düğün olur. Bu düğüne Nifak tanrıçası Eriş davet edilmez. Eriş buna çok kızar ve üzerine “ En Güzele” yazılı bir elmayı düğün sofrasına bırakır ve oradan ayrılır. Diğer tanrıçalar elmayı paylaşamazlar. Baş tanrı Zeus'tan paylaşmasını isterler. Zeus'ta tanrıçaların hiç birini gücendirmemek için bu görevi Kral Priamos'un oğlu Paris'e verir. Bunun üzerine tanrıçalar arasında rekabet başlar. Her biri Paris'e elmayı kendine vermesi için rüşvet teklifinde bulunur:

- Zeus'un karısı Göktanrıçası Hera, Paris'e Asya'nın en güçlü krallığını.

Zeka tanrıçası Athena dünyanın en bilge kişisi yapacağını, Aşk Tanrıçası Afrodit dünyanın en güzel kadını vaat eder. Paris elmayı Afrodit'e verir.

VI. Troya kralı Priamos'un oğlu Paris yıllar sonra Teselya'ya (Yunanistan) gider. Sparta (Lakedemon) Kralı Menelaos'a konuk olur. Kralın karısı, Helene'ye aşık olur. Helene'yi Aşk tanrıçası Afrodit'in yardımıyla Troya'ya kaçıtır.

Bunu onur sorunu yapan Menelaos'la (Helene'nin kocası) birlikte; kardeşi Argos ve Miken Kralı Agamemnon, komşu Pitya Kralı Akhilleus büyük bir deniz gücüyle Troya önüne gelerek, saldırırlar. 10 yıl süren bu savaşları kazanamayacaklarını anlayan saldırganlar, bir savaş hilesine başvurmayı düşünürler. Troya Kralı Primaos'a elçiler göndererek barış isterler.

Kendilerinin savaştan vazgeçtiklerini, ülkelerine geri döneceklerini ancak bir şarttan olduğunu söylerler. Hazırladıkları kocaman bir tahta atı bu savaşların anısına Troya'nın en güzel alanına anıt olarak dikeceklerdir.

Troyalılar tahta atı kendileri dikmek şartıyla kabul ederler. Ve barış antlaşması imzalanır. Bu tarihteki ilk savaş hilesidir. Saldırganlar tahta atı Troya surları önüne bırakarak, akşam gemilerine binerek açılırlar. Bozcaada'nın batısındaki koylarda saklanırlar.

Troyalılar 10 yıl süren bu savaşların sona ermesi üzerine tahta atı şehir meydanına alırlar ve şölenler düzenlerler. Şenliklerde sarhoş olan Troyalılar evlerine çekilirler. Tahta atın içindeki düşman askerler dışarı çıkıp, sarhoş bekçileri öldürürler. Şehrin kapılarını açıp, ateş yakarak denizdeki Akhalılara haber verirler. Geri dönen Akhalılar Troya'yı yakıp, yıkarlar. Troya son olarak Romalılar döneminde M.S. 400 yılında yıkılır ve tarih sahnesinden silinir.

Bu savaşı 10 yıl savaşı denir. Bu savaşlar VI Troya zamanında M.Ö. 1200'lü yıllarda yaşanmıştır. Anadolu'da halkın dilinde destanlaşmıştır. Bu savaşlardan yaklaşık 300 yıl sonra Dünya'da şiirin babası sayılan İzmirli Homeros, halktan duyduğu bu söylenceyi “ İlyada” adlı destanında yazar. Bu insanlık tarihinin günümüze ulaşan ilk yazılı destanıdır. Onun sayesinde günümüze ulaşır.

SCHLIEMANN

EŞİ SOPHIA

TROYA ANTİK KENTİNİN BULUNMASI

Homeros'un İlyadasını çocukluğundan beri ezbere okuyan Alman Derine Avcısı Schliemann, İlyada'daki Troya'yı önce Yunanistan kıyılarında arar, sonra Anadolu'da Ege kıyılarında aramaya başlar ve Çanakkale Boğazım gören Hisarlık Tepe'de bulur. Osmanlı devletinden gerekli izni aldıktan sonra 1867-70 yıllarında kazılara başlar. 1873 yılında Yunanlı hanımı Sophia ile hazineyi bulmuştur. İşçilerine izin verir ve hazineyi önce Yunanistan'a ardından Almanya'ya kaçıır. Bunu sonradan öğrenen Osmanlı hükümeti Schliemann 'a 10 bin frank ceza,

tekrar Troya'da kazı yapma cezası verir. Schliemann 50 bin frank ceza öder ve tekrar kazılan yapmayı sürdürür. II. Dünya savaşında (1945) Rusya bu hazineyi Berlin'den alıp, Moskova'daki PUŞKİN müzesine götürür. Bu gün bu hazinelerin bırakın bize verilmesini, Troya'daki asli yerinde sergilenmesine dahi izin verilmemektedir. Bu yıl (2001) Almanya'da Berlin'de sergilenmektedir.

Troyanın Türk Tarihindeki Yeri

- Osmanlı Padişahı Fatih Sultan Mehmet 1453'te İstanbul'u fethinden sonra, Papa II. Pius'a şunları yazmıştır:

- İtalyanların Bana düşman olmalarına şaşırıyorum. Bizde İtalyanlar gibi Troyalıların soyundanız. Yunanlılardan Hektor'un* öcünü almak, benim kadar onlara da düşer. Onlarsa bana karşı, Yunanlıları tutuyorlar...

HEKTOR

FATİH SULTAN MEHMET

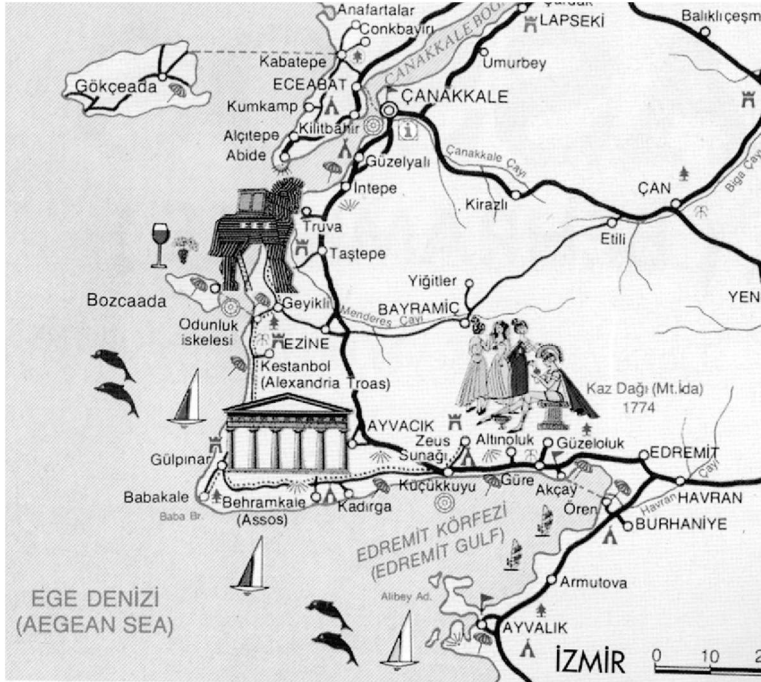
MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

Büyük önder Mustafa Kemal Atatürk'te 23 Ağustos-13 Eylül 1921 tarihinde Yunanlılarla yaptığı Sakarya savaşında;

* Hektor: Troya Kralı Priamos'un oğlu, Truva orduları komutanı (Şadan Gökovağ-Troya)

yenilip geri çekilen Yunanlılara karşı anlamlı şaka ile karışık olarak; “Yunanlıları burada yenmekle Troyalı Hektor’un öcünü aldım.” diyerek, Türklerle Troya’lılar arasındaki yakınlığa dikkati çeker.

Not: Bütün Avrupalı Devletler köklerini Troya’da bulmaktadır. Son yıllarda yapılan kazılarda bulunan Hitit mühürleriyle de Troyalıların köklerinin Hititlere, Türklere dayandığı ispatlanmaktadır.

ASSOS (BEHRAMKALE)

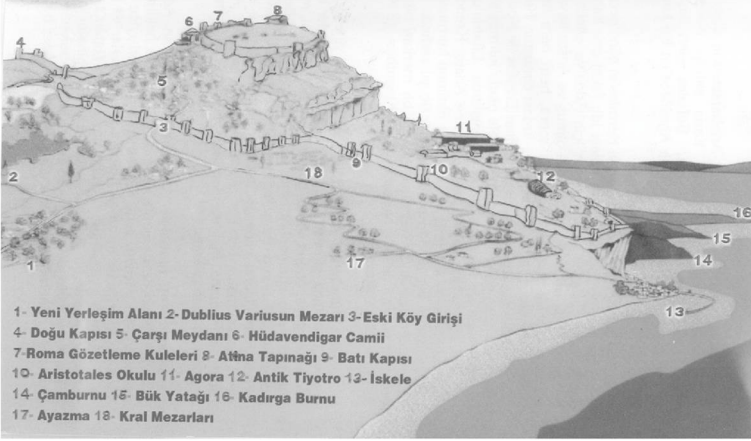

Çanakkale'deki antik yerleşim merkezlerinden biridir. M.Ö. 2000'li yıllarda Lelegler tarafından kurulmuştur. Kentin asıl gelişmesi karşı Midilli'den gelen Aiollerin M.Ö. 7. yüzyılda buraya yerleşmesiyle olmuştur. Sırayla önce Lidyalıların, ardından Perslerin eline geçmiştir. M.Ö. 387 yılında banker olan Eubulos, Pers yanlısı bir yönetici olarak kentten yönetimini ele aldı. Ünlü filozof Aristoteles'i Assos'a davet etti. Aristo M.Ö. 348'de kente geldi. Üç yıl burada yaşadı ve akademilerinden birini burada kurdu.

M.Ö. 241 Assos önce Bergama Krallığına enirine, ardından Romalılar yönetimine girer. Asıl gelişmesini Romalılar döneminde yapmıştır. Roma döneminde hem kültür, hem de ticaret merkezidir. Bizanslılar döneminde burada görevli bir komutanın adı dolayısıyla (Makhram Yeri) diye anılmaya başlandı. Yörenin bugünkü adı (Behram, Behramkale) buradan türetilmiştir.

Hıristiyanların buraya önem vermesinin sebebi; İsa'nın 12 havarisinden bir azizin buradaki Athena tapınağında ayinlere katılmasıdır.

Assos Bizanslılardan sonra I. Murat döneminde Osmanlıların eline geçmiş ve sürekli Türk toprağı olmuştur.

Assos Antik Kent Yerleşim Planı

O günlerden 1. Murat Hüdavendigâr tarafından yapılan camii ve köyün batısındaki Osmanlı köprüsü günümüze ulaşmış eserlerindedir.

Kentte ilk kez 1881-83 yılları arasında J.T. Clarke ve F. Bacon'dan oluşan Amerikan heyeti kazı yapmıştır. M.Ö. 530 dolaylarında yapılan Athena Tapınağının Frizlerinin çoğunun Fransızlar Paris'e Louvre Müzesine, Amerikalılar Boston müzesine taşımışlardır. Birkaç kabartma bizde kalmıştır. İstanbul Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedir. İlk kazıdan itibaren uzun yıllar kendi kaderine terk edilen ASSOS, 1980 yılında Restoratör Prof. Dr. Ümit Serdaroğlu başkanlığındaki bilimsel kazılar ciddiyle sürmektedir.

Çanakkale, Mart2003
Cemalettin YILDIZ

Athena tapınağının bu günkü hali

Assos Osmanlı Küprüsü

Assos Murat Hüdavendigâr Camii

KAYNAKÇA

1. Ian Hamilton Anıları (Gallipoli Diary)
2. Binbaşı Demaz Çanakkale Seferi (Gnelkurmay Bşk Yayına)
3. 18 Mart Üniversitesi Sempozyum Bildirileri 2001 Çanakkale
4. 1915 Osmanlı Harp Mecmuaları
5. 10 yıl Savaşı ve sonrası (Fahrettin Altay)
6. Esat Paşanın Çanakkale Anıları (İhsan Ilgar)
7. Cepheden Cepheye, Esaretten Esarete, Ürgüplü Mustafa Fevzi Taşerin Hatıraları (Kültür Bakanlığı)
8. Atatürk'ün Bana Anlattıkları (Falih Rıfkı Atay) Cumhuriyetin Yaşasın
9. Deniz Harekatı (Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Yayını)
10. Erkan-ı Harbiye Binbaşısı Mehmet Nihat'ın 1919-1920 Yılları Erkan-ı Harbiye Mektebi Konferans Metni. Çanakkale'de Bahriyelerimiz. (18 Mart Üniversitesi Yayını)
11. Gelibolu Yenilginin Destanı (Nagille Sthille, Peter Hart)Sabah Kitapları.
12. Çanakkale Şanlı Tarihine Bir Bakış (Emrullah Nutku)
13. Çanakkale Arıburnu Savaşları (27.Alay Komutanı Albay Şefik)
14. Gelibolu Günlüğü (General Ian Hamilton)
15. Çanakkale Geçilmez. Gallipoli (Alan Moorehead)
16. Çanakkale Muharabeleri (Aspinal Ogländer)
17. Seddülbahir'in İlk Şanlı Müdafaası-26.Alay 3.Tabur Kumandanı Binbaşı Mahmut Sabri'nin Raporu (Yeni Anadolu Matbaası Konya 1933)
18. Atatürk'ün Bütün Eserleri (Kaynak Yayınları Cilt 1)
19. Askeri Kahramanlar (Kültür ve Turizm bakanlığı yayınları 1988)
20. Yaşayan Çanakkaleli Muharipler (Cahit Önder)

21. Adım Adım Çanakkale savaş Alanları.(Ekrem Boz)
22. Kahramanlık Destanları. (Genel Kurmay Yayınları 1937)
23. Cepheden Mektupları. (Genel Kurmay Bşk. Yayını)
24. Çanakkale Savaşları Üzerine Değerlendirmeler. (Yeni Mecmua Özel Sayı 1915)
25. Son Harplerde Salgın Hastalıklarla Savaşlarım.(Ord. Prf. Dr. Abdülkadir Noyan)
26. Çanakkale Boğazı ve Savaşları. (Şemsettin Çamoğlu 1933)
27. İlkler Kenti Çanakkale (Ahmet Kaşıkçı)
28. Mitoloji Sözlüğü (Azra Erhat)
29. Çanakkale Kahramanı Koca Seyit (Ali Erdin)
30. Anzakların Kaleminden Mehmetçik .(Prof.Dr. A.Mete Tunçoku)
31. Batı Anadolu Uygurbağı (ilhan Akşit)
32. Troya Düş ve Gerçek (Mahfered Hofman)
33. Cephelerden Kurtuluş Savaşma, İmparatorluktan Cumhuriyete Çanakkale Cephesi Albümü (Kültür Bakanlığı)
34. Ana Britannica Cilt 9.
35. Çanakkale Savaşları ve Gezi Rehberi. (Salih Zeki Uluarslan)
36. Çanakkale Savaşları. (Çanakkale Seramik/Kalebodur)
37. Çanakkale Raporu. (Binbaşı Halis Bey /Arma Yayınlan)
38. Tek Adam. Şevket Süreyya Aydemir.(Remzi Kitapevi)
39. Cepheden Cepheye. Münim Mustafa (Arama Yayınları)
40. Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı sayı: 2 Mart 2004 (Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Atatürk ve Çanakkale Savaşları Araştırma Merkezi)
41. Çanakkale Deniz Savaşları Günlüğü (1914-1922) Deniz Mayınları Grup Komutanı Binbaşı Nazmi Bey. (Çanakkale Deniz Müzesi Komutanlığı 2004)